

Трудове на Студентското научно общество при
Университета по библиотекознание и информационни технологии

Том XXI, 2026

*Proceedings of the Student Scientific Society of the State University
of Library Studies and Information Technologies*

Volume XXI, 2026

АКАДЕМИЧНО СЛОВО

НА ТЪРЖЕСТВЕННОТО СЪБРАНИЕ НА БАН ПО СЛУЧАЙ 24 МАЙ 2025 г.
(Публикувано като вход към „Авраамическите религии в България” на
проф. Милен Куманов в качеството на мегадейкис на изданието – пътеводна звезда
за екипа, осъществил посмъртното обнародване на ръкописа на христолюбивия историк,
радеещ за образование и просветата, вдъхновени от Св. Седмочисленици)

Негово Светейшество Патриарх † ДАНИИЛ I Български

АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ (ЮДАИЗЪТ – ХРИСТИЯНСТВОТО – ИСЛЯМЪТ) В БЪЛГАРИЯ:
АРБ (Ю–Х–И) (КИЕ) : кратки ист. енциклопедии : 1. Юдаизъмът в България : *ЮБ (КИЕ)* (с. 51-235) ; 2. Православието в България : *ПБ (КИЕ)* (с. 237-693) ; 3. Ислямът в България : *ИБ (КИЕ)* (с. 695-930) / Милен Куманов ; науч. ред. М. Куманов ... [и др.] ; науч. и ез. ред. Цветан Теофанов, Стоянка Кендерова, Иво Панов ; ез. ред. Лариса Найдич ; библиогр. ред. А. Куманова ... [и др.] ; обща ред. о. Стефан Пашов ; 4. М. Куманов : Биобиблиогр. / А. Куманова (с. 967-1105) ; предг. А. Куманова ; дейкис П. Теофанов ... [и др.] ; рец.: Стоян Денчев, Ирина Линден. – София : За буквите – О писменехъ, 2025. – 1176 с. : с 1124 ил., 6 табл., 3 сх. – Библиогр.: 8 104 ном. назв. в 4 систематиз. списъка на лит. (1. *ЮБ (КИЕ)* : 549 назв. ; 2. *ПБ (КИЕ)* : 6 289 назв. ; 3. *ИБ (КИЕ)* : 961 назв. (общо на 24 ез.) ; 4. *М. Куманов* : *Биобиблиогр.* : 305 назв. (на 50 ез.). 9. изд. – (Факлононси ; ХLI)

Други библиогр. ред.: Николай Василев, Никола Казански, Венцислав Велев, София Василева, Диана Ралева, Десислава Костадинова, Марияна Максимова ; Други авт. на дейкиси: Л. Найдич, Н. Василев, Н. Казански, Месуд Ахмади Афзади.

ISBN 978-619-185-766-1 ; Е ISBN 978-619-185-752-4

По случай 1160-год. от Покръстването на българите в 864 г.

В навечерието на: 130-год. от установяване на дипломатическите отношения на България с Иран (1897 г.) – 2027 г. и 80-год. от установяване на дипломатическите отношения на България с Израел (1948 г.) – 2028 г.

Изд. е в чест на 75-год. от създаването на Държ. библиотекарски инст. – днес: Унив. по библиотекознание и информ. технолог. – 1 ноември 1950 г. и 20-год. на Студентск. науч. о-во при УниБИТ.

Кн. *ПБ (КИЕ)* има предварит. публ.: 1. изд. – С., 2023 ; Ново изд. – С., 2024.

Кн. *М. Куманов* : *Биобиблиогр.* има предходни публ. в науч. сб., енциклопед. изд. и Уикипедия в 2008, 2014, 2022, 2023, 2024.

В съвременния свят, в който живеем, сме свидетели как бунтът на мнозина човеци срещу Бога води до узаконяване и налагане греха за норма в човешкото общество.

За съжаление, размиването на понятията за добро и зло, за истина и лъжа оказва своето неизбежно влияние върху църковния народ и междуцърковните отношения.

Призвани сме да бъдем на дело миротворци, възплащайки в живота си бъзсмъртните слова на Св. Йоан Златоуст:

„Името Църква означава, не разделение, а единство и единоумислие”.

Днес мнозина се мислят за по-мъдри, по-просветени, по-прогресивни, пренебрегвайки словата му, но се оказват голи, незащитени пред ширещите се в невиждани размери днес лъжа, измама, манипулация, които като метастази са проникнали във всички сфери на обществото – античовешки идеологии в образованието; манипулации в медийното пространство; небивала корупция на най-високо ниво; разпад на базисни структури на социалността, на самата социална тъкан, на семейството като институция; центробежни сили, които заплахват света с катастрофични по своите последствия геополитически конфликти и войни.

Интелектуалци говорят за дехуманизация и трансхуманизъм – разочовчаване, което заплашва вместо надграждане, да се превърне в необратима деградация.

Към това следва да се добави и опасността в недалечно бъдеще свръхмодерните технологии и роботостроене да се превърнат в неподлежащ на човешки контрол фактор в историческия път на човечеството.

Свидетели сме колко трудно е да се отгледа и събере добро съкровище в сърцето на човека, от което добрият човек да изкарва добро и колко лесно злото овладява човека и довежда до лоши плодове в душата, живота и делата на човека.

Свидетели сме как инструментализацията на човека, превръщането му от цел в средство, води до релативизиране на всяко понятие за нравственост и до заличаване на границите между добро и зло.

Ето я ролята, значимостта на просветата, за която ни говори Свети Кирил и за която толкова се е трудил той със Свети Методий и всички техни Свети ученици.

Православието винаги се стреми да гледа на човека не утилитарно, а с оглед на неговата богосътвореност и божествено предназначение. То се стреми да гледа на човека винаги цялостно, като на личност в общение с Бога и с всички останали човечеци. Според нашето православно богословие цел на образованието и просветата не са знанията сами по себе си, нито пък е практическата полза от тях, а цел е самият човек.

Не е случаен фактът, че като превеждат Символа на вярата Светите братя Кирил и Методий предават думата *ка̀во̀лѣкѣ* (всещяла, всеобща, цялостна) със славянската дума съборна. Една от характерните черти на Св. Църква е, че тя е съборна.

Както пише големият руски богослов о. Георги Флоровски:

„Съборността е самата природа на Църквата; съборна е самата тъкан на тялото ѝ. Църквата е съборна, защото е едното Тяло Христово – тя е единение в Христа, единство в Светия Дух, и това единство е най-висшата цялост и пълнота...”

Нека и ние, според силите си и с Божията помощ, да се превърнем в носители и продължители на Светото Кирило-Методиево дело, в което просветата се разглежда като усвояване на божествената нетварна светлина, а образованието означава преди всичко разкриване и очистване на Божия образ у човека.

5167-1 [1-26] АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ (ЮДАИЗЪМЪТ – ХРИСТИЯНСТВОТО – ИСЛЯМЪТ) В БЪЛГАРИЯ: АРБ (Ю–Х–И) (КИЕ) : кратки ист. енциклопедии : 1. Юдаизъмът в България : ЮБ (КИЕ) (с. 51-235) ; 2. Православието в България : ПБ (КИЕ) (с. 237-693) ; 3. Ислямът в България : ИБ (КИЕ) (с. 695-930) / Милен Куманов ; науч. ред. М. Куманов ... [и др.] ; науч. и ез. ред. Цветан Теофанов, Стоянка Кендерова, Иво Панов ; ез. ред. Лариса Найдич ; библиогр. ред. А. Куманова ... [и др.] ; обща ред. о. Стефан Пашов ; 4. М. Куманов : Библиогр. / А. Куманова (с. 967-1105) ; предг. А. Куманова ; дейкиси Ц. Теофанов ... [и др.] . – София, 2025. ([12] дейкиса /1-3, 6, 8-10, 12, 17, 20, 25, 26/ и [14] рецензии /4, 5, 7, 11, 13-16, 18, 19, 21-24/) (с. 1025-1129 на наст. изд., поднесени на XXI Студентска научна конференция и изложба на УниБИТ /23.05.2025 г./ и на галапремиерата на енциклопедичното трикнижие, състояла се на 13.02.2026 г. в Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий” като предговорие към XXII Студентска научна конференция и изложба на УниБИТ /22.05.2026 г./)

*Трудове на Студентското научно общество при
Университета по библиотекознание и информационни технологии*
Том XXI, 2026

*Proceedings of the Student Scientific Society of the State University
of Library Studies and Information Technologies*
Volume XXI, 2026

**ТРИЕДИНСТВО НА
АВРААМИЧЕСКИТЕ
КРАТКИ ИСТОРИЧЕСКИ ЕНЦИКЛОПЕДИИ В БЪЛГАРИЯ**
(Публикуван в изданието дейксис)

**Ген. Румен Радев –
Президент на Република България**

За мен е привилегия и удоволствие да приветствам съставянето и издаването на това забележително енциклопедично издание, посветено на *Авраамическите религии в България*.

Историята на България обхваща 13 века, от които вече 1160 години тя е християнска страна. А в нейните земи над 6 века съжителстват мирно и другите Авраамически религии – Юдаизмът и Ислямът.

Тази уникална особеност е едно от богатствата на България, което следва да се съхранява и представя като неразделна част от човешката култура.

Затова и подготвеното трикнижие от исторически енциклопедии, описващи Авраамическите вероизповедания в България: „*Православието в България*“, допълнено от „*Юдаизмът в България*“ и „*Ислямът в България*“, идва тъкмо навреме.

Публикацията на този монументален труд с впечатляващ справочен апарат и библиографско изражение на 24 езика се дължи както на основните изследвания на българския историк-енциклопедист проф. Милен Куманов, така и на усилията на проф. Александра Куманова и ръководения от нея международен екип.

Изразявам благодарността си към авторите и всички, допринесли за успешното завършване на това образцово издание – един научно-справочен енциклопедичен арсенал от знания.

Вярвам, че то ще допринесе значително за представянето на България пред света като страна с хилядолетна цивилизация и дълбок хуманистичен и културен характер – пример за човешка, гражданска и обществена толерантност.

януари 2026 г.

<...>

*Трудове на Студентското научно общество при
Университета по библиотекознание и информационни технологии*
Том XXI, 2026
*Proceedings of the Student Scientific Society of the State University
of Library Studies and Information Technologies*
Volume XXI, 2026

**ЕНЦИКЛОПЕДИЧНОТО ТРИКНИЖИЕ
„АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ В БЪЛГАРИЯ” –
ОТГОВОРНОСТ КЪМ ОБЩЕСТВОТО И
НАСЛЕДСТВОТО НА НАЦИЯТА НИ
(Поднесен на галапремиерата на изданието дейксис)**

**Илияна Йотова –
Президент на Република България**

До Проф. д.п.н. Александра Куманова

Уважаема Професор Куманова,

Приемете най-сърдечни поздравии по повод Вашия личен празник!

Вие сте сред учените с достойнство и авторитет, чието познание вече не търси признание, а излъчва мъдрост.

Като библиографовед, философ и когнитолог натрупахте значителен изследователски опит и признание от академичните среди.

Вашиите достижения свидетелстват за способността Ви да подреждате света чрез идеи, думи и връзките между тях.

Енциклопедичното трикнижие „*Авраамическите религии в България*” е поредното богатство, с което ни дарявате.

То очертава и задачите пред новото поколение изследователи като Вас.

Вярвам, че и занапред ще насърчавате младите да мислят, търсят и действат с отговорност към обществото и наследството на нацията ни.

Желая Ви здраве, вдъхновение и още дълги години творческа свобода!

Честита годишнина!

13 февруари 2026 г.

<...>

**МИРОГЛЕДНОТО НАЧАЛО НА АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ
(ЗОРОАСТРИЙСКИЯТ ИЗВОР НА КУЛТА КЪМ СВЕТЛИНАТА)
(Публикувана в изданието рецензия)**

Проф. д.ик.н. Стоян Денчев

Като дългогодишен ръководител на Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ) мога само да се гордея с това, че успях да създам условията за развитието на **Библиографската, историографската и енциклопедичната научна школа на информатизацията у нас без граници** – един от плодовете на която е настоящото мащабно енциклопедично трикнижие от издания, посветено на *Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България*. В нашия университет винаги сме се стремили да съчетаваме най-добрите постижения от световната и родната наука.

Енциклопедиката – хипертекстова форма на и *екстериорно* базирана област на познанието, се гради върху прецизното съчетание на информационната, библиографската, историографската, езиковата, терминологичната и специализираната научна култура, обединени от универсален хуманитарен мироглед. Екипът на проекта, разработил и довел до публикация настоящия енциклопедичен триптих на проф. Милен Куманов (13.02.1942 – 22.11.2021) – венец на неговото енциклопедично дело – трикнижието по *Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България*, е избран именно въз основа на тези високи изисквания и именно той е удостоен да триумфира чрез настоящото академично издание като забележителна интелектуална инициатива с особено широк международен резонанс.

Съществено е мирогледното начало на трикнижието – *Авраамическият корен на Юдаизма – Християнството – Исляма*.

Проф. Милен Куманов беше постоянен член на осъществения от УниБИТ *Първи научен комплекс от теренни и историографски експедиции в България (2007-2011) и чужбина (Иран, Турция, Италия, Русия, Финландия – Воттоваара, Казахстан – Аркаим) (2007-2015) за изследване на зороастрийския извор на Авраамическите религии (2007-2025) (Нестинарството като трансмисия на Соларния култ – култа към Светлината, проникнал от Север, през земите на Иран и Мала Азия – Северна Месопотамия, към Балканския полуостров в Странджа – България: с. България; с. България, Кости, Кондолово, Бродилово, Граматиково; гр. Царево и Малко Търново: Мишкова нива, Пропада, Индипасха, гробницата на Бастет; местните музеи: сравнително изследване на артефакти от музейните сбирки на Малко Търново, Бургас, Варна, Балчик, Плиска, Мадара, Преслав, Шумен, Велико Търново, Стара Загора, Кърджали и Пловдив; алиани – казълбаши /тур.: казъл – „червен” и баш – „глава”: червенोगлави/ – с. Ябланово – Котленско /Сливенски Балкан/) (вж: с. 94-95, 146-165; 753-754, 793, 816-839 на наст. изд.)*. Тези теренни и историографски проучвания продължават вече 19 г. с включване на учени от 8 страни от Европа и Азия: България, Германия, Индия, Иран, Италия, Китай, Русия, Франция (2007-2025): 7 постоянни

изследователи от България и 12 чуждестранни експерти от Германия, Индия, Иран, Италия, Китай, Русия, Франция. Научните консултанти и рецензентите на публикациите по проведените експедиции са учени от 4 континента и 23 държави на света: Австрия, Алжир, България, Ватикана, Великобритания, Германия, Грузия, Гърция, Израел, Индия, Иран, Италия, Казахстан, Канада, Китай, Молдова, Полша, Русия, Саудитска Арабия, Съединени американски щати, Турция, Украйна, Франция.

Като ръководител на комплекса от експедиции по Соларния култ – култа към Светлината, който стои в основата на зараждането на религиите от една точка на земното кълбо – общия ни дом, намираща се на Север (Дж. Кембъл, М. Елиаде, А. Корбен), поканих още през 2007 г. проф. Милен Куманов като историк да е научен редактор на проучванията, водени по същество от ядрото от редакторите на *настоящия енциклопедичен труд*: проф. д.п.н. Александра Куманова – ръководител на теренните и историографските изследвания; доц. д-р Никола Казански – терминологичен редактор; д-р Николай Василев – езиков редактор (*срв. по-подробно: съотв. статии в наст. изд.*)...

С особена гордост отбелязваме днес в *Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България*, че дълбоката река на изследванията на Соларния култ, провеждани от УниБИТ с международен екип от учени, триумфират с особена сила.

Имам предвид *квадриумума* на библиографската, историографската и енциклопедичната серия „Факлоносци” на Академичното издателство на УниБИТ „За буквите – О писменехъ” (*вж. с. 158-159, 828-839 на наст. изд.*): 1. „*Нестинариана*” (2012 – на бълг. ез. с библиографска полилингва); 2. „*Нестинариана*” (2014 – на рус. ез. с библиографска полилингва); 3. „*Nestinariana*” (2014 – на англ. ез. с библиографска полилингва); 4. „*Арианика*” (2016 – полилингва).

Към екипа на серия „Факлоносци” проф. Милен Куманов *продължава да принадлежи интелектуално*. И ярко свидетелство за това е, че в недрата на серия „Факлоносци” се появява на бял свят енциклопедичното историческо трикнижие от кратки енциклопедии, посветено на *Авраамическите религии в България*: „*Юдаизмът в България*”, „*Православието в България*”, „*Ислямът в България*”.

Линията на УниБИТ в търсене на *най-уплътнените и най-кондензираните – библиографските, историографските, енциклопедичните – форми на хуманитарен универсален синкретизъм в когнитивния контекст на информатиката* – хипертекстово е в сърцевината на енциклопедиката – гръбнакът на научната справочна литература без езикови, географски и институционални граници. **Магистралата на енциклопедичното знание в България** се обозначава ясно и категорично чрез трикнижието *Авраамическите религии в България*: архиепископ Йоан Български, д-р Петър Берон, акад. Никола Михов, проф. Тодор Боров, д-р Николай Н. Николаев, проф. Милен Куманов и съвременните последователи на техния апостолат днес – изследователите от *Библиографската, историографската и енциклопедичната научна школа на информатизацията у нас без граници*, направили трикнижието достойно на толерантния свят без граници.

Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България на М. Куманов и съвременната Българска научна школа по информатизация провъзгласяват назряването на момента да проумеем отживялостта на *разделянето*, защото, погледнато *когнитивно*, то е *онтологична проекция на обединението* и *компаративистичното сближаване*. Подобно мирогледно начало ни посочва близката на плеядата български енциклопедисти с менталността на Л. ван Бетовен / *L. van Beethoven*: „*Ода на радостта*” (текст: Й. Фр. Шилер / *J. Chr. Fr. von Schiller*), която ни *приканва да си подадем ръце, да станем братя, щом „радостта, това дете на рая, повече с крилото си”* (прев. Асен Разцветников): „*Alle Menschen werden Brüder*”...

*Трудове на Студентското научно общество при
Университета по библиотекознание и информационни технологии*

Том XXI, 2026

*Proceedings of the Student Scientific Society of the State University
of Library Studies and Information Technologies*

Volume XXI, 2026

A UNIQUE UNIVERSAL CONTRIBUTION OF BULGARIA IN THE PEACEFUL RELIGIOUS COEXISTENCE

(This review was published in the edition)

Prof. Irina Lynden, PhD

As a specialist in international bibliography who during the years has worked in the authoritative countries of the world informatization – Russia and USA – I have to note that in the world there are many exemplary encyclopedias about the different Abrahamic religions.

But an edition, consecrated to them in one particular country is beyond my knowledge.

The more so as it is Bulgaria which has a unique universal contribution to the peaceful religious coexistence.

The reason for this syncretic encyclopedic phenomenon is a comparative one with triple root:

First: Prof. Milen Kumanov in his 223 encyclopedic works (*comp.*: biobibliogr. Of the scientist elaborated by prof. A. Kumanova in *Personal biobibliogr.* Sofia, 2024 and in *pres. ed.*: c. 967-1105) continues the line of bibliographic – historiographic – encyclopedic path in the knowledge: exteriorics – encyclopedics of his teachers: Acad. Nikola Mihov, Prof. Todor Borov, Dr Nikolay N. Nikolaev;

Second: in the lap of the universal general encyclopedism the historical by its nature encyclopedias of Prof. Milen Kumanov are specific with their exterior secondary-documental navigation in conformity with the world historical-cultural mainstream – in this case: the Abrahamic religions in Bulgaria, interpreted according to the works of the historians of religion: J. Campbell, M. Eliade, H. Corbin;

Third: the local point of the encyclopedias of Prof. Milen Kumanov carries out bibliographically and historiographically in depth the complex of biographical, historical and linguistical areal of the lore, which allow him to penetrate in the social, economic, cultural and, in the case of the Abrahamic religions in Bulgaria, in the religious approach of the universal knowledge.

It is not haphazardly that in the elaboration and final preparation for publication of this incomplete but stately – as conception and as realization – triptych, dedicated to the Abrahamic religions in Bulgaria: Judaism – Christianity – Islam, participate the disciples and followers of Prof. Milen Kumanov – leading Bulgarian bibliographers: Prof. Alexandra Kumanova (National Library Sts Cyrill and Methodius, University of Library Studies and Information Technologies), Assoc. Prof. Nikola Kazanski (Central Library of the Bulgarian Academy of Sciences), Mariyana Maksimova (National Library Sts Cyrill and Methodius, Sofia City Library) (in the Orthodoxy in Bulgaria – Assist. Prof. Diana Raleva /Institute for Literature of BAS/); historiographer Dr Nikolay Vasilev (ULSIT); historians Prof. Ventsislav Velev (ULSIT), Prof. Sofia Vasileva (ULSIT), Dr Desislava Kostadinova (Institute for Historical Studies of BAS).

The historic encyclopedic triptych of Prof. Milen Kumanov on the Abrahamic religions in Bulgaria: Judaism – Christianity – Islam is not only an apotheosis of his scientific work, but also a monument of the continuity in the Bulgarian encyclopedic science as a moral lesson for the universal encyclopedism.

5167-5-1

**УНИКАЛЕН СВЕТОВЕН ПРИНОС НА БЪЛГАРИЯ
В МИРНОТО СЪЖИТЕЛСТВО НА РЕЛИГИОЗНА ОСНОВА
(Публикувана в изданието рецензия)**

Проф. д-р Ирина Линден

Като специалист по международна библиография, който работи от години в авторитетните страни на световната информатизация – Русия и САЩ, – следва да отбележа, че по света има вече доста образцови енциклопедии, отнасящи се до отделните Авраамически религии.

Но издание, посветено на тях в една, отделно взета, страна, не ми е известно.

Още повече – това е България, която има уникален световен принос в мирното съжителство на религиозна основа.

Причината за това синкретично енциклопедично явление е компаративистична и с троичен корен:

Първо: проф. Милен Куманов в своите 223 енциклопедични труда (*срв.:* биобиблиогр. на учения, разработена от проф. А. Куманова в тр. *Персонална биобиблиогр. С., 2024* и в *наст. изд.:* с. 967-1105) продължава линията на библиографския – историографския – енциклопедичен път в познанието: екстериориката – енциклопедиката на своите учители: акад. Никола Михов, проф. Тодор Боров, д-р Николай Николаев;

Второ: в лоното на универсалния общ енциклопедизъм историческите по същество енциклопедии на проф. Милен Куманов се отличават с екстериорна вторично-документална навигация, поставяща ги в съответствие със световния историко-културен процес – в случая: Авраамическите религии в България са интерпретирани в кондиция с трудовете на историците на религията: Дж. Кембъл, М. Елиаде, А. Корбен;

Трето: краеведската насоченост на голяма част от енциклопедиите на проф. Милен Куманов библиографски и историографски разработва в дълбочина комплекса от биографичния, историческия събитие и езиков арсенал на познанието, който му позволява безпрепятствено да навлиза в необходимата пълнота, обхват и дълбочина в обществения, стопанския, културния, а в случая с Авраамическите религии в България – и в религиоведския аспект на универсалното знание.

Като специалист по библиотечна – каталожна – библиография следва да изтъкна специално библиографски и историографски базирания компаративистичен енциклопедичен труд на проф. Милен Куманов в неговото Авраамическо трикнижие.

Не случайно в подготовката за печат на неговото незавършено, но внушително, грандиозно – и като замисъл, и като изпълнение, – трикнижие, посветено на Авраамическите религии в България: Юдаизмът – Християнството – Ислямът, участват учениците и последователите на проф. Милен Куманов: водещите български библиографи: проф. Александра Куманова (Нац. библ. „Св. Св. Кирил и Методий“, Унив. по библиотекознание и информ. технолог. /УниБИТ/), доц. Никола Казански (Центр. библ. на Бълг. акад. на науките /БАН/), Марияна Максимова (Нац. библ. „Св. Св. Кирил и Методий“, Стол. библ. – София) (в Православието в България – и гл. ас. Диана Ралева /Инст. за лит. при БАН/); историографът д-р Николай Василев (УниБИТ); историците проф. Венцислав Велев (УниБИТ), проф. София Василева (УниБИТ), д-р Десислава Костадинова (Инст. за ист. изследв. при БАН).

Историческото енциклопедично трикнижие на проф. Милен Куманов по Авраамическите религии в България: Юдаизмът – Християнството – Ислямът е апотеоз не само на пътя на учения в енциклопедиката.

Това трикнижие е паметник на приемствеността в енциклопедичната наука на България – урок за енциклопедичното джигане в света.

НОЩНОТО ПЪТЕШЕСТВИЕ НА ПРОРОКА МУХАММАД

(Публикуван в изданието дейксис – навигация на труда)

Проф. д.ф.н. Цветан Теофанов

Мистичното телепортиране на Пророка Мухаммад от Мека в Йерусалим и възнесението му оттам до „върховните небеса”, където вижда „най-големите чудеса”, се удостоверява от Корана и от ранните и авторитетни ислямски извори. Тълкувателите разграничават двата термина, които се употребяват като синоними за събитието и взаимно се допълват като етапи от неговото случване, вертикално и хоризонтално: *нощно пътуване (исра)* и *възкачване (мирадж)*. Първият обозначава чудоейното и мигновено пренасяне на Пратеника от родния му град до сърцето на Израел, а вторият – последвалото му издигане оттам по небесните слоеве до Светая светих на Твореца, назован Владетеля на небесните стъпала. Така по тях и „ангелите се въздигат към Него, и Духът [Джибрил] в Ден колкото петдесет хиляди години” (70: 3). Терминът *възкачване (мирадж)* не се употребява в Корана, а и мюсюлманската догматика не представя Мухаммад за чудотворец, защото и най-големите чудеса да им се покажат, неверниците – „глухи, неми, слепи” – запазват своя нихилизъм. Той не е дарен със свръхестествени способности, но в традицията легендата за Нощното възнесение се доразвива и дообогатява с редица фантастични елементи. Оказаната му свише чест да извърви пътя на ангелите и да го допуснат до тайните на вселената се превръща в един от акцентите на житието му, но и подхранва въображението и поражда теологични полемики.

Споменато не само в хадисната литература, но и в Корана, „телепортирането” на Пророка придобива стойност на неоспорим факт: „Пречист е Онзи, Който пренесе Своя раб нощем от Свещения храм до Най-далечния храм, чиито околности Ние благословихме, за да му покажем някои от Нашите знамения” (17: 1). На друго място в Книгата на Аллах се известява за издигането му „до Лотоса на крайния предел,/ където е Градината на обителта” и там става свидетел на „някои от най-големите знамения на своя Господ” (53: 14–15, 18). Трети текст потвърждава събитието и тълкува неговия смисъл: „Твоят Господ обхваща хората. И сторихме видението, което ти показахме, и прокълнатото дърво в Корана, само за изпитание на хората. И ги заплашваме, ала това ги кара само още повече да престъпват” (17: 60). Събитието потвърждават независимо един от друг не по-малко от десет сподвижника на Пророка. Техните съобщения се разминават в детайлите, но като цяло историята придобива ясни контури.

Една нощ Джибрил ненадейно посетил Пророка, за да го пренесе от Свещения храм ал-Кааба до Байт ал-Макдис (Свещения дом, Йерусалим). За целта осигурил и вълшебно превозно средство – създаването Бурак, което се придвижвало със скоростта на светлината. При храма в Йерусалим го очаквали и поздравили Ибрахим, Муса и Иса, с които заедно отслужил молитва, заставайки отпред като имам. После архангелът го издигнал до седемте небеса, където на всяко от тях, съответно отдолу нагоре, го посрещнал по един, а на второто двама, от предишните пророци: Адам, Яхя и Иса, Юсуф, Идрис, Харун, Муса,

Ибрахим. Извисявайки се още по-нагоре, стигнали до Лотосовото дърво на крайния предел (*сидрат ал-мунтаха*), облято в ослепителна светлина. Аллах показал на Пророка едни от най-удивителните си чудеса. Видял и Многолюдния дом (*ал-байт ал-маамур*) – еквивалент на меканския храм ал-Кааба, където всеки Божи ден седемдесет хиляди ангели отслужват молитва и никога повече не се връщат на същото място. Там му били разкрити три важни откровения: предписанието мюсюлманите да отслужват по пет молитви на ден; последните айяти от най-дългата сура 2 *Кравата*; уверението, че хората от неговата общност ще получат за награда Рая, стига да не съдружат идоли с Всевишния и да не извършат смъртен грях. Видял още насладите в Градините на блаженството и мъченията в пламъците на Адовия огън.

Теологичната идея, вложена във възнесението, засяга комуникацията между материалния, земния, и духовния, небесния свят, и пътуването от единия към другия. Доколкото откровението предполага възможност за движение от небето към земята, възнесението допуска движение отдолу нагоре и отъждествяване на човек с ангел. В статия за коптския *Апокалипсис на Зостриан* Мадлен Скопело анализира този „разказ за небесно пътуване, по време на което ангелско създание разкрива на посветения [...] небесни тайни”. В него се влага древен месопотамски ритуал на царско възкачване на трона, което в по-късните юдейски, юдео-християнски и гностични съчинения се трансформира в ритуал на възнасяне на посветения до небесата. Няколко юдейски псевдоепигофа за въздигане на патриарсите повтарят същия сюжет. Ангел взима посветения от земята и го води към небето, където го възкачва през словесите на еоните. Ангелски създания го пречистват, миропомазват, обличат в небесни одежди, короноват и възкачват на престола. Той получава откровения докато постигне най-високото знание, което Бог му заповядва да запише, за да го предаде на своята общност (*genos*) при слизането си на земята.

Преданията за Нощното пътешествие на Пророка Мухаммад в най-общата им рамка и Коранът като цяло биха могли да принадлежат към жанра на апокалиптичната литература. Тя според дефиницията на Джон Колинс се придържа към „наративна структура, в чиито рамки медиатор-отвъдно създание разкрива откровение на реципиент-човек и му показва трансцендентна реалност, разположена и във времето, доколкото предвижда есхатологично спасение в определен съдбовен „Час”, и в пространството, доколкото включва друг, свръхестествен свят”. *Апокалипсис* на гръцки всъщност означава *откровение*, разкриване, разбулване на тайно знание. Допълвайки Джон Колинс, но като отчита и несъгласията с него, Адела Колинс уточнява, че целта на апокалиптичната литература е „да интерпретира настоящи, земни условия и обстоятелства, в светлината на свръхестествения свят и на бъдещето, и да окаже влияние както на разбиранията, така и на поведението на публиката със средствата на божествената власт”. В центъра на този тип книжнина Джон Колинс поставя получаването на откровения, което заляга в същността и на пророческата литература. Спецификата на апокалиптичните прозрения се корени преди всичко в тяхното съдържание – обръщането към отвъдното царство и към края на света, както и към Съдния ден и въздаянието за делата в „долния” живот. Наличието на небесен медиатор подсказва, че Бог вече не си позволява да контактува директно със земните твари, а праща Свой представител. Мрачните реалности на човешката действителност занимават в не по-малка степен апокалиптичните автори, които свидетелстват за погаване на Божия закон и Божията воля, дори за потисничество, злосторства и своеволия на управниците.

Схемата на апокалиптичната литература очертават четири елемента, които в различни текстове се запълват със сходно съдържание: (1) начин на открояване; (2) времева ос; (3) пространствена ос; (4) заключителни обстоятелства.

(1) Контактът с висшите сили може да протича под формата на зрителни и слухови халюцинации, понякога с явяване на безплътния медиатор във видим образ, чуване на глас и диалог с него, духовно пътуване до Божието царство с визуални впечатления, четене на откровение от писмен източник, обикновено небесна книга. Пратеникът от другия свят, най-често ангел или понякога самият Исус Христос, може да разкрие тайна или да обясни видение, както и да служи за водач в пътуването. Реципиентът изпада в недоумение или изпитва благоговесен страх. Повечето подобни поствоствания носят белезите на литературна мистификация, която се приписва на

авторитети като еврейските патриарси Енох, Мойсей или Авраам, малцина достойни да се извият до чистия духовен свят и да получат достъп до тайното знание.

Уилям Адлер акцентира върху езотеричния капацитет на апокалиптичната литература и прави аналогия между нея и пророческите откровения: „Гези тайни трябвало да бъдат поверени единствено на мъдрите и на такива, които са способни да ги възприемат и да осъзнаят техния смисъл. За разлика от еврейските пророци, които предавали божественото послание чрез говоримо слово, апокалиптичните ясновидци като Енох и Езра били предимно книжници, които получавали и записвали небесни тайни в полза на бъдещите поколения. Запазването на откровението в книга гарантирало неговата неизменност.

Апокрифният мотив за „четенето“ от Небесната книга се асоциира по безспорен начин и с ислямската визия за Корана и неговото низпославане. Пазеният скрижал (*ал-лях ал-махфуз*), от който Джибрил донася откровенията на Пророка, се свързва още с термини като „съхранената, скритата Книга“ (*китаб макнун*, 56: 78), „Книгата-майка“ (*ум ал-китаб*, 13: 39, 43: 4). Идеята за наличие на универсална и зорко пазена Книга, която се намира в Горния свят и съдържа цялото знание и всички Божии писания, конституира един от ключовите коранични постулати. В нея се крият тайните за всички създания – отреденият им житейски срок, благата, които предстои да получат, деянията, ориста им в Съдния ден и след него. Всичко това е написано с калем (68: 1, 96: 4) – първото творение на Всевишния. А калемът според известен хадис вече е изсъхнал – всичко се знае отпреди. Друг кораничен текст обаче твърди, че „Аллах изличава и утвърждава каквото пожелае и у Него е Книгата-майка“ (13: 39). Ат-Табари тълкува айята като възможност да съществуват две Книги – неизменна и подлежаща на корекции.

(2) Времевата ос засяга протологията и есхатологията. Интерпретира се пред- или праисторията, която се преосмисля като ясен спомен за миналото или „пророчество след събитието“ (*vaticinium ex eventu*), хвърля се светлина върху теогония и космогония, известява се за най-ранните древни събития. В гностични текстове се говори за спасение в настоящия момент посредством знание. Споменава се за есхатологична криза под формата на гонения или катаклизми, които разклащат естествения ред или историята. Дават се описания на Страшен съд или унищожение, при което грешниците се обричат на безпощадно възмездие и страдания за делата си, а праведниците получават избавление и въздаяние. Разкрива се ролята на отвъдните създания в историята. Отделя се внимание също на есхатологичното спасение, рисуват се космически трансформации, отвъден живот на личности, понякога и физическо или духовно възкресение.

(3) Пространствената ос включва елементи от другия свят, добри или лоши, описание на отвъдни земи, видени по време на мистични пътувания до тях, изображение на свръхестествени създания, ангелични или демонични.

(4) Заключителните епизоди от схемата съдържат указания към реципиента, обикновено възлагане на задачата откровението да се напише или обяви пред определена публика, връщане на посветения от тайнството към реалността и към телесното му „обиталище“ и заминаване на небесния медиатор. Възможно е носителят на откровение да бъде подложен на преследване.

Брент Макнийли установява наличието на сюжета за пътуването до небесата в апокрифни текстове, датирани от първи до четвърти век и съставени от *Първа и Втора книга Енох*, *Завети на дванайсетте патриарха*, *Възнесението на Мойсей*, *Апокалипсис на Авраам*, *Заветът на Авраам*, *Възнесение Исаево*, *Апокалипсисът на Петър* и др. Корпусът от текстове за възнесението очертава следната обща типология:

I. Патриархът не е сигурен дали събитието е сън/ видение или реалност.

II. На патриарха се явява ангел (един или повече), който:

а. го вика по име;

б. казва му да не се страхува;

в. после обявява целта си.

III. Патриархът извършва ритуал на пречистване и встъпва в състояние на свещенодействие:

а) измива се и се маже с благовония;

б) облича се.

IV. Патриархът е воден през небето (небесата) от ангел:

- а) за превозно средство може да служи колесница, кон, лодка и др.;
- б) често просто го пренасят;
- в) често възнесението започва от *axis mundi*/ сакрално място.

V. Патриархът минава през няколко небеса (3–7):

- а) на всяка порта пазач изисква определена информация, за да го пусне;
- б) възнесението на патриарха се приветства от други патриарси;
- в) между патриарха и неговия водач протича диалог;
- г) често всяко небе се отличава със специфичен вид ангели и условия.

VI. Патриархът вижда Бог на Неговия трон (геофания):

- а) Бог дава заповед на патриарха;
- б) разкрива му се духовна истина.

Независимо че вариантите на повествованието за Нощното възнесение се разминават във фактологията, пред кого и на кое от небесата Мухаммад се е озовал и на какви отвъдни чудеса е станал свидетел, този наратив се асоциира с мотиви от сходни сюжети, включително и за среща с покойни пророци.

Апокрифната книга *Заветът на Леви* – еврейския патриарх-родоначалник на левитите свещенослужители – разказва в няколко варианта как той се възнесъл на небесата след като върху него се спуснал „Господният дух на разбирането” и го накарал болезнено да осъзнае човешката си порочност. Според една от твърде различните версии на книгата Леви извършил ритуалите за привеждане на облеклото и тялото си в състояние на сакрална чистота, отслужил молитва за опрощаване на греховете и отправил зов да бъде удостоен с мъдрост и зов да бъде допуснат до Божията обител. Смяната на дрехите и отслужването на обреди за встъпване в свещеноействие са стереотипен мотив в повествованията за въздигане до висините на „горния свят”. *Заветът на Леви* цели да легитимира властта на патриарха, ръкоположен за първосвещеник по Божията воля, а не толкова да описва небесата и удивителните им тайни, но съдържа и подробности, които го вписват в модела на възнесението.

Най-ранният разгърнат наратив за Нощното възнесение на Пратеника на Аллах, който формира стереотипа на интерпретациите му от по-късните автори, се предава от името на първия му братовчед Абдуллах ибн Аббас, един от най-ерудитаните познавачи на Корана и хадисите, назован и от сунити, и от шиити с прозвището *Учения на общността (хибру-л-умма)*. Смъртта на Пророка го заварва като юноша на тринайсет години и повечето събития, за които разказва, са се запечатали в детското му съзнание.

Повествованието за свързаните с Нощното възнесение удивителни събития обаче привлича вниманието на категория професионални разказвачи, които го отделят от пророческото житие, допълват и видоизменят съдържаните архетипни сведения, „обогатяват” ги с художествени измислици и реторични фигури и ги превръщат в любопитни литературни съчинения. Тази по-свободна, „фантазна” и фолклорна интерпретативна линия се легитимира чрез имената на сериозни религиозни учени, което допринася за утвърждаването ѝ в редица митологични наративи.

Разказът на Ибн Аббас е послужил като материал за литературна мистификация – „най-пълната и най-цялостната” версия за Нощното възнесение. Този популярен цикъл от наративи, предаден в първо лице от името на Пророка, влязъл в широко обращение с името на енигматичния Абу-л-Хасан ал-Баكري, представян за ученик на известния биограф на Пророка Ибн Хишам. Фактологията му се отклонява на места в детайлите, но като цяло се гради върху хадисната традиция, в която сведенията за събитието също претърпяват редица модификации.

1. Отлитането за Йерусалим. В съдбовната вечер царял непрогледен мрак, прорязван от светкавици, разгърсван от гръмотевици, след което надвисвала мъртвешка тишина и нито петел кукуригал, нито магаре зарежавало, нито куче залайвало. След като отслужил последната за деня молитва и се приготвил за сън, Мухаммад бил внезапно посетен от „своя любим” Джибрил, който долетял през процепа на покрива. Той му се показал в истинския си вид, и величествен, и страховит: облечен в най-блестящата мантия, със сияйни

дипли, наметнат с плащ, декориран с ярки перли и самородно злато, с нозе, потънали в жълта светлина. Носел и плитки, дебели като въжета от бял сняг, и седемдесет мустака от мускус. На челото му светели изписани две изречения: „Няма друг бог освен Аллах” и „Мухаммад е Пратеник на Аллах”. Имал петстотин криле и тялото му изпълвало целия хоризонт между земята и небето. Така авторът на разказа удовлетворява любопитството на читателя с отговор на въпросите дали Пророкът е срещал Джибрил в материалния му облик и кога го е видял с очите си. Ако съдим по ужаса му от гледката, това е първата им подобна среща.

Директни асоциации с Нощното пътешествие намираме във вариант на *Втора книга Енох*: „И Гавриил ме понесе като лист, носен от вятъра. Той ме придвижи и сложи да коленича пред лицето на Господа. И видях осмото небе, наречено на иврит Музалот, сменяващия сезоните, сухи и влажни, и дванайсетте зодиака, които се извисяват над седмото небе. Видях и деветото небе, което на иврит се нарича Кукхавим и където се намират небесните домове на седемте зодиака”(21: 5–6). И в библейските повествования „изпратен от Бога ангел Гавриил” изпълнява сходни функции на посланик, наговарен с мисия да предаде вест.

2. Ал-Бурак (*Светкавица*) е „персонаж”, който присъства във всички варианти на разказа и в повечето от тях е характеризирани като превозно средство на пророците от миналите епохи, способно и да препуска по земята, и да лети в небето. В древноегипетския контекст тези функции се изпълняват от небесна лодка (барка), а в Стария завет – от *маркаба*, „огнена колесница и огнени коне” (св. пророк Илия, 4 *Царства*. 2:11).

Ал-Бурак е описан като сиво петнисто създание, ала с бели нозе, „по-голямо от магаре, по-малко от муле”, сътворено сякаш от скъпоценни камъни – обсипан с рубини и сапфири, с уши от зелен изумруд, с очи – бляскави звезди-сльща от диаманти, с коса на плитки от бисери и изумруди. Тялото му било на животно, а лицето, душата и гласът – на човек. Първоначално то оказало яростна съпротива Мухаммад да го яхне, мятало се и ритало, сякаш уловена в мрежа риба, защото служело само на пророци (Ибрахим, Муса, Адам), а очевидно не знаело кой е неговият ездач. Подчинило се едва след като Джибрил му обяснил, че на гърба му трябва да се качи „най-достойният от всички творения”, „знатен любимец на Господа на световите”. Фигурата на ал-Бурак илюстрира едно от големите чудеса, които Аллах е разкрил на Своя раб, и потвърждава пророческия му статут.

3. Свещеният град. Пътят към Йерусалим се оказал осеян със съдбовни изпитания. Джибрил предупредил Пророка да лети, здраво хванат за ал-Бурак, без да откликва на повик от земята. А отдолу към него се извисил глас, после друг, все на хора, предпоставящи се за доброжелатели, които го канели да слезе при тях за полезен съвет. Той не им отговорил и впоследствие архангелът му обяснил, че това са юдеи и християни, и ако им откликнел, общността му щяла да приеме тяхната вяра до Деня на възкресението. Позвала го и пленителна жена и донякъде го изкусила да я огледа – нюанс, който отличава версията на ал-Баكري от аскетичните трактовки на Нощното възнесение, но подсказва, че Божият пратеник все пак е човек и не е лишен от слабости. Джибрил разтълкувал поведението на Пророка като знак, че след неговата смърт мюсюлманите ще бъдат подложени на изпитанието да избират между любовта към земните съблазни и отдаването на Аллах и на праведните дела. В изложението се появява и прелестен младеж, което в късната арабска литература индикира хомоеротичен сюжет, но тук се възприема като alegория на вярата и нейната красота. Мухаммад прегрънал младежа, който многомгочислено, но есхатологичните последствия от прегръщането на истинската религия останали записани в помнеща Книга. От решението на Пророка за всяка от изброените ситуации зависела не само неговата съдба, но и тази на мюсюлманската общност.

Към изпитанията се добавя още едно. При митичната Скала (*сахра*) в Йерусалим, а в друг вариант – при Многолюдния дом на най-високите небеса, пред него изникнали три бокала: с вино, мляко и вода (в друг вариант – мед). Чул се глас: „Ако Мухаммад изпие водата, общността му ще се удави след неговата смърт. Ако изпие виното, общността му ще изпадне в заблуда.” Прогегнал ръка към млякото и го изпил, като оставил малко на дъното. В един от вариантите се цитират думите на Джибрил: „Ти избра естествената природа (*фитра*), т.е. първичната религия, вложена у всички Божии твари, които впоследствие са я забравили. Друга версия съобщава, че чул глас да изрича: „Ако Мухаммад бе изпил цялото мляко, в пламъците на

Огъня не би влязъл нито един човек от общността му”. Веднага помолил да му върнат чашата, но получил отговора, че съдбата е необратима и калемът вече е написал какво предстои да се случи.

В Йерусалимския храм го чакал цветът на пророчеството – триста и дванайсет Божии пратеника. Той застанал начело пред редиците им като най-заслужилия имам и заедно отслужили молитва. Джибрил му представил всеки от тях и нямало име, което да не знаел. В множеството се откроявали Ибрахим, Муса и Иса.

4. Седемте небеса. Архангелът го повел към Скалата край Светилището, а там се издигала невиджана по красота стълба от злато и сребро, с разноцветни стъпала от скъпоценни камъни: жълто, червено, зелено, бяло и така всички цветове. Ангелите слизали и се качвали с *алилуя!*, с прослава на Всевишния.

Идеята за стълбата като *axis mundi* на мястото, където се срещат земята и небето, възниква още в Древен Египет. Според вярванията на фараоните мост свързва долния и горния свят и води от „обиталището на хората към царството на слънцето. Който се изкачи по него, бива приет сред многото богове”. Описвайки „мистерията на Митра”, Франц Кюмон засяга и темата за поделянето на небесата на седем сфери, всяка от които е свързана с определена планета: „Друмът, който трябва да бъде следван, за да се достигне висшия свят на неподвижните звезди, се представя символично в храмовете от вид стълба с осем разположени една над друга порти, първите седем – от разноцветни метали. За да премине пътникът към следващия етап и да влезе през по-горната порта, трябвало да го допусне ангел на Ормазд”. Неумолимият страж разтварял вратата единствено пред такъв, който знае правилната „парола”. проследява еволюцията на едни от най-древните концепти за стълб от светлина и стълба към небето, по която се изкачват светлите на покойниците. В Библията също се описва подобен сън на Яков: „Ето, стълба, изправена на земята, а върхът ѝ стига до небето, и Ангели Божии се качват и слизат по нея./ И ето, Господ стои отгоре на нея и говори: Аз съм Господ, Бог на твоя отец Авраама, и Бог на Исаака; [Не бой се!]. Земята, на която лежиш, ще я дам на тебе и на потомството ти” (Бит. 28:12–13). Тази част от модела напълно съвпада със съответния откъс от разказа за Нощното възнесение на Мухаммад. Той не чувствал да се изкачва и не сещал умора, а сякаш летял като птица или се издигал като небесно светило.

И както се възнасяли, изведнъж се озовал пред величествена картина: върху трон от светлина седял удивително могъщ ангел, който обхващал земята с колената си. Ръцете му достигали най-отдалечените кътчета на източните и западните простори, краката му били разцепили най-долната част на земята, а главата му се извисявала до основите на Божия трон в небесата. Огъдно имало огромна плоча и множество ангели, колкото целият народ от джинове, а отляво – дърво с листа, всяко от които било с площта на цялата земна повърхност и върху него също били гравирани надписи. Той се виждал внимателно в плочата, а там се четели имената на всички човешки създания от Сътворението до Края на времето, след което удрял с копие да откъсне сбръчкан и изсъхнал лист от дървото с името на обречения да умре – знак, че житейският срок на съответния човек е изтекъл. Джибрил обяснил, че това е Азраил, архангелът на смъртта. Лицето му изглеждало мрачно и навъсено, без сянка от ведрина. И друг подобен на него – Малик, пазителят на Ада – никога не се е усмихвал и не ще се усмихне до Съдния час. Пророкът го поздравил, но той само кимнал с глава и му обърнал внимание едва след като узнал, че разговаря с „любимеца на Господа на световите” и „първенеца на Неговите пратеници”.

Този сюжет не се среща в други модификации на модела за възнесението и може да се смята за чисто ислямска трактовка, при това интерпретирана в детайли поради важността на темата. Архангелът на смъртта информирал Мухаммад за много неведоми тайни, свързани с начина, по който Аллах прибира душите на покойниците, със задгробния живот и съдбата на праведниците и грешниците.

Следващите спирки били при ангели с необичайни форми и специфични функции. Всички те питали Джибрил кой е неговият спътник и когато узнавали името му, го поздравявали и възхвалявали. Първият ангел приличал на величествен, красив и гласовит петел със снежнобели пера, който заемал целия хоризонт изпод Божия трон до най-долното небе. Гърбът му бил обогрен в жълто, а крилето, които стигали до изток и до запад, поразявали с многоцветната си дъга. Той бил огласителят на часовете за петте молитви, който прославял Аллах и давал знак на

мюсюлманите да започват дневното и нощното си богослужене. Тялото на втория ангел, назован Хабиб (Любим), било наполовина от искрящ сняг и наполовина от пламтящ огън, ала нито снегът гасял огъня, нито огънят разтопявал снега. Ролята му била да обединява сърцата на вярващите мъже и жени въпреки полярната им човешка природа.

Третият ангел по пътя към първото небе се оказал Малик, ужасяващият пазител на Ада с тъжно и злощастно лице, описан подробно: главата му от вледеняващ мраз, очите му от пламтяща светлина, страните му от бакър. Отдясно стоели ангели с дебели вериги, окови, белезници, отляво се простирали слоевете на геената и гъмжало змии, скорпиони, хищни чудовища, кучета, метални пръти. Малик обяснил, че пазителите на Ада са родени, за да съществуват в него, и ако бъдат извадени оттам, умират като риба на сушата. Когато някой бъде осъден на лишаване от Божията милост, те стават безпощадни изпълнители на присъдата и го наказват с най-свирепата жестокост.

Описания на ангели се съдържат в апокрифа *Откровението на Мойсей*, който също разказва за чудотворно пътуване до седем небеса. Бог изпраща при еврейския патриарх ангел на име Метатрон, за да му Го доведе „с арфи, свирки, барабани и танци, с веселие, песни и възхвали“. И понеже бил обикновен човек „от плът и кръв“ и не можел да се възнесе, Божият посланик „превърнал езика му в огън, очите му – в колела на небесна колесница, а силата му – в ангелска“. Тогава двамата се въздигнали във висините, съпровождани от петнайсет хиляди ангела отляво и още толкова отдясно. На първото небе видял води в определени очертания, както и много прозорци – на молитвата и жалбата, на плача и радостта, бедността и богатството, мира и войната, бременността, раждането, съкровищата на дъжда, росата, греха и покаянието, болестта и здравето, смъртта и живота... На просторното второ небе видял огромен ангел, а пред него стоели безчет ангели от вода и огън с лица, обърнати от деня на сътворяването си към Скинията (*шехина*, Божие обиталище) и отдадени на богохвалебни химни. Те били натоварени да изпълняват Божията воля за облаците, вятъра и дъжда. На третото небе видял ангел, толкова голям, че за обхода му били необходими петстотин години. Имал седемдесет хиляди глави и езици и пред него стоели също толкова ангели от бял огън, поставени да отговарят за растенията, дърветата и плодовете. На четвъртото небе видял храм с колони от червен огън, стени от зелен огън, прагове от бял огън, дъски и куки от пламтящ огън, двери от гранит и зали от бляскави скъпоценни камъни. Там стоели ангели, сложени да управляват земята, слънцето, звездите, планетите. Всички те прославяли Господ Бог. На петото небе видял ангели, наполовина от огън, наполовина от сняг, същите като видения от Мухаммад ангел. На шестото небе видял огромен ангел, целият от сняг, заобиколен от множество ангели – „светите наблюдатели“ („Будните“, Библия, Дан. 4:10–14). На седмото небе видял ангел изцяло от огън и други двама ангели – яростта и гнева, пристегнати с окови от червен и тъмен огън.

По време на възнесението си Мойсей видял и други видове ангели: на смъртта – страховито грозен, с пламтящи очи по цялото тяло от главата до петите, и всеки зърнал го пада в несвяст от ужас; придворните пред Бог („светите творения“) – с шест огромни криле, всяко с дължината на разстоянието между небето и земята, първата двойка криле скривала лицата им, за да не гледат скинията, втората – краката им на крави, а третата им служела да летят и възхваляват Господ Бог. Видял още Всевишния, Ада и Рай.

Накрая и Мухаммад, воден от Джибрил, стигнал до първото от седемте небеса. Видял да висят звезди, най-малката – с големината на планина. Приличали на куполи, някои в движение, някои с украса. Дверите на всяко небе охранявал пазител и архангелът му казал: „Отвори!“ А той питал: „Кой е?“ Отвърщал: „Джибрил.“ Пак питал: „Има ли някой с теб?“ Казвал: „Да, Мухаммад, Аллах да го благослови и приветства.“ Питал: „Повикан ли е?“ Отговарял: „Да!“. Едва тогава пазителят показвал радушие, разтварял портите и прославял височайшето посещение.

Мотивът за вратаря се повтаря в много религиозни текстове за небесни възнесения. Древноегипетската заупокойна *Книга на дверите* описва преминаването на душите на мъртвите в задгробното царство и пътуването им през различните му равнища, което е идентично на поэтапното и осеяно с препятствия движение на бога на Слънцето Ра през нощните часове. На всяка врата чакат пазители, които допускат мъртвия, ако даде отговори на въпросите им

за качествата на богинята-господарка на съответното владение. Някои покойници издържат изпита и преминават нататък, в по-горен кръг, а други изпадат в огнено езеро. В християнската традиция ангелите, наговорени с функциите да пазят дверите на Царството небесно, изпълняват и задължението да наблюдават и напътват „синовете на Адам”.

5. Многолюдният дом (*ал-байт ал-маамур*). След пътешествието през седемте небеса Мухаммад стигнал до еквивалента на Свещения храм ал-Кааба в Отвъдния свят. Вратата му гледала към Божия трон. Както земните поклонници обхождат храма по време на хадж, така и на небето седемдесет хиляди ангела извършвали своя обход – само веднъж до Съдния ден. Изображението на горния свят като храм, в който ангелите са всеотдайни свещенослужители, характеризира апокалиптичната литература. В юдео-християнската традиция този мотив се обвързва с трагичната еврейска история, с разрушаването на Соломоновия храм от вавилонците през 586 г. пр. Хр., изгнанието на Божия народ и болезнената мисъл за съхраняване на култовите институции. В ислямския контекст идеята за наличие на небесна ал-Кааба цели да придаде значимост на меканското светилище и да обясни централността му в религиозната топография. Божието царство се възприема като величествено място за служене и възхвала на Всевишния.

6. Лотосът на крайния предел (*сидрат ал-мунтаха*) е наречен така, защото ничие човешко дело, никой пророк и ангел от досега видените сфери не е минавал отвъд неговата граница. Навлизайки все по-навътре в потайностите на най-висшата сфера, двамата пътници минавали през различни воали, завеси и шатри: от мрак, мъгла, огън, светлина, сняг, мраз, всякакви скъпоценни камъни.

Накрая стигнали до Лотосовото дърво, чиято сянка се простирала на разстояние петстотин години. То било с плодове като каменни стомни, „с листа, по-големи от уши на слон”, „с прелест, неопикуема за всяко Божие творение”, а на всеки клон по хиляда редици от ангели прославяли Господ и се покланяли във всеотдайна молитва. Отдолу бучала река, чийто тътен трябвало да чуе всяко Божие творение. Това била *Каусар (Обилие)* – дар за главата на всички пророци, който няма равен сред тях.

Отвъд крайния предел не можел да премине дори Джибрил, затова двамата спътници се сбогували и Мухаммад изпитал страх, но продължил напред сам. Пред очите му се появила зелена райска възглавница *рафраф* (Коран, 55: 76), чул се глас да седне върху нея и веднага щом го направил, полетял като стрела и дори още по-бързо, сякаш на вълшебен килимче. Спреди край бяло море, а там – ангел, толкова огромен, че от единия до другия край на раменете му птица би хвъркала петстотин години. Отзад сто хиляди редици от ангели прославяли Аллах. Видял и второ море – зелено като изумруд, и пак ангел, толкова величествен, че ако Бог му бе заповядал да глътне небесата и земята, би могъл с лекота да го стори. Така прекосил седемдесет хиляди морета и при всяко го изумявало по едно от големите чудеса на Всевишния във вида на неопикуемите Му ангелски творения. Видял и „приближените” до Божия трон (*карибуин, черубим*). Стигнал до Глашатая в Съдния ден, архангел Исрафил – с по хиляда крила, глави, лица и езици, запълнил цялото пространство от изток до запад с тяло от върха до низините на света. Отдясно чакал Божията заповед рогът, с който ще се протръби за възкресението. Дупките му били толкова на брой, колкото са душите на всички творения. Пред очите му от единия до другия край на вселената висял *Пазеният скрижал (ал-лаух ал-махфуз)*.

7. Божият трон. Отдолу видял около престола да се увива змия, захапала опашката си. Щом тронът прославял Аллах, той обхващал всички творения, а змията било още по-гръмогласна. Мухаммад се уплашил, но Исрафил го окуражил да продължи пътя си, защото му била оказана върховна чест, с каквато друг не бил удостояван никога.

Рафраф го носел все по-нагоре към все по-големи чудеса. Издигнал го до огнено море, заслепяващо с вълни върху вълни и безброй ангели по тях. Отвъд него пък бушувало странно черно и мрачно море с неопикуеми създания в него – духовни ангели (*руханиун*), чиито гласове се снишавали толкова, че не можел да ги долови. Минал през още седем необятни морета. Прекосявайки ги едно след друго, отмятал пазени от ангели воали – на силата, на могъществото, на възхвалата, а също и направени от сапфир, зелен корал, сребро, злато, от студ, от светлина и от всякакви други материали. Всички излъчвали ослепителен

блясък. Накрая спрели при един, който не приличал на другите и там се повторила процедурата по допускане, позната ни от небесните врати. Исрафил бил принуден да остане отвън, защото статутът му не позволявал достъп до тази сфера. Мухаммад отново се ужасил и дори се развикал за помощ, но ангелът-охранител го успокоил и го повел с чудодейна скорост, сякаш летят по-бързо от мигване на око, към друг воал – от огън. Така от сфера на сфера и от ангел на ангел стигнал до Воала на единосъчието (*вахдания*), зад който се намирал Божият трон.

***

През първата половина на миналия век работят ориенталисти, които се опитват да отсеят митовите от реалната фактология, да установят степента на автентичност на първоизворите и да прецизират историята на т.нар. „създадени религии” – онези, чието начало се отъждествява с отделна харизматична личност. Бертрам Шрик, Йозеф Хоровиц, Антъни Бивън и Харис Биркеланд представят тенденцията към изследване на промените в наратива за Нощното възнесение и неговото разкрасяване и дообогатяване с чужди елементи и недостоверни събития. Те изучават текста (*матн*) на съобщенията и веригата от разказвачи (*иснад*) на хадисите, за да установят тяхната степен на автентичност и да стигнат до най-ранните и съответно най-„чистите” варианти на разказа.

Нов етап в изучаването на пророческото житие, съответно и на пътешествието до небесата, бележи подходът на Ури Рубин. Той загърбва проблема за фактологията и се ориентира към анализ на херменевтиката в трудовете на средновековните мосюлмански учени, писали за Пратеника на Аллах. Рубин разгръща концепта за адаптиране на библейския модел към живота на Пророка от страна на неговите последователи, които на по-късен етап са получили задълбочени знания за юдео-християнската традиция. Ранните арабски автори не са срещали трудности в аргументирането на тезата за легитимността на Мухаммад като богоизбран пророк, понеже се позовавали най-вече на Корана и в по-малка степен на Библията. След време обаче мосюлманските житиеписци, които се опирали на хадисни сведения, но ги съпоставяли с юдео-библейския материал, започнали да ги пресяват и да формират по-различни представи. Така например редица ранни историци следвали стереотипа за пътя на пророците от неверието към вярата, в случая с Мухаммад – от езичеството към исляма. Постепенно се наложило убеждението, че след като Аллах го е избрал измежду всички творения за духовен водач, Той е променил човешката му природа и го е пречистил от грехове и съблазни. Легитимирането на новия пророк чрез митичните наративи за Нощното пътешествие се осъществява посредством изпитани тактики, техники, похвати и мотиви, които целят да аргументират връзката му с предходните Божии пратеници и отреденото му върховно място сред тях.

Цитирана литература и бележки

1. В хадисната литература известията за Нощното възнесение са пръснати в различни текстове. Ал-Бухари, хадиси 349, 1636, 3239, 3342, 3370, 3396, 3886, 3888, 4964, 5576, 5610, 5717, 6581, 6613 и др. Муслим, хадис 165.

Сподвижници, които споменават за събитието, са: Ум Хани, Абдуллах ибн Аббас, Абдуллах ибн Масуд, Анас ибн Малик, Абу Хурайра, Абу Зар, Джабир ибн Абдуллах, Малик ибн Саасаа, Хузайфа ибн ал-Йаман, Убай ибн Кааб, Абу Айюб ал-Ансари. Анас ибн Малик и Абдуллах ибн Масуд са сред познавачите на хадиси, на които се приписват най-много съчинени наративи за Нощното възнесение.

2. Bernard, John H. 'Assumption and Ascension'. // *Encyclopaedia of Religion and Ethics*: Vol. 2 / James Hastings (ed.). New York, 1926, p. 151.

3. Scopello, Madeleine. 'The Apocalypse of Zostrianos (Nag Hammadi VIII.1) and the Book of the Secrets of Enoch'. // *Vigiliae Christianae*, Vol. 34, N 4, Dec. 1980, p. 376-385.

4. Дефиницията на Джон Колинс не се приема еднозначно и без доза несъгласие от авторитетите в тази област, но изводите му се потвърждават от ислямския материал. – See: *Apocalypse: The Morphology of a Genre* / John J. Collins (ed.). // *Semeia*: Vol. 14. Missoula, 1979, p. 9; *The Apocalyptic Imagination. An Introduction to the Jewish Matrix of Christianity*. New York, 1984; *Apocalypticism in the Dead Sea Scrolls*. London etc., 1997.

5. Collins, Adela Y. 'Introduction: Early Christian Apocalypticism'. // *Semeia*: Vol. 36. Missoula,

1986, p. 1-11, p. 7.

6. The Jewish Apocalyptic Heritage in Early Christianity / James C. Vander Kan, Adler William (eds.). Minneapolis, 1996, p. 12-13.

7. Повечето от тези текстове са събрани в: The Old Testament Pseudepigrapha: In 2 vol. / James H. Charlesworth (ed.). New York, 1983-1985.

8. McNeely, Brent E. 'The Miraj of Muhammad in an Ascension Typology'. // <<http://www.bhporter.com/Porter%20PDF%20Files/The%20Miraj%20of%20Muhammad%20in%20an%20Ascension%20Typology.pdf>>

9. „Заветът на Леви” е част от еврейския апокриф „Заветите на дванайсетте патриарха”. – See: Wright, J. Edward. The Early History of Heaven. Oxford etc., 2000, p. 145-146.

10. Отделен въпрос е доколко хадисът е автентичен. Един от учените, които са го предали по веригата от разказвачи, е Майсара ибн Абдирабихи, а той е смятан за ненадежден. Ибн Хиббан цитира като пример за изопачаване именно част от въпросния разказ на Ибн Аббас за Нощното възнесение. – See: Ибн Хиббан. Kitab al-madjuhin min al-muhaddisin: T. 2. Ar-Riyad, 2000, с. 372-373. В допълнение, разказът се публикува в различни варианти. // <<http://www.ahlalhdeeth.com/vb/showthread.php?t=217658>>

11. Абдуллах ибн Аббас е роден през 619 г., три години преди Преселението (хиджра) на мюсюлманите от Мека в ал-Медина и дванайсет години преди смъртта на Пророка, вероятно след Нощното възнесение. Умира в ат-Таиф през 687 г.

12. За генезиса на наративите за Нощното възнесение заедно с превод на основните им варианти – See: Colby, Frederick Stephen. Narrating Muhammad's Night Journey: Tracing the Development of the Ibn Abbas Ascension. Discourse. New York, 2008.

13. Абу-л-Хасан ал-Баكري е учен със скандална репутация – биограф на Пророка Мухаммад, когото сунитски авторитети определят като „лъжец”, „фалшификатор” и „съчинител на разкази”: Шамс ад-Дин аз-Захаби, Ибн Касир, ал-Аскалани, ал-Калкашанди и др. Фактът, че изтъкнати учени му обръщат внимание, макар и с крайно негативни оценки, говори за неговата популярност. По-подробно за него – *вж.*: Shoshan, Boaz. Popular Culture in Medieval Cairo. – Cambridge, 1993, p. 23-39. Изложението за Нощното пътешествие с варианта на ал-Баكري съм сравнил с това на ас-Суюти. // <http://islamport.com/d/1/ser/1/2/3.html?zoom_highlightsub=%DD%D1%C8>

Подробен анализ на хадисите по темата – See: Ал-Албани, Мухаммад Насир ад-Дийн. Ал-исра уа-л-мирадж уа зикр ахадисихима уа тахриджиха уа байан сахихиха мни сакимиха. Оман, 2000.

14. Wright, J. Edward. The Early History of Heaven. Oxford etc., 2000, p. 178.

15. Blok, Henri Peter. Zur altägyptischen Vorstellung von der Himmelsleiter. // *Acta Orientalia*, 6, 1928, p. 257-269.

16. Cumont, Franz. Mysteries of Mithra. Chicago etc., 1903, p. 89.

17. Cook, Arthur B. Zeus: A Study in Ancient Religion: Vol. 2. Part 1. Zeus, God of the Dark Sky (Thunder and Lightning). Cambridge, 1925, p. 114-140.

18. Gaster, Moses. Studies and Texts in Folklore, Magic, Mediaeval Romance, Hebrew Apocrypha, and Samaritan Archaeology: Vol. 1. New York, 1971, p. 125-141.

19. Hornung, Erik. The Ancient Egyptian Books of the Afterlife. New York, 1999.

Сходен сюжетен стереотип откриваме и в древноегипетската Книга на Амдуат. – See: Burmester, Oswald H. E. 'Egyptian Mythology in the Coptic Apocrypha'. // *Orientalia*, 7, 1938, p. 364-365.

20. Davidson, Gustav. Dictionary of Angels Including the Fallen Angels. New York, 1967.

21. See: Himmelfarb, Martha. Ascent to Heaven in Jewish and Christian Apocalypses. New York, 1993.

22. Schrieke, Bertram. 'Die Himmelsreise Muhammads'. // *Der Islam*, 6, 191, p. 1-30; Horovitz, Josef. 'Muhammads Himmelfahrt'. // *Der Islam*, 9, 1918-19, p. 159-183; Bevan, Anthony A. 'Muhammad's Ascension to Heaven'. // *Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft* (New York), XXIV, 1924; Birkeland, Harris. 'The Legend of the Opening of Muhammeds Breast'. // *Avhandlingar Utgitt Av Det Norske Videnskaps-Akademi I Oslo*. Oslo, 1955, p. 23; Blochet, Edgar. 'L'ascension au ciel du prophète Mohammed'. // *Revue de l'histoire des religions*, 40, 1899, p. 1-25, 203-36.

23. Rubin, Uri. The Eye of the Beholder: The Life of Muhammad as Viewed by the Early Muslims. Princeton, 1995.

Публ. по: Теофанов, Цв. Нощното пътешествие на Пророка Мухаммад (Статии) (Ш 103).

// *GLORIA BIBLIOSPHERAE* (Нишката на Ариадна): Изследвания в чест на акад. проф. Александра Куманова: Юбил. сб. по случай 65 год. от основаването на УниБИТ = *GLORIA BIBLIOSPHERAE* (Ariadne's Thread): Studia in honorem Acad. Prof. Alexandra Kumanova: A Festschrift for 65th Golden Jubilee of the University of Library Studies and Information Technologies in Sofia / Науч. ред. Стоян Денчев; Състав., предг. и интервю Николай Василев. София, 2016, с. 936-947.

Трудове на Студентското научно общество при
Университета по библиотекознание и информационни технологии

Том XXI, 2026

*Proceedings of the Student Scientific Society of the State University
of Library Studies and Information Technologies*

Volume XXI, 2026

**THE ENCYCLOPEDIA *THE ABRAHAMIC RELIGIONS*
(*JUDAISM – CHRISTIANITY – ISLAM*) IN BULGARIA
as Model of the unity of the peoples in the world
(This review was published in the edition)**

Prof. emerita Larissa Naiditch

The publication of the fundamental work by Professor Milen Kumanov *The Abrahamic Religions (Judaism – Christianity – Islam) in Bulgaria* is an event of the cultural life of Bulgaria, of Europe, and on a global scale as well. This *encyclopedia* edited in the University of Library Studies and Information Technologies (Sofia, Bulgaria) by his spouse Professor Alexandra Kumanova together with a scientific team is a triptych bridging gaps of cultures and enriching understanding among cultures. It can be considered as a model for a harmony of the diverse cultural areas in the world. The edition is turned to the highest level of the culture – the roots of the philosophical-religious phenomena in their interrelations. The term *Abrahamic religions* is a collective descriptor for elements shared by *Judaism*, *Christianity* and *Islam*. The term stems from the name of the *Guardian of the faith* and the *Friend of God Abraham (Avram, Ibrahim)* – the legendary common founder of the three Abrahamic religions: Judaism, Christianity and Islam. The study of these three religions chief notions and figures build the platform of the encyclopedia.

It is not by chance that the encyclopedia of this level has appeared in Bulgaria. From Bulgaria, the cradle of the Christianity in Slavonic world, originated the first models of the encyclopedic thought – the Old Bulgarian encyclopedic anthological *Symeon's Miscellany* (IX-X c.), occupying in chronology the middle place between written in Greek (VI-IX c.) and in Latin encyclopedias (XIII-XV c.), and a protograph of the *Svyatoslav's Miscellany* (1073).

The Encyclopedia *The Abrahamic Religions (Judaism – Christianity – Islam) in Bulgaria* is doubtless inspired by humanistic ideas. They reflect an increased focus on humanistic values showing common roots of cultures, as well as trends in understanding others.

We remember the role of Bulgaria for saving Jews during World War II. More than 50 000 Jews has been rescued with the decisive participation of the Bulgarian Orthodox Church and its Saint Synod including the future Patriarch Cyril. In Bulgaria, in this crossroad country, fraternal humanistic relations between the original bearers of different faiths have been established.

The general ideas of the *Encyclopedia* are based on the thoughts of several outstanding philosophers and artists. They are:

Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832) – poet writer and natural philosopher – put forward the idea of world literature and of exchange between cultures. His poem collection – *West-Eastern Divan (West-östlicher Divan, 1819, 1827)* reflects the idea of dialogue and dialectical diversity between East and West.

Søren Aabye Kierkegaard (Severinus Kierkegaard, 1813-1855) is the author of philosophical-religious treatise *Frygt og Bæven (Fear and Trembling, 1843)*, devoted to the deeds

of the *Knight of Faith* Abraham – to his existential solitude and his martyr's raising to the summit of the mountain Moria.

Nikolay Konstantinovich Roerich (1874-1947) was Russian painter, mystical philosopher, writer, traveler, archeologist. He and the members of his family, proclaimed the spiritual evolution as an appeal to the geocosmical nature of the human predestination. He and his wife Helena founded Agni Yoga, also known as the „system of living ethics” – a spiritual philosophy based on their theosophical beliefs.

The *Encyclopedia* paves the way for many generations of those interested in history, philosophy, and art. The model underlying the *Encyclopedia* goes back to the idea that the peoples are one and only family in their common home – the Earth.

5167-7-1

Трудове на Студентското научно общество при
Университета по библиотекознание и информационни технологии

Том XXI, 2026

*Proceedings of the Student Scientific Society of the State University
of Library Studies and Information Technologies*

Volume XXI, 2026

**ENZYKLOPÄDIE „DIE ABRAHAMITISCHEN RELIGIONEN
(JUDENTUM – CHRISTENTUM – ISLAM) IN BULGARIEN“**

als Modell der Völkergemeinschaft der Welt

(Diese Rezension wurde in der Publikation veröffentlicht)

Prof. emerita Larissa Naiditch

Die Veröffentlichung des grundlegenden Werkes von Professor Milen Kumanov „Die abrahamitischen Religionen (Judentum – Christentum – Islam) in Bulgarien“ ist ein kulturelles Ereignis von großer Bedeutung für Bulgarien, Europa und die ganze Welt. Diese Enzyklopädie, herausgegeben von seiner Ehefrau, Professorin Alexandra Kumanova, zusammen mit einem wissenschaftlichen Team an der Universität für Bibliothekswissenschaft und Informationstechnologien (Sofia, Bulgarien), bildet ein Brückenbauwerk zwischen den Kulturen und fördert das gegenseitige Verständnis. Sie kann als Vorbild für ein harmonisches Zusammenleben der verschiedenen Kulturräume der Welt gelten. Die Enzyklopädie widmet sich der höchsten Ebene der Kultur – den Wurzeln philosophisch-religiöser Phänomene in ihren Wechselbeziehungen. Der Begriff „Abrahamitische Religionen“ bezeichnet die gemeinsamen Elemente von *Judentum*, *Christentum* und *Islam*. Er leitet sich vom Namen des *Beschützers des Glaubens* und *Freundes Gottes*, *Abraham (Avram, Ibrahim)* ab – dem legendären gemeinsamen Gründer der drei Abrahamitischen Religionen: Judentum, Christentum und Islam. Die Untersuchung der zentralen Konzepte und Persönlichkeiten dieser drei Religionen bildet die Grundlage der Enzyklopädie. Es ist kein Zufall, dass eine Enzyklopädie dieses Niveaus in Bulgarien entstanden ist. Bulgarien, die Wiege des Christentums in der slawischen Welt, brachte die ersten Vorbilder enzyklopädischen Denkens hervor: die altbulgarische Enzyklopädie „*Symeons Miscellany*“ (9. – 10. Jh.), die chronologisch eine Zwischenstellung zwischen griechischen (6. – 9. Jh.) und lateinischen Enzyklopädien (13. – 15. Jh.) einnimmt, sowie ein Prototyp der „*Swjatoslawischen Miscellany*“ (1073).

Die Enzyklopädie „*Die abrahamitischen Religionen (Judentum, Christentum, Islam) in Bulgarien*“ ist zweifellos von humanistischen Ideen inspiriert. Sie spiegelt ein verstärktes Interesse an humanistischen Werten wider, die gemeinsame Wurzeln der Kulturen aufzeigen und das Verständnis für andere Kulturen fördern.

Wir erinnern uns an Bulgariens Rolle bei der Rettung von Juden während des Zweiten Weltkriegs. Mehr als 50.000 Juden wurden dank der entscheidenden Beteiligung der Bulgarisch-Orthodoxen Kirche und ihrer Heiligen Synode, zu der auch der spätere Patriarch Kyrill gehörte, gerettet. In Bulgarien, diesem Land an einem Schnittpunkt verschiedener Glaubensrichtungen, haben sich brüderliche, humanistische Beziehungen zwischen den ursprünglichen Trägern unterschiedlicher Religionen entwickelt.

Die Grundideen der Enzyklopädie basieren auf den Gedanken mehrerer bedeutender Philosophen und Künstler. Dazu gehören:

Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832), Dichter, Schriftsteller und Naturphilosoph, der die Idee der Weltliteratur und des Austauschs zwischen den Kulturen entwickelte. Seine

Gedichtsammlung „*West-östlicher Divan*“ (1819,1827) spiegelt den Gedanken des Dialogs und der dialektischen Vielfalt zwischen Ost und West wider.

Søren Aabye Kierkegaard (Severinus Kierkegaard, 1813-1855) ist der Autor der philosophisch-religiösen Abhandlung „*Frygt og Bæven*“ („*Furcht und Zittern*“, 1843), die den Taten des Glaubensritters Abraham gewidmet ist – seiner existenziellen Einsamkeit und seinem peinvollen Steigen auf den Berg Moria.

Nikolai Konstantinowitsch Roerich (1874-1947) war ein russischer Maler, Mystiker, Schriftsteller, Reisender und Archäologe. Er und seine Familie proklamierten die spirituelle Evolution als Appell an die geokosmische Natur der menschlichen Vorbestimmung. Er und seine Frau Helena gründeten Agni Yoga, auch bekannt als „System der lebenden Ethik“, eine spirituelle Philosophie, die auf ihren theosophischen Überzeugungen basiert.

Die *Enzyklopädie* ebnet den Weg für viele Generationen von Geschichts-, Philosophie- und Kunstinteressierten. Das ihr zugrunde liegende Modell geht auf die Idee zurück, dass die Völker eine einzige Familie in ihrer gemeinsamen Heimat – der Erde – bilden.

5167-7-2

Трудове на Студентското научно общество при
Университета по библиотекознание и информационни технологии

Том XXI, 2026

*Proceedings of the Student Scientific Society of the State University
of Library Studies and Information Technologies*

Volume XXI, 2026

**ЕНЦИКЛОПЕДИЯТА „АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ
(ЮДАИЗЪМЪТ – ХРИСТИЯНСТВОТО – ИСЛЯМЪТ) В БЪЛГАРИЯ”**

като модел за обединение на народите по света

(Публикувана в изданието рецензия)

Проф. емеритус Лариса Найдич –

Публикацията на фундаменталния труд на професор Милен Куманов „*Авраамическите религии (Юдаизъмът – Християнството – Ислямът) в България*” е събитие в културния живот на България, на Европа и в световен мащаб. *Енциклопедията*, публикувана от Университета по библиотекознание и информационни технологии (София, България) от неговата съпруга професор Александра Куманова с екип, е триптих, хвърлящ мост между културите и обогатяващ тяхното взаимно разбирателство. Тя може да се разглежда като модел за хармонизиране на отделните културни райони на света. Изданието е обърнато в най-висока степен към културата – корените на философско-религиозните феномени в тяхната взаимовръзка. Терминът *Авраамически религии* е обобщен дескриптор на елементите, споделяни от *Юдаизма, Християнството и Исляма*. Терминът произхожда от името на *Пазителя на Вратата и Приятел на Бога Авраам (Ибрахим)* – легендарният общ основател на трите Авраамически религии: Юдаизъм, Християнство и Ислям. Изучаването на тези три религии с техните основни понятия и образи изгражда основата на енциклопедията.

Не е случайно, че енциклопедия от такъв мащаб излиза в България. От България – люлката на Християнството в славянския свят, идват първите образци на енциклопедичното мислене – старобългарският енциклопедичен антологичен „*Симеонов сборник*” (IX-X в.), заемащ междинно по хронология място между написаните на гръцки (VI-IX в.) и на латински енциклопедии (XIII-XV в.) и протограф на „*Светославов сборник*” (1073 г.).

Енциклопедията „*Авраамическите религии (Юдаизъмът – Християнството – Ислямът) в България*” е несъмнено вдъхновена от хуманистични идеали. Те отразяват нарастващата роля на хуманистичните ценности, показващи общите корени на културите, както и тенденцията за тяхното взаимно разбиране.

Ние помним ролята на България за спасението на евреите по време на Втората световна война. Над 50 000 юдеи са спасени с решителното съучастие на Българската православна църква и нейния Свети Синод, включително – и на бъдещия Патриарх Кирил. В България, намираща се на цивилизационния кръстопът, се установяват братски хуманни взаимоотношения между носителите на различните вероизповедания.

Основните идеи на *Енциклопедията* са изградени върху тезите на различни известни философи и хора на изкуството. Те са:

Йохан Волфганг фон Гьоте (1749-1832) – поет, писател и философ, който налага идеята за световната литература и обмен между културите. Неговият поетичен сборник „*Изток – Запад*” – *West-östlichen Divan*, 1819, 1827) отразява идеята за диалог и

диалектичното многообразие между Изтока и Запада.

Сьорен Киркегаард (Киркегор) (Søren Aabye Kierkegaard; Severinus Kierkegaard, 1813-1855) – автор на философско-религиозния трактат „*Frygt og Bæven*” („*Страх и трепане*” – *Fear and Trembling*, 1843), посветен на постъпките на „рицаря на Вярата” Авраам – на неговата екзистенциална самота и мъченическото му изкачване към върха на планината Мория.

Николай Константинович Рьорих (рус.: Рерих, 1874-1947) – руски художник, философ-мистик, писател, пътешественик и археолог. Той и членовете на неговото семейство провъзгласяват духовната еволюция като зов към геокосмичната природа на човешкото предназначение. Той и съпругата му Елена основават Агни Йога, известна още като „система на Живата Етика” – духовна философия основана на техните теософски възгледи.

Енциклопедията прокарва пътя на много поколения, които се интересуват от историята, философията и изкуството. Моделът на *Енциклопедията* укрепва идеята, че народите в нравствен аспект са едно единно семейство в техния общ дом – Земята.

5167-7-3

*Трудове на Студентското научно общество при
Университета по библиотекознание и информационни технологии*
Том XXI, 2026

*Proceedings of the Student Scientific Society of the State University
of Library Studies and Information Technologies*
Volume XXI, 2026

**ЭНЦИКЛОПЕДИЯ „АВРААМИЧЕСКИЕ РЕЛИГИИ
(ИУДАИЗМ – ХРИСТИАНСТВО – ИСЛАМ) В БОЛГАРИИ”
как Модель объединения народов мира
(Опубликованная в издании рецензия)**

Почетный проф. Лариса Найдич

Публикация фундаментального труда профессора Милена Куманова „*Авраамические религии (Иудаизм – Христианство – Ислам) в Болгарии*” является событием в культурной жизни Болгарии, Европы и в мировом масштабе. *Энциклопедия*, опубликованная Университетом библиотековедения и информационных технологий (София, Болгария) его супругой профессором Александрой Кумановой, совместно с коллективом ученых и редакторов, представляет собой триптих – мост между культурами, обогащающий их взаимопонимание. Она может быть рассмотрена как модель гармонического взаимодействия отдельных культурных регионов мира. Издание обращено в высочайшему проявлению культуры – к истокам философско-религиозных феноменов в их взаимосвязи. Термин *Авраамические религии* является обобщенным понятием, характеризующим взаимные элементы *Иудаизма, Христианства и Ислама*. Термин происходит от имени *Хранителя веры и Друга Бога Авраама (Абрама, Ибрагима)* – легендарного общего родоначальника трех *Авраамических религий – Иудаизма, Христианства, Ислама*. Изучение этих трех религий с их основными понятиями и образами составляет основу энциклопедии.

Не случайно, что энциклопедия такого масштаба выходит в Болгарии. Из Болгарии – колыбели христианства в славянском мире, – исходят первые образцы энциклопедического мышления – староболгарский энциклопедический антологический „*Симеонов сборник*” (IX-X вв.), занимающий промежуточное по хронологии место между написанными на греческом (VI-IX вв.) и на латинском энциклопедиями (XIII-XV вв.) и протографом „*Святославова изборника*” (1073 г.).

Энциклопедия „*Авраамические религии (Иудаизм – Христианство – Ислам) в Болгарии*” несомненно вдохновлена гуманистическими идеалами. Они отражают возрастающую роль гуманистических ценностей, вскрывающих общие корни культур, как и тенденции их взаимопонимания.

Мы помним роль Болгарии в спасении евреев во время Второй мировой войны. Более 50 000 иудеев спасены при решительном участии Болгарской православной церкви и ее Священного Синода, включая будущего Патриарха Кирилла. В Болгарии, находящейся на цивилизационном перекрестке, устанавливаются братские гуманные взаимоотношения между носителями различных вероисповеданий.

Важнейшие идеи *Энциклопедии* основываются на мыслях известных философов и

людей искусства:

И. В. фон Гёте (1749-1832) – поэт, писателя и философа, утверждавшего идею о мировой литературе и обмене между культурами. Его поэтический сборник „*Западно-Восточный Диван*” – *West-östlichen Divan*, 1819,1827) отражает идею диалога и диалектического многообразия Востока и Запада.

Сёрена Кёркегора (Søren Aabye Kierkegaard; Severinus Kierkegaard, 1813-1855) – автора философско-религиозного трактата „*Frygt og Bæven*” („*Страх и трепет*”, 1843), посвященного деяниям „рыцаря Веры” Авраама – его экзистенциальному одиночеству и мученическому восхождению на вершину горы в земле Мориа.

Николая Константиновича Рериха (1874-1947) – русского художника, философа-мистика, писателя, путешественника и археолога. Он и члены его семьи провозглашают духовную эволюцию как призыв к геокосмической природе человеческого предназначения. Он и его супруга Елена основывают Агни Йогу, известную еще как „система Живой Этики” – духовную философию, осуществленную на базе их теософских взглядов.

Энциклопедия прокладывает путь к знаниям многим поколениям тех, кто интересуется историей, философией и искусством. Модель *Энциклопедии* укрепляет идею, что народы в нравственном аспекте – одна единая семья в их общем доме – Земле.

5167-7-4

*Трудове на Студентското научно общество при
Университета по библиотекознание и информационни технологии*
Том XXI, 2026
*Proceedings of the Student Scientific Society of the State University
of Library Studies and Information Technologies*
Volume XXI, 2026

**EVERLASTING SPIRITUAL PROPINQUITY
OF THE HUMANITY –
THOSE OF THE RELIGIONS
(This deixis was published in the edition)**

Dr. Masood Ahmadi Afzadi

The study of the Abrahamic religions – Judaism, Christianity, and Islam – represents not only a reflection of humanity’s spiritual heritage but also a living testimony to the history of coexistence, dialogue, and mutual respect among nations and followers of divine faiths.

Bulgaria, with its long-standing tradition of tolerance, harmony, and coexistence among diverse beliefs, stands today as a shining example in the Balkans – a land where churches, mosques, and synagogues rise side by side as enduring symbols of divine brotherhood and prophetic love, reminding us of the shared message of all the great messengers of God.

In this context, the encyclopaedic work *The Abrahamic Religions in Bulgaria* bears significance far beyond an ordinary academic project. It reflects the historical depth and cultural beauty of interfaith coexistence in this land and reveals the spirit of unity that has for centuries enriched Bulgarian society and connected it to the greater human family.

Here, with utmost respect and reverence, I commemorate the late Professor Milen Kumanov – a scholar whose foresight and intellectual faith laid the foundations of this noble path.

I also extend my deepest admiration, gratitude, and appreciation to Professor Alexandra Kumanova – an eminent scholar, a woman of wisdom, and the author of invaluable academic works – who, with profound knowledge, meticulous research, and a sincere devotion to truth, has continued the legacy of her distinguished husband with great discernment and excellence. Undoubtedly, her efforts in compiling, editing, and completing this monumental work will remain a shining chapter in the history of religious and cultural studies in Bulgaria and will inspire future generations on the path of interfaith dialogue and understanding.

It is my sincere hope that this remarkable academic initiative, under the insightful vision of Professor Kumanova, will lead to the establishment of a university program in Comparative Religion and Mysticism in Bulgarian academia – a step that will deepen mutual understanding among cultures and strengthen the bridges of friendship between the followers of all divine faiths.

5167-8-1

**ИЗВЕЧНОТО ДУХОВНО РОДСТВО НА ЧОВЕЧЕСТВОТО –
ТОВА НА РЕЛИГИИТЕ**
(Публикуван в изданието дейксис)

Д-р Масуд Ахмади Афзади

Изучаването на Авраамическите религии – Юдаизмът, Християнството и Ислямът – представлява не само отражение на човешкото духовно наследство, но така също – живо свидетелство за историята на съвместно съществуване, диалог и взаимно уважение между нациите и последователите на божествените вярвания.

България, с нейната дълговечна традиция на толерантност, хармония и съвместно съществуване между различните вероизповедания, стои днес като ярък пример на Балканите – страна, където църквите, джамиите и синагогите стоят една до друга като извечни символи на божественото братство и пророческа любов, напомняйки ни за споделеното послание на всички пратеници на Господа.

В този контекст, енциклопедичният труд „**Авраамическите религии в България**” има значение, което далеч надхвърля рамките на обикновен академичен проект. Той отразява историческата дълбочина и културната прелест на междуконфесионалното съвместно съществуване в тази страна и разкрива духа на съборност, който през столетията и обогатявал българското общество, и го е приобщавал към голямото човешко семейство.

Тук, с най-дълбоко уважение и преклонение, ще почета паметта на професор Милен Куманов – учен, чиято визия и интелектуална вяра положиха жалоните на този благороден път. Поднасям така също моето най-дълбоко възхищение и признателност на професор Александра Куманова – известен учен, мъдра жена и автор на безценни академични трудове, която с дълбоко познание, педантично изследване и искрена отдаденост на истината, е продължила делото на нейния забележителен съпруг с голяма проницателност и компетентност. Несъмнено, нейните усилия в съставянето, издаването и завършването на този монументален труд ще остане като светла страница в историята на религиозните и културни изследвания в България и ще вдъхновява бъдещите поколения по пътя на междуконфесионалния диалог и взаимно разбирателство.

Искрено се надявам, че тази забележителна академична инициатива, под вещото ръководство на професор Куманова, ще доведе до учредяването на университетска програма по сравнително религиознознание и мистицизъм в българската академична общност – стъпка, която ще задълбочи взаимното разбирателство между културите и ще заздрави мостовите на приятелство между последователите на всички божествени религии.

*Трудове на Студентското научно общество при
Университета по библиотекознание и информационни технологии*

Том XXI, 2026

*Proceedings of the Student Scientific Society of the State University
of Library Studies and Information Technologies*

Volume XXI, 2026

**ЕНЦИКЛОПЕДИЧЕН ТРУД ЗА ОБЩИТЕ МОРАЛНО-ЕТИЧНИ НОРМИ
(„Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) в България”**

на проф. Милен Куманов)

(Поднесен на галапремиерата на изданието дейксис)

Проф. д-р Иво Панов

За мен е чест да присъствам в редколегията на енциклопедичната книга „Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнство – Ислям) в България” на проф. Милен Куманов.

Ще си призная, че познавах проф. М. Куманов най-вече от срещите ни в библиотеките най-често и от УниБИТ по повод значими национални празници.

Но имах огромното удоволствие да се запозная с ерудита и енциклопедиста проф. Милен Куманов, посредством неговата нова, за съжаление посмъртно издадена книга, за трите основни Авраамически религии, намерили разпространение в България.

По своя характер съчинението на проф. М. Куманов е своеобразна научна трилогия, енциклопедия за монотеистичните религиозно-философски учения, силно повлияни от Авраам (и на по-късен етап от Моисей) и положили в своя идеологически фундамент вярата в единния Бог.

При това тази тяхна вяра е солидно подплатена чрез техните *Свещени Писания* – „Тората”, „Библията” и „Корана”.

Освен своите свещени текстове и трите религиозни учения имат и общи морално-етични норми, имат и своите пророци Моисей, Христос и Мохаммад.

И както самият автор определя своя труд, това са „кратки исторически енциклопедии”, в които той с вещина посочва, но и не пропуска да анализира, основните пилони в идейната им доктрина.

Не бих си позволил да подмина и огромните усилия на проф. Александра Куманова при научното и полиграфическо подготвяне на трикнижието. Без нейната безрезервна ангажираност изданието едва ли би се появило в този си вид.

Затова ми позволете да изразя нашата всеобща благодарност към покойния вече проф. Милен Куманов, към неговата спътница в живота и в науката проф. Александра Куманова, към нейните колеги и към почитателите на истината и мъдростта.

*Трудове на Студентското научно общество при
Университета по библиотекознание и информационни технологии*
Том XXI, 2026
*Proceedings of the Student Scientific Society of the State University
of Library Studies and Information Technologies*
Volume XXI, 2026

УНИКАЛНА ЕНЦИКЛОПЕДИЯ НА РЕЛИГИИТЕ В БЪЛГАРИЯ
(„Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) в България”
на проф. Милен Куманов)
(Поднесен на галапремиерата на изданието дейксис)

Проф. д.ф.н. Желязко Стоянов

Като университетски преподавател и академичен изследовател, но и като дългогодишен директор на Университетската библиотека „Св. Климент Охридски” – библиотеката на Софийския университет „Св. Климент Охридски”, съм добре запознат с енциклопедиите и другите справочни издания в България.

Тяхното развитие в страна преживявя видим възход в края на миналия и началото на настоящия век.

Главна заслуга за това има историкът проф. Милен Куманов.

Именно той запълва бялото поле в справочните издания за религиите в България със своя, макар и недовършен, енциклопедичен исторически труд.

Енциклопедията „Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) в България” за първи път представя тяхното възникване и развитие в страната – при това е фокусиран международния контекст, в който българската история е неотделим пласт световните историко-културни процеси,.

Особено внимание в *Енциклопедията* е отделено на култовите храмове на отделните деноминации – църкви, манастири, синагоги, джамии, текета, тюрбета и други.

Подобен пълен ресурс няма никъде другаде досега.

Обхванати са и значителен брой свещенослужители, като при православните свещеници са дадени и тези, които са репресирани по време на атеистичния режим. Такъв подход уважително и толерантно е прокаран и при представянето на свещенослужителите на Юдаизма и Исляма.

Най-голям обем информация има разбира се за Православието като традиционна религия на мнозинството от населението в продължение на повече от хиляда години.

Специално внимание е обърнато на разгънатия справочен апарат на изданието, който увеличава многократно неговата информационна стойност.

Особена заслуга за тази уникална *Енциклопедия – триединство от три книги (Юдаизъм – Християнство – Ислям)* има съпругата на автора проф. Александра Куманова, която е виден библиограф и когнитолог, изследовател на енциклопедизма в световен мащаб.

АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ
(Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България
(Кратки исторически енциклопедии на проф. Милен Куманов)
(Поднесена на галапремиерата на изданието рецензия)

Проф. д-р Ани Данчева-Василева

„Интелектуалецът е едно призвание. Талантът е името на една дарба.” –

Хосе Ортега и Гасет (1883-1955) – испански философ, социолог и есеист

В съвременното духовно пространство на българската действителност, задхващо се от лавинообразно растяща информация във всички сфери на познанието, както това е факт и в световен мащаб, се появи поредният енциклопедичен труд на професор Милен Куманов – историк, историограф, биограф, биобиблиограф, енциклопедист, архивист, краевед.

Преди да отбележим високите достойнства, носител на които е новото справочно-енциклопедично произведение, е подобаващо да представим творческата личност на неговия създател. Тя адекватно отговаря на определенията „интелектуалец по призвание” и „творец, носещ дарба” на изследовател с огромна ерудиция, концептуални способности на ума, висока академична подготовка на историк, използващ и прилагащ креативните възможности на своя интелект в изграждане на когнитивни универсални енциклопедични модели във всяка сфера на хуманитарното знание.

Трудовете на професор Милен Куманов за покриване на познавателния интерес в информационно-знаево общество се превърнаха в еталон, в структури с развити в дълбочина принципни начала – модели, отговарящи на информационното насищане в глобален, континентален и регионален мащаб.

Неговият уникален справочно-енциклопедичен, историографски и историко-културен метод, чрез който са създадени трудовете му в сферата на информационното моделиране, е високо оценен не само в национален мащаб, но е заслужил признанието на някои престижни и водещи европейски центрове в областта на хуманитаристиката, библиографията, библиотекознанието и информационните технологии, включително и на световноизвестния Американски биографичен институт в Северна Каролина.

Внушително е числото (2500) на неговите номерирани заглавия в националната библиография, в универсалния и специализирания печат. Енциклопедичните му справочници са 223. Многобройни и респектиращи със своето разнообразие са и проучените и отразени в трудовете му теми и проблеми, както и отделно създадените

множество персоналии.

Като високо нравствена личност, имаща за ръководен принцип пълна отдаденост на идеята за издигане духовната образованост на обществото в сферата на хуманитаристиката, професор Куманов влага цялата си богата ерудиция в процеса да изгради концептуално и на практика да осъществи система от модели, които представят поливалентен калейдоскоп от познания в областта на историческите епохи, явления и събития и направленията в европейската и световна духовна култура – етика, естетика, вяра.

Темата за историческите личности, чийто живот и творчески път в различни направления и от различни епохи е възплъщение на най-светлите идеи и постижения на човечеството, е една от най-задълбочено проучваните от професор Куманов. Чрез систематизация и с инструментите на библиографските и биобиблиографските разкрития той прави достъпно едно свръхпознание – дейност, която е толкова актуална, толкова потребна и е пример за просветното и моралното обгрижване на търсещия духовен човек в нашата действителност.

Професор Милен Куманов е творец и кабинетен учен не само за свое собствено интелектуално удоволствие и за възхита на своите колеги, съмишленици и ценители. Той твори информационно-енциклопедични трудове от порядъка на произведения, притежаващи висока академична стойност и същевременно достъпни за огромната аудитория от търсещи, образовани и стремящи се към познание хора. Учител е и вдъхновител на множество специалисти с разнообразни профили в областта на хуманитаристиката – историци, библиографи, библиотекари, архивисти, музейни работници, учители, читалищни дейци, които въвлича и обучава с ентузиазъм в енциклопедичното движение, на което сам е отдаден и е пример с бъдещите спект висок професионализъм и нравствена култура.

Това дело е похвално и пример за поддръжане.

Неговите трудове имат не само и универсална, и тясна професионална значимост, но са по смисъла на съдържанието си идейни жалони с висока обществена стойност. Те носят познание, носят позитивния съзидателен дух на времето и личностите, чийто постижения отразяват. Носят култура, носят изобилие от примери за исконните човешки нравствени добродетели, чийто болезнен дефицит в днешно време е най-големият риск за бъдещето.

Възвръщането и умножаването на тези ценности, които съдържат отромен позитивен потенциал, ще е мощният лост, подобно на силата на Атлас, крепящ, метафорично казано, Земята, – лост, с помощта на който човечеството ще успее да избегне тревожната перспектива за неговото пропадане.

Професор Милен Куманов е духовна личност с високо чувство за отговорност с присъщите ѝ пословична работоспособност, скромност, добронамереност, вяра и оптимизъм – качества на един „филантроп и праведник“ (Николай. Р. Казански. *Историк, енциклопедист и филантроп, но и праведник. – АРБ (Ю – X – II). Академично издателство „За буквите – О писменехъ“*, София, 2025, с. 958-959).

Превръщайки своите професионални занимания в ежедневна мисия, той излъчва усещането за щастлив човек – състояние на духовен баланс, който се постига с помощта на голама вътрешна и истинна вяра. В този смисъл цялостната му ментална същност, професионалният му и житейски път излъчват духа на един съвременен будител – тих, съсредоточен и много ценен и ценен.

Житейският път на всеки човек, „пътят в света“, е някога дълъг, някога кратък, но винаги краен.

Духодният път, който един съзидателен човек, запленил от силата и красотата на познанието, проправя с творенията си, е широк, просторен и безкраен в рамките на

човешките понятийни, нравствени и времеви категории.

Такъв е духовният път и на професор Милен Куманов.

В самия него съществува непресъхваща жажда за знания, които той поема и осмисля и след това в творческата си лаборатория систематизира и според правилата на съвременната енциклопедистика обогатявява и предлага на обществото в условията на новия етап в неговото развитие.

Това е етапът на еволюцията на Земята, при който човешката дейност и съзнание стават основна сила, трансформираща природата – етапът на ноосферата – „сферана на разума”.

От непресъхващия рог на изобилието в световното хуманитарно познание той извлича съществената фактология и есенциалните му фундаментални ценности, запълвайки с тях създа, от който черпи жадната за знание личност.

Поредният внушителен, последен засега труд, N 223, на професор Куманов е „*Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България. Кратки исторически енциклопеди*” на Академичното издателство „За буквите – О писменехъ” (София, 2025).

Той не мож да държи в ръцете си своята последна авторска енциклопедична книга, защото *до тук* беше неговият човешки път, но мисията на *този труд*, както и тази на всички предишни – сеене на знания и добродетелни примери, ще се сбъдва напред във времето и ще влияе добротворно на индивидуалното и общественото съзнание както в съвременната духовна българска среда, така и в нейното бъдеще.

Тази мисия ще има дълъг живот – от поколения на поколения.

И *трите книги*, посветени съответно на: *I. Юдаизма; II. Християнството; III. Исляма*, са енциклопедии, всяка от които носи богато познавателно и образователно съдържание и впечатляващи нравствено-етични ценности.

Но като обединени семантично със свързващия фокус – *България*, те прадставляват едно цяло, което вече няколкократно издига на по-високо идейно ниво замисля на неговия автор.

Най-напред свързващото ги е изконното *Авраамическо начало* – личността на пророка Авраам като носител на абсолютния апогей във вярата – първопримерът на жертвата в името на вярата.

Другата емблематична поанта в това Трикнижие е *България*.

Именно това прави настоящото издание уникално, т.е. без прецедент в историко-културното, включително и духовното, пространство в българската действителност, защото неизброими са в европейската изследователска книжнина, а и не само в нея, трудовете, посветени на тези три световни религии и техните философско-етични възгледи, но тяхното съжителстване в отделна страна, в случая България, е показано за пръв път, т.е. то е без аналог, и това вече е културен факт и феномен с голямо знаково послание.

Понятието „религия” произхожда от латинския глагол „*religo*” – привързвам, укрепвам.

Така адептите на дадено религиозно учение са обвързани, обединени в една общност с едни идеи, едни традиции и култови практики.

Триптихът проследява важни събитийни акценти, предлага обяснения на ключови понятийни ориентири и разгръща панорама на персонални съдби в исторически план като носители на тези отделни религиозни учения в общото битийно пространство на България.

Така духът на това произведение излъчва усещането за *единение* в името на *най-високата нравствена идея – човеколюбието*, идеята за стойността на човешката личност, за човека като творение със заложените в него най-висши добродетели. Само тези идеи

могат реално да доведат до единение, до съжителство в толерантна среда, до зачитане на достойнството на другия, различния.

Тук не е спестена истината, когато тази човечност е била подложена на деструктивното влияние и действие на егоизма и разрушителните последици от него.

Но единението се възстановявало, когато силите на търпимостта и надвишаващите ги сили на човечността довеждат до *единство в многообразието*.

Защото не е достатъчно само търпимост в религиозната сфера, а и приемане, признаване на равноправно съществуване.

В този смисъл *Кратките исторически енциклопедии на Авраамическите религии в България* са илюстрация на реалността тук в исторически контекст, в която обвързаността на почитателите на една религия в общност не е основание за разделението и противопоставянето им една на друга, за незачитане и осъждане или омаловажаване и отричане на тази общност.

Макар че имало и случаи, когато пътят им не е бил безпроблемен, случаи, когато тържеството на разбирателството е било далеч от тях, то в цялостната картина – ретроспективна и настояща, преобладава духът на толерантността – признаването и зачитането.

Не малко събития, вградени в историческата памет на българския народ и днешната реалност, показват това.

Битността на трите Авраамически религии в България е представена в трите енциклопедии от нейния автор по възможно най-дистанцирания начин – без персонално отношение, без омаловажителен или толериращ акцент във всяка една от статиите, т. е. обективно и безпристрастно – един от основните принципи в енциклопедиката.

За да се роди този труд на професор Милен Куманов със своето извънредно обемисто фактологически и тематично смислово богато съдържание, основната заслуга е на професор Александра Куманова, негова житейска спътница и съмишленик в осъществяването на научните му идеи и цели.

Самата тя, една от най-изтъкнатите творчески личности в академичния колектив от учени и преподаватели на Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ), влагайки много любов и ерудцията си на библиограф, биобиблиографовед, културовед, философ, теоретик на познавателните процес в условията на ноосферното развитие на планетата, заедно с екип високо квалифицирани специалисти от България и чужбина в областта на първите три по значимост планетарни религии – Юдаизма, Християнството и Исляма, прави възможно тази книга да стане част от богатата колекция съвременни когнитивни енциклопедични произведения.

Прилагаща в своята творческа и преподавателска дейност философската и методологична концепция на *ризоматичния метод* в познавателната сфера, тя обработва изключително прецизно с инструментариума на библиографската наука обемистия материал, състоящ се от три книги, обединени в едно цяло.

Безспорно един от най-важните, най-ключовите текстове в Триптиха, и като ръководство за проникване в текста и за неговото разбиране, е *Предговорът* на това издание, чийто автор е професор Александра Куманова.

Той представлява както въвеждаща платформа в същността на трите енциклопедични тела относно принципите на тяхното лабораторно осъществяване, така и научноизследователски текст, специфичен за темата на труда.

В многовалентен синтез са жалонирани основополагащите принципи на изданието.

Предговорът има следната структура: I. Онтология и библиометрия на изданието; II. Гносеология и лаборатория на изданието; III. Методология и послание на изданието; IV.

„Паметта е повече от пространството“; V. Ръкописите не горят.

Част от най-съществените акценти в съдържанието на Предговора могат да се обобщят в следния порядък: знаковото диалектично многообразие – Изток – Запад; принципът на прецизния поглед като фундаментален за знаниевото общество на XXI в.; равнопоставеността в съдържанието на трите религии в трите книги, посветени на всяка една от тях; заложеният принцип за цялото – геокосмичната битност на човека/човечеството; въпросът за космичните антропологични концепции, които имат за най-висшето прозрение връзката на човека с Бог; разгледани и високо оценени са библиографските архитектури, създадени от Милен Куманов към енциклопедията „Авраамическите религии в България“; направена е оценка на труда като съсредоточие в едно цяло на многостранното знание за историческия дискурс на Вярата в България в справочно-библиографско енциклопедично пано; разгледано е общото универсално енциклопедично информационно моделиране на равнището на философско-информационните картини на света, включващи и тези на религиозното съзнание; разгледан е и проблемът за структурата на социалната памет, в която се отразява социокултурната природа на знанието със съществуващите в нея различни форми на обществено съзнание: морал, изкуство, наука; оценен е философско-културният свод с религиозния му ипостас и незримата даденост – „дух“ и „душа“ като изключително важна за границите на хуманитарното знание; енциклопедията „Авраамическите религии в България“ са представени като труд от ново евристично когнитивно поколение, разкриващ методологията на установяване на единството в многообразието.

Предговорът представлява авторски трактат на професор Александра Кеманова, който се разкрива особено релефно в раздел III. Методология и послание на изданието. В него тя развива своята концепция за най-важния проблем на всяка религиозна идея, т.е. *есхатологичния проблем*, който, наред с други въпрос, включва *идеята за спасението на човешката душа*.

И поради това напълно разбираемо в Предговора се акцентира на образа на *пророк Авраам* – „*бащата на вярата*“ като фокус на единното начало в трите религии.

Образът на пророка Авраам е инспирирал във философската и религиозната сфера на познанието т. нар. „*Авраамов проблем*“ или *проблема за спасението на човешката душа* като крайна и най-висша цел на всяка от тези световни религии: Юдаизма – Християнството – Исляма.

Като една от най-задълбочените интерпретации на Авраамовия проблем професор Куманова посочва тази на датския философ и теолог *Сьорен Киркегор* в трактата му „*Страхи и трепет*“.

Друг творец, разгърнал разбирането си за Авраамовия проблем – проблема за спасението на човешката душа, е големият руски художник, философ-мистик, писател, пътешественик *Николай Рьорих*. Неговата поетическа творба „*Цветята на Моира*“ е посветена на същността на духовното, т.е. идеалната насоченост на съзнанието.

Друг възлов проблем относно духовността, на който обръща внимание професор Куманова в Предговора, е философското учиние „*Живата Етика*“ или „*Етичката философия на космическата еволюция*“, създадено и развито първоначално от Николай Рьорих и съпругата му Елена Рьорих. Учението „*Живата Етика*“ разглежда всяко земно явление от гледна точка на взаимодействието на Дух и материя и енергията на това взаимодействие; тя разкрива геокосмичната природа на човешкото предназначение. Учението „*Живата Етика*“ апелира да се прилага нов подход в разработването на научните теории и знания; да се проявява повече етичност, повече толерантност; призовава за диалог между науката, изкуството, философията и религията.

Направен е изводът, че максималното използване на ресурсите на точните и хуманитарните науки в хармонично съчетание ще допринесе за пълното и всеобхватно усвояване и разбиране на гигантското по обем философско-културно богатство както и че този подход ще стане фундамент за изучаване и обяснение на явления и процеси в материалната и духовната сфера, които предстоят ба бъдат изследвани.

Предговорът на професор Александра Куманова към изданието „*Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България: Кратки исторически енциклопедии*” представлява програмна платформа на съществените принципи, от които следва да се ръководи съвременният планетарен когнитивен процес в условията на новия висш етап от развитието на биосферата, в който хармонично си взаимодействат човешкото общество и природата.

Това „Въведение”, представляващо есенциална научна трактовка по темата, е снабдено с огромен библиографски и биобиблиографски масив, даващ възможност на интересуващия се читател да влезе в лоното на най-съвременните тенденции в конструирането на познавателните модели, насочени към *универсалното семиотично поле на познанието*.

В тази връзка се изтъква необходимостта да се търсят промени в подхода на изучаването и разбирането на духовно-нравствената сфера в съвременното развитие на човечеството – етико-екологична конституция на човечеството. Ergo – нужна е промяна на човешкото поведение и съзнание.

Всички тези фундаментални принципи в съвременното разбиране на философско-културни феномени, съчетани с високо нравствения стимул за задоволяване интереса към рационалното познание на обществото в XXI в., са заложили от професор Милен Куманов в неговия нов енциклопедичен труд – *Триптиха на Авраамическите религии в България*.

В духовно-интелектуалното единение на труда са заложили началата на когнитивното конвергентно универсално информационно моделиране – и в Енциклопедиката, и в света.

Библиографската база на Трикнижието „*Авраамическите религии в България: Кратки исторически енциклопедии*” представя изследователския и откривателския интегрален стремеж на проф. Милен Куманов, който буди дълбок респект у всяка търсеща познание личност.

Трудът разкрива духа на енциклопедизма за вярата в България; едно от разкритията ѝ в частност е безпрецедентният принос на българската нация в историческата ѝ мисия като спасител на многобройна общност от хора, чиято вяра е Юдаизмът, препокриващ се с народностната идентичност на тази общност; разкрива, чрез многобройните примери в персоналните сводове, нравствеността, която свързва всички нас, които, преди да принадлежим към дадена конфесия – Юдаизъм, Християнство Ислям, сме хора – деца на Майката Природа.

*Трудове на Студентското научно общество при
Университета по библиотекознание и информационни технологии*

Том XXI, 2026

*Proceedings of the Student Scientific Society of the State University
of Library Studies and Information Technologies*

Volume XXI, 2026

**ARBITER ELEGANTIARUM –
СКОРОПИСЕЦЪТ В ЕНЦИКЛОПЕДИЧНАТА НАУКА НА ХХ-ХХІ ВЕКОВЕ
(223-ИЯТ ЕНЦИКЛОПЕДИЧЕН ТРУД НА ПРОФ. МИЛЕН КУМАНОВ
„Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България”)
(Поднесен на галапремиерата на изданието дейксис)**

Проф. д-р Димитър Попов

За това, че уважаемият професор Милен Куманов е особено харизматична личност, няма никакво съмнение.

Но в тази обобщаваща оценка осезаемо се усещат и хармонично съжителстват тези негови аксиологични особености, които като типични личностни характеристики оживяват паметта ни с помощта на своята палитра от краски: изключителна човешка скромност, съчетана с преданост към достоверността на научния факт, космополитизъм, богата ерудиция, стремеж към енциклопедична прецизност в изследването.

Непринуден и достъпен в общуването, снизходителен и толерантен към чуждото мнение, но неотклонно верен на авторските си позиции, справедлив в оценките си върху описваните от него явления и процеси...

Говореше уверено и убедително и притежаваше редкия талант на организатор и ръководител на творчески изследователски колективи, които успешно реализират широкомащабни енциклопедични проекти.

Еманация на творческия талант на проф. Милен Куманов се оказва създаването на множество енциклопедии от различен характер, което го определя като

ARBITER ELEGANTIARUM

на справочната литература в България.

Днес отдаваме почит на 223-ия енциклопедичен труд на проф. Милен Куманов „Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България” – позиция, кредо, подвиг!

**ПОКЛОН, ПРИЯТЕЛЮ – СКОРОПИСЕЦ ЗА СЪВРЕМЕННОСТИТЕ И
БЪДЕЩЕТО В ЕНЦИКЛОПЕДИЧНАТА НАУКА НА ХХ-ХХІ ВЕКОВЕ!
ДЕЛОТО ТИ ОСТАВЯ НЕЗАБРАВИМИ СЛЕДИ!**

Трудове на Студентското научно общество при
Университета по библиотекознание и информационни технологии

Том XXI, 2026

*Proceedings of the Student Scientific Society of the State University
of Library Studies and Information Technologies*

Volume XXI, 2026

**„АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ В БЪЛГАРИЯ” –
ЕНЦИКЛОПЕДИЯ ЗА ДУХОВНОСТ, КУЛТУРАА, ПАМЕТ И ПРОСТРАНСТВА
(Поднесена на галапремиерата на изданието рецензия)**

Проф. д.н. София Василева

„Авраамическите религии в България” е един изключително стойностен енциклопедичен труд, уникален със своята **идейна концепция и структура**. Дължим го разбира се на проф. Милен Куманов, който макар и вече да не е между нас, както знаем беше най-добрият съвременен наш историк-енциклопедист, автор на много исторически енциклопедии.

За мен е чест, че бях поканена да участвам в редакционния екип и че по някакъв начин съм допринесла този труд на проф. М. Куманов да бъде подготвен за издаване.

Възхищавам се на проф. Александра Куманова за неизчерпаемата ѝ енергия, високия професионализъм и перфекционизъм. Благодаря ѝ за огромното търпение към всички нас, които участваме в този проект. Убедена съм, че тази енциклопедия ще се ползва и чете активно.

Енциклопедията представя **съхраненото знание за Авраамическите религии в България в три корпуса**: „Православието в България”, „Юдаизмът в България” и „Ислямът в България” **в широк хронологичен обхват от повече от единадесет века** – от Средновековната българска държава – до наши дни. Включеният огромен информационен ресурс разширява съхраненото знание и научните изследвания за **нашата страна като вековен кръстопът на цивилизации, народи, религии и култури**.

Енциклопедичното трикнижие съдържа ценна синтезирана информация, подкрепена с цитирани библиографски данни за събития и явления, топоси, личности, понятия, които са значими не само в местен, регионален, но и в общоевропейски и световен мащаб.

Като замисъл, **Енциклопедията** надхвърля линейната представа за прецизно изброяване на точни факти, детайли, години и регистриране на важни събития. В нея е разгърната концепция за духовност, култура, памет и пространства, надхвърляща традиционните за такива издания фактологични, описателни и биографични подходи. Включените персоналии, макар и да са различни в своите приноси, професии и постижения, религиозна и етническа принадлежност, макар и да са живели в различни векове и епохи, създават трайни възприятия и представи за обединителни, космополитни, високо ерудирани обществени личности, много от които са превърнали талантите си, образованието и светоусещането си в общочовешка мисия за разпространение на ценности и знания, насочени към духовност, хуманизъм, култура, изкуство, мисионерство и толерантност към различията.

Издаденият енциклопедичен корпус „Авраамическите религии в България” е приносен и ценен научен и информационен ресурс, защото **разширява хронологичната и географската диаспора на проучванията по тази проблематика, откроява запомнящи се образи и събития, създава култура на поведение, представя знанията и възприятията за отделните религии в пространствено-времева перспектива по-широка от границите на настоящето**.

*Трудове на Студентското научно общество при
Университета по библиотекознание и информационни технологии*

Том XXI, 2026

*Proceedings of the Student Scientific Society of the State University
of Library Studies and Information Technologies*

Volume XXI, 2026

**ЕНЦИКЛОПЕДИЧЕН МЕГАИСТОРИЧЕСКИ ТРИПТИХ, ПОСВЕТЕН
НА ТРИТЕ СВЕЩЕНИ АВРААМИЧЕСКИ ВЕРОИЗПОВЕДАНИЯ
(„Авраамическите религии” на проф. Милен Куманов)
(Поднесена на галапремиерата на изданието рецензия)**

Проф. д-р Венцислав Велев

Изданието „Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България” на проф. Милен Куманов представлява завършен енциклопедичен мегаисторически триптих, който **обединява в единна концептуална рамка трите свещени монотеистични вероизповедания.**

Още самото му структуриране като трикнижие от кратки исторически енциклопедии показва ясно изразена научна амбиция – да се създаде не просто справочник, а **цялостен когнитивен модел за разбиране на религиозните процеси в българското историческо и културно пространство.**

Този подход е резултат от дългогодишната изследователска работа на автора и от последователното му развитие в областта на енциклопедичното знание, като настоящото издание може да се разглежда като **естествено продължение и завършек на неговия научен път.**

Особено силен акцент в труда е поставен върху ролята на **България като пространство на съвместно съществуване, взаимодействие и историческа съдба на различни религиозни общности.** Не става дума за абстрактна конструкция, а за **конкретно историческо преживяване, което има ясно изразени проявления: приемането на десетки хиляди бежанци след 1917 г., приютяването на арменски християни, спасяването на българските евреи по време на Втората световна война, както и дългогодишното съжителство с мюсюлманската общност.**

Тези факти не са просто исторически примери, а аргументи, чрез които се изгражда **основната теза на изданието – че в българския контекст Авраамическите религии не функционират изолирано, а в постоянен диалог, съпоставим и взаимно обогатяващ се.**

В методологически план трудът се отличава с ясно изразена енциклопедична логика, подкрепена от изключително развита библиографска и информационна система. Включването на хиляди източници, многоезичният характер на използваната литература и сложната система от препратки изграждат **мощна информационна мрежа,** която позволява проследяване на религиозните феномени в дълбочина и в ширина. Това превръща изданието в нещо повече от традиционна енциклопедия – то функционира като **изследователски инструмент и като модел за структуриране на знанието в условията на съвременното информационно общество.**

Съществен принос на изданието е и начинът, по който се интерпретират самите религии. Те не са представени като затворени догматични системи, а като **динамични**

културни и исторически явления, чието развитие се проследява в контекста на по-широки философски, антропологични и цивилизационни процеси. В този смисъл трудът надхвърля рамките на класическата историография и се доближава до интердисциплинарен модел, в който се преплитат религиозна, културология, философия и библиографска наука. Подобен подход съответства на съвременните научни тенденции, ориентирани към интеграция и синтез на знанието.

Не на последно място следва да се подчертае, че публикуването на този труд има и символно значение. След периоди на идеологически ограничения и недостиг на подобни обобщаващи изследвания, **изданието запълва дългогодишна празнина в българската научна традиция. То възстановява и развива линията на националния енциклопедизъм, като я поставя в нов контекст – този на глобалното знание и межкултурния диалог.**

Трудът се откроява с висока степен на научна системност, прецизна организация на материала и изключително богата фактологична основа. Неговата стойност е в това, че предлага едновременно **справочен корпус и концептуална рамка за изследване на религиозните процеси, разглеждани не като изолирани явления, а като взаимосвързани исторически и културни системи.**

Така изданието утвърждава **модел на енциклопедично мислене, при който знанието се структурира като цялост, а не като механичен сбор от данни, и се вписва убедително в съвременните търсения на интердисциплинарната хуманитаристика.**

5167-14

**ПЪРВАТА ЕНЦИКЛОПЕДИЯ ЗА ИСЛЯМА В БЪЛГАРИЯ
КАТО АВРААМИЧЕСКА РЕЛИГИЯ:
(„Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) в България”)
(Поднесена на галапремиерата на изданието рецензия)**

Проф. д-р Мюмюн Тахиров

Изданието „Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) в България” (София, 2025) на проф. Милен Куманов е първата *Енциклопедия*, посветена на Исляма и на турската общност в нашата страна.

При това Ислямът е представен в контекста на трите *Авраамически религии (Юдаизъм – Християнство – Ислям)*.

Вековните отношения между Християнството и Исляма, както и между българите и турците, имат сложен характер, но съдържат една изконна мъдрост като „не прави на другия това, което не искаш да направят на тебе”.

Пример за това е и поговорката: „По-добре малко хляб с мир, отколкото много есте (ядене) със захир (перс.: отрова)”.

Турската общност в България има значителен принос в икономическото и научното развитие на страната.

Много неща в тази значима *Енциклопедия* са първи. Тук са всички главни мюфтии на България, основни понятия от Исляма, най-значимите джамии, текета, тюрбета и други молитвени храмове. И същият подход е приложен и за Православието, и за Юдаизма...

Специално внимание е отделено на турските интелектуалци и видни професионалисти. Това са учени, поети, журналисти, спортисти и много други.

Не мога да не спомена изключителния библиограф Мехмет Аджароглу (1915-2016), фолклориста Салих Бакладжъ (1924-2002), историка Ибрахим Татарлъ (1925-2013), поетесата и тюрколожка Мефкюре Моллова (1927-2009), езиковеда Хайрие Йенисой (1934-2018), диригента Месру Мехмедон (1935-1971), художника Кеазим Исинов (1940-2023), поетите Фикри Шукриев (1942-1983) и Мехмед Карахюсеинов (1945-1990), журналистката Нериман (Нери) Терзиева (1952-2022), певицата Йълдъз Ибрахимова (1952-), литературоведа Зейнеп Зафер (1958-), шангиста Наим Сюлейманоглу (1967-2017).

Важна поанта в справочното издание е изследването на проф. д.ф.н. Цветан Теофанов, посветено на такъв ключов мотив на исляма като **Нощното пътуване (Исра) и Възнесението (Мирадж) на пророка Мухаммад**.

С това издание УниБИТ затвърждава своето място на водещ учебен и научноизследователски център на духовността в България с широк международен резонанс.

Трудове на Студентското научно общество при
Университета по библиотекознание и информационни технологии
Том XXI, 2026

*Proceedings of the Student Scientific Society of the State University
of Library Studies and Information Technologies
Volume XXI, 2026*

**ТРИ ЗНАКА ЗА БИБЛИОТЕЧНО-БИБЛИОГРАФСКОТО ДЕЛО
В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ХХІ В. В ЕНЦИКЛОПЕДИЧНОТО ТРИКНИЖИЕ
„АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ В БЪЛГАРИЯ”
(Поднесена на галапремиерата на изданието рецензия)**

Доц. д-р Калина Иванова

Уважаема проф. д.п. н.Александра Куманова, позволете ми преди всичко да Ви поздравя за Вашия личен празник днес, да Ви пожелая преди всичко здраве, все така да Ви съпътства академичния дух и успех на днешното важно начинание, а именно Галапремиерата на трикнижието „Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислям в България: Кратки исторически енциклопедии”!

I. Енциклопедична наука

Базираната от каталожната библиотечна библиография енциклопедична наука е изключително трудоемко и времеемко дело – плод на огромни колективи от съмишленици в развитите в библиотечно отношение страни.

В България с това дело в наши дни се заема единично историкът – библиотекар, библиограф, архивист, биограф проф. Милен Куманов (13.02.1942 – 22.11.2021), чийто енциклопедичен труд презентираме днес – „Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) в България”.

Това трикнижие е **триумф на библиографската и историографската по своята природа енциклопедична наука**, намираща се в ХХІ в. в естествена кохезия с **библиотекознанието, библиографията, библиографознанието, книгознанието, полиграфията, архивистиката, палеографията, документалистиката, но и с информатиката, и с информационните технологии.**

„Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) в България” е 223-ият енциклопедичен опус на учения – филантроп (по дани на прижизнено финансираното 9-то издание на неговата биобиблиография, създадена от съпругата му – библиограф-космист от Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий” /НБКМ/ и Университета по библиотекознание и информационни технологии /УниБИТ/).

Трикнижието „Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) в България” е **мегахипертекстова когнитивна легитимация на живото библиотечно-библиографско дело на България, но и визитна картичка на страната ни пред света**, създадена от своя автор за повече от 20-годишен системен труд не само във **всички** библиотеки и архиви на страната, но и в Австрия, Армения, Грузия, Казахстан, Монголия, Румъния, Русия, Сърбия, Туркменистан, Турция, Узбекистан, Украйна, Франция, Хърватия, Чехия...

II. Библиотечно-библиографска школа

Енциклопедичното триединство на „*Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България*” е връх на **Българската универсална научна школа по хуманитаристика**, *отсъстваща* от класификационните представи в познанието у нас през втората половина на ХХ в.

Този връх дължим на факта, че проф. Милен Куманов е пряк ученик и приемник на последния български енциклопедист на ХХ в. – проф. Тодор Боров (30.01.1901 – 27.05.1993), а чрез него – и продължител чрез *библиографската българика – екстериориката на България и енциклопедиката* – на акад. Никола Михов (6.03.1877 – 5.04.1962).

Така ученикът става не само последовател и приемник, но и продължител на енциклопедичното когнитивно библиографско и историографско дело на тези учени – библиографи, ерудити и филантропи – *първоапостоли* в енциклопедичното знание, за което свидетелства презентираното днес издание.

Българската библиотечно-библиографска енциклопедична школа ни отвежда към *първопроходеца* – д-р Петър Берон, но тя ни привежда и към **менталния императив – единството на институциите като нейни демиурзи: Българският библиографски институт – Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий” – Софийският университет „Св. Климент Охридски” – Университетът по библиотекознание и информационни технологии – библиотеките и архивите от всички ранкове.**

III. Перспектива

„*Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България*” е 41-ят том на **единствената в цялата история на България библиографска, историографска и енциклопедична серия от монографични издания „Факлоносци”** (С., 2010-) на **Академичното издателство „За буквите – О писменехъ” на УниБИТ**, следваща, но и развиваща знаменитите модели на информатизацията без граници на Българския библиографски институт.

Тази серия от издания съответства на също **единственото в България периодично издание „Трудове на Студентското научно общество при УниБИТ”** (С., 2008-) – томове 1-20 и том 21 под печ. към 2026 г., продължаващо по същество в информационното – знаниевото общество „*Годишника на Българския библиографски институт*” (С., 1948-1963) – томове 1-9, но и следващо високите образци на: „*Труды по знаковым системам: ученые записки Тартуского государственного университета* / ред. Юрий Лотман; *Semiotica: journal of the International Association for Semiotic Studies* / ред. Thomas A. Sebeok (Томас Сибийк); *Versus: quaderni di studi semiotici* / director Umberto Eco (Умберто Еко).

И в тази грандиозна продукция (със съставител с екип и главен редактор: проф. Александра Куманова), създадена за 20 години, участват **5213 студенти** от УниБИТ, но и от други университети – както в страната, така и в чужбина (*Великобритания, Казахстан, Канада, Русия, Северна Македония, Съединени американски щати, Унгария*), направили първите си публикации на страниците на цитираните издания.

Именно поради изброените зависимости на енциклопедичните издания на проф. Милен Куманов с поредиците на УниБИТ и техните производни 33 *e*-библиотеки (С., 2005-), на които ученият – филантроп е водещ експерт, заедно с учени от **всички** научни, библиотечно-информационни и образователни институции в страната, но и на експерти от 4 континента и 23 държави на света (*Австрия, Алжир, България, Ватикана, Великобритания, Германия, Грузия, Гърция, Израел, Индия, Иран, Италия, Казахстан, Канада, Китай,*

Молдова, Полша, Русия, Саудитска Арабия, Съединени американски щати, Турция, Украйна, Франция) избраната архитектурника на презентирания на днешния форум изложба от енциклопедични издания е конфигурирана от слънчевия символ

І У І

(ипсилон с две хасти),

който се счита за *основен прабългарски знак*,

често свързван с върховния бог Тангра.

Тангризмът (Зороастризмът) е *изворът* на Авраамическите религии.

На големия енциклопедичен кораб на България „*Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България*” – голямо плаване!

Т У Ф
МК

Легенда:

Т – „Трудове на Студентското научно общество при УниБИТ” (С., 2010-) – 21 тома

Ф – серия от монографични издания „Факлоносци” (С., 2010-) – 41 тома

МК – Прижизнено базирана биобиблиография
от енциклопедични трудове на М. Куманов – 223 тома

5167-16

Трудове на Студентското научно общество при
Университета по библиотекознание и информационни технологии

Том XXI, 2026

*Proceedings of the Student Scientific Society of the State University
of Library Studies and Information Technologies*

Volume XXI, 2026

**ИСТОРИК, ЕНЦИКЛОПЕДИСТ И
ФИЛАНТРОП, НО И ПРАВЕДНИК
(Публикуван в изданието дейксис)**

Доц. д-р Никола Казански

Поради определени исторически обстоятелства енциклопедичната култура се развива в България едва през последните 50 години. Но изоставането е особено забележимо в областта на религиозните енциклопедии поради допълнителни пречки, които са резултат от действащата политическа и идеологическа конюнктура.

Затова трите енциклопедични справочника на проф. Милен Куманов, посветени на *Авраамическите религии в България: Юдаизмът – Християнството – Ислямът*, са уникални като първопроходни. Те са първите по рода си в страната. Освен това те са и образец за енциклопедични издания, разработени в най-добрите световни традиции, както и в жалоните, поставени от първопроходците на енциклопедизма у нас – **д-р Петър Берон, акад. Никола Михов, проф. Тодор Боров, д-р Николай Н. Николаев** – към линията на които в познанието принадлежи и **проф. Милен Куманов**.

Но проф. Милен Куманов е и пряк продължител на боговдъхновения **архиепископ Йоан Български**.

Но трябва специално да се изтъкне ролята на колектива, довел трикнижието за *Авраамическите религии в България* до белия свят под ръководството на неговата съпруга, съмишленица и съратница Александра Куманова. Така както Божествената промисъл на Иисус Христос щеше да остане мъртва буква без неимоверните усилия и жертви на неговите предтечи, апостоли и светци.

Енциклопедията за *Авраамическите религии в България* е толкова грандиозно дело, че никога не може да бъде творение само на една личност, колкото и надарена да е тя.

С брилянтния триптих *Авраамическите религии в България* България отново се връща в цивилизацията, както по времето на **Златния век на цар Симеон Велики**.

Съдържаната информация в посветеното на *Авраамическите религии в България* енциклопедично трикнижие – „*Православието в България*”, „*Юдаизмът в България*”, „*Ислямът в България*” – не просто обобщава наличните биобиблиографски данни в предходни справочници и интернет сайтове, но ги систематизира, концептуализира, разширява и допълва с ценна вещо селектирана библиография, подробни препратки и разгънат справочен апарат, който сам по себе си е самостоятелен поливалентен компендиум – интелектуална база, която е отворена към бъдещи проучвания.

Специалистите от Университета по библиотекознание и информационни технологии, Българската академия на науките и Софийския университет „Св. Климент Охридски” могат с право да се гордеят с този свой професионален хипертекстов

шедьовър. В него триумфира успешно и с достойнство **Българската научна школа по информатизация, проявяваща се в синхрон в едно от най-големите предизвикателства на всички времена и особено във времето на свръхинформатизацията – създаването на общ универсален енциклопедичен хипертекст.**

Последното незавършено многогодишно енциклопедично изследване на проф. Милен Куманов (1942-2021) – „*Православието в България: Кратка историческа енциклопедия*” е създавано от него в продължение на 20 години. „*Юдаизмът в България: Кратка историческа енциклопедия*” и „*Ислямът в България: Кратка историческа енциклопедия*” са двата негови хипертекстови справочно-енциклопедични опуси, над които той се труди интензивно и максимално отдадено през последните два месеца от земния си път: септември – ноември 2021 г.

Независимо от това, че хронотопът на всяка една от книгите на това *Авраамическо трикнижие: Юдаизъм – Християнство – Ислям* е несъпоставим, и трите енциклопедии на Авраамическите религии в България са белязани от един дух – този на учения – историк и енциклопедист, който остава във всеки един от своите опуси по религиозното триединство не само филантроп, но и същински праведник.

Филантропът – праведник проф. Милен Куманов продължава чрез *Авраамическото си трикнижие: Юдаизъм – Християнство – Ислям* да въвлича и да въвлича в енциклопедичното движение без граници нови и нови поколения изследователи, с което уникалното и изключително трудоемко общо универсално информационно моделиране заявява безценното си когнитивно върховенство от ново евристично поколение във все по-нарастващата по значение роля на клъстера на справочните издания на всяка страна в процесите на формирането на информационното – знаниевото общество.

5167-17

*Трудове на Студентското научно общество при
Университета по библиотекознание и информационни технологии*

Том XXI, 2026

*Proceedings of the Student Scientific Society of the State University
of Library Studies and Information Technologies*

Volume XXI, 2026

МЕЖДУ ВЯРАТА И ПАМЕТА:

**Духовни мостове на свързаност в българската културна история
(„Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България”
на проф. Милен Куманов)
(Поднесена на галапремиерата на изданието рецензия)**

Гл. ас. д-р Евелина Здравкова

Трудът на проф. Милен Куманов „Авраамическите религии в България” може да бъде разгледан като своеобразна интелектуална топография на българското духовно пространство, в което трите Авраамически традиции – Юдаизъм, Християнство и Ислям, се разгръщат като взаимодействащи културни хоризонти.

Изследването проследява историческото присъствие на тези системи от вярвания в България като динамичен процес на свързаност, в който религиозната идентичност функционира едновременно като носител на памет, морална ориентация и социална устойчивост.

В българското културно пространство тази свързаност има дълбоко духовна стойност – разгръща религиозното съществуване като исторически процес, като нравствено свидетелство за възможността различните традиции да съществуват в единна културна тъкан. Религията се разбира като живо присъствие на вярата в историята.

В този контекст България е културно-символен кръстопът – пространство на пресичащи се духовни традиции, които в продължение на векове са изграждали сложна, многопластова картина на съвместно съществуване. Християнството се утвърждава като доминиращ символ код на националната култура, Ислямът оставя трайни социални и институционални отпечатъци, а Юдаизмът се вписва като устойчива нравствена и историческа линия, особено значима в контекста на спасението на българските евреи през Втората световна война.

Философската перспектива на изследването се разкрива в разбирането за общия етичен фундамент на тези религии – вярата в един трансцендентен принцип и в нравствената отговорност на човешкото действие. Това поставя въпроса за съжителството – съжителството от случайно историческо съвпадение до резултат от продължителен културен процес, в който идентичността се формира чрез взаимодействие, а не чрез изключване.

В този труд научното наследство на проф. Милен Куманов намира своето естествено развитие в изследователската дейност на неговия следовник – проф. Александра Куманова. Верую в нейната работа е стремежът към систематизация и концептуално осмисляне на разнородния исторически материал.

Техният съвместен принос може да бъде оприличен на процес на интелектуално „единение“, при който отделните архивни свидетелства, текстове и културни пластове се интегрират в последователна структура на знание.

В конкретното издание този процес надхвърля механичното натрупване на информация и придобива характера на културна трансформация – преобразяване на фрагментарното историческо наследство в устойчив аналитичен разказ.

В този смисъл знанието функционира като форма на памет, а паметта – като инструмент за ценностна ориентация.

Интердисциплинарният подход, съчетаващ исторически анализ, културологична перспектива и библиографска прецизност, превръща систематизацията в осмислен методологически избор. Подреждането на фактите тук предполага и подреждане на значения – определяне на онова, което следва да бъде съхранено и предадено като част от културното наследство.

С други думи Юдаизмът, Християнството и Ислямът са конкуриращи се истини, а в този труд са разгледани като различни интерпретации на едно общо търсене на смисъл.

В този аспект приносът на проф. Милен Куманов и проф. Александра Куманова може да бъде определен като културно-медиаторски – насочен към изграждане на аналитични „мостове“ между традиции, често възприемани като несъвместими.

Трудът представлява балансирано съчетание между научна строгост и усет към човешкото измерение на религията. Той напомня, че зад всяка религиозна система стоят конкретни исторически общности, чието постоянно търсене на смисъл формира духовния и културния облик на обществото.

„Авраамическите религии в България“ е перла в короната на българската хуманитаристика. Съчетава научна строгост, философска дълбочина и човешка сетивност, възпитава в уважение към паметта, към различието и към отговорността да пазим духовното многообразие като част от общото ни културно наследство.

Мащабът на всяко енциклопедично начинание по необходимост носи в себе си възможността за допълване, доосмисляне и разгръщане – особено в контекста на съвременните динамични процеси като глобализацията, миграцията и секуларизацията. Тъкмо тази отвореност към бъдещи пластове на познание е белег за жива наука – наука, която не се самозатваря в окончателност, а остава в диалог с времето. Наука, която, убедена съм, проф. Александра Куманова няма да остави да застине в архивното мълчание.

Именно в този дух тя прави своя тих поклон към първоизточника – към научната мисия, положила основите на това мащабно изследване. Проф. Александра Куманова достойно отбелязва делото на своя съпруг, чийто труд е плод на дълбока отдаденост и към знанието, и към духовната памет на народа. Днес той вече не пребивава в земното царство – „в земното царство го няма“, както казваме с болка, но и с надежда. Но според християнското разбиране за битието, смъртта не е край, а преход; не е отсъствие, а преобразено присъствие.

Ако го няма в земното, вярваме, че пребивава в Небесното царство – в пространството на вечността, където човешките дела се измерват с тяхната духовна тежест. Именно тук се проявява нравственият и философски подвиг на проф. Александра Куманова. Тя съхранява архива и му вдъхва нов живот на дело, което би могло да остане недовършено в пределите на човешкото време.

Нейният труд се явява акт на вяръност – към паметта, към науката и към любовта. В този смисъл продължаването на изследванията се превръща в своеобразна форма на духовно съслужение – тиха, но устойчива грижа за знанието, която надхвърля границите между минало и настояще.

„Авраамическите религии в България” са знание, което е мост между временността и вечността. Човекът е смъртен, но истината, към която той се стреми, надживява неговото телесно присъствие.

В традицията на Авраамическите религии паметта за праведния е благословена. Делото му остава като факел, който други поемат и носят напред.

Проф. А. Куманова изпълнява именно тази мисия – тя превръща личната загуба в културна и духовна отговорност.

В религиозен план това може да се разбере и като свидетелство за вярата в общението на светците – в невидимата, но реална връзка между живи и починали. Науката, когато е проникната от нравствен смисъл, също става форма на такова общение. Тя е съпричастие към истината, която не принадлежи на един човек, а на общността и на времето.

Затова настоящият труд е живо продължение на едно дело, започнато с вдъхновение и продължено с любов. В него личната история се вплита в историята на религиите, а научният труд се превръща в духовна памет.

И ако земното време поставя граници, то духовното усилие ги надхвърля.

Така изследването придобива двойна стойност – като научен принос към българската хуманитаристика и като свидетелство за вяроност към един живот, отдаден на знанието.

В тази перспектива трудът е интелектуален и нравствен, но и духовен акт – акт на съхраняване, продължаване и възвисяване на смисъла отвъд пределите на преходното.

5167-18

**ЕНЦИКЛОПЕДИСТЪТ МИЛЕН КУМАНОВ И
„АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ
(ЮДАИЗЪМЪТ – ХРИСТИЯНСТВОТО – ИСЛЯМЪТ) В БЪЛГАРИЯ”
(Възможен път към толерантност и любов)
(Поднесена на галапремиерата на изданието рецензия)**

Гл. ас. д-р Светла Шапкалова

*Попитали един мъдрец:
„Кое е това, което отличава човек от другите живи същества?”
Той отговорил:
„Това, че той може да издига очите си към Небето!”*

Религиозното чувство е присъщо на човешката природа. То не е зависимо от видимите форми на проява на религиозния култ. Във всеки един от нас присъства религиозна нагласа и е невъзможно да се живее без отношение към висшата реалност, благодарение на която антропологично човешкият свят е извисен над биологичния. Основният смисъл на религията е във взаимоотношенията: Бог живее в човека и човекът живее с Бог.

Космополитният учен – енциклопедист проф. Милен Куманов във своето енциклопедично трикнижие „*Авраамическите религии (Юдаизъмът – Християнството – Ислямът) в България: Кратки ист. енциклопедии*” разгръща в пълнота общата универсална енциклопедика на информационното – знаниевото общество на XXI в. в полето на универсалната хуманитаристика чрез водещата моделираща функция на познанието – тази на историко-културния метод на анализ и синтез.

Ученият представя трите Авраамически монотеистични религии (Юдаизма, Християнството, Исляма) като исторически явления, определящи живота на човека, общностите, обществата, държавите, фокусирайки се върху уникалните исторически традиции на България в контекста на световните процеси.

Третирането на материята на енциклопедичното трикнижие „*Авраамическите религии (Юдаизъмът – Християнството – Ислямът) в България: Кратки ист. енциклопедии*” е по трите компонента: вероучение (догматика), нравоучение (етика) и култ (богослужение). Докато нравоучението е практическата страна на религията, вероучението е нейната теоретика.

Предоставяйки на богословите най-компетентното осветяване на догматиката в пълнота, проф. М. Куманов се съсредоточава върху историческия план на битийност на религиозното съзнание в обществото.

В труда се проследяват няколко съществени функции на религиозното съзнание:

вяра в съществуването на Бог и система от ритуални действия. Особен акцент е поставен върху представянето на храмовете на богослужебните култове в трите свещени Авраамически вероизповедания – синагоги, църкви, джамии и проч.

В енциклопедичния триптих на проф. М. Куманов се наблюдава космополитната идея за веротърпимото преживяване на връзката на човека с Бога като към висша сила, изначално натоварена с морални функции. В Авраамическите учения (Юдаизмът, Християнството, Ислямът) определящ е основният закон, предписващ нормите на човешкото съществуване, организирано съобразно Божествения промисъл за единението и мира между хората и в света.

Проф. М. Куманов започва своето впечатляващо енциклопедично трикнижие с Юдаизма, защото в човешката история именно Юдаизмът е първата универсална монотеистична Авраамическа религия, която приема Откровението от Бога. Тя притежава висш Божествен промисъл и евреите удостоверяват собствената си идентичност, принадлежността си като народ към вярата на „Авраам, Исаак и Иаков” и към древните традиции.

Съгласно *Стария завет* на *Св. Библия* пророкът Моисей получава в историята моралния кодекс за нравствено поведение на хората и изграждането на света – скрижалите с Десетте Божии заповеди.

Всички *Старозаветни книги* се явяват като неизчерпаем източник на нравствените ценности, норми, образци и примери на духовен опит и прилагането им в живота на хората и техните общности. Духовно извисеният Юдаизъм акцентира върху месианската надежда в очакване на Спасителя – посредника между Бог и човек, Който произхожда от рода на цар Давид .

Идеята за толерантност, любов и разбиране на *другия – ближния* е дълбоко заложена в Християнството, представено в „*Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България: Кратки ист. енциклопедии*”.

Изложеното в *Новия завет* на *Св. Библия* е представа за същността на християнския морал. Универсалната човешка нравственост е разкрита в принципи, напътствия, вплетени в изкупително-спасителното дело на богочовека – месия Иисус Христос – съвършен нравствен идеал за вярващите.

Св. апостол Павел назовава Христовата Църква „*стълб и крепело на истината*” (*Тим. 3:15*). Чрез Св. Тайнства в Нея присъства благодатта на Светия Дух, призвана да спаси света.

В Исляма – като структурна част на „*Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България: Кратки ист. енциклопедии*” – проф. М. Куманов откроява две културни сфери: вродената, местната култура на етническото обкръжение и придобитата и осъзната принадлежност. Авторът проследява тясната взаимосвързаност в мюсюлманските общини, в които се съчетават ислямски вярвания, ценности и поведенчески обществени норми.

Мюсюлманите вярват в това, че са призвани да установят справедлив човешки ред на земята в единството на религиозната община. В нея вярващите се стремят към утвърждаване с енергични усилия и в доктрините, и в ритуално-молитвените и обществените измерения на своето съществуване, които се регулират от *Св. Коран* – учението и примера на пророка Мухаммад, закрепени в сунните.

И трите свещени Авраамически вероизповедания в енциклопедичното трикнижие на проф. М. Куманов показат на света огромната ценност на нравствеността. Така Християнската религия разбира *любовта към човека – ближния*, което е върховен израз на толерантността.

За енциклопедиста – историк М. Куманов диалектичното отношение на *любовта към себе си и любовта към ближните* чрез личността и делото на Исус Христос се разкрива в златното правило на нравствеността и толерантността: „*Както искате да постъпват с вас човеците, тъй и вие постъпвайте с тях*” (Лука 6:31).

Религиозното енциклопедично познание на универсалната хуманитаристика и социалния живот в „*Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България: Кратки ист. енциклопедии*” активира емоционалната среща на читателя с нравствения план в човешката история, свързан с Бога в разбирането на историческите процеси.

Всичко това провокира в читателя осъзнаването на чувството за свързаност със Създателя, проследявана на страниците на трилогията строго фактографски: и в биграфичните статии за включените персоналии – и на духовни, и на светски лица, и в проч. енциклопедични описания на историческите явления и процеси.

Благодарение именно на това усещане християнският поглед върху материята съумява и да откликне на призива: „*Ето стоя пред врата и хлопам, ако някой чуе гласа Ми и отвори вратата, ще вляза при него и ще вечерям с него, и той с Мене*” (Откр. 3:20).

Най-голямото достойнство на „*Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България: Кратки ист. енциклопедии*” на проф. М. Куманов се изразява в разбиранията му за толерантността, изразена в междуличностните и междуобщностните отношения между хората, народите, държавите и по света.

Да приемеш *другостта и различieto на духовните ипостаси в ближните* – според М. Куманов – винаги в историята е било, е и ще бъде израз на любов и уважение, характерни и за трите Авраамически религии – особено в тяхната битност в България, която явява на света – и чрез труда „*Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България: Кратки ист. енциклопедии*” – жив действен модел на интегриране на религиозното – гражданското – социалното начала в живота на държавата и ролята ѝ в света на хармония и разбирателство.

Енциклопедията „*Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България: Кратки ист. енциклопедии*” е рационален учебник по обществено и гражданско поведение на човека и неговите многообразни общности.

Трудът преподава толерантност между представителите на религиозните общности в общественния живот на България и света, в който многообразието от форми е признак на жизненост.

Проявяваната толерантност в света е във взаимното зачитане на всички човешки и граждански права, сред които съществено е правото свободно да се избира вероизповедание.

Трудове на Студентското научно общество при
Университета по библиотекознание и информационни технологии

Том XXI, 2026

*Proceedings of the Student Scientific Society of the State University
of Library Studies and Information Technologies*

Volume XXI, 2026

**МИРОВЪЗПРИЯТИЕТО НА ИСТОРИКА
(Гражданското и религиозното съзнание
за езиковите регистри на културната памет)
(Публикуван в изданието дейксис)**

Д-р Николай Василев

Като писател и литературен критик не мога да не изтъкна необикновено високата езикова и историографска култура на уникалното енциклопедично творение на проф. Милен Куманов, посветено на *Авраамическите религии в България: Юдаизма и Исляма*, което представлява триединство с публикуваната вече негова кратка историческа енциклопедия „*Православието в България*” (1. изд. 2023; Ново изд. 2024).

Независимо от триумфа на *интердисциплинарната* постнекласическа универсална – хуманитарна парадигма на мислене през XXI в., разпространяваща се вече пет десетилетия (от последната четвърт на XX в.) – все още и днес сме свидетели, за съжаление, на характерната *едностранна специализация* и *диференциация* в познанието, в резултат на която *отрасловото* знаниево начало – т.нар. „*Fach*” (по Т. Боров) – в случая *историческото – изследване* се рудиментаризира в ограничения вектор на прецизната *фактология*, и това се оценява като достатъчно...

Авраамическото трикнижие от кратки исторически *енциклопедии* на проф. Милен Куманов: *Юдаизмът – Християнството – Ислямът в България* е система от *универсални общи справочни издания по две причини*:

Първо: с вешината на *историк* с обширни знания, които са *библиографски* и *историографски* прецизно *документирани* от него, авторът представя пространна научна картина на мястото на *Авраамическия религиозен – юдейски, християнски, ислямски – обществен живот в България* през различните периоди на съществуването ѝ като част от историко-културния процес: национален – регионален – международен (личности, явления, понятия, топоси...);

Второ: в *историко-културната тъкан* на всяка една от Авраамическите религии в България (Юдаизъм – Християнство – Ислям) и на трите едновременно – без да изтъкна специално, но почитайки безусловно техния *богословски каноничен* ипостас – авторът, оставайки на *рационални* позиции в характера на своето изложение, носи неизменно и последователно заряда на *истинно духовния поглед* към третираната материя – този на *верската толерантност* – универсална и хуманитарна, присъща на *религиозно конституираната личност*...

И диалектическото единство на *рационалния историзъм*, и *религиозната етика* в енциклопедичното трикнижие на проф. Милен Куманов *Юдаизъм – Християнство – Ислям в България* рефлектират по особено синкретичен начин в *езика* на всяка една от трите

енциклопедии и в трите едновременно.

Този език неизменно и последователно е ориентиран към *философско-религиозната естетика* на *Свещените книги* на човечеството: *Св. Авеста – Св. Упанишади – Св. Библия – Св. Коран*.

Това е *естетиката на съсредоточения в универсалния родови патриархален консервативен модел за човешко поведение обществен идеал*.

Именно тази естетика е определяща за *езика* на Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнство – Ислям), и тя е естествено присъща на личността на проф. Милен Куманов.

Оставайки *исторически*, неговите кратки енциклопедии по *Юдаизма – Християнството – Исляма в България* носят *intentio`то* на естественото, нравствено вкорененото в мировъзприятието на *историка, гражданско, но и религиозно, съзнание*, което вижда в *езиковите регистри* на времето (писмените традиции, етимологията на реалиите, пословиците, крилатите мисли и т.н.) не по-малко силните от историческата фактология следи на културната памет.

5167-20

АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ В БЪЛГАРИЯ
ОТ ПРОФЕСОР МИЛЕН КУМАНОВ
(Поднесена на галапремиерата на изданието рецензия)

Д-р Ариф Абдулах

Трикнижието „*Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) в България*” на проф. Милен Куманов представлява мащабен опит за систематизиране на религиозната памет на България чрез методите на енциклопедизма. Трудът с право може да бъде определен като проект за културна хармония и междурелигиозен диалог. Важността на тези теми е неоспорима в днешните тревожни времена и те сами по себе си разкриват дълбокото чувство на етична отговорност и дълновидност на автора.

Още в концептуалната рамка на изданието се откроява идеята за съвместимост и заедност. Трите Авраамически традиции са представени като различни форми на духовно присъствие в рамките на една обща история. Те са структурирани като взаимно преплетени исторически реалности, които споделят едно и също културно пространство – България.

Тази перспектива наистина е впечатляваща.

В момент, когато религиозните индентичности често се използват като маркери на разделение, проф. Милен Куманов не ги третира като конкурентни, нито ги поставя в йерархия, а ги хармонизира.

Този енциклопедичен плурализъм доказва, че българската история е пространство на съжителство между Православие, Юдаизъм и Ислям. Това съжителство съвсем не е случайно, то е структурно обусловено. България се очертава като цивилизационен кръстопът, където различията изграждат културна цялост.

Трудът на проф. Милен Куманов има дълбоко философско измерение. Той поставя сериозно въпроса за плурализма. „Другият” е условие за културен смисъл и цялостно багополучие на обществото. Без тази „другост” не може да се достигне целостта. „Другостта” трябва да се опознава, тя е смислово пространство, в което човек опознава също и самия себе си. В хоризонта на различния друг се постига самоосъзнаване и нов световен опит, който е недостижим без различията. Уважението към различието и стремежът към диалог ясно се долавят в различни части на изданието. Това е доказателство за силния нравствен импулс на автора.

Методологическият акцент също е впечатляващ. Библиографската архитектура на изданието е внушителна – хиляди източници на множество езици, десетки хиляди информационни реалии, сложна система от препратки. Тук енциклопедията се проявява като организиране на паметта и структуриране на хармонията. Това изворово и езиково

разнообразие е поредното свидетелство за плуралистично-диалогичната същност на проф. Милен Куманов, който навсякъде в своя труд се отличава със стремеж към равновесие, историческа коректност и интерпретативна честност.

В заключение може да се каже, че „*Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) в България*” на проф. Милен Куманов е систематична карта на религиозната история на България. Това е един интелектуален модел за ефективен плурализъм и диалог. В един свят на идентичностни напрежения, на фрагментации и поляризации, на конфликти и войни, този труд предлага структура на цялото, предлага обща памет и взаимно уважение. Именно затова значението му надхвърля чисто справочния жанр. Той се превръща в етически жест към съвместното ни цивилизационно наследство, превръща се в културен документ на нашето време. В този смисъл той е и акт на културно възраждане.

Особена признателност следва да бъде отправена към проф. Александра Куманова, съпруга на проф. Милен Куманов, чиято всеотдайност и научна ангажираност направиха възможно довършването и посмъртното публикуване на този фундаментален труд. Нейният принос е не само редакторски, но и дълбоко духовен акт на съхранение и предаване на едно значимо научно наследство.

5167-21

Трудове на Студентското научно общество при
Университета по библиотекознание и информационни технологии

Том XXI, 2026

*Proceedings of the Student Scientific Society of the State University
of Library Studies and Information Technologies*

Volume XXI, 2026

ЦЕННО ЕНЦИКЛОПЕДИЧНО ИЗДАНИЕ В БЪЛГАРИЯ
(„Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България”
на проф. Милен Куманов)
(Поднесена на галапремиерата на изданието рецензия)

Роберт Джераси

Известно е, че големите и богати държави имат възможност да съставят и издават енциклопедии от всякакъв род.

В малки и небогати държави като България това е доста проблематично.

Освен това има често пречки от исторически и идеологически характер.

Изданието „Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България” представя пространна научна картина на мястото на Авраамическия религиозен – юдейски, християнски, ислямски – обществен живот в България през различните периоди на съществуването ѝ като част от историко-културния процес.

Сложната историческа съдба на българския народ изгражда в него манталитет на верска толерантност, която се изразява особено ярко при спасението на българските евреи по време на Втората световна война.

Еврейската общност в България и славнително малка, но има значителен принос в куртурното развитие на страната. Свидетелство за това са имената на учени, юристи, лекари, писатели, драматурзи, композитори, режисьори, художници, музиканти, артисти, журналисти, индустриалци, антифашисти и равини.

Сред тях са българската царица Сара (Теодора), единствения нобелов рауреат Елиас Канети и световноизвестния художник Жул Паскин.

Специално са включени имената на български-спасители на българските евреи като Димитър Пешев.

Има и пълен инвентар на синагогите в България, от кито се открояват Софийската и наскоро възстановената Видинска.

Това образцово издание е снабдено с най-подробен справочен апарат, който разкрива в дълбочина пълната информационна картина на отразяваната тематика.

Отпечатването на Енциклопедията от три книги „Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България” като издание на Университета по библиотекознание и информационни технологии, създадено с екип от учени от България, Израел, Иран, Русия, САЩ и Франция, посочва този вуз като национален и международно значим център на духовността.

*Трудове на Студентското научно общество при
Университета по библиотекознание и информационни технологии*
Том XXI, 2026
*Proceedings of the Student Scientific Society of the State University
of Library Studies and Information Technologies*
Volume XXI, 2026

**ПРИНОС ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕТО НА ЗНАКОВАТА
РОДНА НАЦИОНАЛНА БЪЛГАРСКА ХУМАНИТАРИСТИКА
(„Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България”
на проф. Милен Куманов)
(Поднесена на галапремиерата на изданието рецензия)**

Юлий Йорданов

До Проф. д.п.н. Александра Куманова

Достопочитаема Професор Куманова!

Приемете най-искрените мои и на Управителния съвет на дружество „Будители” в област Монтана поздравления по случай забележителното събитие във Вашия живот – уреждането и откриването на експозицията, посветена на широкомащабното научно наследство на Вашия съпруг – видния учен, енциклопедист и историк проф. Милен Куманов.

В нашите души и сърца, а и в душите и сърцата на пленените от историята българи, Вашият съпруг е и ще си остане завинаги един смирен, ревностен деятел на българската историческа наука!

Пресни са многобройните примери, оставащи в съзнанието ни, както и неговият принос за осъществяването на знаковата родна национална българска хуманитаристика – „Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнство – Ислям) в България”.

Не по-малко мащабни са и Вашите прояви на популяризиране на това дело и повишаване културата на младите ни сънародници във възпитаването в духа на родолюбивите български традиции ...

Нека пребъде благородната Ви мисия в служение на науката!

Пожелавам Ви с Божията благословия още дълги години да се трудите на научното поприще, за да събуждате вярата в сърцата на хората, да се борите за съхраняване на истинските български ценности.

Сърдечно Ви пожелавам крепко здраве и човеколюбие!

<...>

Някак не е прието човек да хвали сам собствената си страна, затова ще се опра

на словата на първия българо-руски **Свещец СЕРАФИМ (Соболев)**, произнесени тогава, когато той довежда своето изстрадало православно паство в България с думите:

„Вот и попали мы в хорошую сторонушку!“.

Именно в България, след 1917 г., намират скромен, но сърдечен подслон над 50 000 руски бежанци, гонени от сатанинските демони на Антихриста.

По това време пак в България са приютени над 30 000 арменски християни.

По време на Втората световна война са спасени над 50 000 юдеи с решителното съучастие на Българската православна църква и нейния Свети Синод, включително – и на бъдещия Патриарх Кирил.

А с нашите ислямски братя имаме хуманни взаимоотношения, като през вековете заедно сме претърпели и добро, и зло, но все пак винаги сме се подкрепяли при нужда.

Сякаш праотецът Авраам тук е напътствал своите различни чада в общия им път към Божието просветление и Небесна благодат.

Именно затова е толкова важен настоящият енциклопедичен триптих, посветен на трите свещени Авраамически вероизповедания: Юдаизъм – Християнство – Ислям.

България винаги се е проявявала като христоролюбива и човеколюбива страна.

Българите са една от първите народности в Европа, които приемат Християнството още през 864 г. при Светия княз Борис Покръстител. Те успяват да опазят Богоносно светоотеческата си Вярa през дългите векове на чуждоземно и иноверско владичество. Посилна и решителна помощ за това им оказват Руската Православна църква и другите славянски народи. След Освобождението през 1878 г. в резултат на Руско-турската освободителна война Православието укрепва още повече като първенстваща религия на българската нация и държава.

През миналия век на войнстващ атеизъм и тоталитарни антихристи и Православието, и всички вероизповедания в България преживяха мъченически времена на изпитания. Като резултат от всичко това досега не беше създадена така необходимата енциклопедия на *Авраамическите религии в България*.

Тази вопиюща нужда е запълнена от обемното мегаисторическо хипертекстово издание *„Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“* (1. изд. 2023; Ново изд. 2024) на Университета по библиотекознание и информационни технологии – дело на историка проф. Милен Куманов (1942-2021), доведено до публикация – заедно с неговите два съпътстващи го труда: *„Юдаизмът в България: Кратка историческа енциклопедия“* (2025) и *„Ислямът в България: Кратка историческа енциклопедия“* (2025); *„Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България“* – от неговата благоверна съпруга проф. Александра Куманова с екип от специалисти от шест страни: България, Израел, Иран, Русия, САЩ, Франция.

ЗНАНИЕВ АВТОПОРТРЕТ НА ЕНЦИКЛОПЕДИСТА

(Проф. Милен Куманов в

„Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България“:
неизвървяният път на единението)

(Поднесена на галапремиерата на изданието рецензия)

Цветана Найденова

„Какая жизнь – такая смерть”

А. К.

I. Диагностика на енциклопедизма у нас

Три десетилетия след появата на първия том на „*Ланепистемия*” (Béron, Pierre. *Panépistème*. Т. 1-8. – Paris, 1861-1868) (10 неном. т.: 8 осн. ном. и 2 доп. неном. към 7 т. – тук и по-долу: *цит. по:* Куманова, А. Енциклопедика. 4. изд. – София, 2025) на д-р Петър Берон (1799-1871) енциклопедичното знание поклъва и на родна българска почва като изражението му в автентични общи универсални справочници от речников биобиблиографски характер, стъпил върху традицията на националната и световната каталожна библиотечна библиография, е крайно оскъден на фона на другите европейски страни: Лука Касъров (*Енциклопедически речник*: Ч. 1-3. – Пловдив, 1899-1907); Никола и Иван Данчови (*Българска енциклопедия*. – София, 1936).

Благодарение на подвизите на първия български енциклопедист на XX в. акад. Никола Михов (1877-1962) (*Петокнижието от 17 тома на ретроспективната библиографска българика – трудовете за България, публикувани в чуждестранния печат*: 1. *Sources bibliographiques sur l'histoire de la Turquie et de la Bulgarie*: [Т. 1]-4 (София: БАН, 1914-1934); 2. *La population de la Turquie et de la Bulgarie au XVIII-e et XIX-e s.: recherches bibliographico-statistiques*: [Т. 1]-4 (София: БАН, 1915-1935); 3. *La Bulgarie et son peuple d'après les témoignages étrangers (Extraits des publications françaises)*: 1- (Lausanne: Librairie centrale des Nationalités, 1918-); *Bulgarien und die Bulgaren im Urteil des Auslandes (Werke in Deutscher Sprache)*: [2: Pt] 1-2 (Lausanne; Sofia, 1929)]; 4. *Bibliographie des articles de périodiques allemands, anglais, français et italiens sur la Turquie et la Bulgarie* (Sofia: Imprimerie de la Cour, 1938)]; 5. *Contribution à l'histoire du commerce bulgare: documents officiels et rapports consulaires*: Vol. 5 [6] 1-5 [+ 1] (Svichtov: Ecole d'Hautes études commerciales D. A. Tzenov, 1941-1953; [Vol.] 6, *Auteurs français, allemands et anglais, 1664-*

1911 (София: БАН, 1971) и неговия ученик – последния български енциклопедист на ХХ в. **проф. Тодор Боров** (1901-1993) (създаденият Български библиографски институт /1941-1963/ като платформа за научната енциклопедика) от недрата на ББИ излиза **д-р Николай Николаев** (1912-1975), който – след закриването на ББИ – пренася енциклопедичния факел в Българската академия на науките /БАН/: *Кратка българска енциклопедия*: В 5 т. – София: БАН, 1963-1969; Николай Николаев (*Българска енциклопедия А-Я*. – София: БАН, 1974); *Енциклопедия „България“*: Т. 1-7. – София: БАН, 1978-1997; *Голяма енциклопедия „България“* [: В 12 т.]. – София: БАН, 2011-2012; *Енциклопедия „София“*. – София: БАН, 2017; *Енциклопедия „България“*. – София: БАН, 2021.

Институционалната линия на **общата универсална енциклопедика на БАН** остава без достатъчна обществена тежест и поради това става възможна появата на паралелни епизодични опити в интересуващата ни когнитивна сфера, които са далеч от научната норма на хипетекстовия жанр: Габеров, Иван, Нейко Генчев. *Съвременна българска енциклопедия*: В 5 [6] т. – В. Търново, 1993-1995.

Крайно фрагментарен и спорадичен е характерът на **отрасловото проблемно-тематично направление** в енциклопедизма у нас (*Земеделска енциклопедия*: [Т. 1-2] / Сава Станев Ботев, Йосиф Г. Ковачев. – София, [1937-1939]; *Българска пчеларска енциклопедия*. – София, 1971; *Енциклопедия на изобразителните изкуства в България*: В 3 т. – София: БАН, 1980-2006. – Т. 1: А-Л. – 1980. – 528 с.; Т. 2: М-Р. – 1987. – 528 с.; Т. 3: С-Я. – 2006. – 195 с. [700-702]; *Българска книга: Енциклопедия* / Съст. А. Гергова и др. – София, 2004; *Енциклопедия Възрожденски читалища* / Ред. кол. Боян Ангелов – гл. ред., Христо Ганов, Николина Шишкова. – София, 2011).

II. Енциклопедичната мисия на проф. Милен Куманов

Още от самото началото на 80-те год. на ХХ в. **проф. Милен Куманов** (1942-2021) – пряк ученик на проф. Тодор Боров и чрез него – и на акад. Никола Михов – системно и последователно се заема със запълването на енциклопедичната пропаст в България.

Хипертекстовият ресурс на България – този на **общата универсална енциклопедика** – в апостолата на енциклопедичната нива, осъществен от проф. М. Куманов, е запълнен от него единично и с помощта на създадени от него скипи от библиотекари, преподаватели, журналисти и проч. чрез изграден от учения **хибрид от 223 енциклопедични труда**, структурирани:

1. **от общи универсални библиографски речници от типа на каталожната библиотечна библиография;**

2. **във вид на исторически справочници от универсален тип на интердисциплинарната хуманитаристика като информационно-търсещи системи на знанието общество (показалци; библиографски изражения);**

3. **в средоточието и на световната универсална библиография, и на краезнанието.**

Ето кратък преглед на едни от най-знаковите енциклопедии, създадени от проф. М. Куманов и под негово начало: *Кратък исторически справочник*: Т. 1-3. – София, 1980-1983; *Македония: кратък ист. справочник*. – София, 1993; *Трето българско царство 1879-1946: ист. енциклопедия*. – [София], 2003; *Енциклопедия „Пазарджик и Пазарджишка община“*. – Пазарджик, 2011; *Първа Българска република 1946-1991: енциклопедия*. – [София], 2011; *Кооперативното движение в България: енциклопедия А-Я*: Т. 1: 1890-1947. – София, 2012; *България в Първата световна война 1914-1918: кратка ист. енциклопедия*. – Силистра, 2015; *България в Балканските войни 1912-1913: кратка ист. енциклопедия*. – Силистра, 2018;

България във Втората световна война 1941-1945: кратка ист. енциклопедия: В 2 ч. – В. Търново, 2019.

На проф. М. Куманов дължим и първите български енциклопедии, посветени на вярата, съградила народността и държавността ни в 13-вековната история на България, от които 1160 години тя е християнска страна.

Посмъртно е издадена от проф. Александра Куманова (с екип) – съпруга на проф. М. Куманов: *Православието в България: Кратка ист. енциклопедия*, оставена ни в ръкопис (*първонач. предварит. публ.* – като е-библиотека на УниБИТ „Православие” („Orthodoxu”): с. 613-742 на *Licht, mehr Licht! В памет на професор М. Куманов: юбил. сб. по случай 80-год. от рожд. на учения.* – София, 2022. и в *две последователни едноим. изд.*: София, 2023; Ново изд. – София, 2024.

През 2025 г. проф. А. Куманова публикува (отново с екип) – *Православието в България: Кратка ист. енциклопедия* като част от енциклопедична трилогия на проф. М. Куманов: *Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислям) в България: Кратки ист. енциклопедии*.

III. Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнство – Ислямът) в България: Кратки исторически енциклопедии

Първата енциклопедия на България *Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) в България: Кратки ист. енциклопедии*, създадена от проф. М. Куманов и посветена на посочения в заглавието феномен, е и първото издание на световния енциклопедичен небосклон, осветяващо Авраамическите религии в една страна – България.

Изостаналата от страна на енциклопедични издания България с този труд е сред първопроходците – и то по ниво на енциклопедиката на XXI в. и визия за света на ценностното единение!

От трикнижието ни гледа авторът – не само като **приемник и последовател на линията на общия универсален енциклопедизъм у нас**: д-р Петър Берон – акад. Никола Михов – проф. Тодор Боров – д-р Николай Николаев.

Проф. М. Куманов ни гледа от *Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) в България* като изкачил планината на **интердисциплинарната хуманитаристика на XXI в.**, в която историята учи, че **религиозното знание е неотделима част от националната съдба**, и то следва да се разглежда не само специализирано доктринално, а и като **органична съставляваща на процесите и явленията – рационално** – като **атрибут на националната култура**.

Тук става въпрос за това че старото деление на монотенстичния идеологичен свят: и/или (религиозен – атеистичен) в регистрите на знаниевото общество и хипертекстовия му аналог – енциклопедиката на XXI в. – е неприложимо, защото **религиозният контекст следва да бъде познаван, изучаван като ипостас на народността, държавността, гражданската позиция**.

Това е изключителна ценностна позиция на *Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) в България*, която представя историческите събития, биографичните регистри на включените персоналии като **съотнасяне на човек – общество по кардиналата на морала**, формируема в лоното на естествената културно-религиозна феноменология.

В Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) в

България на проф. М. Куманов виждаме когнитологичен автопортрет на рационално действащия изследовател, който приобщава към историческото платно на своето енциклопедично изследване *религиозния план на човека* като екзистенционална негова антропологична същност, сътворяваща тези перспективи, които формират траекториите на обществото, държавата, нацията *над биологичното естество*.

Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България разкриват извора на енциклопедичното мислене на проф. М. Куманов като проникнато от знание за изначалното *единение* между носителите на различните вероизповедания, посочвайки корена им – **Авраамическия проблем** (общият легендарен родоначалник на трите религии – светия техен праотец Авраам)...

Това не е концепция от типа на претендиращите за модерност съставящи на различни проекти за преустройство на света.

Енциклопедичният триптих е **научно-практическо фактографично съотнасяне на старото историческо знание (на религиите) с новото хуманитарно знание в регистрите на планетарния универсализъм на плуралистичната когнитология**.

Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България е трикнижие за неизвървания път на *единението* на общностите, народите, нациите, държавите – посочен в историята на религията, но изгубен, забравен, не разбран в общественения план на противопоставяния, претенции за надмощие и доказване на физическа сила...

Националното и световното в историята тук намираме в удивително преплетена духовна спойка, която посочва **хармоничен устойчив модел на миролюбие, човеколюбие и нравствено-етична смиреност в света**.

... Описваното поставя отново и в нова светлина екзистенциалния въпрос за **безсмъртието и на идеите**, завещани ни, но неопазени, но и за **безсмъртието на хората**, които отстояват *единението в света*..

И авторът на това припомняне енциклопедично знаниево – рационално – ни пробужда за стойностно разбиране на проблема.

И неговото преминаване Отвъд като че ли съвсем не пречи той да **продължава да ни наставлява и води и с трите си последни енциклопедии *Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България*** – връх на енциклопедичното му дело, който ни предстои да изкачим и ние – като хора, общности и общества:

**„Като пристъпвате към Него, живия камък, от човечите отхвърлен,
но от Бога избран, драгоценен, и вие сами, като живи камъни,
съграждайте от себе си духовен дом, свето свещенство,
за да принесете духовни жертви, благоприятни Богу чрез Исуса Христа.**

Ето защо в Писанието е казано:

**„ето, полагам в Сион краеъгълен Камък, избран, драгоценен;
и който вярва в Него, няма да се посрами”.**

**И така, за вас, вярващите, Той е драгоценност,
а за невярващите – „Камък, Който отхвърлиха зидарите,
но Който стана глава на ъгъла”, и**

**„Камък на препъване и Камък на съблазън”, о Който се те препъват,
като се не покоряват на словото; за това са и отредени. Но вие сте род избран,
царствено свещенство, народ свет, люди придобити,
за да възвестите съвършенствата на Оногова, Който ви е призвал от тъмнината
в чудната Своя светлина...” –**

1 Петр. (2: 4-9)

Трудове на Студентското научно общество при
Университета по библиотекознание и информационни технологии

Том XXI, 2026

*Proceedings of the Student Scientific Society of the State University
of Library Studies and Information Technologies*

Volume XXI, 2026

**АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ
(ЮДАИЗМЪТ – ХРИСТИЯНСТВОТО – ИСЛЯМЪТ) В БЪЛГАРИЯ**
**(Трикнижието от кратки исторически енциклопедии на Милен Куманов:
Изкачването на планината Мориа – „Nur für einander da”: Sapre vede)**
(Публикуван в изданието предговор)

Проф. д.п.н. Александра Куманова

„Le tronc explique les branches qui expliquent les feuilles.” – Emil Zola

„Дънерът обяснява клоните, а те – листата.” – Емил Зола /

Прев. от фр. на бълг.: Димитър Полянов

„The trunk supports the branches, which support the leaves” –

Emil Zola / Transl. from French into English: Julie Rose

I. ОНТОЛОГИЯ И БИБЛИОМЕТРИЯ НА ИЗДАНИЕТО

Знаменитото прозрение на Й. В. фон Гьоте (1749-1832) за екзистенциалния смисъл на единството на света в неговото знаково диалектично многообразие Изток – Запад: „В този свят един за друг сме дошли” (*West-östlichen Divan*. – Frankfurt am Main, 1819, 1827) – „Nur für einander da” става средоточие за М. Куманов в неговото последно незавършено трикнижие от кратки исторически енциклопедии „Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България” – АРБ (Ю–Х–И) (КИЕ) – съкр.: АРБ (Ю–Х–И) – абр. на лат.: ARB (J–C–I) (CHE) – съкр.: ARB (J–C–I); тук: Ч. I: ЮБ (КИЕ) – Ч. II: ХБ (КИЕ) – Ч. III: ИБ (КИЕ) – абр. на лат.: Pt I: JB (CHE) – Pt II: CB (CHE) – Pt III: IB (CHE): с. 51-235; 237-693; 695-930.

Тук М. Куманов вижда не само с очите, а с интелекта – един от знаменитите закони на универсалното познание, въведен като негов основен принцип от Леонардо да Винчи (1452-1519): *Sapre vede* (sapor – изтънено + vide – виждам, гледам /калка от стар. разговорен итал./). Именно принципът *Sapre vede* следва да бъде определян и като крусиален за енциклопедизма и особено за енциклопедизма от новото парадигмално поколение на информационното – знаниеовото общество в XXI в.

Като последно трактувахме незавършеното енциклопедично изследване на проф. М. Куманов (13.II.1942 – 22.XI.2021) „Православието в България: Кратка историческа енциклопедия” – ПБ (КИЕ), създавано от него в продължение на 20 години и подготвяно от автора за печат в края на 2021 г. (1. изд. 2023; Ново изд. 2024) – 222 справочно-енциклопедичен труд на учения (212 прижизнени и 10 посмъртни изд.; 2 Festschrift кн. са публ. за него – 2008, 2022)¹. ПБ (КИЕ) е част от триединството на АРБ (Ю–Х–И). Към Енциклопедията „Православието в България” М. Куманов върви през целия си живот. За това свидетелстват в частност такива факти – като неговите предходни справочно-енциклопедични издания, които му служат активно и неизменно в лабораторната работа по филигранното изграждане на

ПБ (КИЕ). Без да третира догмите, като акцентира върху *Вярата на православните християни*, които, *исторически* погледнато, наричат тези учения символи или изповеди: верую, в *ПБ (КИЕ)* М. Куманов разглежда Християнството като една от трите Авраамически религии, въпреки че съществуват значителни разлики в тълкуването на *Св. Библия*.

И Верските учения, известни като кредо (*лат.*: „аз вярвам“) – кратки доктринални изявления (например, кръщелни благопожелания, разработени по-късно през епохата на христологичните дебати през IV и V в.) в *ПБ (КИЕ)* са съотнесени равностойно на микро- и макроравнище на *хипертекстовото библиографско – историографско – енциклопедично документиране* в лоното на християнските деноминации. Това е идентифицируемо в *ПБ (КИЕ)* като израз на религиозното тяло под общо име – Християнство: структура и доктрина в рамките на *цялото*. И, макар че в ортодоксалната традиция Църквите са разграничавани по *етнически и лингвистични линии*, които се дефинират от доктрината и Църковната власт, в *ПБ (КИЕ)* прави впечатление внимателното вглеждане на автора в *Православните форми на историческия процес като отечествен духовен ипостас в съотношение с ДРУГИТЕ клонове на Християнството – Римокатолицизма, Древноизточните църкви, Англиканството, Протестанството...*

Но от страниците на *АРБ (Ю – X – И)* по един особен начин ни гледат не само протобългарите, дошли от Север – от „Окиан-море“ (израз: Св. о. Паисий Хилендарски) и в Азия, и в Кавказ, и по поречията на реките Волга и Дунав, а и самата Българска Вярa (израз: Св. Престол на Римския папа² – уникален случай в човешката история, когато *система от вярвания* се нарича пряко на името на един *народ*, който я носи през вековете!), идваща от Арийството на Хванирата – Хиперборея, Воттоваара, Аркаим и Фирузабад, и свързана с Тангризма (Зороастризма)... Тук са и прабългарските езически храмове, известни като капища, които по план са сходни със Зороастрийските храмове на Огъня – *с. 146-165 на АРБ (Ю – X – И)*. Именно затова в последно време се налага и виждането, че прабългарската религия включва и култа към Огъня – като израз на култа към Слънцето – Светлината...

От страниците на *АРБ (Ю – X – И)* ни гледат по един синкретизиращ начин и Богомилството (с негови отблясък в Босна, Италия, Франция), и Исихазмът (криптобогомилството), и Нестинарството (пресемантизиран Зороастризм), и Дъновизмът (Великото всемирно братство – универсалното богомилство). И в тази амалгама на Българската Вярa *единството в многообразието* на Авраамизма – Юдаизъм, Християнство, Ислям – е толкова естествено, колкото са и отблясъците му в различните времена на една вечност, която своеобразно картографира истинно духовния път на цивилизацията. В различни сегменти на *труда* са представени контекстово и максимално уважително – *равнопоставено*: не само Православието като лик на Християнството – редом с другите конфесионални негови детерминанти, – но и с останалите монотеистични универсални религии (*Зороастризм, Будизъм и Ислям*) (Синопична таблица със схема на философско-религиозните картини – *ПБ (КИЕ)*, *с. 1127-1131 и 429-433 на АРБ (Ю – X – И)*). Специално е изтъкнато, че цялата конструктивна платформа на *Юдаизма* е инкорпорирана в Християнството.

ПБ (КИЕ) въвежда в творческата лаборатория на автора – историк – хуманист, съсредоточен върху преплитането на Авраамическите религии – Юдаизъм, Християнство, Ислям – *ПБ (КИЕ)*, *с. 335*, например, но *това* може да се проследи и с прост поглед в целия корпус на *АРБ (Ю – X – И)* чрез наблюдаване на съотнесените факти, образи, източници, интерпретации – текстове по всеки *конкретен повод*. И в *АРБ (Ю – X – И)* най-важна за историка – филантроп е линията на толерантното уважително отношение към *ДРУГИЯ*, защото ученият фокусира вниманието ни върху *нравствения закон в човешките прояви*, който всяко индивидуално религиозно съзнание *универсализира* в хода на *общия историко-културен процес*. И в *тези* прояви на универсализация на *житейска и историологична основа* се наблюдават неизменни преплитания, съотнасяния – като форма на висше *етично* предизвикателство на битието на човечеството (*лат.*: religio –

обединение)...

Не случайно семиотиците – структуралисти на Новото и Най-новото време определят именно ДРУГИЯ – в качеството на върхова знакова система на семиозиса: „по законите на природата” (израз: У. Еко) – еманация на културата (Ю. М. Лотман, Т. А. Сибигък, У. Еко). Описваният възглед хомологизира англо-американската *културна антропология* (Великобритания, САЩ) с когнитивните разреди на европейската – *философската антропология* (Германия), *социалната антропология* (Франция) и евразийската антропология – *космизма* (Русия)³. Мисълта за цялото – *геокосмичната битност на човека / човечеството – планетарното мислене* в неговата *екзистенциална многовариантност* – е съществено условие за общия универсален енциклопедизъм като онтологичен ипостас на *менталната природа на Ното Sapiens да постига рационално картината на света, бидейки съставна част от нея...*

Универсализмът на енциклопедизма за планетарната библио-инфо-ноосфера се родее по свой начин с всяка и всички едновременно **антропологични концепти**, които по същество са *космични*, достигащи в повечето случаи до *връзката на човека с Бога*:

- **религиозен и философско-религиозен космизъм** (*Св. Веди, Св. Авеста, Св. Упанишад*); даоизъм; **философските системи на мислителите от всички времена** (... Анаксимандър, Питагор, Анаксагор, Платон, Аристотел, Плотин...); **всички разклонения на християнската философия, започвайки със Св. Библия**, преминавайки през имената на **християнските философи** – ... Августин Блажени, Св. Тома Аквински, У. Окам...; **ученията от средноазиатско-иранския регион**, станали необичайно популярни и на Изток, и на Запад – ... Ибн Сина (Авицена), Ибн Рушд (Авероес)...; **разклоненията на мохамеданската религия**, преминавайки през **Св. Коран**: ... *Сухраварди, Молла Садра...*; **мислителите на западната култура**, синтезирали магистралните пътища на развигане на идеите – ... Р. Декарт, Б. Спиноза, Г. В. фон Лайбниц, И. Кант, Г. В. Ф. Хегел, Ф. В. Й. фон Шелинг, А. Шопенхауер, Е. Хусерл, М. Хайдегер, Ж. Делюз, ..., както и **източноевропейските, руските космисти** – А. С. Хомяков, В. С. Соловьев, Н. К. Ръорих, С. Н. Булгаков, С. Л. Франк, Н. А. Бердяев, П. А. Флоренски, Л. П. Карсавин, И. А. Илин, Б. П. Вишеславцев, И. С. Кон, А. Ф. Лосев; **историците на религията – космисти** – ... Дж. Фрейзер, ... Дж. Кембъл, М. Елиаде, А. Корбен..., **съвременните религиоведи** – Голамхосейн Ибрахими Дейнани, Цветан Теофанов, Месуд Ахмеди Афзади Разие Маафи...);

- **научен космизъм** (... Емпедокъл, Демокрит, ..., Й. Кеплер, И. Нютон, М. Планк, А. Айнщайн...);

- **теоретичен космизъм** (А. Ф. Фьодоров, В. И. Вернадски, П. Теяр дьо Шарден, Е. Льо Роа, Н. А. Умов, Н. Д. Кондратиев, А. Л. Чижевски, Л. А. Уайт, А. А. Любищев, С. В. Мейн, В. П. Казначеев, А. И. Субето; А. Е. Акимов, Г. И. Шипов, Б. И. Исахов...);

- **практически космизъм** (... Хипократ, ... Гален, ... Ибн Сина /Авицена/, ... Н. И. Пирогов, А. Швайцер..., Н. Ярьмов...);

- **хуманитарен космизъм** (М. М. Бахтин, Л. Н. Гумилев, В. И. Иванов, А. Ф. Лосев, Ю. М. Лотман, Ю. А. Шрейдер..., ... А. Куманова...);

- **естественонаучен космизъм** (от неизвестните астрономи на древния свят – Арктида /Хиперборея/, Елам, Иран, Акад, Шумер, Вавилон, Египет, Индия, Китай, арабско-мисюлманския свят, Централна и Южна Америка, ... до величествените имена на цялата човешка култура – Архимед, Н. Коперник, Г. Галилей, Й. Кеплер, И. Нютон, М. В. Ломоносов, Н. И. Лобачевски, Д. И. Менделеев, С. А. Подолински, ... А. Айнщайн...);

- **научно-технически космизъм** (К. Е. Циолковски, С. П. Корольов...);

- **библиографски космизъм** (Калимах Александрийски, К. Геснер, Ф. Лабэ, А. Тейсие, Е. Г. Пеньо, Ю. Петцхолд, А. Г. С. Джозефсън, В. Грундтвиг, Й. Форстниус, Т. Бестерман, ..., Н. Михов, Т. Боров..., Г. Шнайдер, Л.-Н. Малклес, К. Р. Симон; А. Тейлър, И. В. Гудовщичкова, ... А. Куманова...))...

Тази постоянно *библиографски и историографски строяща се когнитивна космогония на познанието* експонира взаимозависимости между представителите на **литературния космизъм**: Омир („*Илиада*”, „*Одисея*”), Вишнушарман („*Панчатантра*”),

Фирдоуси („*Шах-наме*“), Данте Алигиери („*Божествена комедия*“), Уилям Шекспир („*Хамлет*“), Хун Цзичен („*Вкусът на корените*“), Йохан Волфганг фон Гьоте („*Фауст*“), Виктор Юго („*Клетниците*“), Чарлз Дикенс („*Давид Коперфилд*“), Гюстав Флобер („*Мадам Бовари*“), Ромен Ролан („*Жан Кристоф*“), Томас Ман („*Доктор Фаустус*“), Херман Хесе („*Игра на стъклен перли*“), Робърт Грейвс („*Бялата богиня*“)...; Александър Пушкин („*Евгений Онегин*“), Фьодор Тютчев („*Русия и Западът*“), Фьодор Достоевски („*Престъпление и наказание*“, „*Братя Карамазови*“, „*Идиот*“, „*Бесове*“), Лев Толстой („*Война и мир*“, „*Анна Каренина*“, „*Възкресение*“, „*Смъртта на Иван Илич*“, „*Кройцеровата соната*“, „*Отец Сергей*“), Антон Чехов („*Вуйчо Ваньо*“, „*Три сестри*“, „*Вишнева градина*“), Вячеслав Иванов („*Дионис и прадионисийство*“), Максим Горки („*Животът на Клим Самгин*“), Леонид Андреев („*Юда Искариот*“), Александър Блок („*Роза и кръст*“, „*Възмездие*“), Андрей Бели („*Петербург*“), Михаил Булгаков („*Майстора и Маргарита*“), Борис Пастернак („*Доктор Живаго*“), Александър Солженицин („*Архипелаг ГУЛАГ*“, „*Един ден на Иван Денисович*“, „*Раково отделение*“)...

... Поради многовековното инородско и иноверско владичество България има значително изоставане в културната област от света... За съжаление това се случва в рамките на империи, които именно по това време западат също в продължение на векове... Благодарение на Кирилометодиевата цивилизационна инвенция и плеяда будители – като епископ Константин Преславски, Йоан Екзарх ... и по-късно – Св. о. Паисий Хилендарски и много други – страната и народът ни съхраняват своята самобитна култура и оцеляват на историческата сцена.

Най-силно се усеща културното изоставане на полето на енциклопедичната парадигма на знанието. Не случайно първите и най-авторитетни съвременни енциклопедии по планетарния ареал в Европа са родени в най-развитите нации като Франция, Англия и Германия...

Към кратките исторически енциклопедии за *Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) – АРБ (Ю – Х – И)* М. Куманов върви също през целия си живот. В България – след националните катастрофи (по които именно М. Куманов е най-вещият всепризнат познавач в дълбочина) и по време на тоталитарното безверие – енциклопедизмът е в немилост. Първопроходци и апостоли на енциклопедизма в България – като д-р Петър Берон, акад. Никола Михов, проф. Тодор Боров, д-р Николай Н. Николаев и особено проф. Милен Куманов – подготвят почвата за енциклопедичния бум след 1990 г.

Триптихът *АРБ (Ю – Х – И)*, замислен от М. Куманов и предоставен на обществото във вид на публикация с усилията на неговите ученици и последователи, е апотеоз на Новото възраждане на българската енциклопедична култура, което по същество започва със зората на Кирилометодиевата цивилизация – „*Азбучна молитва*“ на Константин Преславски и „*Шестоднев*“ на Йоан Екзарх⁴. Самият Йоан Екзарх е блестящ възпитаник и на Константинопол, и на Рим. В неговото енциклопедично творение няма религиозен фанатизъм, а струи чиста култура и наука в християнско обличие.

На едно друго равнище на синкретизъм – в сравнение с *ПБ (КИЕ)* – мисълта за цялото е водеща в *АРБ (Ю – Х – И)*. Това е фокусиране на вниманието на историка – енциклопедист и философ върху *диалога между религиите*. През последните два месеца на своя живот (септември – ноември 2021) – без да е финализирал *ПБ (КИЕ)* – М. Куманов интензивно и отдадено със замах пристъпва към *двете две Авраамически религии: Юдаизма и Исляма*, които са постоянно в центъра на неговото внимание – по склонността на *природата* му като човешко същество: да вижда в *обединяващо триединство* в религиозните форми на всяка от тези самостоятелни единичности. А обединяващото в *АРБ (Ю – Х – И)* е в *естествен* им онтологичен *патрологичен* корен. Съществено е да се знае, че в геополитиката на *АРБ (Ю – Х – И)* са заложили от М. Куманов *множество препратки* към *бъдещи* статии (ангелология, ексегеза, исагогика, херменевтика...), които – поради неразработеността на *тези* статии *от своя автор* към момента на *публикацията* – са редуцирани от издателския образ на *труда*, но

е от изключително значение присъствието им в оригинала на ръкописа и като препратки – рубрики (статии, които следва непременно пълнотекстово да се разработят). Важно е да се осмисли, че авторът на *АРБ (Ю – Х – И)* оставя в ръкопис паралелно разработваното от него в триединство – Авраамичното семантично цяло. Сама по себе си тази особеност на ръкописа на *АРБ (Ю – Х – И)* свидетелства за *патрологичната* линия на знанието – посоката – курсът, който следва да бъде държан според автора ѝ – от страна на бъдещите творци на справочно-информационната *Енциклопедика*.

Патрологичната линия като *посока* на развитие на *АРБ (Ю – Х – И)* се наблюдава и в това, че авторът фиксира в трикнижието каталожната традиция на подредба на имената, възприета в българската библиотечно-библиографска практика: имената на духовните лица – като тези на светските (наследство от идеологемата на втората половина на ХХ в.) – да се поднасят по тяхната фамилия, но в хода на своята работа – особено на финалния за земния си път стадий – и безпрекословно в *последните два месеца от живота си*, в които, паралелно с труда си по *ПБ (КИЕ)*, се простира и работата му по *ЮБ (КИЕ)* и *ИБ (КИЕ)*, той извежда до абсолютен апогей курса на световната *Енциклопедика* за ориентация на масива към *личните* и *духовни имена* на представителите на *клича* и *аристокрацията*. И макар че *ЮБ (КИЕ)* и *ИБ (КИЕ)* остават в по-голяма степен незавършени – в сравнение с *ПБ (КИЕ)*, – именно в тях – *ЮБ (КИЕ)* и *ИБ (КИЕ)* – този принцип е доведен от своя автор до съвършенство⁵. Тази важна методологична стъпка, предприета от М. Куманов в хода на моделирането на *АРБ (Ю – Х – И)*, е причината всички справочно-енциклопедични приложения към неговия ръкопис, разработени от страна на библиографските редактори, оставайки базирани от оригиналния ръкопис, да бъдат ориентирани именно към *патрологичната световна* линия на енциклопедичното знание.

Онтологичните особености на *АРБ (Ю – Х – И)* могат в обобщен вид лапидарно да бъдат представени по следния начин:

1. Познавайки в детайли – като *историк*, *филолог*, *библиограф*, *историограф*, *архивист* и *текстолог* – тънкостите на справочно-информационния енциклопедичен жанр, М. Куманов пристъпва към *АРБ (Ю – Х – И)*, за да е в услуга на обществото, съоръжавайки го *информационно с компактно общо универсално енциклопедично справочно-информационно знание* по феномена на *Християнството* – с акцент върху *отечествения* духовен ипостас – *Православието* в България – като част от *духовния диалог в историята* от най-висока класа между религиите и между *Юдаизма* и *Исляма*, в частност;

2. Бидейки *христолобив по природа* и *въцърковен православен християнин*, той добре осъзнава, че *патрологичната* линия на знанието в енциклопедично общо универсално историческо издание най-добре може да бъде възплетена от богословите, и се заема с *историко-културния контекст* на *АРБ (Ю – Х – И)*, който представя не изолирано и капсулирано във всяка от религиозните форми на това *триединство*, а – върху *жизнената основа* на нейната *свързаност с целия религиозен спектър на човечеството* – и в *страната*, и *по света*;

3. Явявайки се всеотранно хуманитарно и постоянно естествено самообразоваща се личност, ученият включва в свода на *АРБ (Ю – Х – И)* не само директно – предметно, но и онтологично – комплексно: посветената на *Православието (Християнството)* *енциклопедия – ПБ (КИЕ)*, в която цялата конструктивна част на *Юдаизма – ЮБ (КИЕ)* – както се изтъкна – е инкорпорирана, и *Исляма – ИБ (КИЕ)*, но и свързаната *холистично* с целия свод от *религиозния нравствено-етичен планетарен план на съществуващите философско-религиозни картини на човечеството* (*Дж. Кембъл, М. Елиаде, А. Корбен*), *което е осъществено от позициите на религиозно конституираната същност на рационално действащ изследовател*.

Филантроп по натура – както и в останалите свои мащабни енциклопедични трудове – дело на цели научноизследователски центрове по света – М. Куманов и в *АРБ (Ю – Х – И)* кани за свои съавтори въввлечените от него в създаденото от самия него *енциклопедично*

движение на България представители на по-младата генерация учени – ПБ (КИЕ). Предприема същото и за ЮБ (КИЕ), и за ИБ (КИЕ). В разгърнатото се под началото на М. Куманов истинско национално енциклопедично движение по белите полета на системното кумулативно справочно-информационно когнитивно осигуряване на библиотеките, университетите, архивите и музеите – по методологичния възел: биографика, библиография, архивистика, история, историография, енциклопедика – движение, което той инициира, възпелъщава и обозначава чрез себе си (!), – взимат участие библиотекарите, архивисти, музейни работници, историци, учители, журналисти... – все млади и ентузиазирани колеги, но и представители на всички поколения изследователи, вдъхновени от неговия самоотвержен апостолат на историческата справочно-енциклопедична универсална когнитивна нива...

В АРБ (Ю – Х – И), подобно на целия разработен от М. Куманов енциклопедичен свод от предходни 222 негови справочни издания, – той еднолично е авторът на гешталтплана на справочниците, на кадастралната им структура – словниците на статиите и на тяхното съдържание, но и на светая светих – показалците в хипертекста на създадената от него Информационна ризома по ПБ (КИЕ) – с. 261-414. По всичко това ще познаете М. Куманов – човекът – енциклопедия и личностен катализатор – и за обкръжението си, и за историческото универсално познание, и за националната памет като част от интелектуално-духовните достижения на света.

Библиографските архитектури на АРБ (Ю – Х – И) включват общо 7 799 ном. назв. общо на 24 езика (арабски, английски, арамейски, български, гръцки, иврит, испански, италиански, ладино, латински, македонски, немски, полски, румънски, руски, санскрит, сръбски, старобългарски – църковнославянски, сърбохърватски, турски, украински, унгарски, френски, хърватски). Само Библиографският списък на цитираната литература по букви А – Я и Информационната ризома към ПБ (КИЕ) представлява свод на посочените от М. Куманов многократно и винаги с различни конкретни страници 6 289 ном. назв. на печатни и ръкописни документи, периодични и продължаващи, монографични, традиционни и виртуални издания на 18 езика (английски, български, гръцки, испански, италиански, латински, македонски, немски, полски, румънски, руски, сръбски, старобългарски – църковнославянски, сърбохърватски, украински, унгарски, френски, хърватски) – периодичните и продължаващите издания по този свод са 222 на брой. Библиографският списък на цитираната литература по букви А – Я към ЮБ (КИЕ) съдържа 549 ном. назв. на 10 езика (арабски, английски, арамейски, български, иврит, италиански, ладино, немски, руски, френски) – периодичните и продължаващите издания по този свод са 45 на брой, а систематизираният вторично-документалният свод по букви А – Я към ИБ (КИЕ) – 961 ном. назв. на 10 езика (арабски, английски, български, испански, италиански, немски, румънски, руски, турски, френски) – периодичните и продължаващите издания по този свод са 158 на брой. Така библиографската архитектура на АРБ (Ю – И) възлиза общо на 1 510 ном. назв., където в компаративистично единство са включени и 549 ном. назв. в ЮБ (КИЕ), и 961 ном. назв. в ИБ (КИЕ), и общо – с тази информация по ПБ (КИЕ) – АРБ (Ю – Х – И) представляват респектираният систематизиран свод от 7 799 ном. назв., от които 425 са периодични и продължаващи издания, преброяни единствено при първото им посочване: Списъци на цит. и контекствата лит.: ЮБ(КИЕ), с. 206-223; ПБ(КИЕ), с. 1132-1339 – в АРБ (Ю – Х – И): с. 434-639; ИБ (КИЕ), с. 695-930. В създадените допълнително справочни приложения – Именните показалци към тези вторично документални когнитивни ретисри се съдържат общо 3 955 записи, които се разпределят така: 3025 по ПБ (КИЕ) (с. 1341-1369), от които 2954 са на персоналии, изписани на кирилица, и 72 – отразени на латиница; 390 по ЮБ (КИЕ) (с. 225-229), от които 284 са на персоналии на кирилица, и 106 на латиница; 540 по ИБ (КИЕ) (с. 695-930), от които 385 са на персоналии на кирилица, и 155 на латиница. Включената в ПБ (КИЕ) информация общо за 91 658 информационни реалити е за: 90 събития и явления; 2 434 топоса; 4 880 лица; 794 понятия; 136 издания, свързани в когнитивно единство чрез 857 препратки – в азбучен ред са представени 9 455 статии, от които същинските са 8 598, а препратките – 857. В ЮБ (КИЕ) информацията общо за 472 информационни

реалии: 12 събития и явления; 56 топоса; 186 лица; 66 понятия; 88 издания, свързани в когнитивно единство чрез 64 препратки – в азбучен ред, е представена в 295 същински статии и 64 препратки. В *ИБ (КИЕ)* информацията общо за 498 информационни реалии: 49 събития и явления; 86 топоса; 118 лица; 136 понятия; 37 издания, свързани в когнитивно единство чрез 72 препратки – в азбучен ред, е поднесена в 330 същински статии и 111 препратки.

Количеството на изображенията, поместени в оригиналния ръкопис на *АРБ (Ю – Х – И)* от автора на това трикнижие, е общо над 2000 назв. Голяма част от този визуализиращ материал (предимно фотографски и факсимилен) е лично дело на М. Куманов, създаден в неговите постоянни пътувания, свързани с работата му в библиотеките и архивите. Някои от документалните изобразителни кадри (в ръкописа – стари фотопортрети, факсимилета от страници на документи и пр.) са – за съжаление – в неудовлетворително за публикация качество, поради което в *АРБ (Ю – Х – И)* са включени общо 1 124 изображения: 674 в *ПБ (КИЕ)*, 210 в *ЮБ (КИЕ)* и 171 в *ИБ (КИЕ)* (като и сред тях се срещат случаи на спасени образи с усилията от страна на екипа, осъществил *публикацията*; 28 от тези изображения са на съпричастните към *АРБ (Ю – Х – И)* – разд. *Sit'isicut vitae* – с. 1148-1153); 41 от тях са възши на корици на монографии от сер. „Факлоносци“, към която принадлежат *АРБ (Ю – Х – И)* – с. 1154-1170.

Разпръснати по многообразни книгохранилища и каталози в страната и чужбина – и в традиционен, и в е-вид, – библиографските сведения, посочени от М. Куманов за *АРБ (Ю – Х – И)*, за първи път съсредоточават в едно справочно-библиографско енциклопедично платно многостранното знание за *историческия* дискурс на Вярата в България. *Този* уникален енциклопедичен поливалентен ресурс е сегментиран от автора на *АРБ (Ю – Х – И)* чрез посочените от него вторично-документални рудименти към системологично фрагментираните в хипертекста на опуса по буквените му корпуси в общо 92 628 информационни реалии. Кумулирането на представяната в *АРБ (Ю – Х – И)* корелираща библиографска база, осъществена от редакторите на *труда*, разгърна пред погледа на целия наш екип необозримото търсаческо и откривателско *холистично* intentio на автора на *трикнижието*, което буди във всекиго от нас и възхищение, и удивление, но и чувство за досег до *ДУХА НА ЕНЦИКЛОПЕДИЗМА ЗА ВЯРАТА В БЪЛГАРИЯ*.

Енциклопедист – ерудит, М. Куманов – като пряк ученик на последния български енциклопедист на ХХ в. – проф. Тодор Боров (30.01.1901 – 27.05.1993), а чрез него – и като продължител чрез *библиографската* *булгарика* – *екстериориката на България* и *енциклопедиката* на акад. Никола Михов (6.03.1877 – 5.04.1962), – става не само последовател и приемник, но и продължител на енциклопедичното когнитивно библиографско и историографско дело на тези учени – библиографи, ерудити и филантропи – *първоапостоли* в енциклопедичното знание, за което свидетелства изд. на *АРБ (Ю – Х – И)*.

Прелиствайки архива на създателя и ръководителя на безсмъртния и с вечна слава Български библиографски институт (ББИ, 1941-1963) – проф. Тодор Боров⁶, наблюдаваме личния план за дейността в ББИ през 1951 г. на библиографа – историк, полиглот и преводача д-р Николай Н. Николаев (22.09.1912 – 19.06.1975) (а.е. 2539, л. 36). От документа разбираме за подготовката в ББИ на БЪЛГАРСКИ БИОБИБЛИОГРАФСКИ РЕЧНИК. Фундиран от знаменитата Картотека на ББИ, Българският биобиблиографски – биографичен – биографски речник следвало да включва и митрополитите на Българската православна църква (!!!). От а.е. 2561, л. 1-4: „Тренков, Хр. Вместо програмна статия / *На библиографска вахта*: Месечен бюлетин – писмо до Н. В. Михов, год. I, бр. 1 от 29 ян. 1955 (С.)“ узнаваме, че – като резултат от „размразяването“ на десталинизацията се появява нещо нечувано дотогава, а именно – по думите на д-р Христо Тренков (3.08.1912 – 26.10.1971): „*Уважаеми и скъпи мой д-р Михов. Този бюлетин ще се издава в тираж три екземпляра. Единият ще ви гони и намира, гдето и да сте, вторият ще давам на нашия директор проф. Т. Боров, на който нищо библиографско не му е чуждо, а третият ще остава в архива на ББИ*”.

Научаваме също, че акад. Н. В. Михов е постоянен член на Научния съвет на

ББИ, но не присъства на заседанията... Разбираме също, че проф. Т. Боров работи върху *теоретичната основа* на бъдещия български биографски речник – *основата на основите* за развитието на *ЕНЦИКЛОПЕДИЗМА*.

Но самото *това* начинание НИКОГА не се осъществява ТОГАВА – поради закриването на ББИ. Такъв базов енциклопедичен справочник не се е появил и до ден днешен. Но необходимостта от него е като тази на крайгълния камък за построяването на духовно-интелектуалния храм на културното настояще и културната вечност на България. Единствено в създадената служба „Българска енциклопедия“ на Българската академия на науките под грифа редактор-библиограф, срещу който виждаме името на д-р Николай Н. Николаев, се появяват „*Кратка българска енциклопедия*“ (В 5 т. – С., 1963-1969) и „*Българска енциклопедия А-Я*“ (В 1 т. – С., 1974).

АРБ (Ю – Х – И) на М. Куманов подема и свързва *енциклопедичните библиографски и биографски речникови архитектури на каталожната библиотечна библиография*, възникващи като крещяща когнитивна потребност и за възпитаването на нравствено-етичен климат в обществото, и за съотнасянето на познанието в менталните представи от *времето на ББИ* (акад. Никола Михов – проф. Тодор Боров – д-р Николай Н. Николаев) с *тези на нашето съвремие – на глобалната планетарна информатизация без географски, институционални и административни граници*. Ставайки първата и единствената изпълнена в информационната реалност *хипертекстова* – енциклопедична биографска и библиографска информационно-търсеща система по широкия спектър на свързаните с процесите и явленията на обществения и духовния живот, мегахипертекстът на *АРБ (Ю – Х – И)* – като феномен и на БУЛГАРИКА, и на ЕНЦИКЛОПЕДИЗМА едновременно, – е *еманация на възжеланията на три поколения библиографи – ерудити на Новото и Най-новото време*: акад. Никола Михов – проф. Тодор Боров – д-р Николай Н. Николаев – проф. Милен Куманов.

В строго азбучната подредба на материала в *АРБ (Ю – Х – И)*, владеейки в съвършенство принципите на световната универсална *библиотечна – каталожната – библиография*, структурирани от III в. пр. н.е. (Калимах Александрийски – Калимах от Кирена /Callimachus, 310-240 г. пр. н.е./), М. Куманов възприема гъвкава методология – допълнително по *конотации и контаминации семантично* структурира отделни части от статийния корпус на хипертекста на трикнижието, с което обозначава чрез прецизна *система от препратки м е т о д а*: НЕ Е ДОСТАТЪЧНО ДА СЕ СЪБЛЮДАВА ЕДИНСТВЕНО БУКВАТА НА ПОДРЕДБАТА НА МАТЕРИАЛА; НЕОБХОДИМО Е ДА СЕ СЛЕДВА Д У Х Ъ Т НА СПРАВОЧНО-ИНФОРМАЦИОННОТО КОГНИТИВНО МОДЕЛИРАНЕ.

Така, например:

- съобразно базовия материал и историографската традиция, битуваша в отражението ѝ в научната литература, – на места – в *ПБ (КИЕ)*, но и в *ЮБ (КИЕ)*, и в *ИБ (КИЕ)*, – се срещат: Аврам / Авраам ; Йоан / Иоан...; *равноапостолна* (Св. Мария Магдалина) / *равноапостол* (Св. княгиня Олга)...;

- традициите на влезлите в българската научно-информационна практика понятия и термини *през езиковите модели на различни национални култури* са интегрирани в пълна степен – отчетени са, в частност, *компаративистично едновременно* и проникналите, например – *от гръцки* (апсида), и влезлите в езика ни *от латински през френски* (абсида);

- изписването с главни и редовни букви на верските феномени в *АРБ (КИЕ)* – и в *ЮБ (КИЕ)*, и в *ИБ (КИЕ)*, както и в *ПБ (КИЕ)*, – е подчинено на следната логика: когато тези феномени *се изброяват или подразбират семантично като знакови системни компоненти* в един ред, за да се подчертае *характерът им на равнопоставеност*, – те се посочват с главни букви; когато те *се разглеждат като самостоятелни величини*, – с редовни букви...

В изследването на проф. Цветан Теофанов „*Нощното пътешествие на Пророка Мухаммад*“ екипът на *АРБ (КИЕ)* намира методологична опора за съотнасянето в платното на *труда* – на Юдаизма, Християнството и Исляма, – изхождащо от акцентирания от

учения нов етап на изучаването на пророческото житие, отвещащо ни към подхода на израелския професор по ислямски изследвания Ури Рубин (Uri Rubin, 1944-2021), който загърбва проблема за фактологията и се ориентира към анализ на *херменевтиката* в трудовете на средновековните мюсюлмански учени, писали за Пратеника на Аллах – база за рационално установяването *хомологични редове* в религиоведското познание: „*Рубин разгръща концепта за адаптиране на библейския модел към живота на Пророка от страна на неговите последователи, които на по-късен етап са получили задълбочени знания за юдео-християнската традиция (Подчерт. – мое: А. К.).*” – пише Цв. Теофанов и обобщава: „*Ранните арабски автори не са срецали трудности в аргументирането на тезата за легитимността на Мухаммад като богоизбран пророк, понеже се позовавали най-вече на Корана и в по-малка степен на Библията. След време обаче мюсюлманските житиетписци, които се опирали на хадисни сведения, но ги съпоставяли с юдео-библейския материал (Подчерт. – мое: А. К.), започнали да ги пресяват и да формират по-различни представи. Така например редица ранни историци следвали стереотипа за пътя на пророците от неверието към вярата, в случая с Мухаммад – от езичеството към исляма (Подчерт. – мое: А. К.). Постепенно се наложило убеждението, че след като Аллах го е избрал измежду всички творения за духовен водач, Той е променил човешката му природа и го е пречистил от грехове и съблазни. Легитимирането на новия пророк чрез митичните наративи за Нощното пътешествие се осъществява посредством изпитани тактики, техники, похвати и мотиви, които целят да аргументират връзката му с предходните Божии пратеници и отреденото му върховно място сред тях (Подчерт. – мое: А. К.).*” – с. 941. Това е и основанието текстът на „*Нощното пътешествие на Пророка Мухаммад*” на проф. Цв. Теофанов да се осъзнава от нас като дейкис и на *АРБ (КИЕ)* – с. 931-943⁷.

II. ГНОСЕОЛОГИЯ И ЛАБОРАТОРИЯ НА ИЗДАНИЕТО

Представеното тук лаконично изложение на концептуално-интелектуалните особености на *АРБ (Ю – Х – И)* на М. Куманов ни дава основание да обозначим чрез *труда* седем *знаниеви стъпки*, посочващи *неговия АПОСТОЛАТ*:

- I. *Посвещаваме I. изд. на ПБ (КИЕ) на знаменателните през 2023 г. 1990-годишнина от разпятието и Възкресението на Исус Христос и 1710-годишнината от Медиоланския (Миланския) едикт от 313 г. на римския император Константин I Велики, с който Християнството се провъзгласява за равнопоставено на другите религии: Константин е почитан като светец и равноапостол от Православната църква;*
- II. *Свързваме Новото изд. на ПБ (КИЕ) с отбелязваната през 2024 г. 1160-годишнина от Покръстването на българите в 864 г.;*
- III. *Залагаме чрез ПБ (КИЕ) основите на е-библиотека „ПРАВОСЛАВИЕ” („ORTHODOXY”)⁸;*
- IV. *Надграждаме чрез Новото изд. на ПБ (КИЕ) – Под егидата на Негово Светейшество Патриарх †ДАНИИЛ Български и Румен РАДЕВ – Президент на Република България – основите на е-библиотека „БУЛГАРИКА” („BULGARICA”)⁹;*
- V. *Цитираните (п. I-IV) публикации (2023-2024) – като част от Авраамическото религиозно триединство – е по незавършен ръкопис на автора, създаван от него в продължение на повече от 20 г. – венец на неговия християнлюбиво-праведен живот – афилиация. Самата публикация на АРБ (Ю – Х – И) (2025) е осъществявана със смиреното Богобоязливо съзнание, че съхраняваме и предаваме на потомците първата и единствената енциклопедия за Православието в България като лик на Християнството – редом с другите конфесионални негови детерминанти, – но и с останалите монотеистични универсални религии (Зороастризм, Будизъм, Юдаизъм и Ислям), специално изтъквайки, че цялата конструктивна платформа на Юдаизма е инкорпорирана в Християнството...*
- VI. *Бидейки вдъхновявани от духовните пастири на нашия народ, – подобно на предците ни, – ние сме убедени, че духовните пастири доведат издание по АРБ (Ю – Х – И) до провиждания от М. Куманов животоспасителен за нацията ни патрологичен образ в*

кондиция с персонафикациите на историко-културния процес в единение с планетарната му цялост – лоно на духовното начало – на Св. Дух – демиургът на всички прояви на отечествената ни битност и в миналото, и настоящето – и во веки веков, достойни и за почитание, и за подражание, и за следване, и за новативно градивно творчество в името на доброто – истината – красотата;

- VII. С АРБ (Ю – Х – И) (2025) залагаме основите на е-библиотека „ЦИВИЛИАНА“ („CIVILIANA“) ¹⁰.

Базираните от АРБ (Ю – Х – И) (2025) е-библиотеки „ORTHODOXY“, „ENCYCLOPAEDICA“, „BULGARICA“ и „CIVILIANA“ на Студентското научно общество (СНО, 2005-) при УниБИТ и неговия Научноизследователски център за стимулиране на студентската академична активност (НИЦССАА, 2022-) са предназначени за целите на справочно-информационно когнитивно енциклопедично осигуряване на библиотеките, университетите, архивите и музеите не само в България, но и по света.

Лабораторията на АРБ (Ю – Х – И) има три фази на създаване, които са ПРИЖИЗНЕНИ за автора на енциклопедичното трикнижие (2005-2021):

- Първа фаза: М. Куманов е научен редактор на всички е-библиотеки на СНО при УниБИТ, стартирали от 2005 г., които към 2025 г. са 33 на брой – Том XX на *Тр. на СНО при УниБИТ* (С., 2025) и Том XXI на *Тр. на СНО при УниБИТ* (С., 2026. – *Под печ.*), сред които лидират в АРБ (Ю – Х – И) четири от тях: „ORTHODOXY“, „ENCYCLOPAEDICA“, „BULGARICA“ и „CIVILIANA“ – средоточие на 41. книга – АРБ (Ю – Х – И) от библиографската, историографската и енциклопедичната серия „Факлоносци“ на Академичното издателство на УниБИТ „За буквите – О писменехъ“ – с. 1154-1170 на АРБ (Ю – Х – И);

- Втора фаза: М. Куманов е научен редактор на всички етапи от провеждания от УниБИТ от 2007 г. постоянно Първи научен комплекс от теренни и историографски експедиции в България (2007, 2008, 2009, 2010, 2011) и чужбина (Иран, Турция, Италия, Русия, Финландия – Воттоваара, Казахстан – Аркаим) (2007, 2008, 2014, 2015) за изследване на зороастрийския извор на Авраамическите религии (2007-2025) (нестинарството като трансмисия на соларния култ – култа към Светлината, проникнал от Север, през земите на Иран и Мала Азия – Северна Месопотамия, към Балканския полуостров в Странджа – България – с. 146-165 на ЮБ (КИЕ) и с. 816-839 на ИБ (КИЕ), стимулирайки тези проучвания, но и бидейки стимулиран сам от тях за създаването на АРБ (Ю – Х – И);

- Трета фаза: М. Куманов на 7.11.2021 г. възлага на пишещия настоящите редове подготовката на система от статии за АРБ (Ю – Х – И), които са разработени – съвм. с доц. д-р Никола Казански – още към 11.11.2021 г., и са налични в ръкописа на трикнижието във вида, в който са постъпили тогава, и в който се явяват в АРБ (Ю – Х – И) (2025):

-- АВРААМ (Аврам, Ибрахим) – срв: ЮБ (КИЕ), с. 68-73 и ИБ (КИЕ), с. 714-719;
-- ДВОРЕЦ ФИРУЗАБАД (Гор – Храм на Огъня) – Иран – срв: ЮБ (КИЕ), с. 94-95 и ИБ (КИЕ), с. 753-754;

-- КИВОТ – срв: ЮБ (КИЕ), с. 115 и ИБ (КИЕ), с. 777-778;

-- „КИТАБ АЛ-ФИХРИСТ“ на ИБН АН-НАДИМ – срв: с. ЮБ (КИЕ), с. 115-119 и ИБ (КИЕ), с. 778-779;

-- ПЪРВИ НАУЧЕН КОМПЛЕКС ОТ ТЕРЕННИ И ИСТОРИОГРАФСКИ ЕКСПЕДИЦИИ В БЪЛГАРИЯ (2007, 2008, 2009, 2010, 2011) И ЧУЖБИНА (ИРАН, ТУРЦИЯ, ИТАЛИЯ, РУСИЯ, ФИНЛАНДИЯ – ВОТТОВААРА, КАЗАХСТАН – АРКАИМ) (2007, 2008, 2014, 2015) ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ЗОРОАСТРИЙСКИЯ ИЗВОР НА АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ (2007-2025) (НЕСТИНАРСТВОТО КАТО ТРАНСМИСИЯ НА СОЛАРНИЯ КУЛТ – КУЛТА КЪМ СВЕТЛИНАТА, ПРОНИКНАЛ ОТ СЕВЕР, ПРЕЗ ЗЕМИТЕ НА ИРАН И МАЛА АЗИЯ – СЕВЕРНА МЕСОПОТАМИЯ, КЪМ БАЛКАНСКИЯ ПОЛУОСТРОВ В СТРАНДЖА – БЪЛГАРИЯ: с. Българи, Кости, Кондолово, Бродилово, Граматиково; гр. Царево и Малко Търново: Мишкова нива, Пропада, Индисаха, гробищата на Бастет; местните музеи: сравнително изследване

на артефакти от музейните сбирки на *Малко Търново, Бургас, Варна, Балчик, Плиска, Мадара, Преслав, Шумен, Велико Търново, Стара Загора, Кърджали и Пловдив; алиани – казълбаши / тур. : казъл – „червен” и баш – „глава”; червоглави – с. Яланово – Котленско/Сливенски Балкан*) – срв: *ЮБ (КИЕ)*, с. 146-165 и *ИБ (КИЕ)*, с. 816-839;

-- *СКИНИЯ* – срв: *ЮБ (КИЕ)*, с. 177-178 и *ИБ (КИЕ)*, с. 843;

-- *ХРАМ* – срв: *ЮБ (КИЕ)*, с. 190-191 и *ИБ (КИЕ)*, с. 869-870.

Лабораторията на *АРБ (Ю – Х – И)* има и четири фази на създаване, които са свързани с подготовката на енциклопедичното трикнижие *ЗА ПЕЧАТ* (2025):

- *Първа фаза*: в ръкописа на *ИБ (КИЕ)* се намира въвеждащо в него писмо на автора на труда – До Главния мюфтия в Република България, датирано от адресанта на *АРБ (Ю – Х – И)* – 7.11.2021 г. (с. 703-704), което впечатлява с изброяване на семантичен кръг от ИСТОРИЧЕСКИ теми, и е съществено това писмо *да се съхрани* при създаването в бъдеще на съответен пълен енциклопедичен хипертекст – вероятно такъв, към който е вървял М. Куманов към също оставения ни в *незавършен* вид опус *ПБ (КИЕ)*... С тези теми се описва гещалгът на труда – *ИБ (КИЕ)* – и те са изведени и систематизирани в азбучен ред във вид на ТЕЗАУРУС от ключови думи с миниатюрни справочни анотации и литература – в случаите, когато библиографирането изисква по-специализиран подход; ТЕЗАУРУСЪТ е инкорпориран в *ИБ (КИЕ)* като всяка негова рубрика е предшествана от обозначение със звездичка (*);

- *Втора фаза*: в ръкописа на *ЮБ (КИЕ)* е въведена допълнително за целите на *публикацията* статията, която самият живот вписва в него:

-- *ХАНУКА* – срв: *ЮБ (КИЕ)*, с. 188-189;

- *Трета фаза*: подобно на работата по *ПБ (КИЕ)* – и в двете други книги на *АРБ (Ю–Х–И)* – *ЮБ (КИЕ)* и *ИБ (КИЕ)* – са кумулирани пълните сводове на структуриращите ги: вторично-документални изражения във вид на библиографски указатели по *ЮБ (КИЕ)* (с. 206-223) и *ИБ (КИЕ)* (с. 883-918), които са снабдени със съответни Именни показалци (с. 224-228; 919-923); Синопични таблици със схема на философско-религиозните картини по *ЮБ (КИЕ)* (с. 203-205), *ПБ (КИЕ)* (с. 429-433) и *ИБ (КИЕ)* (с. 880-882);

- *Четвърта фаза*: М. Куманов – като автор и научен редактор на *АРБ (Ю–Х–И)* – е създател и на издателската анотация на *ПБ (КИЕ)*: с. 11-12 – *вАРБ (Ю–Х–И)*, с. 242-244; предговора: с. 13-22 *вАРБ (Ю–Х–И)*, с. 245-254) и пр. *служебна* информация към публикацията (Информационна ризома от взаимнопрепокриващите и пресичащи се разрези, структурирана към *ПБ (КИЕ)*: с. 959-1112 – *вАРБ (Ю–Х–И)*, с. 261-414; Упътване за ползване на труда: с. 23-25 – *вАРБ (Ю–Х–И)*, с. 255-257; По-важните негови съкращения: с. 25-26 – *вАРБ (Ю–Х–И)*, с. 258-259. Към изграждането на аналогични фрагменти за *ЮБ (КИЕ)* и *ИБ (КИЕ)* той не успява да пристъпи... Но, бидейки негови верни почитатели и последователи, знаейки отношението му към *тези* служебни архитектури – информационно-търсещи справочно-енциклопедични ключове към семантичната информация, редакторите на *АРБ (Ю–Х–И)* ги изградиха и за *ЮБ (КИЕ)* (с. 56-58; 59-66), и за *ИБ (КИЕ)* (с. 700-702; 705-708), стъпвайки върху информационно-търсещите модели на *ПБ (КИЕ)*, в които – без специално обговаряне – е инкорпорирана цялата система от съкращения, възприета от националната библиография на Р България.

От *компаративистиката* на последната, описана *тук*, фаза е фундирано библиометричното равнище на трикнижието *АРБ (Ю – Х – И)* на М. Куманов, което носи футуристичен заряд, служейки на един свят, в който определящи са най-висшите алтруистични прояви на човешката същност – с надеждата, че бъдещето ще съхрани смисъла на подобни начинания и ще донесе пълното им изпълнение.

Заслугата за прецизната и детайлна библиометрия на енциклопедичния справочник *АРБ (Ю – Х – И)* принадлежи на целия екип на *публикацията*, но в особена степен – на експерта от Националния статистически институт на България – възпитаник на Университета по библиотекознание и информационни технологии Любов Йовинска – дипломант на УниБИТ (на А. К.) по специалност „Библиотекознание и библиография”.

За върховата експертиза на полилингвистичното равнище на 26 езика (английски, арабски, арамейски, български, гръцки, иврит, испански, италиански, китайски, латински, македонски, немски, полски, румънски, руски, сръбски, старобългарски – църковнославянски, старогръцки, сърбохърватски, украински, унгарски, фарси, френски, хинди, хърватски, шпаньолски) на информационно моделиране на е-библиотеки „*ORTHODOXY*”, „*ENCYCLOPAEDICA*”, „*BULGARICA*” и „*CIVILIANA*”, както и на 50 езика на всички 33 е-библиотеки на ЧОУ и НИЦССАА при УниБИТ „*ANTHOLOGICA*”, „*ARYANICA*”, „*AUTOBIOBIBLIOGRAPHICA*”, „*BALANICA*”, „*BULGARICA*”, „*CHEKHOVIANA*”, „*CIVILIANA*”, „*CLIO*”, „*COGNITOLIGICA*”, „*COMMENTATORICA*”, „*DECAMERONICA*”, „*ECOVIANA*”, „*ENCYCLOPAEDICA*”, „*ERUDITICA*”, „*ETYMOLOGICA*”, „*EVRISTIANA*”, „*GLORICA*”, „*GRATULATORICA*”, „*HOFFMANNIANA*”, „*HUMANITARIANA*”, „*LEVSKI*”, „*NESTINARIANA*”, „*ORTHODOXY*”, „*PAISIADA*”, „*PATRIARCHICA*”, „*PEDAGOGIA*”, „*PRAXIOLOGY*”, „*PSYCHOLOGICA*”, „*PUSHKINIANA*”, „*RAKOVSKI*”, „*UNIVERSALICA*”, „*VISUALICA*”, „*ZLATARICA*” (азербайджански, английски, арабски, арменски, асирийски, беларуски, български, вьетнамски, глаголица, гръцки, датски, иврит, идиш, испански, италиански, казахски, кирилица, китайски, корейски, латински, лужишки, македонски, немски, норвежки, пехлеви, полски, португалски, румънски, руски, санскритски, словашки, словенски, сръбски, старобългарски (църковнославянски), старогръцки (елински), старославянски, сърбохърватски, тайски (тайландски), тохарски, турски, удмуртски, украински, унгарски, фарси, френски, хинди, хърватски, чешки, шведски, японски), са от изключително значение системните консултации на екипа на АРБ (Ю – Х – И), получени от четирима учени – ерудити и филантропи с необичайно широка обща култура.

Благодарение на лингвистичните експертизи на тези учени директно в лабораторията на АРБ (Ю – Х – И) е достигнатият негов академичен израз – плод на милостивата им веща проникателност като пречистващ текста „огнен пламък” (Откр. 1: 14; 2: 18):

- **проф. д.ф.н. Цветан Теофанов** – арабист-литературовед, ислямовед и поет, професор в Софийския университет „Св. Климент Охридски” (СУ), преводач на *Св. Коран* и на сборници с *хадиси* и поет, завършил арабска филология в Багдадския университет (University of Baghdad), Ирак и специализирал в Каирския университет (Cairo University), Египет, защитил докторска дисертация в Московския институт по ориенталистика (Московский институт востоковедения; Moscow Institute of Oriental Studies) на тема „*Роль творчества Абу-л-Атахи в становлении жанра философской лирики в арабской поэзии*” (Москва, 1987) и втори докторат на тема „*Класическата арабска поезия като дихотомен модел*” (С., 2001); чете лекции по *арабска литература, коранистика и хадисознание* (наука за преданията на Пророка *Мухаммад*), както и по феноменология на *пророчеството*; дългогодишен декан на Факултета по класически и нови филологии на СУ, заместник-декан и директор на Центъра за източни езици и култури, ръководител на Катедрата по арабистика и семитология в този университет; гост-професор в Оксфордския център за изследване на Исляма (Oxford Centre for Islamic Studies); член е на Американското ориенталистично дружество (American Oriental Society), Британското дружество за близоизточни изследвания (The British Society for Middle Eastern Studies) и Европейския съюз на арабистите и ислямоведите (Union Européenne des Arabisants et Islamisants); носител на международната награда „*Шейх Хамад*” – най-престижното в Арабския свят отличие за превод от арабски език и за разбирателство между народите (2023); през 2019 г. в негова чест е учредена Фондация „Проф. Цветан Теофанов”;

- **проф. д.ф.н. Лариса Найдич** – професор *емеритус* на Еврейския университет в Йерусалим – старши научен сътрудник в Катедрата по езикознание, доктор на филологическите науки – сравнителна лингвистика: германски езици, полиглот; автор на книги и множество статии по лингвистика, поезика и теория на превода; особено значение

имат следните ѝ изследвания: „След на пеще. Очерки о русском языковом узусе” / СПб. гос. унив. (СПб., 1995; Нов. изд. 2011); „*Deutsche Bauern bei St. Petersburg – Leningrad. Dialekte – Brauchtum – Folklore*” (*Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik* (Stuttgart), 1997, Beihefte 94); „Пауль Целан. Материали, изследованиа, воспоминаниа: Т. 1. Диалози и переклички; Т. 2. Коментарии и мемуари” / Ред.-состав., автор предисл. и неск. ст. (Москва–Иерусалим, 2004-2007); „*Und Faustens Silhouette in der Ferne*”. *Beiträge zu Poetik und Linguistik: Deutsch-Russisch*” (Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New York; Oxford; Wien, 2012); „Трубочист или лорд? Теория и практика немецко-русского и русско-немецкого перевода [*Chimney-Sweeper or Lord? Theory and practice of German-Russian and Russian-German Translation*]” / Совм. с А. В. Павловой (СПб., 2015); „*Der Mythos von Odins Auge. Altisländische Texte in vergleichender Perspektive*” (*Transkulturalität und Translation. Deutsche Literatur des Mittelalters im europäischen Kontext* (Berlin; Boston, 2017); „*Prädikatives Attribut. Eine Vergleichsstudie für Russisch und Deutsch*” / Mit A. Pavlova (Berlin, 2018); „*И стих ужже звучит, задорен, нежен...*”. *Предикативный атрибут в русской поэзии*” / Совм. с А. В. Павловой (Москва, 2022); „*Радость узнавания*”. *О стихотворении Мандельштама „Я слово позабыл...” и его переводах на немецкий язык*” (*LICHT, MEHR LICHT! В памет на професор Милен Куманов: юбил. сб. по случай 80-год. от рожд. на учения...* (С., 2022); „*Ленинградские филологи в Великой Отечественной войне*” (*Ленинградские лингвисты в годы войны: Моногр., посв. 80-лет. Победы в Великой Отечеств. войне / ИЛИ РАН; Авт.-состав. А. Н. Анфертьева, Л. Б. Вольфцун, М. В. Домосилецкая, А. В. Жугра, Е. Р. Крючкова, ...; Отв. ред. Н. Н. Казанский* (СПб., 2025) <<https://iling.spb.ru/publications/4541>>;

- **проф. д-р Стоянка Кендерова** – османист и арабист, хоноруван преподавател-професор по османотурска дипломатика в Центъра за източни езици и култури към Софийския университет „Св. Климент Охридски”, главен архивист в Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий; особено значение имат следните ѝ изследвания: *Bulgaria (Survey of Islamic Manuscripts in Bulgaria)*. // *World Survey of Islamic Manuscripts: Vol. I. / al-Furqan Islamic Heritage Foundation* (London, 1992); *Catalogue of Arabic Manuscripts in SS Cyril and Methodius National Library, Sofia, Bulgaria. Hadith Sciences / Al-Furqan Islamic Heritage Foundation* (London, 1995); *Книги, библиотеки и читателски интереси сред самоковските мюсюлмани (XVIII – първа половина на XIX век)* (С.: Нар. библи. Св. Св. Кирил и Методий, 2002) – съдържа и: *Съчинения, необходими да бъдат прочетени, за получаване на степената данишменд; Книги, изпратени от Министерството на образованието на рюидийте училищата на Дунавски вилает през 1291-92/1875-76 г.; Съчинения, заети от моллите, мюдеррисите, юфтиите, кятибите, хакимите, Ихтимани Ахмед ефенди, гулямите; Библиотеката на Осман Пазвантоглу във Видин. Каталогът на Библиотеката 1837-1887;*

- **проф. д-р Иво Панов** – български иранист, специалист по персийска литература и култура, ръководител на специалност „Иранистика” в Софийския университет „Св. Климент Охридски” (СУ) от създаването ѝ (1993) до 2020; оглавява катедра „Класически изток” във Факултета по класически и нови филологии (ФКНФ) на СУ (2007-2011); директор на Центъра за източни езици и култури (ЦИЕК) към ФКНФ на СУ (2021-2025); преподавател по персийски език и иранистични дисциплини и в Нов български университет, Бургаски свободен университет, Академията на Министерство на вътрешните работи (МВР), Дирекция „Миграция” на МВР, XVII. СОУ „Уилям Гладстоун” – София; преводач, литературен критик, журналист – следва: персийска филология в Кабулския държавен университет (Kabul University), Афганистан (1978-1980) и източни езици и литература в Азербайджанския държавен университет (Bakı dövlət universiteti; Baku State Univeristy) (1980-1984) – автор на над 100 научни, литературно-критически и публицистични труда (книги, студии, статии), издадени в България и чужбина, сред които са и моногр.: „*Рубайят*” на Омар Хайям, чисто първо издание се осъществява от страна на Министерство на културата и ислямското напътствие, Техеран, ИР Иран (Техеран, 1998)

с няколко последващи издания у нас; „*Омар Хайям в България*” (С., 2000), „*Персийска класическа литература (IX-XV век)*” (С., 2018), „*Енигмата Омар Хайям*” (С., 2019); научен ред. на „*Персийско-български речник: 2 т.*” (С., 2009) и „*Българско-персийски речник: 2 т.*” (С., 2013) като за последното издание получава в Иран „Голямата световна награда „Книга на годината”; участник в множество научни форуми в България, Афганистан, Турция, Иран и Австрия, както и в Първата национална интердисциплинарна пилотна научна експедиция в Афганистан, Таджикистан и Узбекистан „Българи – Прародина” (2008), организирана под патронажа на СУ и Българската академия на науките (БАН) и във Втората национална интердисциплинарна научна експедиция, проведена в Иран, – „Българи – Прародина” (2010); член на: Съюза на българските писатели (2002-), Съюза на преводачите в България (2006-), Съюза на българските журналисти (2012-); председател на Дружеството на приятелите на персийския език и култура в България; Създен секретар на Съюза на преводачите в България (2008-2010), на който е и председател (2016-2019).

III. МЕТОДОЛОГИЯ И ПОСЛАНИЕ НА ИЗДАНИЕТО

Личността на легендарния общ родоначалник на трите *Авраамически религии* – *Юдаизъм, Християнство, Ислям Авраам (Аврам, Ибрахим)* – „баща на вярващите” (Мат. 1:1) – е в основата на *единството* им – *срв: ЮБ (КИЕ), с. 68-73; ИБ (КИЕ), с. 714-719*¹¹. Вглеждайки се в онтологичния корен на това *единство* – и то съвсем не само в религиозен аспект, а дори – в житейски план, – трудно могат да бъдат обяснени имащите място в обикновения живот противопоставяния, претенции за върховенство и пр. Разбирането на този т. нар. *Авраамов проблем* – проблем на *единението* – е крусиален в битката за Спасението на човешката душа.

... На планината Мориа, съгласно еврейската традиция, следва да се извърши от Авраам жертвоприношението на сина му Исаак... Съгласно Книгата *Битие* на *Св. Писание*, тази планина се намира в земята Мориа. В Юдаизма и Християнството, още в *Стария Завет* – във *Втора книга Паралипоменон*, – планината Мориа е Храмовата планина (Парал. 3: 1). В Исляма планината Мориа е в долината Мина около Мека...

Трактовката на *Авраамовия проблем* за Спасението на човешката душа бележи връх в обществения интелект във философско-религиозния трактат „*Страх и трепет*” (*Fear and Trembling*, 1843) на датския философ и теолог – първия екзистенциалист **Сьорен Киркегаард (Киркегор)** (Soren Aabye Kierkegaard; Severinus Kierkegaard, 1813-1855). Става актуално и разглежданото на равнището на гражданското поведение – в контекста на *Авраамовия проблем* – във феномена на личности от ранга на руския художник, сценограф, философ-мистик, писател, пътешественик, археолог, общественик **Николай Константинович Рьорих** (рус.: Рерих, 9.X.1874, Санкт Петербург, Руска империя – 13.XII.1947, Наггар, Индия) и членовете на неговото *семейство*. Бидейки връстник на *социалната революция* в Русия – 1917 г., Н. К. Рьорих става *пророк* на извършената от него в категорията „дълго време” *духовна еволюция* като зов към *геокосмичната природа на човешкото предназначение* – еманация на *Живата Етика*. Заедно със *съпругата* си Елена Ивановна Рьорих (рус.: Рерих, 12.II.1879, Санкт Петербург, Руска империя – 5.X.1955, Калимпонг, Индия) – руски религиозен философ, писателка, общественик и *синовете* им: руският изтоковед, лингвист, изкуствовед, етнограф, пътешественик, специалист по езика и културата на Тибет, монголоведът Юрий Николаевич Рьорих (рус.: Рерих, 3.[16.]VIII.1902, Санкт Петербург, Руска империя – 21.V.1960, Москва, СССР) и руският и индийски художник, общественик, колекционер на източно изкуство Святослав Николаевич Рьорих (рус.: Рерих, 10.X.1904, Санкт Петербург, Руска империя – 30.I.1993, Бангалор, Индия), оставайки *руски* представители на *елитната руска култура от края на XIX – началото на XX в.*, Рьорихи стават – чрез създаването от тях на световни центрове и културни движения – *лика* и на *западната елитна култура* – и в Швейцария, и във Великобритания, и в САЩ, и на *елитната тибето-монголска култура* – основания в резултат на

проведените обширни духовни, философски, културни, лингвистични и естественонаучни изследвания от семейство Ръорих в долината Кулу – в Наггар, Индия Институт за Хималайски изследвания „Урусвати“ (*санскр. – букв.: „Свет утренней зари“ (рус.); лат.: Urusvati, 1928-*) – Институт на бъдещето – и за тогавашните, и за днешните времена – Институт на синтеза на *геокосмичните знания на човечеството* в кондиция с *нравствения закон на личността в Бога*; от 1993 влиза в Международния мемориален тръст „Ръорих“ (International Roerich Memorial Trust).

От 1930 до 1942 г. Ю. Н. Ръорих е директор на Института „Урусвати“ и редактор на списанието „Урусвати“ (New York, 1931-1933), имащо огромна евристична, когнитивна и методологична тежест за изграждане на философско-научната картина на света, благодарение на което е преиздадено и в наши дни (New Delhi, India, 2003). Именно Н. К. Ръорих е демиургът на „Пакта Перих“ (*англ.: The Roerich Pact, лат.: Pax Cultural*), известен и като *Договор за съхраняване на художествените и научните учреждения и историческите паметници* (*англ.: Treaty on the Protection of Artistic and Scientific Institutions and Historic Monuments*) или *Вашингтонски Пакт* (*англ.: Washington Pact*) – първият в историята на човечеството международен договор за защита на културното наследство, установил преимуществото на защита на културните ценности, подписан на 15 април 1935 г. във Вашингтон от представители на двадесет и една страни на Северна и Южна Америка, одобрен от правителството на Индия.

Ключ към *Авраамическия контекст* на кармическия път на нравствено конституираната личност е поетичната книга от стихове на Н. К. Ръорих „*Цветята на Мориа*“¹², посветена на същността на *духовното – идеалната насоченост на съзнанието*, от която идва и остротата на отношението към *идеалното*, задаващо порядъка на материалните прояви на света – онтологично коренище на света на Ръорихи, виждащи осъществяваната социална революция в пространство, движимо и определяно от духовната еволюция, обозначаващо „поверх всех Россий“ (т.е. „над всички Русии“ – *разбирай: социална, икономическа, политическа и т.н.*) и установено по пътя на кармическата постъпка на екзистенциалната самота и мъченическото изкачване към върха на планината в земята Мориа...

... Трикнижието на М. Куманов *АРБ (Ю – Х – И)* изглежда като негово изкачване към върха на планината в земята Мориа... Чрез *това* негово енциклопедично триединство се проявява *постъпка* на учения от особено висок нравствено-етичен ментален порядък в разбирането на пътищата и смисъла на рационалното знание в ХХI в. и на неговия върхов еквивалент – **общ универсален мегахипертекстов справочно-информационен ресурс**: служене на ЕДИНЕНИЕТО. И то на това ЕДИНЕНИЕ, което се намира предметно на най-високия разряд на общото универсално енциклопедично информационно моделиране – на равнището на ФИЛОСОФСКО-ИНФОРМАЦИОННИТЕ КАРТИНИ НА СВЕТА, включващи плодовете на РЕЛИГИОЗНОТО СЪЗНАНИЕ... *Под посоченото* върхово равнище на установяване на връзки между реалността и съзнанието са разположени позиционираните *от него* други, производни *от него*, когнитивни нива на свързаност на информационните реални, защото информационното моделиране се проявява като феноменология на действащите *ОТГОРЕ НАДОЛУ* равнища на връзки между нещата: 1. философски, 2. метасистемни, 3. вторично-документални (библиографски), 4. първично-документални и 5. фактографични... И *фактите*, и *документите* – първични и вторични, и *метасистемите* разбираме така, каквато е **философско-информационната ни картина**, установяваща връзки между реалитете...

Разбирането за философско-информационните картини на връзки между нещата идва с особена сила в познанието от руските космисти, превърнали *това*, което традиционно е *предмет на Вярата*, в *предмет на рационално познаване на интуитивното, диалектичното, метафизичното* – в обект на рационално изследване. Тяхната философия е обърната към общочовешкия идеал – създаване на

всесидна човешка общност, в която индивидът не е задушен от всички и всички не страдат от крайностите на индивидуалността.

Съотнасяйки възгледа на руските космисти с позицията на И. Кант: „*Със силата на разума не може да се постигне органично цяло.*”, следва да се обърнем към изследванията на човека и цивилизацията на Лесли А. Уайт, издигнал еволюционистката концепция за технологичния детерминизъм, за която е характерен стремеж да се обоснове обективния характер на културата като специфичен „термодинамичен” механизъм на кумулиране, съхранение, предаване и преобразуване на енергията на човешкото общество. Изказвайки позиция срещу различните опити да се представи понятието „култура” само като удобна методологична абстракция, Л. Уайт разглежда това понятие като обективна категория, изразяваща специфично „надсоматичната” система на действителността, която има собствени закономерности на функциониране и развитие. Културата се подразделя от Л. Уайт на три подсистеми: 1. технологична (оръдия за производство, средства за съществуване, материали за строителство на сгради, средства за нападения и отбрана); 2. социална (типове на колективното и индивидуалното поведение); 3. идеологическа (идеи, вярвания, знания). Главна и определяща за Л. Уайт е технологичната подсистема, тъй като „човек преди всичко се нуждае от храна, жилище, облекло, а също – от защитни средства срещу враговете си; социалната и идеологическата подсистеми са вторични и производни”. Именно представеният възглед е почва за все по-често срещания се извод за съществуващите *етични ценности на съвременната наука*, които противоречат на идеите на хуманизма, тъй като се наблюдава непрекъснато се процес на задълбочаване на противоречията между технологичната мощ и етиката, съвестта на учения...

Интелектуализацията на обществото влияе на механизмите на действие на културата и идеологията, за съжаление, съвсем не в посока на тяхната хуманитаризация (Ж. Дарканж). И в описваната връзка е важно споменаването на издиганата аксиологична типология на емпиричните теории от К. У. Мулинес. Информационното пространство от културно-ценностна позиция не може да се усвоява по пътя на изграждане в него на връзки между обектите на база на „една-единствена” *философска картина*, привечаща в порядък хаоса на информационните явления на света, която, несъмнено, стеснява възможността за осъществяването на пр. лични комуникативни актове.

Имащи място за моделирането на други – идеологически, икономически, политически и т.н. – структури, подобни идеи на *философския монизъм* не могат да бъдат положени в основата на съвременното моделиране на информационната среда, чиято еманация е *енциклопедичното планетарно начало* като *полифония на многообразието*, защото това моделиране е феномен с културно-ценностна природа, който се разкрива особено ярко именно като такъв на стадия на формиране на наблюдаваната днес хуманитаризация на културата, структурираща парадигмата на *некласическото знание*, хуманитаризираща научните и философските знания на човечеството.

Социокултурната природа на знанията на човечеството като проверен от обществено-историческата практика и удостоверен от логиката смисъл и резултат на безкрайния процес на познанието на действителността – многообразна и единна като света, чиято характеристика задава разчленимостта (*лат.*: *partitio*), пораждаща съизмеримост, съотносимост, хармония, а не аморфност, е структура на **социалната памет** и се отразява неизменно в различните форми на **общественото съзнание**: **м о р а л**, **и з к у с т в о**, **н а у к а**. Именно тези основни форми на нормативната регулация на действията на човека, имащи социално-всеобщо значение, фиксират това универсализиращо и основно, което съставя културата и се наславя в опита на развитие на обществото във вид на традиция. И тъкмо поради това общуването исторически е *първата сфера* на съществуването на *знанието* като *средство за управление на действителността*. Известно е, че даже самото назоваване на предметите и явленията предполага разпределянето и оценката им съобразно интуицията и системата от ценности и логика на личността. Защото всяко знание не е „безстрастно”,

ценностно неутрално, свободно от присъщата му културно-историческа значимост, която му придават или могат да му придадат в бъдеще. Ако вземем за пример *житейските знания*, основаващи се на здравия смисъл и битовистичното съзнание на ежедневиия опит, то става ясно, че самата тази форма на знанието се развива и обогатява в хода на прогреса на научните и пр. знания.

В същото време, самите *научни знания* вбират в себе си опита на житейското познание. Съвсем не е случайно това, че в центъра на внимание на учените-философи винаги са стояли и стоят, особено в нашите дни на интелектуализация на техносферата, философските проблеми на взаимоотношенията на света на науката и света на „ежедневиия“ живот (У. Сегестрале), взаимодействията между самата наука и равнището на технологиите (Г. Уайз), във връзка с което науката се проявява като културен символ на ноосферата (Дж. Нидхам).

Философско-наукоевските проблеми на културата все по-широко и все по-често привличат вниманието на световната научна общественост – процес, стартирал и ускоряващ се постоянно след колоквиума по логика „*Интенционални логика и логическа структура на теорията*“ (Тел Авив, 20-24 май 1985 г.). За ръста на потока от литература във философско-наукоевската област красноречиво свидетелства увеличаващият се състав на източниците на библиографска информация от типа издания, виждащи бял свят под грифа на Института за научна информация (Institute for Scientific Information, ISI) във Филаделфия, САЩ и отразяващи в редовен текущ режим книжната, периодичната и продължаващата печатна продукция – традиционна и електронна по наукознание, история на науката и ролята на науката в общия процес на културата¹³ (*цит. по изд.*¹⁴⁻¹⁵). От такъв характер е и непрекъснато увеличаващото се научно и методологично равнище на световната енциклопедика¹⁶. Във връзка с настойчиво дискутираната в когнитивната научна литература проблематика, акцентирана от най-скъпите съвременни научни изследвания – посветените на човешкия мозък и съзнанието (Р. Пенроуз), се изтъква, че раждането на *думи* и раждането на *мисли* променя нашето отношение, оставайки фундаментална *идеална* същност на физическия свят (Ю. А. Шрейдер)...

И в тази връзка следва да се изведат *два кардинални проблема*, ориентирани от грандиозната философска идея за *диалектически единния свят* като *единство от много равнища*, разкриваща, в частност, своеобразната представа за *думите* като *фундаментална същност* на света:

1. полифония на *интерпретацията на признаците* на обектите; 2. моделиране на *структурната форма* на обектите.

Съгласно Ю. А. Шрейдер – когато ИНФОРМАЦИОННАТА СРЕДА се разглежда само от позициите на съхраняваната и циркулиращата в нея информация, тя е обект на техниката, служещ на определени човешки цели, явявайки се по отношение към тази техника и тези цели *ВЪНШНИ условия* на функциониране – *средство* за комуникация, свеждащо се до предаването на *фактически сведения*, но не и до включването на свързаните с *мнения, императиви, хипотези, волеви разреди* и пр. *когнитивни форми на индивидуалното съзнание*.

Следвайки логиката на Ю. А. Шрейдер, продължаваме очертаващата се линия на фокусиране на вниманието към *системообразуващия фактор* за информационното – знаниевото общество върху аксиологичната в основата си когнитивна феноменология на социалната информация като форма на екзистенция на социалната памет.

Когато информационната среда е *неотделим фрагмент от културата*, и като такъв *нейн аванпост* е проекция на безпрепятствено и безкрайно *ВЪТРЕШНО изграждано от личността – от правото ѝ на определяне и избор на смисъл* – кредо на волята и свободата ѝ, – тази среда се трансформира в ИНФОРМАЦИОННО ПРОСТРАНСТВО на свързаност с „*всички*“ *знания* и „*всички*“ *хора* и техните *идеи* и *волеви разреди* – дори и с отдалечените във вековете преди нас. Именно този феномен именуваме с тъждествените (с акцент върху различни аспекти) понятия ИНФОСФЕРА – НООСФЕРА – СЕМИОСФЕРА –

АНТРОПОСФЕРА – ТЕХНОСФЕРА...

Аналогично на човека, социалната информация антропологично притежава *двойственост* – феноменология, която се състои от: присъщото на предавания обект (субект) и свойственото на приемащия обект (субект). Осмислянето на „*двойното битие*” (израз: Ф. И. Тютчев) на информацията идва с особена проникновена сила от *философската традиция в познанието*.

В преплитащата се с Християнството историко-културна линия, обобщено наречена: средновековна философска мисъл, се формира разбирането за личността на човека, отличаваща се от психофизическата индивидуалност и несводима към която и да е всеобща „природа” или субстанция (телесна, душевна, духовна): теологът **Ришар дьо Сен-Виктор**, *каноник, монах*, ум. 1173 г. / Richard de Saint-Victor, *canonicus, monachus*.

Осмисляйки точно този възглед, теологът **Св. Тома Аквински**, *монах*, 1225-1274 г. / St. Thomas Aquinas, *monachus* съчетава *логиката* с *метафизика*, т.е. *разумът* с *Вярата*: Вярата и разумът никога не бива да бъдат в конфликт (Ю. Жичински).

Идващият от Зороастризма **дуализъм** (**Доброто: Ахура Мазда – Злото: Анхра Майню /Ахриман/**, от който се състои светът) рефлексивно, но без еднозначна тъждественост върху дихотомните основи на Християнската естетика – особено: във философската система на Св. Тома Аквински: *сетивно знание – интелектуално знание...*

Дуализмът, диалектичността на образите (на предавания и приемащия) обект (субект) – своеобразен непрекъсващ се многомерен многопланов *диалог*, пораждан от обективно-субективната интенционална представа на установяване на връзки (присъща на човека – като първороден грях), явяващ се негов личен възглед, в правото на който – да увеличава степента на неговата свобода, да не сваля от него задължението на избора – съвременната информационна култура *не може да му откаже*, а информационната наука – обективно и необратимо държи във фокуса на своето внимание във връзка с нейното пряко отношение към *истината на информационната феноменология*.

Проблемът на информацията е проблем на боравеното с цялата *субективно-обективна феноменология от връзки*, възникваща от *диалогизма на съзнанието*, търсещо *обединение и разграничение с „всички” знания и „всички” хора*: хуманитарен проблем, възникващ от *правото на човека да установява връзки между нещата*.

Съвременната интенционалност на информационната култура се заключава в обезпечаването на функциониране на такава информационна система, която предоставя свобода на търсенето на информация, благодарение на максималното използване на натрупаните от човечеството знания от широкия спектър на различни области, разкривайки по този начин *изминатите пътища на познанието*, възможните отношения не само между тях, но и между *неизвървяните пътища*. Тази интенционалност на моделиране на информационна култура се проявява също във възплащаването на принципа на *предоставяне на всеки човек на способ да проявява единствената линия на мисълта, която му е най-близка, и на неговото уникално виждане на връзките между нещата*, в което се и заключава същността на *правото на човека на свободна воля*, онтологично генерираща феноменологията на *идеалното – на мисленето и съзнанието – на информационното пространство*.

Отбелязаният механизъм съответства на принципа – да се постига истината чрез *различни, многообразни – в това число, и противоречащи си един на друг – подходи*, което е отказ от всяко духовно и интелектуално робство. Личните комуникативни актове не се нуждаят от каквато и да е форма, оказвана на ползвателя на информация, която го *склонява* към една или друга информационна ситуация; на него му е необходима реална възможност да се намира в истинската културна традиция, където *миналото, настоящето и бъдещето са обединени в културна вечност*.

Появилото се в края на XII – началото на XIII в. понятие „хуманитарен”, с помощта на което някога и за недълго се изразява *субективно впечатление от четенето на древни текстове*, посочва важна страна на днес действащото понятие „хуманитарен”. По същество

зад съвременното понятие „хуманитарен“ се структурира цялото поле на знанията, което има отношение към *човека* и – преди всичко, – към познанието на неговия *ВЪТРЕШЕН свят* – най-бялото петно на картата на науката. Централен проблем *тук* е съвсем не само извеждането на кръга, състава на всички дисциплини и предметни области на знанието, които, съгласно различни, все още, често – субективни, – концепции на хуманитарното знание (което само по себе си е крайно любопитно като обект на изследване), изглеждат много различни и дори – несъвместими.

Основната сложност е в друго: характерът на вътрешния свят на човека изцяло е *ненаблюдаем* – „Това, което остава, устанавяват поетите“ – Йохан Кристиан Фридрих Хьолдерлин / Johann Christian Friedrich Hölderlin.

Ето защо гигантският по обем ФИЛОСОФСКО-КУЛТУРЕН СВОД И РЕЛИГИОЗНИЯ МУ ИПОСТАС, получен в хода на *историческото* развитие на човечеството в познанието на *незримата даденост*, именувана „Дух“ и „душа“, се оказва изключително важен за определянето на границите на хуманитарното знание. За решаването на *тази* задача особено ценен е светът на *невидимата онтология*, известен на човека по неговия *вътрешен* опит, който е съществен и твърде сложен обект на познание от *много равнища* и с *двойствена* природа, чието *рационално* изучаване в лоното на моралната философия и в руслото на прояви на принципно *идеален* субстрат, *отразен в психиката* и родеещ се с *духовния свят на човека*, защото *хуманитарният подход* е насочен *от човека към човека и към външния свят* като *мислеца* субстанция – *лат.*: *res cogitans* (за разлика от естествено-научния подход, насочен *от* външния свят *към* човека – като локализирана *материя*: *лат.*: *res extensia*).

Още В. И. Вернадски утвърждава, че човечеството следва да се осъзнае в общопланетарен мащаб и да пази биосферата – своя общ дом, и така да съхрани себе си. По такъв начин човекът и неговият разум се включват в системата на геокосмическите процеси. Но осъзнаването на *това* изисква не само *колективни усилия на учените от различни страни и народи*, но и – *съединение на всички познавателни способности на човека*: науката, философията, религията, изкуството следва да служат на единната цел – *познанието на света на човека* (Вернадский, В. И. Биосфера. Москва, 1926).

Пирамидата – визуализираният символ на търсенето на точката на върха в познанието, на устремяващите се към Слънцето – Светлината – Бога линии – като урок за единството на човечеството, урок на йерархиите, взаимовръзките на съществуващите във вселената и обуславящите взаимодействието ѝ обекти един с друг – е рационално олицетворение на способа да се премине от *низкия план на множественостите и раздробеността* към *виския замисъл на единството*. Описаното съзвучие е съсредоточено в онтологията на морала, подобно на парадигмата на постнекласическата наука, третираща проблема за *рационалното* съотнасяне на различни концепции (основания) на *реалността и съзнанието*.

А. Шопенхауер разглежда чувството на *състрадание (разбиране на Другия* в кондиция с *хуманитарните идеи*) като фундаращо преодоляване на измамната видимост на отделната индивидуалност и разтварящото се в (индивидуалното) съзнание *единство на всичко същинско*, което лежи феноменологично в основата на идеята за *ризоматизма* (*гр., лат., фр., ит., англ.*: *rhizoma*) – *естественото коренище* на връзки между нещата като инструмент за обединяване и преодоляване на разделенията – плод на тясно специализираните гледища. Ризоматичното обединяване на гледищата разкрива „цялата“ картина на информационното моделиране (Ж. Делюз и Ф. Гуатари). Под тясно специализирани гледища не се има пред вид контаминацията им с моралния въпрос за нравственото начало (индивидуалната воля) – не като сляпо влечение (*blinder Drang*) на мощния безсъзнателен стремеж (*erkenntnissloses Streben*), на неразумното, безцелно действащо първоначало на света като тъмен глух порив (*finster dumpfer Trieb*) – по А. Шопенхауер. Става въпрос за принципната проява на *множество воли (концепции, възгледи, мнения...)*, подреждащи (отразяващи) света в обективизируемата го феноменология

на *ризоматизма* като *modus vivendi* на *единството в многообразието*. Това съвсем не е търсене на *кумулятивен ефект* на *отделените части (гледница)*, а е намиране на *конгруент – синтез – осмоза* на *цялото*, но не като *конструкт (или / или)*, а като *органика (и / и / и)*.

Тракувана и обособена от своята проява, по А. Шопенхауер, ВОЛЯТА не се подчинява на *закона на множествата*, и затова е *ЕДИННА* – не като индивид или понятие, а като нещо, на което *въобще множеството е чуждо*. Множествени са само предметните материални форми на волята. Вълнението и действието, по А. Шопенхауер, са/е едно и също: *безсубектна воля – началото на света, съдържащо се и в човека като частица на света, и подчиняващо човека на волевото мирско начало*. Волята, по А. Шопенхауер, е *„най-дълбокото ядро на всичко единично, а също: и на цялото; тя се проявява във всяка действаща сила на природата, а не само в обмислените действия на човека“*...

И рационалният материал по *историческо и историографско енциклопедично ризоматично разкриване* в единството на същността на Авраамическите религии в проявите на човека с *религиозно съзнание* – с нравствено конституирани *волеви разрези*, контаминиращи с най-върховното равнище на информационно моделиране – това на *философско-религиозните картини на света*, – е *открит учебник по когнитивно изграждане на информационното пространство като планетарно ментално интелектуално-духовно практическо съоръжение*.

В *ризоматичен смисъл АРБ (Ю – Х – И)* на М. Куманов – като лице на Енциклопедиката на ХХ-ХХІ в. – са и *рационален ментален прибор от ново евристично когнитивно поколение*, който показва чрез инструментария на *историческия дискурс в универсалната хуманитаристика* методологията на установяването на *ЕДИНСТВОТО в МНОГООБРАЗИЕТО*:

- 1) *отделянето* предшества *обединението*, и то е *род на единението*;
- 2) *недостатъчно* е да мислим *множествеността* в качеството ѝ на *единство*;
- 3) *необходимо* е също и *единството* да мислим като *множественост*.

И незавършеният характер на трикнижieto *АРБ (Ю – Х – И)* идва като че ли да ни покани и *да го продължим, и да се обърнем към тези, които знаят това, което не знаем – неговите благодетели, редактори*. Една *елитна* задача, която никога не е в състояние да възложи на някого или някой – да си присвои, защото такава задача може само да бъде *осъзната* като неумолимо КРЕДО.

Така възприеха ролята си за публикацията на *АРБ (Ю – Х – И)* на М. Куманов членовете на Обществения ѝ издателски и Редакционен съвети, редакторите и рецензентите на *труда*, за което на всеки един от тях поднасям моята безкрайна благодарност за изключителната им съпричасност и отзивчивост.

В *СПАСЯВАНЕТО* на ръкописа на *този незавършен мегахипертекст* – *незавършен в реализацията* на неговата принципно *МЕНТАЛНА ХОЛИСТИЧНОСТ* – има и от *Авраамическото СПАСЯВАНЕ на душата*. Защото в духовно-интелектуалното *ЕДИНЕНИЕ* с *АРБ (Ю – Х – И)* и с творческата лаборатория на автора на трикнижieto докосващите се до *това* триединство участване в залагането на принципите на *когнитивното конвергентно универсално информационно моделиране* – и в Енциклопедиката, и в света. И *това ЕДИНЕНИЕ* естествено противостои на разграничителните демаркационни линии на всяка самоизолация от пълнокръвно човешкото – *менталното, личностното*, съсредоточено във *волята*.

Особено характерна е претендиращата за върховенство явна несъстоятелност в постигане на *това, което не разбира* – в сферата на *мисленето*, на *Духа* – на насочеността на войнстващата монистична материалистична идеология, доведена до крайност. Претендиращата за върховенство идеология, лишена от *философско-религиозния нравствен ипостас на човека*, е манипулативна насоченост към масовите регистри на нивелиране/приглушаване на индивидуалното съзнание, което, лишено от *нравствените си устои* – тези на *волята*, установявани в *религията – в Бога*, става безлично. Като не изпитва никакво съмнение относно онова, което смята за истина или за грешка, и с ясното съзнание за своята сила, тълпата бива колкото

властна, толкова и нетолерантна. Индивидите в тълпата така лесно губят своята самоличност и придобиват: повишена емоционалност, загуба на отговорност, възприемчивост към внушения, предразположения към импулсивни действия (Г. Лъбон).

Докосването до *АРБ (Ю – Х – И)* е съвсем не само съприкосновение с историята на Вярата в България, която следва да се познава от всеки българин, независимо от това дали той е вярващ или невярващ. Защото **Вярата е онази сила, върху която през вековете се изграждал основният постамент не само на църковната, но и на етническата принадлежност на българския народ.** *Православието* в България – като *отечествен* духовен ипостас на *Християнството* – в съотношение с *другите клонове на Християнството (Римокатолицизма, Древноизточните църкви, Англиканството, Протестанството)* в *АРБ (Ю – Х – И)* е една от *Авраамическите религии* – наред с *Юдаизма* (чиято цяла конструктивна платформа е инкорпорирана в *Християнството*), и *Исляма* (наречени по името на легендарния им общ родоначалник Авраам / Аврам, Ибрахим – *Пазител на вратата и Приятел на Бога*).

България е първата на Балканите и в Югоизточна Европа славянобългарска държава, създадена през 681 г. от двата основни етноса – славяни и прабългари, приела Християнството (след началото на 864 г., когато княз Борис I е кръстен), което в столичния център на Източната Римска империя (придобила по-късно името Византия – по името на гр. Византион) действа от IV в., и като християнска държава вече 14 века е един от най-важните стожери на Православието. През цялото това време Българската църква следва неотклонно своя дълг – да бъде в подкрепа на светската власт в страната и да отстоява интересите на българския народ. Особено голяма е ролята на Българската църква в периодите, в които по едни или други причини, България попада под чуждо владичество – византийско (1018-1185) и османско (1396-1877). Тогава Българската църква поема върху себе си и част от функциите на светската власт. Православието е онзи фактор, който дава своя съществен отпечатък и върху цялостното културно развитие на българския народ. Целият духовен живот на българите през Средните векове, османското владичество и периода след Освобождението е пронизан от идеите на Православието.

Величието на Българската православна църква в *АРБ (Ю – Х – И)* е разкрито като един от най-важните религиозни центрове на Православието в Европа, без да се навлиза в догматичните спорове и борби, които Православието води с другите религиозни конфесии. С тази проблематика се занимава най-вече родната ни богословска наука. Вниманието е насочено към Православието повече като **цивилизационен фактор** в общественото и културно развитие на България през многовековното ѝ съществуване.

АРБ (Ю – Х – И) е първото справочно издание по темата и ново доказателство за верската търпимост и вроденото човеколюбие и хуманизъм на българите. В трикнижието е осмислено *триединството* на вероизповеданията – *Авраамизма в България*, което е постигнато в контекста на *духовния диалог в историята* от най-висока класа между религиите.

Докосването до *АРБ (Ю – Х – И)* е и съприкосновение с менталния свят на нравствено конституирания учен – енциклопедист. То предвещава нови времена – на превалиране на ценността на изостреното отношение на значимостта на *идеалното* в разрядите на битието и съзнанието като *обедняващо начало от най-висш порядък* – този на пренебрегваните често в обществения климат *духовно-религиозни норми* на универсалното човешко поведение. Тук съвсем не става въпрос за това, че следва да се носи религиозно съзнание, за да се разбират *АРБ (Ю – Х – И)*. Знанието за *АРБ (Ю – Х – И)* е необходимо условие за *рационалното* осмисляне на културната парадигма на света, в лоното на която *философско-религиозните картини* са неотменна част от пътя на човешката популация към хармонично устройство, основаващо се на *морални* норми общество...

И всеки от нас е свързан с проекциите на това ЕДИНЕНИЕ по уникален неповторим начин, за да се олицетвори чрез нас **ЕДИНСТВОТО** в **МНОГООБРАЗИЕТО**.

IV. „ПАМЕТТА Е ПОВЕЧЕ ОТ ПРОСТРАНСТВОТО”¹⁷

Когато скипът на *АРБ (Ю – Х – И)* се съсредоточаваше върху *изданието*, неволно изплуваха в съзнанието ми с цялата си светлина миг по миг *последните два месеца от земния път на Милен Куманов*, когато той сътворяваше опуса. През *тези два месеца* по особен начин разговаряхме за Ръорихи – АВРААМ (Аврам, Ибрахим) – ЮБ (КИЕ), с. 68-73 и ИБ (КИЕ), с. 714-719).

Ето някои моменти, които задържаха *тогава* винаги просветленото внимание на М. Куманов, фокусирано от *същинското* – сърцевина на беседите ни и в този период:

IV. I. Човекът по Ръорихи

Съвременният свят на битовистичното е трагично отдалечен от Ръориховския – *рус.*: Рериховският геокосмичен планетарен човек – на говорещото битие на *високата елитна духовна култура* на човечеството. Но светът на жизнеността на Ръориховския геокосмичен планетарен човек внася *онтологична* ясност в разбирането на феномена на *кармичното* сливане на *свободната личност*, обладаваща високо съзнание, с плода на своя труд – плод на *духовната вековна еволюция* на човешката култура.

В единното многомерно цяло на философията, метафизиката, етиката Ръориховският геокосмичен планетарен човек поставя за всички времена и посоки на развитие в центъра на внимание на общественния интелект достойнството на универсалния творчески съзидателен синтез на свободния човек по-високо от всичко, и той – по своята Божествена мисия – посочва – като нравствен коректив, – *това*, което нито едно от направленията на битовистичното не е в състояние да си „присвои” – *метафизичната природа на човека да обединява и разграничава проявите от духовен порядък – до космичните, ментално подреждащи всички материални корелати*.

Ръориховският геокосмичен планетарен човек предвещава кардинални промени на общественото съзнание и други времена на процъфтяването на взаимното разбиране на културите и уважението на тяхната жизненост върху почвата на тяхното многообразие и онтологията на единството като крусиален културологичен феномен на съществуването на човешката популация¹⁷.

Същността на духовността е в *идеалната* насоченост на съзнанието, откъдето идва и остротата на интелекта към *идеалното*, осъществяващо порядъка на материалния свят, – онтологична особеност на света на Ръорихи, за които духовният и материалният свят са *един, концептуално натоварен, свят*, обединен от Волята. Защото съзнанието на хармонично конституиран човек *не изпуска* от вниманието си собственото си предназначение, а го прави *своя мисия*, вкоренена в *свободата, неизвеждана от битието – а от Волята – ипостас на Духа*.

Терминът „науки за Духа” (*нем.*: Geisteswissenschaften) е (немски) превод на срещашото се на по-ранни етапи на философската научна мисъл израз „moral science” (*лат.*: moralis – духовен, нравствен, съответстващ на *ВЪТРЕШНАТА природа на човека* + scientis – знание, наука). Немският аналог на класическия израз, въведен в обръщение от английския философ – позитивист, икономист и обществен деец Джон Стюарт Мил (John Stuart Mill, 20.V.1806, Лондон, Великобритания – 8.V.1873, Авињон, Франция) в заключителната глава на неговото основно съчинение „Система на логиката” („*A System of Logic, Rationative and Inductiv*”) (Т. 1-2. 1843), в която с него се обозначава цикъл от практически дисциплини (морал, политика, право и т.н.), които се оказват концептуално натоварени¹⁸.

Независимо от концептуалната натовареност на „науките за Духа”, в съвременното масово университетско образование, разграничаването на философското, хуманитарното знание (за *идеалния* свят – на Духа, мисленето, съзнанието: res cogitans) от естествено-научния, техническия (за *материалния* свят – на протяжната и локализираната материя: res extensa), за съжаление, напълно удовлетворява масовия обществен интелект.

Разпространението на атеизма и потребителството са нанесли сериозен урон на миогледа на съвременния човек с *разделянето на неговия свят на идеален и материален*.

По думите на своя ученик Александър Мойсеевич Пятигорский (30.I.1929, Москва, СССР – 25.X.2009, Лондон, Великобритания) – руско-британски изтоковед, будолог, индолог, един от основателите – с Юрий Михайлович Лотман (28.I.1922, Петроград, СССР – 28.X.1993, Тарту, Естония) – на Тартуско-московската семиотична школа, автора на текстовия модел на комуникацията, – *изказвани* в многочисленни лекции и видеозаписи, Ю. Н. Ръорих е бил „от нетукашни страни”. А. М. Пятигорский пояснява, че става въпрос за феномена на личността на Ю. Н. Ръорих, носещ съзнание за *вертикалната природа на мисленето – връзката с Бога – проява на тантризма* (в будизма: тантра /санскр., англ.: tantra – „връзка, нишка, последователност”/ – съставна част на учението Ваджраяна, свързана с практиката на пограничните просветлени състояния, смъртта и междинните състояния между смъртта и следващото раждане (бардо) и достигането до окончателния резултат – състоянието на Буда: Бог е енергия, сила, съзнание, а главната задача на човека е *одухотворяването на материята*)...

IV. II. Историята по Ръорихи

Историята в мировъзприятието на Ръорихи е Откровение, където проявите на духовната еволюция са прояви на космичното, а човешката природа е проява на Божественото.

Мисленето – според Ръорихи – *не се редуцира до човека*, то е осъзнаване на Божественото в нас – и в него е нашата космична отговорност пред мирозданието, и в тази връзка – културата като проява на геокосмичната мисия на човека е феномен на *духовно-културната еволюция*, а изкуството и науката са средства за спасението на планетата от бъдещи гибелни катаклизми на човечеството.

Във връзка с описания възглед в семейството на Ръорихи мъжкото и женското начало – са сърцевина на Божественото, идващо в тантризма от Шива (*санскр.*: благ, милостив) и Шакти (*санскр.*: мощ, сила): Шакти е името на великата вселенска безкрайна Божествена енергия, която е творяща и изпълнителната сила на океана на Божественото съзнание (Шива); при това Шакти се намира в непрекъснато сливане с Шива, явявайки се с него два неразделни аспекта на *една реалност*. Шакти – е трансформация, изменение, времето, което бяга и постоянно се променя, а Шива е пространството, стабилността, вечността.

Във времената на ХХ-XXI в. – на идеите на социалното равенство на половете, феминистките и пр. залитания в крайности и имащите място особено днес изопачения на човешката природа – като целебна противоотрова сияят ликове на Божествената същност на семейството Ръорихи като проява на тъждественост на космичното и човешкото, от които така горестно далече е нашето време.

IV. III. Посланията на Ръорихи

(Думи на Елена Ивановна Ръорих,
обърнати към хората на съвременната ни епоха)
(прев.: А. К.)¹⁹

„Именно огънят на пространството, бидейки осъзнат, се превръща в психическа енергия.” (30.9.35) [19, Т. 2, с. 18];

„Главното въздействие не е в словата, но в качеството и напрегнатостта на нашия вътрешен огън.” (30.9.35) [19, Т. 2, с. 20];

„Само силните духом, не привързани нито към нещо земно, могат да знаят истината в цялата ѝ надземна красота.” (24.9.35) [19, Т. 2, с. 29];

„Всяка разбита илюзия е стъпало на знанието. Животът е безсмислен без подвиг.” (1.10.35) [19, Т. 2, с. 32-33];

„Нима е възможен подвиг без трудности.” (1.10.35) [19, Т. 2, с. 33];

„Разраствайте крилата на духа, те ще Ви пронесат над всички пропасти и заветното желание може да се изпълни.” (9.12.35) [19, Т. 2, с. 94];

„Хората не си дават сметка, че основата на великите събития е в промяната на пространствените лъчи, в сближението на световите, в обновлението на съзнанието, което ще даде ново отношение към живота.” (12.12.35) [19, Т. 2, с. 96];

„Всичко е отворено, всичко е достъпно, но да влезем и да вземем ние можем само сами.” (11.1.36) [19, Т. 2, с. 107];

„Задачата на националния гений се състои в това – да се претворят и пропуснат през призмата на своето съзнание достиженията на всички народи и векове и да се даде свой неповторим синтез на този конгломерат от творчески фиксации.” (17.1.36) [19, Т. 2, с. 108];

„Преди да продължи нататък, е нужно съзнанието на човечеството да ббере това, което вече е дадено.” (21.1.36) [19, Т. 2, с. 120];

В духовен план Ръориховският човек вижда света като единно диалектично цяло, в което е ценен универсумът на единението, а не противопоставянията, в което се и проявява Божествеността на човешкото съзнание...

„Я в буре деяний, в житейских волнах,

В огне, в воде,

Всегда, везде,

В извечной смене

Смертей и рождений.

Я – океан,

И зыбь развитья,

И ткацкий стан

С волшебной нитью,

Где времени кинув сквозную канву,

Живую одежду я тку Божеству.” – **И. В. фон Гете**²⁰ / Прев. от нем. на рус.: **Б. Л.**

Пастернак)²¹...

V. РЪКОПИСИТЕ НЕ ГОРЯТ

„Когато разказваме история, ние живеем Памет.” –

Аманда Горман

В родния ми дом, в който М. Куманов прекрачи за първи път прага в началото на 1972 г. – по повелята на своя духовен наставник – неговият кръстник **о. Николай – Николай Лвович Самохин** (1880, Руска империя – 1965, София) – граф, офицер, галиполиец, който е в България от 1921 г.²², имахме постоянно художествени преживявания, защото духът на литературата, музиката и изкуството бяха неговата аура – те бяха ликът на живота...

В края на 1974 г. бъдещият автор на *АРБ (Ю – Х – И)* ме покани на премиерата в България на узбекския филм „*Абу Рейхан Бируни*” (*Abu Rayhan Muhammad ibn Ahmad al-Biruni /973-1048/, перс.*)²³, посветен на персийския учен – енциклопедист и мислител, създал капитални трудове по история, география, филология, астрономия, математика, механика, геодезия, минералогия, фармакология...

М. Куманов беше гледал няколко пъти този филм в родината му преди това, работейки дълго време в архивите там...

Когато на екрана блесна сцената, изобразяваща възлюблената на учения – неговата ученичка Рейхана, изпратена от *милостивата* съдба, за да спаси ръкописите на Абу Рейхан Бируни, *моят Вергилий* се обърна към мен и не свали погледа си от мен до края на филма...

Този поглед беше вперен отново в мен, но държеше и ръката ми, и ме закриляше, когато работихме над неговите *историографски* и *енциклопедични хипертекстове*, включени в „*ЛИСНТ, МЕHR ЛИСНТ!*” (С., 2022)²⁴ – проф. **В. Н. Златарски** (с. 23-223), *акад. А. Теодоров-Балан* (с. 225-593), *Православието в България* (с. 595-938), *Паисиезнанието* (с. 939-964), *Предсмъртната изповед на крал Милан* (с. 965-974), последвани от *ПБ (КИЕ)* (С., 2023; Ново изд. 2024).

За осъществяването на мегахипертекстовата публикация на *АРБ (Ю – Х – И)* на М. Куманов възприех като *дар свихе* отклика на *плеядата учени*, приели поканата ми да съдействат за *спасяването* на ръкописа и за обнародването му в достоен вид – безценен

нравствен жест на ерудити – филантропи от особено голяма нравствено-етична величина.

И този техен жест ми е така скъп, каквато би била и благодарността на автора на опуса, ако той сам би имал възможността да им повери съдбата на своето трикнижие...

С настоящите редове бих искала да дам израз на моята безкрайна благодарност, която отправям към целия екип на изданието „*Авраамическите религии (Юдаизъмът – Християнството – Ислямът) в България*”, осъществено под егидата на Негово Светейшество Патриарх † Даниил Български – биобиблиогр. в ПБ (КИЕ), с. 246 и Румен Радев – Президент на Република България, – и специално на членовете на:

- **Обществения издателски съвет**: Н. Пр. Мелнишки епископ Герасим – биобиблиогр. в ПБ (КИЕ), с. 219; Н. Впр. архиепископ Христо Проиков – биобиблиогр. в ПБ (КИЕ), с. 913; Н. Пр. д-р Месуд Ахмади Афзади – Културно аташе на Ислямска република Иран в България, асистент в Катедрата по сравнително религиознание и мистицизъм на Ислямския университет Азад – Северен Техеран, Иран – с. 952-955 на АРБ (Ю – X – И); **акад. проф. д.м.н. д-р Николай Ярмов** – водещ републикански хирург в онкохирургията и в спешната хирургия – библиограф и издател (Медицински институт на Министерството на вътрешните работи – София, дългогодишен ръководител на катедра по хирургия и началник на клиниката по хирургия във Втора хирургия на Университетска болница „Александровска” – Медицински университет в София – България; действителен член на Международната академия по информатизация при ООН / МАИ при ООН); **проф. д.ф.н. † Руджеро Гиляревский** – филолог, специалист в областта на информатиката, научните и масовите комуникации; Заслужил деец на науката на Руската Федерация; Ръководител на научни изследвания по информатика във Всеруския институт за научна и техническа информация към Руската академия на науките (ВИНИТИРАН); **проф. д.ф.н. Лариса Найдич** – Еврейски университет в Йерусалим – Израел – с. 29-30 и 944-951 на АРБ (Ю – X – И); **проф. д-р Александър Оскар** – биобиблиогр. в ЮБ (КИЕ), с. 136; **г-н Роберт Джераси** – биобиблиогр. в ЮБ (КИЕ), с. 96; **проф. д.ф.н. Цветан Теофанов** – с. 24-25, 28-29, 46, 931-943 на АРБ (Ю – X – И) и биобиблиогр. в ИБ (КИЕ), с. 855-857; **проф. д-р Стоянка Кендерова** – 29-30 и биобиблиогр. на АРБ (Ю – X – И) в ИБ (КИЕ), с. 774-777; **проф. д-р Иво Панов** – с. 30-31 на АРБ (Ю – X – И) и биобиблиогр. в ИБ (КИЕ), с. 810-811;

Особена благодарност отправям към авторите на *дейксисите* на АРБ (КИЕ):

- **научният и езиков редактор на опуса проф. д.ф.н. Цветан Теофанов**, методологията и историографията на чиито изследвания са базови за АРБ (Ю – X – И);
- **езиковият редактор на тридцет проф. д.ф.н. Лариса Найдич** – с. 29-30 и 944-951 на АРБ (Ю – X – И);

- **библиографските редактори**, синтезирали и осмислили философското, емпиричното и визуалното *intentiō* на трикнижието:

-- **полиглотта доц. д-р Никола Казански** (лингвистична и информационна логистика на изданието – Централна библиотека на Българската академия на науките /БАН/ – с. 958-959 на АРБ (Ю – X – И) (на доц. НК принадлежат и прев. от англ. на бълг. на *дейксисите* на проф. Л. Н. /с. 948-949/ и д-р М. А. /с. 952-953/) и

-- **историографа д-р Николай Василев** (морфологична и графическа когнитивна платформа на триптиха – УниБИТ) – с. 956-957 на АРБ (Ю – X – И);

- **членът на Обществения издателски съвет, Н. Пр. д-р Месуд Ахмади Афзади**.

Безкрайна и специална е признателността ми към осъществилите отговорната **семантична научна и езикова редакция на АРБ (КИЕ)**, благодарение на която е академичният характер на трикнижието:

- **по Исляма** – с. 695-930 на АРБ (Ю – X – И), принадлежаща на:

-- **арабиста-литературовед и ислямовед проф. д.ф.н. Цветан Теофанов** (универсален и арабски духовен и езиков контекст);

-- **османиста и арабиста проф. д-р Стоянка Кендерова** (османски и арабски духовен и езиков контекст);

-- **ираниста, специалист по персийска литература и култура проф. д-р Иво Панов**

(ирански духовен и езиков контекст);

- по **Юдаизма** – на *полиглата* **проф. д.ф.н. Лариса Найдич**.

Изпълнена с признателност към за **общата редакция на трикнижното АРБ (КИЕ)**, принадлежаща на **о. Стефан Пашов** (Българска православна църква).

Благодаря и на работилите в недрата на **библиографската редакция на триптиха**, направила възможно изграждането и на справочния ѝ, и на библиометричния ѝ инструментарий – картината на вторично-документална компаративистика на съдържанието на **АРБ (КИЕ)**:

- *историците*: **акад. проф. д-р Венцислав Велев** (УниБИТ, МАИ при ООН;

Председател на Националния комитет по програмата на ЮНЕСКО „Паметта на света” / Memory of the world/); **проф. д-р София Василева** (УниБИТ) и **д-р Десислава Костадинова** (Институт за исторически изследвания при БАН);

- *библиографа* **гл. ас. † Диана Ралева** (Институт за литература при БАН);

- *информатика* – *полиглот* **Марияна Максимова** (Национална библиотека „Св. Св. Кирил и Методий” /НБКМ/, Столична библиотека – София).

Специална благодарност отправям на **редакторите, коригирали текста** – *полиглотите*: **д-р Ариф Абдуллах** (*арабист* – Висш ислямски институт – София, Нов български университет – София); **г-н Антон Даскалов** (*класик* – Медицински университет – Пловдив, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”, УниБИТ); **г-жа Цветана Найденова** (*езиковед* – НБКМ).

Моята дълбока благодарност поднасям на **рецензентите на енциклопедичното трикнижне АРБ (КИЕ)**, очертали мястото му и в *библиографски*, и в *екстериорно* базираните *булгарика* и *енциклопедика* на ХХI в. – в световната парадигма на информационното – знанието общество:

- *информатика* – *филантроп* и *благодетел* **акад. проф. д.ик.н. Стоян Денчев** – *архитект* на съвременната информационна среда без държавни, институционални и административни граници, по която именно на него принадлежи *тървата* и *единствена теория*, успешно внедрена отново от него в полето на науката и културата като *ликове на обществения климат* (СУ, Информационен център за трансфер на технологии „Информа” – София, България, Университет на Калифорния в Бъркли – САЩ; създател и дългогодишен Ректор на УниБИТ и Председател на Съвета на настоятелите на УниБИТ; Председател и Почетен председател на Съюза на народните читалища в България; действителен член на МАИ при ООН – биобиблиогр. в ПБ (КИЕ) / Ново изд. 2024, с. 1797 и с. 146-165 и 960-962 на АРБ (Ю – Х – I) и

- *библиотековеда* – *библиограф* **проф. д-р Ирина Линден** (Санкт-Петербургски държавен институт за култура – Русия, Университет на Род Айлънд – САЩ, Международно библиотекарско почетно дружество *Bibliothekarios philax mathesis* /старогр.: „библиотекарите – пазителите на знанието”/ – Дейви, Флорида – САЩ, Института за превод в Москва – Русия) – с. 963-966 на АРБ (Ю – Х – I).

... **Ръкописите не горят** – когато присъства съзнанието в нас за нетленната сила на Духа Животворящ, Който е решаващ за онтологичното безсмъртие или забвение на всичко в света...

– *Простите, не поверю, – отговорил Воланд, – этого быть не может,*

рукописи не горят. –

Он повернулся к Бегемоту и сказал:

– Ну-ка, Бегемот, дай сюда роман.

Кот моментално вскочил со стула,

и все увидели, что он сидел на толстой пачке рукописей.

Верхний экземпляр кот с поклоном подал Воланду.

Маргарита задрожала и закричала, волнуясь вновь до слез:

– Вот она, рукопись! Вот она!

Она кинулась к Воланду и восхищённо добавила:

– Всесилен! Всесилен!

(Михаил Булгаков –

„Мастер и Маргарита”) ...

Цитирана литература и бележки

¹ **Куманова, А. Милен Куманов:** Биобиблиогр. (301 ном. назв. на моногр. справочно-енциклопед. тр. на авт. и лит. за него): I. Curriculum vitae / Н. Василев (с. 282-300; 301-318); II. Биобиблиогр. / А. Куманова (с. 319-413); III. Структуриране на справочен апарат към първоизточника / А. Куманова: Именен показалец (с. 414-417). 8 изд. // *Куманова, А. Персонална биобиблиография: Учебник – модел на енциклопед. втор.-докум. хипертекст: практикум по общо библиографознание*. С., 2024, с. 278-417.

² По време на борбата си срещу богомилската ерес (манихей, патарени, катарии, албигойци) римската курия възлага на най-видни учени да я изследват и да определят нейния произход.

Всички те я определят еднозначно като „**Българската вяра**”.

Ето някои от тях: **Папа Григорий IX** (Gregorius IX, *Papa*, 1227-1241) – писмо до унгарския крал Бела IV; **Свети Бернар Клервоски** (Bernard de Clairvaux, *St.*, 1090-1153) – проповед от 1145 г.; **Роберт от Сен Мариен д’Ауксер** (Robert de Saint-Marien d’Auxerre, 1156-1212) – „*Универсална хроника*” (1202); **Матей Парижки** (Matthew Paris, 1200-1259) (1205) – **Mateus Parisiensis**. *Chronica maiora*. // *Monumenta Germaniae Historica (M.G.H.). Scriptorum* (Hannoverae), 1988, T. 28; **Гийом дьо Нанжис** (Guillaume de Nangis, ?-1300); **Етиен дьо Бурбон** (Étienne de Bourbon, 1180-1261) (1217) – *Anecdotes historiques, légendes et apologues, tirés du Recueil inédit d’Étienne de Bourbon, dominicain du XIII s.* Paris, 1887; **Дуран де Хуеска** (Durand de Huesca (1160-1224) – „*Антикатарски сборник*” (**Liber contra Manicheus**. S.l., 1220); **Жак Бенин Босюе** (Jacques-Bénigne Bossuet, 1627-1704); **Антоан Донден** (Antoine Donday, 1898-1987) – **Donday**. A. L’origine de l’hérésie médiévale. // *Rivista di storia della chiesa in Italia*. (Roma), 6, 1952, p. 63-78; **Жан Дюверноа** (Jean Duvernoy, 1917-2010); **Ели Гриф** (Elie Griffe, 1899-1978) – **Griffe**. E. Les débuts de l’aventure cathare en Languedoc (1140-1190). Paris, 1969; **Марсел Дандо** (Marcel Dando, 1916-?) – „*Корените на катаризма*” (**Dando**, M. Les origines du catharisme. Paris, 1967); **Пиер Дюрбан** (Pierre Durban) – „*Актуални проблеми на катаризма*” (**Durban**, P. Actualités de Catharisme. Toulouse-Bordeaux, 1068); **Вроок**, C. Heresy and Religious sentiment: 1000-1250. // *Bulletin of the Institute of Historical Research* (Oxford), 41, 1968, p. 119.

³ **Крейно**, Р. Културна антропология: Как да разбираме себе си и другите / Прев. от англ. А. Николова и др. С., 2000.

⁴ **ЗЛАТНА ХРИСТОМАТИЯ НА БЪЛГАРИЯ:** В 2 т.: Т. 1. Антология (Архитектура на българ. изящна словесност); Т. 2. Коментар (Структурно-типологичен модел на българ. изящна словесност) / състав., послесл. Н. Василев, А. Куманова. С., 2025.

⁵ **Куманова, А.** Модели на детайлни библиографски описания; Модели на структуриране на показалеци. // *Куманова, А. Персонална биобиблиография: Учебник – модел на енциклопед. втор.-докум. хипертекст: практикум по общо библиографознание*. С., 2024, с. 1640-1675; 1676-1813.

⁶ **Опис N 1** на документите от фонд 849, Фондообразовател **Тодор Боров (Тодор Цветанов Тодоров)** на Нац. библ. „Св. Св. Кирил и Методий” / Нац. библ. „Св. Св. Кирил и Методий”; съст. К. Божилова и др.; Науч. ред. М. Бошнакова, Р. Иванов. С., 2019. 457 с. – Достъпен онлайн <nationallibrary.bg/wp/wp-content/uploads/2019/01/Т.Боров-23.01.pdf>. 4.10.2025.

⁷ *Публ. по тр.: Теофанов*, Цв. Нощното пътешествие на **Пророка Мухаммад** (Статии) (III 103). // *GLORIA BIBLIOSPHERAE* (Нишката на Ариадна): Изследвания в чест на акад. проф. *Александра Куманова*: Юбил. сб. по случай 65 год. от основаването на УниБИТ = GLORIA BIBLIOSPHERAE (Ariadne’s Thread): Studia in honorem Acad. Prof. Alexandra Kumanova: A Festschrift for 65th Golden Jubilee of the University of Library Studies and Information Technologies in Sofia / Науч. ред. Стоян Денчев; Състав., предг. и интервю Николай Василев. С., 2016, с. 936-947.

⁸ **Е-библиотека „ПРАВОСЛАВИЕ” („ORTHODOXY”): Православието в България: Кратка историческа енциклопедия: Незавършен тр.:** Фрагм.: А – Б (с. 613-742) <... В – Я> / Авт., науч. ред. с. 595-896), анот. на българ. (с. 597) и англ. (с. 598), предг. (с. 599-608), упътване (с. 609-611), съкр. (с. 611-612), прил. [пълнотекст. справочно-информ. база на първоизточника – гецапплан и кадастър на тр.: взаимнопрепокриващи се разрези – информационна ризома] (с. 743-896) М. Куманов; худ. на кор. по идея на М. Куманов (с. 597) К. Нинов; Под общ. ред. на о. Стефан Пашов; Библиогр. ред. на А. Куманова и др. (с. 937-940). // *Licht, mehr Licht! В памет на професор Милен Куманов*: Юбил. сб. по случай 80-год. от рожд. на учения. С., 2022, с. 595-938: със 181 ил.

Други библиогр. ред. Н. Казански, Н. Василев, Д. Костадинова, Ц. Найденова.

Съдържа и: Библиогр. списък на цит. лит. (с. 897-933) и Списък на ил. (с. 934-936) [по букви А – Б] / А. Куманова, Н. Казански, Д. Костадинова.

ЕНЦИКЛОПЕДИКА (с. 1-10; 1491-1800) / авт. А. Куманова: „*Православието в България: Кратка историческа енциклопедия*” – **ПБ (КНЕ)** (с. 1-10; 11-1112; 1113-1416; 1417-1490) / авт. и науч. ред. М. Куманов; библиогр. ред. и публ. / А. Куманова: Диптих по информ. моделиране на хипертекст:

Кн. I. Учебник по структуриране на *енциклопедия* / Н. Василев – дейкис, граф. и библиогр. ред. на изд.; Н. Казански – дейкис и библиогр. ред. на изд.; о. Стефан Пашов – обща ред. на публ. на *ПБ (КИЕ)*; Рец.: С. Денчев, И. Линден. С., 2023. 1800 с.: със 778 ил. с разр. паг. Библиогр.: 7 662 назв. в три систематиз. списъка на лит. (1. *Енциклопедика*: 1098 /1054 ном. и 44 непом./; 2. *ПБ (КИЕ)*: 6275 ном.; 3. *М. К. Биобиблиогр.*: 289) библиогр. записа общо на 50 ез. (*азерб., англ., араб., арм., асир., беларус., бълг., вьетн., глаг., гр., дат., ивр., идиш, исп., ит., казах., кир., кит., кор., лат., луж., мак., нем., норв., пехл., пол., порт., рум., рус., санскр., словаш., словен., сръб., старобълг. – църковнослав., старогр., старослав., сърбохърв., тайс. (тайланд.), тохар., тур., удмурт., укр., унг., фарси, фр., хинди, хърв., чеш., швед., яп.*). (Факлоноски; XXXIII)

Други библиогр. ред. на *ПБ (КИЕ)*: В. Велев, Д. Костадинова, М. Максимова, Д. Ралева.
Изд. е в чест на 70-год. от възстановяването на Българската патриаршия; Посв. на М. Куманов.
Ново изд. 2024.

⁹ ЕНЦИКЛОПЕДИКА (с. 1-10; 1491-1804) / авт. А. Куманова: „*Православието в България: Кратка историческа енциклопедия*” – *ПБ (КИЕ)* (с. 1-10; 11-1112; 1113-1416; 1417-1490) / авт. и науч. ред. М. Куманов; библиогр. ред. и публ. / А. Куманова: Диптих по информ. моделиране на хипертекст: Кн. I. Учебник по структуриране на *енциклопедия* / Н. Василев – дейкис, граф. и библиогр. ред. на изд.; Н. Казански – дейкис и библиогр. ред. на изд.; о. Стефан Пашов – обща ред. на публ. на *ПБ (КИЕ)*; Рец.: С. Денчев, И. Линден. Ново изд. С., 2024. 1804 с.: със 786 ил. и 4 диагр. с разр. паг. Библиогр.: 7 676 назв. в три систематиз. списъка на лит. (1. *Енциклопедика*: 1098 /1054 ном. и 44 непом./; 2. *ПБ (КИЕ)*: 6289 ном.; 3. *М. К. Биобиблиогр.*: 292) библиогр. записа общо на 50 ез. (*азерб., англ., араб., арм., асир., беларус., бълг., вьетн., глагол., гр., дат., иврит, идиш, исп., ит., казах., кирил., кит., кор., лат., лужиш., мак., нем., норв., пехлеви, пол., порт., рум., рус., санскр., словаш., словен., ср., старобълг. – църковнослав., старогр., старослав., сърбохърв., тайски (тайланд.), тохар., тур., удмурт., укр., унг., фарси, фр., хинди, хърв., чеш., швед., яп.*). (Факлоноски; XXXVI)

Други библиогр. ред. на *ПБ (КИЕ)*: В. Велев, Д. Костадинова, М. Максимова, Д. Ралева.

По случай 1160-год. от Покръстването на българите в 864 г.

Изд. е в чест на 71-год. от възстановяването на Българската патриаршия; Посв. на М. Куманов.

1. изд. 2023. – На с. 1500 и 1634 на *цит. и наст. изд.* са отразени Кн. II на диптиха: Уч. по структуриране на *българика* и е-публ. на тр.

¹⁰ LICHT, MEHR LICHT! В памет на професор *Милен Куманов*: юбил. сб. по случай 80-год. от рожд. на учения = LICHT, MEHR LICHT! In memory of Professor Milen Kumanov: festschrift on the occasion of his 80th anniversary / Н. Аврейски ... [и др.]; състав. А. Куманова ... [и др.]; предг. и диалог – дейкис: А. Куманова, Н. Василев; ил. К. Константинова; рец. В. Гюзелев ... [и др.]. С., 2022. 1800 с.: с 1042 ил.; 28 лингв. табл.; 314 факсим. (Факлоноски; XXXII)

Други авт.: Н. Александрова, Б. Ангелов, Б. Ангелов, А. Ангелова, М. Ангелова, А. Арнаулов, А. Куманов Атанасов, А. Атасой, П. Базанов, Т. Бахтурина, С. Бенева, И. Бистри, Х. Богова, В. Бонева, В. Борисова, Б. Буажашка, Н. Василев, С. Василева, В. Велев, П. Величкова, Д. Веселинова, П. Велчев, И. Гарванов, М. Гарванова, А. Георгиев, Б. Георгиев, Л. Георгиев, В. Георгиева, С. Георгиева, В. Герова, Р. Гиляревски, И. Гранитски, М. Грба, А. Гребенаров, Д. Григорова, С. Груджиен, Л. Гълъбова, А. Данчева-Василева, А. Даскалов, Р. Даскалов, Н. Дениз, С. Денчев, Т. Димитрова, П. Димов, А. Димчева, В. Добрева, У. Еко, М. Енчева, Н. Жечев, Л. Зарева, З. Зафер, о. Збигнев Тенча, Ц. Златкова, А. Иванова, С. Илиева, Л. Йовинска, Ц. Йовчева, Ю. Йорданов, Н. Казански, И. Камбурова, И. Камил, М. Караиванова, П. Кендеров, А. Кенън, Е. Кикарина, М. Кияни, А. Клементиев, П. Колев, И. Константинов, К. Константинова, Д. Костадинова, Т. Кръстанов, М. Кръстева, Р. Кръстева, М. Куманов, А. Куманова, о. Кшищоф Кужок, В. Леонов, И. Линден, Ф. Линден, Ма Сипу, А. Максимова, М. Максимова, Г. Манолова, В. Манчев, М. Маринова, В. Мелник, Т. Милкинска, М. Минина, Г. Михеева, М. Модева, Х. Мутова, Ж. Назърска, С. Найденова, Ц. Найденова, Л. Найдич, И. Николова, Т. Николова, К. Николов, К. Нихоритис, П. Павлов, Ф. Панайотов, А. Пандулис, И. Панов, А. Пенева, И. Петева, С. Петкова, И. Петров, протоерей Петър Кулдузи, А. Печилков, В. Писанов, Л. Писанов, Д. Попов, В. Попова, Н. Поппетров, Д. Правдомирова, К. Пращников, А. Рабаджийска, Д. Ралева, Е. Руснинова, Е. Сачев, П. Симова, Н. Ситникова, Д. Славова, А. Соколов, И. Соколов, М. Соколова, Ц. Стайкова, С. Степанов, о. Стефан Пашов, О. Стефанов, В. Стефанова, М. Стефанова, Т. Стилиянов, К. Стоев, Ю. Стояров, Т. Стоянова, Ц. Стоянова, А. Субето, К. Събева, А. М. Таммаро, М. Тахиров, Ц. Теофанов, Т. Ст. Тодоров, Т. Тодорова, Н. Томова, К. Топалов, Т. Тошев, М. Тошева, И. Трендафилова, К. Узунова, С. Филипова, Х. Фиози, А. Фол, В. Фол, И. Фостер, С. Цанков, Н. Пр. Запорожки епископ Лука, В. Чантов, А. Шмидт, А. Шопов, Н. Янков, И. Янкова; Други състав.: Н. Василев, А. Димчева; Други рец.: Н. Яръмов, Ф. Панайотов, Н. Жечев, И. Петева, И. Линден. – Текст на 40 ез.: *бълг., рус., англ.; азерб., араб., арм., вьетн., глаголица (старобълг. „Константин-Кирилова” азбука), гр., дат., ивр., идиш, исп., итал., казахски, кирилица (старобълг. „Църковно-славянска” азбука), кит., лат., лужишки, нем., норв., пол., порт., рум., санскр., словашки, словенски, ср., старославянски, тайски (тайландски), тохарски, тур.,*

удмуртски, укр., фарси, фр., хърв., чешки, шв., яп. – Биогр. бел. с фотопортр. за 183 авт. на наст. кн. от 17 държави: Австрия, България, Великобритания, Грузия, Гърция, Израел, Иран, Италия, Канада, Китай, Молдова, Полиа, Русия, САЩ, Турция, Украйна, Франция. – Библиогр. след отд. публ. – Съдържа и: 5 кн. на М. Куманов: Проф. Васил Златарски (с. 23-223), Акад. Александър Теодоров Балан (с. 225-593), Православието в България (с. 595-938), Паисиезнанието (с. 939-964), Предсмъртната изповед на крал Милан (с. 965-974); биобиблиогр. на учения / А. Куманова (с. 1219-1244) и негови авторг. / Д. Костадинова (с. 1245-1269). – Пермутационен индекс на 168 публ. в изд., 5 от които – тези на М. К. – са хипертекстове.

Юбил. изд., посв. на 300-год. от рожд. на Св. о. Паусий Хилендарски (1722-1773 г.) и 260-год. от създаването на „История славяноболгарская...“ (1772 г.).

Обществен изд. съвет: Н. Пр. Мелнишки епископ ГЕРАСИМ, Н. Впр. архиепископ Христо Пройков, акад. проф. д.ист.н. Г. Марков, проф. д.ф.н. Р. Гиляревски; Ред. съвет: акад. проф. д.ик.н. С. Денчев – отг. ред., науч. ред.

Куманова, А. Персонална биобиблиография: Учебник – модел на енциклопед. втор.-докум. хипертекст: практикум по общо библиографознание = Personal biobibliography: Manual – model of an encyclopaedic secondary-documental hypertext: practical course of general bibliography (с. 1-97; 1640-1675; 1676-1813): *Александър Теодоров-Балан: Автобиобиблиогр.* (1954); *Дигитализация / А. Куманова; Справ. апарат: А. Куманова, Н. Казански, Д. Костадинова; Науч. комент. / А. Куманова; под ред. на М. Куманов (2021) (с. 98-277); Милен Куманов: Биобиблиогр. / А. Куманова (с. 278-417); А. Куманова: Автобиобиблиогр. (с. 418-1639); Обща ред. С. Денчев – послесловие (с. 1814-18); Отг. ред. Д. Стоянова; Науч. ред. Н. Василев – преамбули (с. 102-106; 282-318; 422-433), дейкис (с. 1837-1838); Библиогр. ред.: К. Александрова – послесловие (с. 1819-1822) и др.; Рец.: И. Петева (с. 1827-1828), Н. Казански (с. 1829-1836). С., 2024. 1846 с.: с 21 портр., 5 сх. (Факлоносии; XXXVII)*

Други библиогр. ред.: В. Велев, И. Линден – послесловие (1823-1826), С. Филипова, Д. Костадинова,

И. Камбурова, М. Максимова.

Посв. на 1160-год. от Покръстването на българите в 864 г.; Посв. на славния 75-год. юбилей на УниБИТ; Посв. на светлата памет на Бъле. библиогр. инст. „Елин Пелин“ (1941-1963), възлъттил под началото на проф. Тодор Боров истинния дух на библиогр. култура.

Съдържа: 1) С. 9-97: Учебник: модели на библиогр. описания (с. 1640-1675) и показалци (с. 1676-1813) / А. Куманова; 2) С. 98-277: *Александър Теодоров-Балан: Автобиобиблиогр.* (1107 ном. назв. – на всички авт. публ.): I. Curriculum vitae / Н. Василев (с. 102-104; 105-106); II. Дигитализация на първоизточника / А. Куманова (с. 107-227); III. Структуриране на справ. апарат към първоизточника / А. Куманова, Н. Казански, Д. Костадинова (с. 228-259); Именен показалец (с. 228-233); Показалец на период. изд. (с. 233-237); Показалец на рец., отз. и крит. бел. (с. 237-253); Показалец на прев. (с. 253-255); Геогр. показалец и институции (с. 255-259); IV. Създаване на съвр. науч. комент. към първоизточника под науч. ред. на М. Куманов / А. Куманова (с. 260-277). Ново изд. на автобиобиблиогр. на А. Т.-Б. I. изд. 2022; 3) С. 278-417: *Милен Куманов: Биобиблиогр.* (301 ном. назв. на моногр. справочно-енциклопед. тр. на авт. и лит. за него): I. Curriculum vitae / Н. Василев (с. 282-300; 301-318); II. Биобиблиогр. / А. Куманова (с. 319-413); III. Структуриране на справочен апарат към първоизточника / А. Куманова: Именен показалец (с. 414-417). Ново изд. на биобиблиогр. на М. К. [1. публ.] 2008; [2. публ.] 2008; [3. публ.] 2014; [4. публ.] 2022; [5. публ.] 2023; [6. публ.] 2023; [7. публ.] 2024; 4) С. 418-1639: *Александра Куманова: Автобиобиблиогр.* (7822 ном. назв. – на всички авт. публ. и на лит. за нея): I. Curriculum vitae / Николай Василев (с. 422-427; 428-433); II. Автобиобиблиогр. / А. Куманова (с. 434-1639); III. Структуриране на справ. апарат към първоизточника / А. Куманова, Д. Костадинова, И. Камбурова (с. 1561-1615); Именен показалец на автобиобиблиогр. (с. 1561-1583); Именен показалец на TABULA GRATULATORUM (с. 1584-1609); Показалец на епигр. на автобиобиблиогр. (с. 1610-1615). 6. прераб. и доп. изд. *Прев. публ.* на автобиобиблиогр. 2010. – 1. изд. 2014; 2. прераб. и доп. изд. 2016; 3. прераб. и доп. изд. 2017; 4. прераб. и доп. изд. 2018; 5. прераб. и подборно изд. 2020; 5) Информационната решетка на автобиобиблиографията и биобиблиографията: Холлист. виждане на света (Рац. представяне) / С. Денчев (с. 1814-1818); 6) Аксиология на библиографския труд в действие – Автобиобиблиогр. и биобиблиогр. (Енциклопед. модел) / К. Александрова (с. 1819-1822); 7) Highly professional treatment in the unity of the styles, standards and rules for personal bibliography (First mega-model of a hypertext encyclopaed. production in personal biobibliogr.) / I. Lynden (с. 1823-1824); 8) Високопрофесионално третиране в единство на стиловете, стандартите и правилата за персоналната биобиблиография (Първи мегамодел на хипертекстовата енциклопед. продукция по персонална биобиблиогр.) / И. Линден (с. 1825-1826); 9) Необходимо пособие – компас в библиографската теория и практика (Инст. аспекти) / И. Петева (с. 1827-1828); 10) Автобиобиблиографията и биобиблиографията – посвещение в рицарство (Библиографоведска проскопия) / Н. Казански (с. 1829-1836); 11) Духът на автобиобиблиографията и

биобиблиографията (Дейкис на науч. ред.) / Н. Василев (с. 1837-1838).

¹¹ **Месуд Ахмедн Афзади Разне Маафи**. Религиите в днешния свят – взаимно разбирателство или сблъсък[: Студия] / Науч. ред. А. Куманова. // *Везни*: Сп. за лит., изк., критика и филос. (С.), 2023, бр. 9, с. 99-113; с портр. и сх.

¹² **Рерих**, Н. К. Цветы Мории: Стихи. Берлин, 1921. 126, [2] с.

¹³ **Arts & Humanities citation index (АНЦИ)**. Philadelphia, 1976-. <<https://clarivate.com/products/scientific-and-academic-research/research-discovery-and-workflow-solutions/webofscience-platform/web-of-science-core-collection/arts-humanities-citation-index/>>. 12.07.2025.

Social sciences citation index (SSCI). Philadelphia, 1974-. <<https://clarivate.com/products/scientific-and-academic-research/research-discovery-and-workflow-solutions/webofscience-platform/web-of-science-core-collection/social-sciences-citation-index/>>. 12.07.2025.

Index to social science & Humanities proceedings (ISS HP). Philadelphia, 1976-. <<https://tischlibrary.tufts.edu/what-we-have/databases/conference-proceedings-citation-index-social-science-humanities>>. 12.07.2025.

¹⁴ **Куманова**, А. Generatio spontanea: Synoptic table of the World universal bibliography from 3RD c. BC to 21st c.: An atlas – electronic library „Universalica” (Model of the secondary-documental framework of the biblio-info-noosphere): Textbook-compendium of General Bibliography. Sofia, 2018.

Publ.: About letters – О писменех. (Torchbearers; XXV)

New ed. 2018 / Sofia: St. St. Cyril and Methodius National Library.

New ed. 2018 / Sofia: Sofia City Library.

¹⁵ **Куманова**, А. Енциклопедика: Компенд. за библиотеките. 4. изд. С., 2025.

¹⁶ **ISIS current bibliography of the history of science and its cultural influences**. Philadelphia, 1974-. <<https://blog.isiscb.org/aboutoverview/>>. 12.07.2025.

¹⁷ **Чхандогья упанишада (7: 13. 1)**. // *Упанишады* / Пер. с санскр., исслед., комм. и прил. А. Я. Сыркина; Изд. ф-ма Вост. лит. Памятн. письмен Востока. Изд. 2-е, доп. Москва, 2000, с. [356]126.

В текста на *наст.* публ. – прев.: А. К.

¹⁸ **Куманова**, А. Введение в гуманитарную библиографию [Е-ресурс]: Библиографоведч. исслед.: Курс лекций по общ. библиографовед.: [в 2 ч.] Ч. 1-2. Нов. изд. С., 2007. 1 оптичен диск (CD-ROM) (42,1 MB) (1358 с.): текст.

Източник: Загл. екран ; Етикет; Обложка. – Системни изисквания: Windows 98/2000/XP ; CD устройство (CD-ROM). – Съдържа: 4 файла. – Изд. на Гос. высш. инст. библиотековедения и информ. технолог. – България, Санкт-Петербургск. гос. унив. культуры и искусств – Россия. Ч. 1. Философско-наукоевдеческа картина гуманитарного знания. Санкт-Петербург, 1995. 252 с.: с 24 сх., 3 табл. – 1. изд. Санкт-Петербург, 1995. – *Типогр. изд.*; Ч. 2. Библиографоведческа картина гуманитарной библиографии. С., 2005. LXXIX, 417, DCIX с.: с 3 гр. форми, 14 сх., 3 табл. Библиогр. (1244 нум. и 865 ненум. назв. на 20 ез.). Показалци: сист., предм. ист., геогр., именен, на символите, на хуманитарните измерения. – 1. изд. С., 2005. – *Типогр. изд.*

Публ. и във вид на е-кн. в изд. „3а буквите – О писменехъ” (2012): <<http://www.sno.unibit.bg>>. *Публ.* и в: <<http://www.local.svubit.org/2009/03/08/open-da>> – до 30.09.2010; от 30.09.2010: <<http://www.sno.unibit.bg>> <<http://elibrary.spbguki.ru/#/search?query>> <<http://www.nauka.x-pdf.ru/17iskusstvovedenie/436284-16-avkumanova-vvedenie-gumanitarnuyu-bibliografiyu-i-ii-filosofskonoaukovedcheskaya-kartina-gumanitarnogo-znaniya-bibliografo.php>> <https://www.academia.edu/upgrade?feature=name_mentions&trigger=mentioning-author-rw>.

¹⁹ **Рерих**, Е. И. Письма *Елены Рерих*. 1929-1938: В 2 т. Riga, 1940. – Т. 1. 514 с.; Т. 2. 535 с.

²⁰ **Goethe**, J. W. [von] *Faust*: Tragodie. T. I-II / Mit 163 Federzeichnungen von **F. Staffen**. Berlin, 1920. – Т. 1. 207 S.; Т. 2. 322 S.

²¹ **Пастернак**, Б. Л. *И. В. Гете* (1749-1832). *Фауст*. // *Пастернак*, Б. Л. Собр. соч. / авт. предисл. Д. С. Лихачев, сост., авт. примеч.: Е. В. Пастернак, К. М. Поливанов; худож. И. Сальникова: в 5-ти т. – Т. 2: Стихотворения: 1931-1959. Переводы. Москва, 1989, с. 526.

²² **ЛИХТ, МЕHR ЛИХТ!** В памет на *професор Милен Куманов*: юбил. сб. по случай 80-год. от рожд. на учения... . С., 2022, с. 977, 981, 985, 1071, 1110, 1111, 1112, 1117, 1119.

²³ *Пак там*, с. 1762, 1764, 1766.

²⁴ *Пак там*.

1.09.2025 г.

Трудове на Студентското научно общество при
Университета по библиотекознание и информационни технологии

Том XXI, 2026

*Proceedings of the Student Scientific Society of the State University
of Library Studies and Information Technologies*

Volume XXI, 2026

**„ПОВЕРХ ВСЯКОЙ ЛЮБВИ,
ЕСТЬ ОДНА ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКАЯ ЛЮБОВЬ”**

(Проблема планетарного мышления:

Н. К. Рерих и древо космизма)

**(Сделанное под воздействием „Авраамических религий в Болгарии” Милена Куманова
выступление на круглом столе „Синтез духа и материи. Как сохранять
культурное наследие” Ассамблеи народов Евразии и Африки.**

**К 150-летию Н. К. Рериха – Горно-Алтайск, Республика Алтай, Россия, 21.VI.2024)
(Представленный во время галапремьеры издания дейксис)**

Проф. д.п.н. Александра Куманова

I. Личность – Живая Этика геокосмического единства культур человечества

Николай Константинович Рерих (9.X.1874, Санкт-Петербург, Россия – 13.XII.1947, Наггар, Индия) принадлежит к редчайшим незаурядным элитным проявлениям человеческой жизни в качестве *нравственного поступка свободы Духа*, именуемых – Евангельским изречением: „*Дух дышит, где хочет*” (**От Иоанна** /3: 8/) – личностями:

„*Личность есть ценность, стоящая выше государства, нации, человеческого рода, природы, и она, в сущности, не входит в этот ряд. Единство и ценность личности не существует без духовного начала. Дух конституирует личность, несет просветление и преобразование биологического индивидуума, делает личность независимой от природного порядка.*” – **Н. А. Бердяев** (18.III.1874, Обухов, Украина – 24.III.1948, Кламар, Франция) [1].

Будучи ровесником *социальной революции* в России – 1917 г., – Н. К. Рерих стал *пророком* свершаемой в категории „длинного времени” (выражение **М. М. Бахтина** /17. XI.1895, Орел, Россия – 7.III.1975, Москва, СССР/) *духовной эволюции* как зов геокосмической природы предназначения человека, являющегося эманацией *Живой Этики* [2].

Ответ Н. К. Рериха „этикой поступка” (выражение М. М. Бахтина) жизни своей современной ему эпохе следует осмыслить и как ответ ее мыслителям *ноосферы*:

- и французскому математику из Сорбонны **Эдуарду Ле Руа** (Édouard Louis Emmanuel Julien Le Roy, 18.VI.1870, Париж, Франция – 9.XI.1954, Париж, Франция);
- и французскому геологу, палеонтологу-эволюционисту и философу **Пьеру Тейяру де Шардену** (Pierre Teilhard de Chardin, 1.V.1881, Орсин, Франция – 10.IV.1955, Нью Йорк, США);
- и российскому, украинскому и советскому ученому – естествоиспытателю, основоположнику биогеохимии **Владимиру Ивановичу Вернадскому** (28.II. [12.III.] 1863, Санкт-Петербург, Россия – 6.I.1945, Москва, СССР), по идее которого *ноосфера* –

как царство *разума*, – охватит всю область *живого вещества* планеты (биосфера которой является колыбелью человечества) и космоса...

„Поверх всяких России” [3] – и социальной, и экономической ... – выговорим сегодня, – Н. К. Рерих – как сын генеалогической линии Рюриковичей – нес в мир торжество „одной незабываемой России” [4] – *России Духа, России высокой элитной культуры конца XIX – начала XX вв.*, устремленной к интеллектуальному изменению сознания человечества.

„Поверх всякой любви” [5] – и к социальной, и к экономической ... – продолжим ныне, – Н. К. Рерих провозгласил абсолют „одной общечеловеческой любви” [4], созная духовную эволюцию как *геокосмическое единство* высокой элитной русской культуры конца XIX – начала XX вв., высокой элитной западной культуры и высокой элитной тибетско-монгольской корневой культуры планеты.

Русский художник, сценограф, философ-мистик, писатель, путешественник, археолог, общественный деятель Н. К. Рерих и его *семья* как проявление *геокосмической статусности человеческого мира*:

- супруга **Елена Ивановна Рерих** (12.II.1879, Санкт-Петербург, Россия – 5.X.1955, Калимпонг, Индия) – русский религиозный философ, писательница, общественный деятель;

- сыновья:

- - русский востоковед, лингвист, искусствовед, этнограф, путешественник, специалист по языку и культуре Тибета, монголовед **Юрий Николаевич Рерих** (3. [16.] VIII.1902 – 21.V.1960, Москва, СССР);

- - русский и индийский художник, общественный деятель, коллекционер восточного искусства **Святослав Николаевич Рерих** (23.X.1904, Санкт-Петербург, Россия – 30.I.1993), оставаясь *русскими* представителями элитной культуры конца XIX – начала XX вв., были *лицом*:

- и западной элитной культуры – и в Швейцарии, и в Великобритании, и в США,

- и элитной тибетско-монгольской корневой культуры, созданием мировых сообществ и культурных движений.

Об этом свидетельствует созданный Н. К. Рерихом *Пакт* – „*Пакт Рериха*” (англ.: *The Roerich Pact*, лат.: *Pax Cultura*), также известный как *Договор об охране художественных и научных учреждений и исторических памятников* (англ.: *Treaty on the Protection of Artistic and Scientific Institutions and Historic Monuments*) или *Вашингтонский Пакт* (англ.: *Washington Pact*) – первый в истории человечества международный договор о защите культурного наследия, установивший преимущество защиты культурных ценностей перед военной необходимостью, подписанный в Вашингтоне представителями двадцати одной страны Северной и Южной Америки 15 апреля 1935 г. 3 сентября 1948 г. *Пакт* был одобрен правительством Республики Индии.

Под символом *Пакта* – „Знамя мира” – был создан ряд организаций во многих странах мира, объединенных идеей „Мир через культуру”: мира на Земле можно достичь через культуру.

В 1942 г. Н.К. Рерих инициирует создание Американо-Русской культурной ассоциации (АРКА) (American-Russian Cultural Association) для установления взаимопонимания двух стран-союзниц во Второй мировой войне. Тогда происходит и его знакомство с Дж. Неру, и Николай Константинович выдвигает идею создания Индо-Русской культурной ассоциации (Indo-Russian Cultural Association) для налаживания культурного сотрудничества двух стран.

II. Знаниевый синтез гармонии планетарной целостности семей Рерихов *древа космизма*

Рерихи стали *говорящим бытием* планетарного универсума корневой для планеты восточной культуры, осуществляя **Центрально-Азиатскую** (1923-1928; маршрут: через Сикким, Кашмир, Ладак, Синьцзян, Россию, Монголию, Китай, Тибет) и **Маньчжурскую** (или Монгольскую, как ее называл сам Н.К. Рерих) (1934-1935; маршрут: в степных районах Китая, Маньчжурии, Внутренней Монголии) **экспедиции**.

В результате широкомасштабных духовных, философских, культурных, лингвистических и естественнонаучных исследований семей Рерихов в долине Кулу – в Наггаре, Индия им основан **Институт Гималайских исследований „Урусвати“** (санскр.: „свет утренней звезды“; лат.: *Urusvati*) (1928) – Институт будущего – и для тогдашних, и для нынешних времен – Институт синтеза геокосмических знаний человечества; с 1993 г. он входит в Международный мемориальный трест Рерихов (International Roerich Memorial Trust).

С 1930 по 1942 г. Ю.Н. Рерих состоял директором Института Гималайских исследований „Урусвати“ и одновременно редактировал **журнал „Урусвати“** (New York, 1931-1933), имеющий огромный эвристический, когнитивный и методологический вес для выстраивания системы знаний и сегодня, благодаря чему переиздан и в наши дни (New Delhi, (India, 2003) [6].

Семьей Рерихов оживлен **естественно укорененный ствол развивающегося живого древа историко-культурного развития человечества** – ее *Живой Этикой* – как на ладони антропоморфным аналогом Земли – **глазным яблоком** человека-творца – Н. К. Рериха – Е. И. Рерих – Ю. Н. Рериха – С. Н. Рериха, усматривающих порядок, гармонию и симметрию культур в многообразных формах мироздания: поистине „*Память больше чем пространство*“ – **Св. Упанишады** [7].

Синтез этот осуществлен семьей Рерихов, условно выражаясь, по *семи перекликающимся универсальным гуманистическим идеям культуры – кардиналам формирования высокого интеллектуального сознания человечества геокосмического уровня:*

Первая идея культуры – кардинала: впервые Рерихами осуществлено восстановление потерянной целостности геокосмического мира человека на планетарном уровне...

... Вспомним, что еще в бессмертном произведении **И. В. фон Гёте** (1749-1832) „*Фауст*“ зафиксирована утрата порядка и гармонии мира в раздробленных представлениях одностороннего рационального познания, лишённого нравственного intentio:

*„Weh! Weh!
Du hast sie zerstört,
Die schöne Welt,
Mit mächtiger Faust,
Sie stürzt, sie zerfällt.“* – **J. W. von Goethe** [8].

Это переведено так:

*„О, бездна страданья
И море тоски!
Чудесное зданье
Разбито в куски.“* – **И. В. фон Гете** / пер. **Б. Л. Пастернака** [9, с. 409]...

Вторая идея культуры – кардинала: Н. К. Рерих (со своей семьей) синтезировал в единой: художественной (им созданы 7 000 картин) – философской (Живой Этики) – духовной (трансмиссия индийской религиозной традиции практической Трансгималайской экспедицией тибето-монгольского и маньчжурского ареала – космической эволюции человечества) – научной (Институт „Урсвати“) картине в новой гармонической философско-этической системе – ЖИВОЙ ЭТИКЕ – принцип единства форм мироздания.

... Мы знаем, что современный мир не имеет целостной философско-научной картины связей между вещами. Он – болен... Он бессилен перед охватом разными пандемиями, основываясь на техногенных вывихрениях, восхваления уродливого и искаженного; противопоставления, конфликты и войны владеют миром... Его глобализация мыслится как политическая и экономическая (по З. Бжезинскому)...

Третья идея культуры – кардинала: Н. К. Рерихом (и его семьей) двигала проблема общего источника славянской и индийской культур, а также – планетарная миграция народов в древности; энергоинформационный обмен Земли виделся им приведенным в движение человеком – его психической энергией – в качестве глубиннейшего источника знаний.

... Только на пороге подступов к нейропсихологии и нейролингвистике мы прикасаемся пока сегодня на уровне общественного интеллекта к феномену энергоинформационного обмена в качестве коррелирующего с геномом человека при условии включенности совести личности в процессы ментальности, выстраивающие мир изнутри – из психики, из сознания человека...

Четвертая идея культуры – кардинала: нравственность семьи Рериха проявляется как поступок свободной воли, слитый с кармической тяжестью личностей этой семьи, и человек в ней – как демиург истории – конструирует ее из внутренней глубины своего выбора и своего решения как планетарно значимой.

... По словам своего ученика Александра Моисеевича Пятигорского (30.I.1929, Москва, СССР – 25.X.2009, Лондон, Великобритания) – русско-британского востоковеда, буддолога, индолога, одного из основателей – с Юрием Михайловичем Лотманом (28.I.1922, Петроград, СССР – 28.X.1993, Тарту, Эстония) – Тартуско-московской семиотической школы, автора текстовой модели коммуникации, высказываемым в многочисленных видеозаписях и лекциях, Ю. Н. Рерих был „из нежданных сторон”... А. М. Пятигорский поясняет, что речь идет о феномене личности Ю.Н. Рериха, осознающего вертикальную природу мышления – связь с Богом – проявление тантризма (в буддизме: тантра /санскр., англ.: tantra – „связь, нить, последовательность”/ – составная часть школ Ваджраяны, связанная с практикой пограничных состояний, просветленных состояний, смерти и промежуточных состояний между смертью и следующим рождением /бардо/ и достижения окончательного результата – состояния Будды: Бог есть энергия, сила, сознание, а главной задачей человека является одухотворение материи)...

Пятая идея культуры – кардинала: суть духовности – идеальной направленности сознания, откуда – острота к идеальному, устраивающему порядок материального мира, – онтологическая особенность мира Рерихов, для которых – духовный и материальный мир – один, концептуально нагруженный, мир... Свершаемая социальная революция охватывала пространство, которое Н. К. Рерих видел какдвигаемое и определяемое духовной эволюцией – планетарной миссией России, и обозначил его „поверх всех Росний”...

... Важно отметить, что сам термин „науки о Духе” (нем.: Geistwissenschaften) является (немецким) переводом встречаемого на более ранних этапах философской научной мысли выражения „moral science” (лат.: moralis – духовный, нравственный, соответствующий внутренней природе человека + scientis – знание, наука). Немецкий аналог классического выражения, введенный английским философом – позитивистом, экономистом и общественным деятелем **Джоном Стюартом Миллем** (John Stuart Mill, 20.V.1806, Лондон, Великобритания – 8.V.1873, Авиньон, Франция) в заключительной главе его основного сочинения „Система логики” („A System of Logic, Rationative and Inductiv”) (Т. 1-2. – 1843), где им обозначался цикл *практических дисциплин (мораль, политика, право и т.д.)*, оказывается *концептуально* нагруженным.

Независимо от *концептуальной нагруженности* „наук о Духе”, в сегодняшнем массовом университетском образовании, разграничение философского, гуманитарного знания (об *идеальном* мире – о Духе, мышлении, сознании: res cogitans) от естественно-научного, технического (о *материальном* мире – о протяжной и локализованной материи: res extensia), к сожалению, вполне удовлетворяет массовый общественный интеллект.

Распространение атеизма и потребительства нанесли особенно серьезный ущерб мировосприятию современного человека расщеплением его мира на идеальный и материальный...

Шестая идея культуры – кардинала: история в мироощущении Рерихов воспринимается как **Откровение, где Россия – страна космического и человеческая природа – проявление сути Божественного. Мышление – по Рерихам – не редуцируется к человеку, оно – осознание Божественного в нас – и в нем наша космическая ответственность перед мирозданием и в связи с этим – культура как проявление геокосмической миссии человека – феномен духовно-культурной эволюции – и искусство является средством спасения планеты от грядущих гибельных катаклизмов человечества. В связи с данным в семье Рерихов мужское и женское начало – суть Божественного, идущего в тантризме от Шивы (санскр. благой, милостивый) и Шакти (санскр. мощь, сила): Шакти называют великую вселенскую бесконечную Божественную энергию, которая является творящей и исполнительной силой океана Божественного сознания (Шивы); при этом Шакти находится в непрерывном слиянии с Шивой, представляя с ним два нераздельных аспекта одной реальности. Шакти – это трансформация, изменение, время, которое бежит и постоянно меняется, а Шива – это пространство, стабильность, вечность.**

... Во времена XX-XXI вв.: идей социального равенства полов, феминистских вывихрений, имеющих место особенно сегодня искажения человеческой природы – как противоядие светятся лики Божественной природы семьи Рерихов как проявления космического и человеческого, от которого так горестно далеко наше время...

Седьмая идея культуры – кардинала: жизнь Н. К. Рериха и семьи Рерихов – героичная, миссионерская, пророческая. Все Рерихи несут пророческий дар провидения проявлений порядка и гармонии будущего, более совершенного и просветленного мира...

Как Александр Сергеевич Пушкин, Михаил Юрьевич Лермонтов, Александр Александрович Блок, Федор Михайлович Достоевский – Николай Константинович Рерих – как русский творец – стал **мучеником** во имя созидания нетленного будущего человечества, *предрекая* в своих стихах „В танце”:

*„Бойтесь, когда спокойное придет
в движенье. Когда посеянные ветры
обратятся в бурю. Когда речь людей
наполнится бессмысленными словами.
Страшитесь, когда в земле кладами
захоронят люди свои богатства.
Бойтесь, когда люди сочтут сохранными
сокровища только на теле своем.
Бойтесь, когда возле
соберутся толпы. Когда забудут
о знании. И с радостью разрушат
узнанное раньше. И легко исполнят
угрозы. Когда не на чем будет
записать знание ваше. Когда листы
писаний станут непрочными,
а слова злыми. Ах, соседи мои!
Вы устроились плохо. Вы все
отменили. Никакой тайны дальше
настоящего! И с сумою несчастья
вы пошли скитаться и завоевывать
мир. Ваше безумие назвало самую
безобразную женщину: желанная!
Маленькие танцующие хитрецы!
Вы готовы утопить себя
в танце.” – Н. К. Рерих [10]...*

... Отголоском этих слов до нас доходят слова **Е. И. Рерих**:

- „красота именно в самоотверженности” (16.7.35) [2, Т. 2, с. 13];*
*„чем чище праведник, тем легче Силам Света действовать через него, именно
необходима чистота душевная. Как сказано, очищенная психическая энергия – панацея от
всех болезней.” (30.8.35) [2, Т. 2, с. 18];*
*„Именно огонь пространства, будучи осознанным, превращается в психическую
энергию.” (30.9.35) [2, Т. 2, с. 18];*
*„главное воздействие не в словах, но в качестве и напряженности нашего
внутреннего огня.” (30.9.35) [2, Т. 2, с. 20];*
*„Архип Иванович Куинджи, учитель Н. К., был совершенно лишен дара слова, с
трудом и с большими паузами мог связать несколько слов, но силою своего внутреннего
огня этими несколькими словами он производил огромное впечатление. Мошь его духа –
так шла эта обрывчатая речь, как бы тяжелые удары молота ваятеля высекали искры из
каменных глыб.” (30.9.35) [2, Т. 2, с. 20];*
*„Понятие Беспредельности исключает возможность достичь когда-либо абсолютного
знания, и в этом заключается все величие – это и есть ЖИЗНЬ.” (5.9.35) [2, Т. 2, с. 23];*
*„Упускается из виду, что наслоения культуры накапливаются веками, но
цивилизация может быть создана в одно десятилетие.” (5.9.35) [2, Т. 2, с. 27];*
*„Лишь сильные духи, не привязанные ни к чему земному, могут знать истину во
всей ее надземной красоте.” (24.9.35) [2, Т. 2, с. 29];*
*„Каждая разбитая иллюзия есть ступень знания. Жизнь бессмысленна без подвига.”
(1.10.35) [2, Т. 2, с. 32-33];*

„Разве возможен подвиг без трудностей.” (1.10.35) [2, Т. 2, с. 33];

„Растите крылья духа, они пронесут Вас над всеми пропастями и заветное желание может исполниться.” (9.12.35) [2, Т. 2, с. 94];

„Люди не отдают себе отчета, что основа великих событий, в перемене пространственных лучей, в сближении миров, в обновлении сознания, которое даст новое отношение к жизни.” (12.12.35) [2, Т. 2, с. 96];

„все открыто, все доступно, но войти и взять мы можем лишь сами.” (11.1.36) [2, Т. 2, с. 107];

„задача национального гения состоит в том, чтобы претворить и пропустить через призму своего сознания достижения всех народов и веков и дать свой неповторимый синтез этого конгломерата творческих выявлений.” (17.1.36) [2, Т. 2, с. 108];

„В наш век уже усвоено, что, если человечество хочет развиваться, то оно должно допустить некоторое международное сотрудничество.” (17.1.36) [2, Т. 2, с. 108];

„Каждое писание, каждая легенда древности имеет семь ключей или значений.” (18.1.36) [2, Т. 2, с. 113];

„Вы совершенно правильно понимаете одержание. Именно, пока есть борьба, до тех пор нет настоящего одержания. Одержимый уже не испытывает борения и даже не сознает своего одержания. Но чистое сердце может не опасаться одержания. Искренность не допускает одержания.” (18.1.36) [2, Т. 2, с. 117];

„Мироздание очень сложно, и невозможно уместить все великое разнообразие его в несколько формул, приложимых к каждому случаю.” (21.1.36) [2, Т. 2, с. 118];

„Прежде чем двигаться дальше, нужно чтобы сознание человечества вместило то, что уже дано.” (21.1.36) [2, Т. 2, с. 120];

„Печатное слово утратило свой когда-то непреложный авторитет и высокое значение несения света в широкие массы. Именно не мало газет является сейчас не рассадником просвещения, но, увы, парником всякого рода ловкачеств, чтобы мягко выразиться. Достоянейшие мысли, созидательные задания и мнения выдающихся людей не находят себе места даже на последних страницах таких осведомителей масс.” (26.1.39) [2, Т. 2, с. 534];

„Существует земной закон, по которому с того момента, как прекращается всякое преследование и достигается всеобщее признание, начинается и разложение. Борьба есть основа существования и продвижения, потому человек без борьбы обращается в ничтожество и произвол.” (26.1.39) [2, Т. 2, с. 534]...

III. Метаклассификация видов космизма

Главный урок *духовного* измерения философско-религиозного видения планетарного – геокосмического – космизма человеческого сознания – *древа космизма* Рерихов – как космического зова жизненного многообразия множества форм ментальности в единой картине мира, – в полифонизме и интеракциях, в которых пребывает человек высокого уровня интеллекта.

Человек в видении Рерихов рационально вовлечен в понимание идеи онтологического осмысления бытия и сознания – онтологического бессмертия.

Такой человек страдает от расколотости форм этого мира в обыденных представлениях.

И в духовном плане Рериховским человеком мир видится в качестве *единого* диалектического целого, в котором ценен *универсум единения*, а не противопоставления, в чем и проявляется Божественность человеческого сознания...

„Я в буре деяний, в житейских волнах,
 В огне, в воде,
 Всегда, везде,
 В извечной смене
 Смертей и рождений.
 Я – океан,
 И зыбь развилья,
 И ткацкий стан
 С волшебной нитью,
 Где времени кинув сквозную канву,
 Живую одежду я ткаю Божеству.” – И. В. фон Гете / пер. Б. Л. Пастернака [9, с. 526]...

Космические учения (**философская – социальная – культурная антропология и русский космизм**) – благодаря во многом Рерихам – не географические, а *планетарные, культуролого-феноменологические*, хотя они активно бытуют на территориях породивших их культурных ареалов, трактующие **соотношение физической и духовной природы человеческого мира как онтологическое единство**.

Именно данное *единство* и отражается в нарождающейся на наших глазах **универсальной классификации познания как виды космизма**, соизмеримые с **гносеологическими традициями тартуско-московской / русский космизм** – Ю.М. Лотман / Juri Lotman, 1922-1993 [11-13], **англо-американской семантики** – Т. А. Себеок / T. Sebeok, 1920-2001 [14, 15], **западноевропейской гуманитаристики** – У. Эко / U. Eco, 1932-2016 [16-17], являющимися **научными школами универсального – гуманитарного – познания** (А. Куманова) [18], которые соотносимы с:

- **религиозным и философско-религиозным космизмом** (*Св. Веды, Св. Авеста, Св. Упанишады*; даоизм; **философскими системами мыслителей всех времен** – ... Анаксимандра, Пифагора, Анаксагора, Платона, Аристотеля, Плотина...; **всех ответвлений христианской философии, начиная со Св. Библии**, проходя через имена таких **христианских философов**, как – ... Августин Блаженный, Св. Фома Аквинский, У. Оккам...; **учениями из среднеазиатско-иранского региона**, ставшими необычайно популярными и на Востоке, и на Западе, – ... Ибн Сина (Авиценна), Ибн Рушд (Аверроэс),...; **ответвлениями магометанской религии, проходя через Св. Коран** ... Абу Хафс Умар ибн Абдуллах ас-Сухраварди, Мулла Садр; **мыслителями западной культуры**, синтезировавшие магистральные пути развития идей – ... Р. Декарт, Б. Спиноза, Г. В. фон Лейбниц, И. Кант, Г. В. Ф. Гегель, Ф. В. И. фон Шеллинг, А. Шопенгауэр, Е. Гуссерль, М. Хайдеггер, Ж. Делёз, ..., а также **восточноевропейские, русские космисты** – А. С. Хомяков, В. С. Соловьёв, Н. К. Рерих, С. Н. Булгаков, С. Л. Франк, Н. А. Бердяев, П. А. Флоренский, Л. П. Карсавин, И. А. Ильин, Б. П. Вышеславцев, И. С. Кон, А. Ф. Лосев; **историками религии – космисты** Дж. Кембелл, М. Элиаде, А. Корбен...);

- **научным космизмом** (... Эмпедокл, Демокрит, ..., И. Кеплер, И. Ньютон, М. Планк, А. Эйнштейн...);

- **теоретическим космизмом** (А.Ф. Фёдоров, В.И. Вернадский, П. Теяр де Шарден, Э. Леруа, Н.А. Умов, Н. Д. Кондратьев, А. Л. Чижевский, Л. А. Уайт, А. А. Любищев, С. В. Мейн, В. П. Казначеев, А. И. Сувбетто; А. Е. Акимов, Г. И. Шипов, Б. И. Исахов...);

- **практическим космизмом** (... Гиппократ, ... Гален, ... Ибн Сина /Авиценна/, ... Н. И. Пирогов, А. Швейцер..., Н. Ярымов...);

- **гуманитарным космизмом** (М. М. Бахтин, Л. Н. Гумилёв, В. И. Иванов, А. Ф. Лосев, Ю. М. Лотман, Ю. А. Шрейдер..., ... А. В. Куманова...);

- **естественно-научным космизмом** (от неизвестных астрономов древнего мира –

Арктиды /Гипербореи/, Элама, Акада, Шумера, Ирана, Китая, Индии, Египта, Вавилона, арабско-мусульманского мира, Центральной и Южной Америки, ... до величественных имён всей культуры человечества – Архимеда, Н. Коперника, Г. Галилея, И. Кеплера, И. Ньютона, М. В. Ломоносова, Н. И. Лобачевского, Д. И. Менделеева, С. А. Подолинского, ... А. Эйнштейна...);

- **научно-техническим космизмом** (К. Э. Циолковский, С. П. Королёв...);

- **библиографическим космизмом** (Каллимах Александрийский, К. Геснер, Ф. Лаббе, А. Тейссе, Э. Г. Пеньё, Ю. Петцхольдт, А. Г. С. Джозефсон, В. Грундтвиг, И. Форстиус, Т. Бестерманн, ..., Н. Михов, Т. Боров...; Г. Шнайдер, Л.-Н. Мальклес, К. Р. Симон; А. Тейлор, И. В. Гудовщикова, ... А. В. Куманова...)...

... Эта постоянно историографически строящаяся космогония познания экспонирует взаимозависимости и между представителями **литературного космизма**: Гомером („Илиада”, „Одиссея”), Данте Алигьери („Божественная комедия”), Уильямом Шекспиром („Гамлет”), Хун Цзыченем („Вкус корней”), Йоганном Вольфгангом фон Гете („Фауст”), Эрнестом Теодором Амадей Гофманом („Крошка Цахес, по прозванию Циннобер”), Виктором Гюго („Отверженные”), Чарльзом Диккенсом („Дэвид Копперфильд”), Гюставом Флобером („Госпожа Бовари”), Роменом Ролланом („Жан Кристоф”), Томасом Манном („Доктор Фаустус”), Германом Гессе („Игра в бисер”) ...; Александром Сергеевичем Пушкиным („Евгений Онегин”), Михаилом Юрьевичем Лермонтовым („Смерть поэта”, „Герой нашего времени”); Федором Ивановичем Тютчевым („Россия и Запад”), Федором Михайловичем Достоевским („Преступление и наказание”, „Братья Карамазовы”, „Идиот”, „Бесы”), Львом Николаевичем Толстым („Война и мир”, „Анна Каренина”, „Воскресение”, „Смерть Ивана Ильича”, „Крейцерова соната”, „Отец Сергей”), Антоном Павловичем Чеховым („Дядя Ваня”, „Три сестры”, „Вишневый сад”), Вячеславом Ивановичем Ивановым („Дионис и прадионисийство”), Максимом Горьким („Жизнь Клима Самгина”), Леонидом Андреевым („Иуда Искариот”), Александром Александровичем Блоком („Роза и крест”, „Возмездие”), Андреем Белым („Петербург”), Михаилом Афанасьевичем Булгаковым („Мастер и Маргарита”), Борисом Пастернаком („Доктор Живаго”), Александром Солженицыным („Архипелаг Гулаг”, „Один день Ивана Денисовича”, „Раковый корпус”)...

***

Современный мир обыденного трагически далек от Рериховского геокосмического планетарного человека – выразительного и говорящего бытия высокой элитной духовной культуры человечества.

Но свет жизненности Рериховского геокосмического планетарного человека вносит онтологическую ясность в понимание феномена *кармического соединения свободной личностью, наделенной высоким сознанием – плодом духовной вековой эволюции человеческой культуры.*

В *единое многомерное целое философии, метафизики, этики* Рериховский геокосмический планетарный человек ставит на все времена в центр внимания общественного интеллекта *достоинство универсального творческого созидательного синтеза свободного человека* выше всего, который – по своей Божественной миссии – указывает – как нравственный корректив, – на то, что ни одно из направлений обыденного не в состоянии „присвоить” *метафизическую природу человека объединять и разграничивать проявления духовных разрядов – вплоть до космических, упорядочивающих ментально любые материальные корреляты.*

Рериховский геокосмический планетарный человек требует мощных перемен общественного сознания и предвидит собою иные времена процветания *взаимопонимания*

культуры и уважения их жизненности на почве их многообразия и онтологии единства.

... Нынешний форум, отмечающий 150-летие Н. К. Рериха, – триумф Рериховского геокосмического планетарного человека, и для меня особо высока честь выступать на нем.

И этот форум сам является императивом, указывающим на то, что, еще будучи студентами, аспирантами и докторантами в Санкт-Петербурге в 1970-е – 1990-е гг., рассматривая в запасных фондах Русского музея и Эрмитажа, а потом – и на выставках картины Н. К. и С. Н. Рериха, изучая опубликованное наследие Рерихов в Императорской библиотеке (сегодня: Российской национальной), слушая лекции Ю. М. Лотмана и А. М. Пятигорского (как в 1980-ые гг. – первого в Тарту, Эстония и в 1990-ые и в 2000-ые гг. второго – в Лондоне, Великобритания), рассматривая картины С. Н. Рериха и в Болгарии, и в США на его выставках в 1980-ых гг., мы готовились к настоящему выступлению, построенному целиком на записях описываемых лет.

Эти записи служат сегодня автору настоящих строк и в создании *ораторий Духа*, воплощаемых с участием деятелей культуры и студентов Болгарии. И показываемы они Университетом библиотекведения и информационных технологий в Софии перед общественностью страны и ее иностранными гостями на самых значимых знаковых датах – эмблемы нашего государства: 24 мая – *Национальный праздник болгарского просвещения и культуры и славянской письменности* и 1 ноября – *День народных будителей* (2000-е – 2020-е гг.). В символическом пространстве данных *живых иконописных полотнах* этих ораторий триумфирует вновь Рериховский геокосмический планетарный человек. Ибо он нужен *везде*, где человек не упускает из своего внимания собственное предназначение, и делает его своей миссией, укорененной в свободе, невыводимой из бытия ипостаси Духа.

Цитированная литература

1. Бердяев, Н. А. О назначении человека [: Сб. / Авт. вступ. ст. П. П. Гайденоко ; Примеч. Р.К. Медведевой]. – Москва, 1993, с. 63.
2. Рерих, Е. И. Письма *Елены Рерих*. 1929-1938 : В 2 т. – Riga: Uguns, 1940. – Т. 1. – 514 с. ; Т. 2. – 535 с.
То же: предисл. Л. В. Шапошникова. – Минск : Белорус. Фонд Рерихов ; ПРАМЕБ, 1992. – Т. 1. – 446 с. ; Т. 2. – 432.
См. и: Письма. 1919-1955 : В 9 т. / ред.-сост. Т. О. Книжник. – Москва: Межд. Центр Рерихов, 1999-2009.
То же с испр. и доп. 2-изд. – 2011.
3. Рерих, Н. К. Нерушимое. – Riga : Uguns, 1936. – 325 с.
<<https://ru.citay.net/tsitay/460962-nikolai-konstantinovich-rerikh-poverkh-vsiakikh-rossii-est-odna-nezabyvaemaia-rossi/>>
4. *Там же*.
5. *Там же*.
6. *Journal of the Urusvati Himalayan Research Institute* – 3 Vols. – New York, 1931-1933.
See: Journal of Urusvati Himalayan Research Institute of Roerich Museum – Smithsonian Libraries and Archives: Object Details: Author: Urusvati Himalayan Research Institute of Roerich Museum – Roerich, George; Summary: Includes annual reports of the institute, 1929/30-<32>: 1931, 1933, 1931-1933; Place: Himalaya Mountains – Asia, Central.
First Publ.: 1931-1933 by *Urusvati Himalayan Research Institute* of Roerich Museum – Vedams reprint: 2003. – Publ. by Vedams ebooks Pvt. Ltd. Vardhaman Charve Plaza IV, Bldg, N 9, Second Floor, New Delhi-110088 (India) <<http://www.vedamsbooks.com>>. – Publ. with financial assist. From the Depart. of Culture, Gov. of India. – Print. in India at DP's Impressive Impressions, Hissar, Haryana-125001.
7. Чхандогья упанишада (7: 13) (*Св. Упанишады*).
8. Goethe, J. W. [von] *Faust*: Tragodie: T. I-II / Mit 163 Federzeichnungen von F. Staffen. – Berlin: Teubner, 1920. – Т. 1. – 207 S. ; Т. 2. – 322 S.
9. Пастернак, Б. Л. *И. В. Гете (1749-1832). Фауст. // Пастернак, Б.Л. Собр. соч. / авт. предисл. Д. С. Лихачев, сост., авт. примеч.: Е. В. Пастернак, К. М. Поливанов; худож. И. Сальникова* : в 5-ти т. – Т. 2: Стихотворения : 1931-1959. Переводы. – Москва, 1989, с. 409; 526.

10. Рерих, Н. К. Цветы Мории : Стихи. – Берлин : Слово, 1921. – 126, [2] с.
11. Лотман, Ю. М. Внутри мыслящих миров. – Москва : Языки русской культуры, 1996. – 464 с. ISBN 5-7859-0006-8
12. Лотман, Ю. М. Культура как коллективный интеллект и проблема искусственного разума / АН СССР. Науч. сов. по компл. пробл. „Кибернетика“. – Москва : Искусство-СПБ, 1977. – 18 с. – (Предв. публ.)
13. Lotman, J. M. Universe of the Mind : A Semiotic Theory of Culture / Transl. by Ann Shukman, introd. by Umberto Eco. – London ; New York: Indiana University Press, 1990. – 288 p. ISBN 978-1-85043-375-0
14. Сибийк, Т. А. Семиотиката в Съединените щати / Предг. към бълг. изд. [: с. 9-14] : ... ; Прев. от англ.: А. Харалампиева, А. Багашева ; Ред. и предг. [: с. 5-8] : И. Младенов. – София : Наука и изкуство ; Нов бълг. ун-т, 1997. – 216 с. – Библиогр.: Разв. на семиот. в Съед. щати: с. 178-204. Кн. пер. с рукоп. (1991), предоставлена авт. специално для публ. и осн. на его тр.: „A sign is just a sign“ (1990), „The sign and its masters“ (1988), „I think I am a verb“ (1986), „Contributions to the doctrine of signs“ (1985), „The play of musement“ (1981) и др. ISBN 954-02-0219-1
15. Sebeok, T. A. I Think I Am a Verb: More Contributions to the Doctrine of Signs. – Berlin : Springer, 1986. – 266 p. ISBN 978-0306420368
16. Eco, U. La Struttura Assente : Introduzione alla ricerca semiologica. – Milano : Bompiani, 1968. – 432 p.
17. Eco U. La Struttura Assente : Introduzione alla ricerca semiologica. 8 ed. – Milano : Bompiani, 2002. – 599 p. ISBN 9788845251122
18. Куманова А. Введение в гуманитарную библиографию [Е-ресурс] : Библиографоведч. исслед. : Курс лекций по общ. библиографоведению: [В 2 ч.] : Ч. 1. Философско-наукоеведческая картина гуманитарного знания ; Ч. 2. Библиографоведческая картина гуманитарной библиографии. – Нов. изд. – София : Гутенберг, 2007. 1 опт. диск (CD-ROM) (42,1 MB) (1358 с.): текст. 1. изд. Ч. 1. – Санкт-Петербург, 1995 ; 1. изд. Ч. 2. – София, 2005. Изд. Гос. высш. инст. библиотекведения и информ. технолог. – Болгария, Санкт-Петербургск. гос. унив. культуры и искусств – Россия. ISBN 978-954-617-023-1

Резюме

В центре внимания личность Рериховского геокосмического планетарного человека (Н. К. Рерих – Е. И. Рерих – Ю. Н. Рерих – С. Н. Рерих). *Живая Этика* геокосмического единства культур человечества вскрыта в качестве *личностного поступка* служению идее геокосмического единства культур человечества.

Знаниевый синтез гармонии семьей Рерихов *древа космизма* описан по семи условно перекликающимся универсальным гуманистическим идеям культуры – кардиналам формирования высокого интеллектуального сознания человечества: 1. восстановление потерянной целостности геокосмического мира человека на планетарном уровне; 2. Н. К. Рерих (со своей семьей) синтезировал в единой: художественной (им созданы 7 000 картин) – философской (*Живой Этике*) – духовной (трансмиссия индийской религиозной традиции практической Трансгималайской экспедицией тибето-монгольского и маньчжурского ареала – космической эволюции человечества) – научной (Институт „Уросвати“) картине в новой гармонической философско-этической системе – Живой Этике – принцип единства форм мироздания; 3. Н. К. Рерихом (и его семьей) двигала проблема общего источника славянской и индийской культур, а также – миграция народов в древности; энергоинформационный обмен виделся им приведенным в движение человеком – его психической энергией – в качестве источника знаний; 4. нравственность семьи Рериха проявляется как поступок, слитый с кармической тяжестью личностей этой семьи; 5. суть духовности – идеальной направленности сознания, откуда – острота к идеальному, устраивающему порядок материального мира, – онтологическая особенность мира Рерихов, для которых – духовный и материальный мир – один, концептуально нагруженный, мир; 6. история в мироощущении Рерихов воспринимается как Откровение, где Россия – страна

космического и человеческая природа – проявление сути Божественного; 7. жизнь Н. К. Рериха и семьи Рерихов – героичная, миссионерская, пророческая.

Все Рерихи несут пророческий дар мученичества и провидения проявлений порядка и гармонии будущего более совершенного и просветленного мира...

Приведено *древо космизма*.

Ключевые слова: Рериховский геокосмический планетарный человек (Н. К. Рерих – Е. И. Рерих – Ю. Н. Рерих – С. Н. Рерих) – *Живая Этика* геокосмического единства культур человечества – жизнь и творчество как *личностный поступок*

ABOVE ANY LOVE, THERE IS ONE UNIVERSAL LOVE

(The Problem of the Universal thought: N. K. Rerikh and the *Cosmist tree*)

(Realized under the impact of the *Abrahamic Religions in Bulgaria* by Milen Kumanov contribution at the round table *Synthesis of the spirit and matter*.

How to preserve the cultural heritage. Assembly of the peoples from Eurasia and Africa.

To the 150 anniversary of N. K. Rerikh – Gorno Altaisk, Altai Republic, Russia 21.06.2024)

(Presented at the galapremiere of the edition *deixis*)

Abstract

At the cynosure is the personality of the Rerikh geocosmic universal man (N. K. Rerikh – E. I. Rerikh – Yu. N. Rerikh – Sv. N. Rerikh). *The Living Ethics* of the geocosmic unity of humanitarian culture is revealed as a *personal act* of serving the geocosmic unity of the humanitarian culture.

The cognitive synthesis of the Rerikh family *Cosmist tree* is described by seven conditionally interrelated universal humanitarian ideas of culture – the cardinals of the formation of high intellectual conscious of Humanity: 1. Restoration of the lost globality of the geocosmic world of Man at universal level; 2. N. K. Rerikh (with his family) synthesized in a unity: artistic (he created 7 000 paintings) – philosophical (*Living Ethics*) – spiritual (transmission of the Indian religious tradition through Trans-Indian expedition in the Tibet–Mongolian and Manchurian areal – a cosmic evolution of the Humanity) – scientific (Institute *Urosvati*) picture in the harmonic philosophical and ethical system – *Living Ethics* – a principle of the unity of forms of the universe; 3. N. K. Rerikh (and his family) was moved by the problem of the common genesis of the Slavonic and Indian cultures and also the migration of the ancient peoples; the energetical–information exchange he regarded as a product of the Man – his psychical energy – as a source of learning; 4. The moral of the Rerikh’s family appeared as an act with cosmical importance of the family persons; 5. The essence of the spirituality – an ideal consciousness and from it – a sense of an ideal regular material world – an ontological peculiarity of Rerikh’s worlds which – spiritual and material – is one conceptual universe; 6. The history in the Rerikh’s *weltanschauung* is perceived as a Revelation where Russia is a land of the cosmic and human nature – a manifestation of the Devine; 7. The life of N. K. Rerikh and his family – is heroic, missionary and prophetic.

All of Rerikhs are oracles of the messianism and the providence of the harmony of the new more perfect and enlightened world.

It is given a *Cosmist tree*.

Keywords: Rerikh geocosmic universal man (N. K. Rerikh – E. I. Rerikh – Yu. N. Rerikh – Sv. N. Rerikh) – *The Living Ethics* of the geocosmic unity of humanitarian culture – life and creation as a *personal act*

Т Р У Д О В Е

на Студентското научно общество при
Университета по библиотекознание и информационни технологии
Том XXI, 2026. XXI Студентска научна конференция

PROCEEDINGS

of the Student Scientific Society of the University of Library Studies
and Information Technologies
Volume XXI, 2026. XXI Student Scientific Conference

КОМЮНИКЕ

„АКО БЯХ ОГЪН, ЩЯХ ДА ГОРЯ...

НО СЪМ СЪРЦЕ И ЗАТОВА ОБИЧАМ.”

(ГАЛАПРЕМИЕРА НА НБКМ И УНИБИТ – 13.02.2026:

Трикнижието „Авраамическите религии

(Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България:

Кратки исторически енциклопедии” –

223-ти енциклопедичен труд на проф. Милен Куманов

(13.02.1942 – 22.11.2021) и

41-ви том на енциклопедичната серия „Факлоносци”

на Академичното издателство „За буквите – О писменехъ” на УниБИТ

по случай 84-та годишнина от рождението на учения)

(Представяне на поднесените експертизи на изданието, направени на
XXI Студентска научна конференция и изложба на УниБИТ /23.05.2025/ и
на галапремиерата в НБКМ /13.02.2026/ като преддверие към
XXII Студентска научна конференция и изложба на УниБИТ /22.05.2026/)

I. ИНТРОДУКЦИЯ

При изключителна тържественост на 13 февруари 2026 г. премина посветената на 76-годишнината на Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ) галапремиера, преминала под мотото на знаменитата емблематизация на висшето творчество, водено от алтруизма: „Ако бях огън, щях да горя... Но съм сърце и затова обичам.” – думи на Никос Казандзакис.

Над 800 бяха участниците и гостите, 400 от които се разположиха в централния ката ложен хол на Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий” (НБКМ), и още толкова се присъединиха online – чрез предоставения линк за дистанционно участие от страната и чужбина – Великобритания, Израел, Иран, Италия, Русия, САЩ, Украйна Франция <<https://us06web.zoom.us/j/82722558392?pwd=y3zT760IjeXFRofGazUhfJk97wNy9.1>>. Особено впечатляващо на форума бе присъствието на представители от всички вероизповедания.

Галапремиерата е посветена на уникалното трикнижие „Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България” – 223-тият енциклопедичен труд на проф. Милен Куманов (13.02.1942 – 22.11.2021) и 41-вият том на енциклопедичната серия „Факлоносци” на Академичното издателство „За буквите – О писменехъ” на Университета по библиотекознание и информационни технологии.

Събитието е организирано по случай 84-та годишнина от рождението на учения.

Трудът е доведен до публикация с международен екип от учени от 6 страни – България, Израел, Иран, Русия, САЩ, Франция – под ръководството на библиографа – космист проф. Александра Куманова – съпруга на историка – филантроп.

Премиерата е под *Председателството* на:

- **проф. д.н. Ирена Петева** – Ректор на УниБИТ и оглавяваща редакционния издателски съвет на *Трикнижието*;

- **проф. д.н.к.н. Стоян Денчев** – Председател на Съвета на настоятелите на УниБИТ и първи титулен рецензент на книгата;

- **проф. д-р Тереза Тренчева** – Заместник-ректор по научната дейност и международното сътрудничество на УниБИТ;

- **доц. д-р Калина Иванова** – Директор на Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, Директор на Великотърновската Регионална библиотека „Петко Р. Славейков“, Председател на Българската библиотечно-информационна асоциация, Домакин на премиерата.

I. I. ЕТИМОЛОГИЯ И НАУЧЕН СТАТУС

Терминът *Авраамически религии* е обобщен дескриптор на елементите, споделяни от *Юдаизма, Християнството и Исляма* и произхожда от името на *Пазителя на Вратата и Приятел на Бога Авраам (Ибрахим)* – легендарният общ основател на трите вероизповедания. *Трикнижието „Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България“* е под научната и езикова редакция на проф. *Цветан Теофанов (Сорбона – Франция), проф. Лариса Найдич (Еврейски университет в Йерусалим – Израел), проф. Иво Панов (Софийски университет „Св. Климент Охридски“)* и е образец за енциклопедични издания в лоното на първопроходците на жанра у нас – д-р *Петър Берон, акад. Никола Михов, проф. Тодор Боров, д-р Николай Н. Николаев.*

I. II. ЕМБЛЕМАТИЗАЦИЯ И ПОСЛАНИЕ

На премиерата се открива изложба от презентираните трудове – „*Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България*“ като 41-ва книга на енциклопедичната серия „*Факлоносци*“ на Академичното издателство „*За буквите – О писменехъ*“ на УниБИТ (експониране на всички 41 тома – вж: с. 477-480 на наст. изд. и съпътстващите ги 21 тома на *Тр. на СНО при УниБИТ* – вж: с. 476-477 на наст. изд.), конфигурирана от слънчевия символ **YU**, който се счита за основен прабългарски знак, свързан с върховния бог **Тангра**. *Тангризмът (Зороастризмът)* е изворът на *Авраамическите религии*.

Т Y Ф
MK

Легенда I

(Планировка на изложбата):

Т – т. I-XXI на библиографското и историографското периодично издание „*Тр. на СНО при УниБИТ*“ (2008-2026);

Ф – кн. I-XLI на енциклопедичната серия „*Факлоносци*“ на УниБИТ (2010-2025);
MK – 223 справочно-енциклопедични издания на проф. Милен Куманов (1980-2025), от които израстват Т и Ф.

На галапремиерата се прави и дарение от проф. А. Куманова на костюмите – хламиди на хановете Кубрат и Тервел, създадени по концепцията на проф. Васил Златарски, за декодирането на която проф. М. Куманов отдава години от живота си.

Докато концепцията за хламидата на хан Кубрат няма протографи, и в създаването ѝ проф. А. Куманова кани да участва и Кубрат Пулев (Световен шампион по бокс в свръхтежка категория), за хламидата на хан Тервел – поканен е да го изпълни Тервел Пулев (Олимпийски медалист по бокс в тежка категория) – са анализирани от нея и фрески, и мозаечни композиции, и икони с образа на Св. Тривелий и картини.

Олицетворилите образите на хановете в оратория на УниБИТ „*Азбучна молитва за българската хоругва*” – *вжс: с. 798-897 на наст. изд. (23.05.2025)* ген. майор Груди Ангелов, Кубрат Пулев и Тервел Пулев откриват костюмите като постоянно експонирана в НБКМ ценна колекция.

I. III. АРХИТЕКТУРА И БИБЛИОГРАФИЯ

Форумът преминава в *ДВЕ СЕСИИ*:

I. СЕСИЯ (16:00 – 19:00 ч.) / **Председатели:** проф. д.н. Ирена Петева, проф.

д.ик.н. Стоян Денчев, проф. д-р Тереза Тренчева, доц. д-р Калина Иванова:

ПРЕДСТАВЯНЕ НА ТРИКНИЖИЕТО „АВРАМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ (ЮДАИЗЪМЪТ – ХРИСТИЯНСТВОТО – ИСЛЯМЪТ) В БЪЛГАРИЯ: КРАТКИ ИСТОРИЧЕСКИ ЕНЦИКЛОПЕДИИ” (СОФИЯ, 2025) – 223-ТИ ЕНЦИКЛОПЕДИЧЕН ТРУД НА ПРОФ. МИЛЕН КУМАНОВ И 41-ВИ ТОМ НА ЕНЦИКЛОПЕДИЧНАТА СЕРИЯ „ФАКЛОНОСЦИ” НА УНИБИТ:

А В Р А М И Ч Е С К И Т Е Р Е Л И Г И И (ЮДАИЗЪМЪТ – ХРИСТИЯНСТВОТО – ИСЛЯМЪТ) В БЪЛГАРИЯ: АРБ (Ю – Х – И) (КИЕ) : кратки ист. енциклопедии : 1. Юдаизъмът в България : ЮБ (КИЕ) (с. 51-235) ; 2. Православие в България : ПБ (КИЕ) (с. 237-693) ; 3. Ислямът в България : ИБ (КИЕ) (с. 695-930) / Милен Куманов ; науч. ред. М. Куманов ... [и др.] ; науч. и ез. ред. Цветан Теофанов, Стоянка Кендерова, Иво Панов ; ез. ред. Лариса Найдич ; библиогр. ред. А. Куманова ... [и др.] ; обща ред. о. Стефан Пашов ; 4. М. Куманов : Биобиблиогр. / А. Куманова (с. 967-1105) ; пред: А. Куманова ; дейкис Ц. Теофанов ... [и др.] ; рец.: Стоян Денчев, Ирина Линден. – София : За буквите – О писменехъ, 2025. – 1176 с. : с 1124 ил., 6 табл., 3 сх. – Библиогр.: 8 104 ном. назв. в 4 систематиз. списъка на лит. (1. ЮБ (КИЕ) : 549 назв. ; 2. ПБ (КИЕ) : 6 289 назв. ; 3. ИБ (КИЕ) : 961 назв. (общо на 24 ез.) ; 4. М. Куманов : Биобиблиогр. : 305 назв. (на 50 ез.). 9. изд. – (Факлоносци ; XLI)

Други библиогр. ред.: Николай Василев, Никола Казански, Венцислав Велев, София Василева, Диана Ралева, Десислава Костадинова, Марияна Максимова ; Други авт. на дейкиси: Л. Найдич, Н. Василев, Н. Казански, Месуд Ахмади Афзади.

ISBN 978-619-185-766-1 ; E ISBN 978-619-185-752-4

По случай 1160-год. от Покръстването на българите в 864 г.

В навечерието на: 130-год. от установяване на дипломатическите отношения на България с Иран (1897 г.) – 2027 г. и 80-год. от установяване на дипломатическите отношения на България с Израел (1948 г.) – 2028 г.

Изд. е в чест на 75-год. от създаването на Държ. библиотечарски инст. – днес: Унив. по библиотекознание и информ. технолог. – 1 ноември 1950 г. и 20-год. на Студентск. науч. о-во при УниБИТ.

Кн. ПБ (КИЕ) има предарит. публ.: 1. изд. – С., 2023 ; Ново изд. – С., 2024.

Кн. М. Куманов : Биобиблиогр. има предходни публ. в науч. сб., енциклопед. изд. и Уикипедия в 2008, 2014, 2022, 2023, 2024.

Публ. и във вид на е-кн. в: Нац. билб. „Св. Св. Кирил и Методий” : <

НА ПРОФ. Д-Р ВЕНЦИСЛАВ ВЕЛЕВ И ВЪЗПИТАНИЦИТЕ НА УНИВЕРСИТЕТА – ЛИЦА НА СНО ПРИ УНИБИТ: Д-Р АНДРЕА ПАНДУЛИС (заместник – кмет на район Подуяне – София – ALUMNI на УниБИТ) и **Д-Р ИЛИЯН БАРЗЕВ** (гл. ас. в Института по информатика и компютърни технологии на БАН – ALUMNI на УниБИТ):

Златна христоматия на България : В [3] т. : Т. 1. Антология : **Моногр.** (Архитектура на бълг. изясна словесност) / състав., послесл. Н. Василев, А. Куманова ; Терминолог. ред. Н. Казански ; Библиогр. ред. М. Максимова ; Рец.: С. Денчев, П. Велчев ; *Посв. се на 75-год. от създ. на Държ. библ. инст. – днес: Унив. по библиотекознание и информ. технолог. – 1 ноември 1950 г. и 20-год. на Студентск. науч. о-во при УниБИТ ; Епигр.: „Помогни ми, Господи, да помогна на слепите да прогледнат.“ ; „Help me, Lord, to help the blind see the light.“* . – София : За буквите – О писменехъ, 2025. – 1070 (840 + ССXXX) с. : с ил., портр., факс. – Информ. ризома. – (Факлоносии ; XXXIX)

Златна христоматия на България : В [3] т. : Т. 2. Коментар : **Моногр.** (Структурно-типологичен модел на бълг. изясна словесност) / състав., послесл. Н. Василев, А. Куманова ; Терминолог. ред. Н. Казански ; Библиогр. ред. М. Максимова ; Рец.: С. Денчев, П. Велчев ; *Посв. се на 75-год. от създ. на Държ. библ. инст. – днес: Унив. по библиотекознание и информ. технолог. – 1 ноември 1950 г. и 20-год. на Студентск. науч. о-во при УниБИТ ; Епигр.: „Помогни ми, Господи, да помогна на слепите да прогледнат.“ ; „Help me, Lord, to help the blind see the light.“* . – София : За буквите – О писменехъ, 2025. – 662 с. : с ил., портр., факс. – Информ. ризома. – (Факлоносии ; XL)

В изд., първонач. планирано като двукнижие, е отбелязано: В 2 т. **Златна христоматия на България** : В 3 т. : Т. 3. **Тезаурус – Българско изясно слово (IX–XXI в.) : Съкровище (Информационна ризома)** / А. Куманова, Н. Василев ; Под науч. ред. на С. Денчев, Л. Найдич, П. Велчев, М. Максимова ; Рец.: И. Петева, Х. Христова, Н. Казански ; *Епигр.: „не хората говорят „с език“, а езикът говори на хората и „с хората“ (M. Heidegger. Platons Lehre von der Wahrheit. – Bern, 1947. – S. 61). // Тр. на Студентск. науч. о-во при Унив. по библиотекозн. и информ. технолог. (София). – ISSN 1314-2526. – Т. 21, 2026, с. 551-796. – Предварит. публ.*

<<http://www.sno.unibit>>

База на e-6-ки BULGARICA, ANTHOLOGICA, COMMENTATORICA, ENCYCLOPAEDICA, UNIVERSALICA.

Системно-структурно представеният тезаурус на българската изясна словесност за 13 века (IX–XXI в.) е върхов синкретичен хипертекстов продукт на проучванията, провеждани в продължение на

21 години (2005-2026)

с участието общо на

2883 студента на УниБИТ

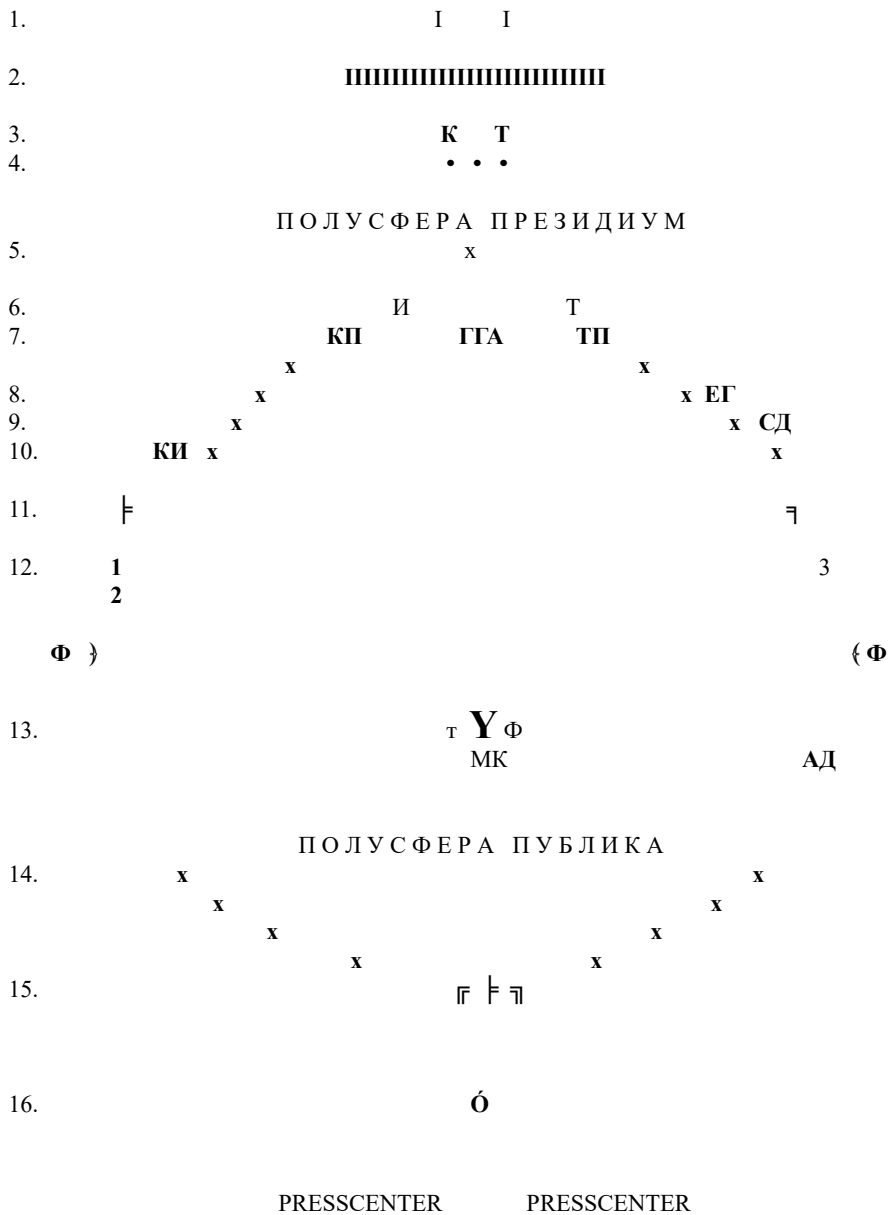
чрез специално генериран за целите пълнотекстов масив „**Златна христоматия на България**“ във вид на **четирикнижие**: 2013-2024 и **двукнижие**: 2013-2025.

266 творби на националната ни литература (145 – лирически и 121 – епически) се разглеждат комплексно и многоаспектно в качеството им на **универсален информационно-търсец модел на българското изясно слово** като **знакова система на крусиалното единство ЕЗИК – РОД – РОДИНА**, изградена в **синергия на интегралното енциклопедично универсално хуманитарно знание с акцент върху езикознанието, литературознанието, естетиката и информатиката...**

Тезаурусът е конфигуриран като когнитивно, образователно и възпитателно съоръжение от индуктивно генерирала се в процеса на изследването **макроретикула (макрорешетка)** от общо 104 фрагмента на **естествена параметрична класификация от литературни форми** като 61 от елементите ѝ се отнасят за **Лириката** и 43 – за **Епоса**.

През **ситото** ѝ се наблюдава с прост поглед преплетеното **ризоматично коренище – ризомата (мрежата)** от общо 10068 рудимента на разглежданите в **единство** литературни форми като **синтагма на изясната словесност на България**: 2465 от рудиментите се отнасят за **Лириката** и 7603 – за **Епоса**.

I. IV. РАЗПОЛОЖЕНИЕ НА
УЧАСТНИЦИТЕ И
ПУБЛИКАТА

•Ф•

Тервел Стилианов
(експерт в Архив на МВР –
ALUMNI на УниБИТ)

Иванка Трендафилова
(секретар и библиотекар в НЧ „Селска пробуда – 1927” – с. Варвара, Пазарджишки окр. –
ALUMNI на УниБИТ)

Теменужка Иванова
(библиотекар в НЧ „Хаджи Найденович” – с. Юнаци, Пазарджишки окр. –
ALUMNI на УниБИТ)

Д-р Андреа Пандулис
(заместник – кмет на район Подуяне – София – ALUMNI на УниБИТ)

Д-р Илиян Барзев
(гл. ас. в Института по информатика и компютърни технологии на БАН – ALUMNI на УниБИТ)

16:00 – 16:10 1 М а/в ОТЧЕ НАШ – видеоклип с изпълнение на фондация „Йордан Камджалов” (след края на файла веднага се появява на екрана следващият файл 1 Р)

16:10 – 16:15 1 Р АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ (визуализация на емблематични страници от трикнижieto) - 13.02.2026 - ПРЕМИЕРА – НБКМ и едновременно с 1 Р започва АГ

АГ: „В съвременния свят сме свидетели как бунтът на мнозина човеци срещу Бога води до узаконяване и налагане греха за норма в човешкото общество.

За съжаление, размиването на понятията за добро и зло, за истина и лъжа оказва своето неизбежно влияние върху църковния народ.”

ГК: „Интелектуалци говорят за дехуманизация и трансхуманизъм – разчовечаване, което заплашва вместо надграждане, да се превърне в необратима деградация.

Към това следва да се добави и опасността в недалечно бъдеще свръхмодерните технологии и роботостроене да се превърнат в неподлежащ на човешки контрол фактор в историческия път на човечеството.”

АГ: „Свидетели сме колко трудно е да се отгледа и събере добро съкровище в сърцето на човека, от което добрият човек да изкарва добро и колко лесно злото овладява човека и довежда до лоши плодове в душата, живота и делата на човека.

Свидетели сме как инструментализацията на човека, превръщането му от цел в средство, води до релативизиране на всяко понятие за нравственост.”

ГК: „Ето я ролята, значимостта на просветата, за която ни говори Свети Кирил и за която толкова се е трудил той със Свети Методий и всички техни Свети ученици.”

„Нека и ние, според силите си и с Божията помощ, да се превърнем в носители и продължители на Светото Кирило-Методиево дело, в което просветата се разглежда като усвояване (прекъсва: 1 Р АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ и започва 2 М а/в AURORA – I видеозапис на Северното сияние, направени от Американската космическа агенция NASA с озвучение – Й. С. Бах) на Божествената светлина, а образованието означава преди всичко разкриване и очистване на Божия образ у човека.”

АГ: С тези думи на Негово Светейшество Патриарх †ДАНИИЛ I Български започва галапремиерата на издаденото от Университета по библиотекознание и информационни технологии трикнижие на проф. Милен Куманов „Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) в България”, на което ученият отдава последните 25 години от живота си.

Незавършеният ръкопис на този негов 223-ти енциклопедичен опус е доведен до публикация като 41-ви том на енциклопедичната серия „Факлоносци” на Академичното издателство „За буквите – О писменехъ” с помощта на международен екип от учени от

6 страни, ръководен от неговата съпруга – негов библиотекар и библиограф, отдадена на енциклопедичното знание спътница и следовница проф. Александра Куманова.

ГК: Днешната галапремиера на Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ и нашата АЛМА МАТЕР на трикнижieto „Авраамическите религии в България“, е под Председателството на:

- проф. д.н. Ирена Петева – Ректор на УниБИТ и оглавяваща редакционния издателски съвет на трикнижieto;

- проф. д.и.к.н. Стоян Денчев – Председател на Съвета на настоятелите на УниБИТ и първи титулен рецензент на книгата;

- проф. д-р Тереза Тренчева – Заместник-ректор по научната дейност и международното сътрудничество на УниБИТ;

- Доц. д-р Калина Иванова – Директор на Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, Директор на Великотърновската Регионална библиотека „Петко Р. Славейков“, Председател на Българската библиотечно-информационна асоциация, домакин на премиерата. (едновременно завършват ГК и край на: 2 М а/в AURORA и започва 3 М а/в White Lights – I видеозапис на Северното сияние, направени от Американската космическа агенция NASA с озвучение – Й. С. Бах след появата на картината започва АГ)

АГ: С реалните кадри на СЕВЕРНОТО СИЯНИЕ – визуализираме квантовия свят, – но и съпътстващите образи на Библейската живопис.

Обозначаваме в СВЕТЛИНЕН КОРИДОР ГИГАНСКИЯ ПЪТ на ПРОТОБЪЛГАРИТЕ В ИСТОРИЯТА от Север към земите на Средна Азия и от там – към Балканския полуостров.

Така фиксираме делото на историка – филантроп, започнало още на студентската скамейка като изследовател на Първото българско царство по архива на акад. Васил Златарски, привело го към ЕНЦИКЛОПЕДИЗМА.

ГК: „Високо застани (в дуото АГ ГК се встройва триадата СВ МД ЛЙ),
над завист и обида
над дребните сплетни,
високо да те видя.” (Евт. Евтимов)

АГ: „Над всичко днес бъди,
ти, обич синеока,
звездите са звезди,
защото са високо.” (Евт. Евтимов)

ГК: „Ръкописите не горят!” (М. Булгаков)

ЛЙ: На руски: *Рукописи не горят!*

АГ: На иврит: *Kitvei yadayn nishrefim!*

ГК: На английски: *Manuscripts do not burn!*

МД: На немски: *Manuskripte brennen nicht!*

СВ: На френски: *Manuscrits ne brûlent pas!*

АГ: На испански: *Manuscritos no arden!*

ГК: На фарси: *Dast-Neveshtehaa Nemisoozand!*

МД: На арабски: *Al-makhtūfāt lā tahtariq!*

СВ: На турски: *El yazmaları yanmaz!* (изтича показването на 3 М а/в White Lights; започва показването на кадър по кадър на 2 Р ЛИКОВЕ НА ОГЛАСЯВАНИТЕ ЛИЧНОСТИ: 1-30)

II. II. КОГНИТИВЕН СИНОПСИС

АГ: Триединството на *Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България* е първият по рода си енциклопедичен труд – мегахипертекстов тривиум от кратки исторически енциклопедии.

ГК: Терминът *Авраамически религии* е **ОБОБЩЕН ДЕСКРИПТОР** на елементите, споделяни от *Юдаизма, Християнството и Исляма* и произхожда от името на *Пазителя на Вратата и Приятел на Бога Авраам (Ибрахим)* – легендарният **ОБЩ** основател на трите Авраамически религии: Юдаизъм, Християнство, Ислям.

АГ: Изучаването на тези три религии с техните основни понятия и образи изгражда основата на енциклопедичния тривиум: „*Юдаизмът в България*”, „*Православието в България*”, „*Ислямът в България*”.

Семиологичната цялост на справочно-енциклопедичното издание има две предварителни публикации, касаещи *отечествения духовен ипостас – Православието в България* – като част от *духовния диалог в историята* от най-висока класа между религиите и между *Юдаизма и Исляма, в частност*.

ГК: Библиографски и екстериорно базираното по законите на ЕНЦИКЛОПЕДИКАТА издание „*Авраамическите религии в България*” на [1] проф. Милен Куманов е завършено посмъртно и е подготвено за публикация от [2] проф. Александра Куманова (с [3] международен екип от учени от шест стани на света: България, Израел, Иран, Русия, САЩ, Франция).

АГ: Пътят от Словото към традицията: *от историята към живата Вяра* – пътят на трите Авраамически религии се явява като полифония от *различни гласове на един и същ екзистенциален въпрос* – за смисъла, закона, милостта:

„*В този свят един за друг сме дошли*” (Й. В. фон Гьоте)...

ГК: В изследването на [4] *арабиста-литературовед и ислямовед* проф. Цветан Теофанов (Багдадски университет – Ирак, Каирски университет – Египет, Московски институт по ориенталистика – Русия, Оксфордски център за изследване на Исляма – Великобритания, Американско ориенталистично дружество – САЩ, Британско дружество за близкоизточни изследвания – Великобритания, Европейски съюз на арабистите и ислямоведите, Софийски университет „Св. Климент Охридски”, Сорбона – Франция) – преводачът на *Св. Коран* от арабски на български, научният и езиков редактор на изданието „*Авраамическите религии в България*”, избрано от екипа на труда за негов *дейксис*, – трактата „*Нощното пътешествие на Пророка Мухаммад*”, – е намерена **МЕТОДОЛОГИЧНАТА опора** за съотнасянето в платното на *опуса* на Юдаизма, Християнството и Исляма.

АГ: Изхожда се от акцентирания от учения **НОВ** етап на изучаването на **ПРОРОЧЕСКОТО** житие, отвеждащо ни към **ПОДХОДА** на **ИЗРАЕЛСКИЯ** професор по ислямски изследвания Ури Рубин, който загърбва проблема за фактологията и се ориентира към анализ на **херменевтиката** в трудовете на средновековните мюсюлмански учени, писали за Пратеника на Аллах – база за рационално установяваните **ХОМОЛОГИЧНИ** редове в **РЕЛИГИОВЕДСКОТО** познание (*пуска се 4 М а GLORIA*):

ГК: „*Рубин разгръща концепта за адаптиране на библейския модел към живота на Пророка от страна на неговите последователи, които на по-късен етап са научили задълбочени знания за ЮДЕО-ХРИСТИЯНСКАТА ТРАДИЦИЯ.*” – пише проф. Цветан Теофанов.

АГ: На пряката ни линия е полиглотът [5] проф. Лариса Найдич (**ЕВРЕЙСКИ** университет в ЙЕРУСАЛИМ – ИЗРАЕЛ) – **ЕЗИКОВИЯТ** редактор на изданието „*Авраамическите религии в България*”!

Директно включване – ЙЕРУСАЛИМ – ИЗРАЕЛ!

Please, Professor Naiditch, summarize the content of the presented book! (пуска се 4 М а GLORIA)

<Говори Проф. Лариса Найдич от дистанционната връзка>

ГК: Thank you, Professor Naiditch!

Целият текст на дейкиса на проф. Найдич е публикуван на няколко езика в „Авраамическите религии в България“!

АГ: ОСМАНИСТЪТ и АРАБИСТЪТ [6] проф. Стоянка Кендерова (Център за източни езици и култури към СОФИЙСКИЯ университет „Св. Климент Охридски“, ГЛАВЕН АРХИВИСТ в Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ – НАУЧЕН И ЕЗИКОВ РЕДАКТОР на „Авраамическите религии в България (пуска се 4 М а GLORIA)“!

ГК: В Обществения издателски съвет на изданието са видни представители на духовността, за които има персонални статии в енциклопедичното трикнижие „Авраамическите религии в България“:

АГ: [7] Негово Преосвещенство Мелнишкият епископ ГЕРАСИМ (Главен секретар на Св. Синод на Българската православна църква) (пуска се 4 М а GLORIA);

ГК: [8] Негово Високопреосвещенство архиепископ ХРИСТО ПРОЙКОВ (Апостолически екзарх) (пуска се 4 М а GLORIA) ;

АГ: [9] Негово Превъзходителство д-р МЕСУД АХМАДИ АФЗАДИ (Катедри по Сравнително Религиознание на Университета в ХАЙДЕЛБЕРГ – ГЕРМАНИЯ и Университет Азад – Северен ТЕХЕРАН, ИРАН) – автор на дейкис в книгата...

Ето думи от този дейкис, публикувани на различни езици в „Авраамическите религии в България“ (Колега, Петър Николов, зачетете – моля Ви – оригинал) (пуска се 4 М а GLORIA):

ПН: „Bulgaria, with its long-standing tradition of tolerance, harmony, and coexistence among diverse beliefs, stands today as a shining example in the Balkans – a land where churches, mosques, and synagogues rise side by side as enduring symbols of divine brotherhood and prophetic love, reminding us of the shared message of all the great messengers of God.”

АГ: „България, с нейната дълговечна традиция на толерантност, хармония и съвместно съществуване между различните вероизповедания, стои днес като ярък пример на Балканите – страна, където църквите, джамиите и синагогите стоят една до друга като извечни символи на божественото братство и пророческа любов, напомняйки ни за споделеното послание на всички пратеници на Господа.”;

ГК: [10] Акад. проф. д-р НИКОЛАЙ ЯРЪМОВ (водещ републикански хирург – библиограф и издател (МЕДИЦИНСКИ ИНСТИТУТ на Министерството на вътрешните работи – София, дългогодишен ръководител на катедра по хирургия и началник на клиниката по хирургия във Втора хирургия на Университетска болница „Александровска“ – МЕДИЦИНСКИ университет в София; действителен член на Международната академия по информатизация при ООН), който е сред нас (поглежда те го), осъществил декодираните от УниБИТ ГЕННИ изследвания на участниците в НЕСТИНАРСКИЯ култов реликт със СЕВЕРЕН генезис, отвеждащ към ЗОРОАСТРИЙСКИЯ корен на Авраамическите религии (пуска се 4 М а GLORIA);

АГ: [11] Г-н РОБЕРТ ДЖЕРАСИ (най-дългогодишният председател на Централния ИЗРАЙЛТЯНСКИ духовен съвет; председател на Комитета срещу антисемитизма, ксенофобията и насаждането на омраза в Изпълнителното бюро на Организацията на евреите в България „Шалом“ и представител на отдел „Анализ, превенция и международно сътрудничество“ на Комисията за защита от дискриминация) (пуска се 4 М а GLORIA);

ГК: [12] Проф. д-р АЛЕКСАНДЪР ОСКАР (лекар офталмолог, професор; председател на Организацията на евреите в България „Шалом“ /2016-2025/) (пуска се 4 М а GLORIA).

АГ: Сред нас е ИРАНИСТЪТ [13] Проф. ИВО ПАНОВ (КАБУЛСКИ държавен университет – АФГАНИСТАН, АЗЕРБАЙДЖАНСКИ държавен университет – БАКУ, СОФИЙСКИ университет „Св. Климент Охридски“) – НАУЧЕН И ЕЗИКОВ РЕДАКТОР на изданието „Авраамическите религии в България“!

Моля, Професор Панов, синтезирайте смисъла на книгата! (пуска се 4 М а GLORIA)

<Говори Проф. Иво Панов на живо>

АГ: *Благодаря Ви, Професор Панов!*

ГК: [14] ЕЗИКОВИЯТ И БИБЛИОГРАФСКИЯТ РЕДАКТОР на „Авраамическите религии в България“ – историографът на изящната словесност Д-р Николай Василев (*морфологична и графическа когнитивна платформа на триптиха*) – автор на дейкис в книгата, обобщава (*пуска се 4 М а GLORIA*):

„Диалектичното единство на **РАЦИОНАЛНИЯ ИСТОРИЗЪМ** и **РЕЛИГИОЗНАТА ЕТИКА** в енциклопедичното трикнижие – *Юдаизъм – Християнство – Ислям в България* рефлектират по особено **СИНКРЕТИЧЕН** начин в **ЕЗИКА** на всяка една от трите енциклопедии и в *трите* ЕДНОВРЕМЕННО.

Този език неизменно и последователно е ориентиран към *философско-религиозната естетика* на *Свещените книги* на човечеството: *Света Авеста – Свети Упанишади – Света Библия – Свети Коран.*

Това е естетиката на съсредоточения в универсалния родови патриархален консервативен модел за човешко поведение ОБЩЕСТВЕН ИДЕАЛ.”

АГ: [15] Библиографският редактор на опуса – полиглотът от Централната библиотека на Българската академия на науките (*лингвистична и информационна логистика на изданието*) Доц. Никола Казански синтезира (*пуска се 4 М а GLORIA*):

„Трите енциклопедични справочника на проф. Милен Куманов, посветени на *Авраамическите религии в България: Юдаизъм – Християнство – Ислям*, са **уникални** като първопроходни. Те са първите по рода си в страната.

Освен това те са и **образец** за енциклопедични издания, разработени в най-добрите световни традиции, както и в жалоните, поставени от първопроходците на енциклопедизма у нас – [16] д-р Петър Берон, [17] акад. Никола Михов, [18] проф. Тодор Боров, [19] д-р Николай Н. Николаев – към линията на които в познанието принадлежи и [20] проф. Милен Куманов.

Но проф. Милен Куманов е и пряк **ПРОДЪЛЖИТЕЛ** на [21] **БОГОВДЪХНОВЕНИЯ** архиепископ **ЙОАН БЪЛГАРСКИ** (*поради отсъствие на изображение в иконописната живопис на Негово Високопреосвещенство Йоан Екзарх във визуализацията е експониран иконописният образ на Св. Йоан Кръстител Господен – стенопис от Манастира Грачаница в Косово*).”

ГК: [22] Сред нас е полиглотът – *арабист* от Висш ислямски институт – София, **Нов български университет** Д-р Ариф Абдуллах, провел предпечатната експертиза на *Авраамическите религии в България*.

Моля Ви, д-р Абдуллах, споделете Вашите изводи! (пуска се 4 М а GLORIA)

<Говори д-р Ариф Абдуллах на живо>

АГ: *Благодаря Ви, Д-р Абдуллах!*

ГК: [23] Позволете ми да поканя Доц. Калина Иванова – Директор на Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, Директор на Великотърновската Регионална библиотека „Петко Р. Славейков“, Председател на Българската библиотечно-информационна асоциация, Домакин на премиерата – да направи заключение на своята рецензия за *Авраамическите религии в България*.

Моля, Доцент Иванова! (пуска се 4 М а GLORIA)

<Говори Доц. Калина Иванова на живо и поднася на проф. А. Куманова уникални ценни издания>

АГ: *Благодаря Ви, Доц. Иванова!*

ГК: [24] На пряката ни линия е полиглотът *библиотековед – библиограф* проф. Ирина Линден (САНКТ-ПЕТЕРБУРГСКИ държавен институт за култура – РУСИЯ, Университет на РОД АЙЛЪНД – САЩ,

МЕЖДУНАРОДНО библиотекарско почетно дружество „Библиотекарите – пазителите на знанието” – Дейви, Флорида – САЩ, Институт за ПРЕВОД в МОСКВА – РУСИЯ) – рецензент на „*Авраамическите религии в България*”!

Директно включване – РОД АЙЛЪНД – САЩ!

Please, Professor Lynden, tell us your summary of the edition’s review!

<Говори Проф. Ирина Линден от дистанционната връзка>

ГК: *Thank you, Professor Lynden!*

АГ: [25] Уважаеми участници и гости в галапремиерата на „*Авраамическите религии в България*”!

Позволете ми да поканя в кулминацията на тази сесия **Председателя на форума, Първия титулен рецензент на изданието**, инициирал и навигирал цялостната работа по **СПАСЯВАНЕТО на ръкописа на трикнижието във всички етапи**, довели до публикацията му – **Проф. Стоян Денчев** (*архитект на съвременната информационна среда без държавни, институционални и административни граници, по която именно на него принадлежи първата и единствена теория, успешно внедрена отново от него в полето на науката и културата* /Софийски университет „Св. Климент Охридски”, Информационен център за трансфер на технологии „Информа” – София, България, Университет на Калифорния в Бъркли – САЩ; създател и дългогодишен Ректор на УниБИТ и Председател на Съвета на настоятелите на Университета; Председател и Почетен председател на Съюза на народните читалища в България; действителен член на Международната академия по информатизация при ООН) – да резюмира експертизата на опуса:

Моля, Проф. Денчев! (пуска се 4 М а GLORIA)

<Говори Проф. Стоян Денчев на живо и поднася – заедно с проф. Т. Тренчева – на проф. А. Куманова златен плакет на УниБИТ „75 ГОДИНИ УНИБИТ”>

АГ: *Благодаря Ви, Проф. Денчев!*

ГК: Уважаеми участници и гости на галапремиерата на „*Авраамическите религии в България*”!

От публиката – Академични слова!

АГ: [26] Проф. Ани Василева – Данчева (Институт за исторически изследвания при Българската академия на науките)!

Моля, Проф. Василева – Данчева! (пуска се 4 М а GLORIA)

<Говори Проф. Ани Василева – Данчева на живо>

АГ: *Благодаря Ви, Проф. Василева – Данчева!*

ГК: [27] Проф. Димитър Попов (Шуменски университет „Епископ Константин Преславски”), ЛИЧНИЯТ ДЪЛГОГОДИШЕН асистент на проф. Умберто Еко!

Моля, Проф. Попов! (пуска се 4 М а GLORIA)

<Говори Проф. Димитър Попов на живо>

ГК: *Благодаря Ви, Проф. Попов!*

АГ: [28] Доц. Пламен Славов (Секретар на Президента на Р България по духовност и култура)

Моля, Доц. Славов! (пуска се 4 М а GLORIA)

<Говори Доц. Пламен Славов на живо и поднася на проф. А. Куманова поздравителен адрес на Президента Илияна Йотова>

ГК: *Благодаря Ви, Доц. Славов! (зазвучава 5 М а gaidi)*

II. III. ПОСЛАНИЕ И СИМВОЛИЗАЦИЯ

АГ: [29] На финала – *два емблематизирани* днешната галапремира ЗНАКА:

ПЪРВИ ЗНАК. IYI: *Моля ДА ЗАПОВЯДАТ В ПОДНОЖИЕТО НА НАШАТА изложба!*
(излизат в елипса около изложбата – **Проф. Венцислав Велев и Любов Йовинска** ги насочват – още при обявяването на имената им и сами са в елипсата; асистират **Богдана Катърска и Никулинка Катърска**)

Председателите на галапремиерата:

1. Проф. Ирена Петева,
2. Проф. Стоян Денчев,
3. Проф. Тереза Тренчева,
4. Доц. Калина Иванова;

Общият редактор на „*Авраамическите религии в България*“:

5. Отец Стефан Пашов;

Библиографските редактори на трикнижието:

6. Проф. Венцислав Велев,
7. Проф. София Василева,
8. Доц. Никола Казански,
9. Д-р Никола Казански,
10. Д-р Десислава Костадинова,
11. Г-жа Марияна Максимова;

Членовете на Редакционния съвет на изданието:

12. Проф. Христина Христова,
13. Проф. Мюмюн Тахиров,
14. Доц. Диана Стоянова,
15. Д-р Светла Шапкалова-Катърска;

Езиковият редактор на тлилогията:

16. Г-жа Цветана Найденова;

Рецензиращата в момента „*Авраамическите религии в България*“:

17. Проф. Ваня Добрева;

Ръководителят на библиометричната навигация на трикнижието:

18. Магистърът на УниБИТ **Любов Йовинска** (Национален статистически институт на Р България).

Избраната архитектоника на презентираната на днешния форум изложба е *подбор* от:

- 223-те *енциклопедични* издания на проф. **Милен Куманов**, стартирали със *студентското* му изследване по архива на акад. **Васил Златарски**, възкресил образите на българските владетели – хановете **Кубрат** и **Тервел (!)** и

- библиографските и *енциклопедични* поредици от издания на Университета по библиотекознание и информационни технологии с главен редактор проф. **Александра Куманова**:

-- 21 тома „*Трудове на Студентското научно общество при УниБИТ*“ (С., 2008-) и

-- 41 тома на серията на Академичното издателство „*За буквите – О писменех*“ на УниБИТ „*Факлоносци*“ (С., 2010-) (чийто 41 том са „*Авраамическите религии в България*“!).

Изложбата е конфигурирана от [30] **СЛЪНЧЕВИЯ СИМВОЛ IYI** (ипсилон с две части), който се счита за *основен прабългарски знак*, често свързан с върховния бог **Тангра**.

Тангризмът (Зороастризмът) е *изворът* на **Авраамическите религии** (*пуска се 1 Р АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ* *едновременно зазвучава 6 М а Излел е Дельо хайдутин* – полет в космоса).

Церемония по откриване на изложбата (съз изтичане на фрагмента от 6 М а Излел е Дельо хайдутин – полет в космоса участниците в церемонията се оттеглят ЕНЕРГИЧНО по местата си; продължава да се излъчва 1 Р АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ, но със започването на думите на АГ – започва показването на кадър по кадър на 2 Р ЛИКОВЕ НА ОГЛАСЯВАНИТЕ ЛИЧНОСТИ: 30-37)

АГ: [31: 32-35]

ВТОРИ ЕМБЛЕМАТИЗИРАЩ ГАЛАПРЕМИРАТА ЗНАК.

Моля: Олицетворилите в Академична интеракция на Светлината на УниБИТ „НОМО PROVIDENS FUTURUM (ПРОВИЖДАЩ БЪДЕЩЕТО ЧОВЕК) – АЗБУЧНА МОЛИТВА ЗА БЪЛГАРСКАТА ХОРУГВА: КОРАБЪТ НА ДУХА НА БЪЛГАРИЯ”!

ДА ЗАПОВЯДАТ В ПОДНОЖИЕТО НА НАШИТЕ костюми, дарявани на Националната библиотека от Проф. Александра Куманова!

ГК: Костюмите са създадени по концепцията на проф. Васил Златарски (1866-1935), за декодирането на която проф. Милен Куманов (1942-2021) отдава години от живота си.

За създаването на тези костюми проф. Александра Куманова привлича научната консултация на Проф. АНТОНИО ЯКОБИНИ (Antonio Iacobini) – специалист по Източната Римска империя от Латеранския университет „Ла Сапиенца” – Рим (Sapienza Università di Roma), в който тя има специализация, и експертизата на историка на Римската империя Доц. Калин Стоев (УниБИТ).

От значение са и работата ѝ със скиците на исторически костюми на Леон Бакст (1866-1924), и изучените от нея артефакти от музеите на костюмите на Римската епоха в Рим, Истанбул, Анкара, Антакия, Хатай в процеса на многобройните ѝ пътувания във връзка с експедициите по СОЛАРНИЯ КУЛТ – пътят на РЕЛИГИИТЕ – пътят на ЕЗИЦИТЕ – пътят на ЗНАНИЕТО.

Докаато концепцията за хламидата на хан Кубрат няма протографи, и в създаването ѝ проф. Александра Куманова кани да участва и Кубрат Пулев (Световен шампион по бокс в свръхтежка категория), който намира ценни автентични решения за създаването на костюма, за хламидата на хан Тервел – поканен е да го изпълни Тервел Пулев (Олимпийски медалист по бокс в тежка категория) – са анализирани от нея и фрески, и мозаечни композиции, и икони с образа на Св. Тривелий, и картината „Тервел и Юстиниан Втори” на художника Мирослав Йотов (1977-).

Изработката на двете хламиди на хановете проф. А. Куманова поверява лично на оперната дива Розалина Касабова, виртуоз в създаването на сценични образи и костюми, като следи неизменно и за високото качество и автентичност на тъканите и използваните материали.

АГ: ХАН КУБРАТ – основателя на Велика България:

ГЕН. – МАЙОР ГРУДИ АНГЕЛОВ (става) (Началник на Военна академия „Георги Сава Раковски”; доц. д-р инж. – Университет по библиотекознание и информационни технологии);

КУБРАТ ПУЛЕВ (става) (Световен шампион по бокс в свръхтежка категория; докторант – Военна академия „Георги Сава Раковски”)

ГК: СВ. ТРИВЕЛИЙ – ТЕРВЕЛ, хан на Дунавска България:

ГЛ. АС. Д-Р ТЕРВЕЛ ПУЛЕВ (става) (Олимпийски медалист по бокс в тежка категория; Софийски университет „Св. Климент Охридски”) зазвучава 7 М а Дунаве бели ; на екрана тръгва 1 Р АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ, но със свършването на 7 М а Дунаве бели свършва и показването на 1 Р АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ кадър по кадър на 2 Р ЛИКОВЕ НА ОГЛАСЯВАНИТЕ ЛИЧНОСТИ: 32-37; асистират: Иванка Трендафилова, Теменужка Иванова; координатор: Ивайло Кардашев

АГ: [32]

ГЕН. – МАЙОР ГРУДИ АНГЕЛОВ (Г-м Г. А.):

**Г-м Г. А.: „Човек и добре да живее,
умира и друг се ражда.**

**Нека роденият по-късно,
като гледа този надпис,
да си спомня за оногова,
който го я направил.**

**А името на архонта е
ОМОРТАГ ХАН ЮВИГИ.**

[33] Нека Бог да го удостои

да преживее сто години.” (Румен Катърски удрая дафа) (Надпис на кан Омуртаг от църквата „Св. Четиредесет мъченици” във Велико Търново)

АГ: [34] КУБРАТ ПУЛЕВ (К. П.):

**К. П.: „Аз, Кубрат, обединих българските племена
и основах Велика България в лето 630.**

**Като хаган получих титлата „Патриций”
от византийския император Ираклий,
защото приех Християнството**

и спазих докрай сключения с него договор.” (Румен Катърски удрая дафа)

АГ: [35] ТЕРВЕЛ ПУЛЕВ (Т. П. става):

**Т. П.: „Аз, Тервел, хан на Дунавска България,
получих най-високата титла „Кесар”**

**от византийския император Юстиниан Втори,
защото приех Християнството**

и спазих докрай сключения с него договор...

**Получих в отплата областта Загоре
и установих законна граница на България**

за следващите шест века.” (Румен Катърски удрая дафа)

[36: 33-34-35 – общ кадър] Церемония по откриване на костюмите (съз изтичане на репликата на Тервел Пулев зазвучава 8 M a Prituri Se Planinata и участниците в церемонията (Г. А., К. П., Т. П.) започват ЗАЕДНО да спускат покривалото от костюмите – асистирант им Иванка Трендафилова и Теменушка Иванова /координира сцената Ивайло Кардашев/; с изтичане на 8 M a Prituri Se Planinata Г. А., К. П., Т. П. се връщат на местата си и сядат)

Веднага зазвучава 9 M a / в My way, arrange by Viola and Piano

Танц – Даряване на книгата на присъстващи – типографски издания и DVD – Марияна Матова (хореография в залата на 12.02);

Церемонията по поднасянето на книгите ръководи Ивайло Кардашев

С ИЗТИЧАНЕ на 9 M a / в My way, arrange by Viola and Piano веднага започва АГ; на екрана [1 PP]

АГ: КАК МОМЪК ЩЕ ЗАПАЗИ В ЧИСТОТА ПЪТЯ СИ?

(пауза; глеждане на залата изпитателно)

АГ (заедно с ГК и с Богдана Катърска и Никулина Катърска):

КАТО ПАЗИ СЕБЕ СИ СПОРЕД ТВОЕТО СЛОВО.

Върху последната сричка тръгва 10 M a / в Пазолини Евангелие от Матфея – знаменитата сцена на поклонението на влъхвите на Младенеца Иисус (1964) ...

Излизат девойките Полина Петрова, Гургана Христова, Марияна Матова, олицетворяващи България! (хореография в залата на 12.02)

След изтичането на 10 М а / в Пазолини Евангелие от Матей (1964) започва веднага АГ

АГ: Дами и Господа!

[37: 3] Думи на Проф. Александра Куманова! (пуска се 4 М а GLORIA)

<Говори Проф. Александра Куманова на живо>

ГК: Благодаря Ви, Професор Куманова!

Целият текст на дейкиса на проф. Куманова е публикуван и е базов в анотациите на няколко езика в „Авраамическите религии в България“!

АГ: След антракта – моля студентите да останат за втората част на сесията на галапремиерата – премиера на тезауруса на българската изиячна словесност за 13 века (IX-XXI в.). (започва визуализацията на Universum-Visualisazion-Archive-I-XXI-Conf-23-05-2026; но звучи музиката а SNO-SIMBOLIZM-XXI-2026 от папка 1 INTROD)

След антракта започва втората част и там САМО СЕ ПОКАЗВА Universum-Visualisazion-Archive-I-XXI-Conf-23-05-2026

III. БИБЛИОМЕТРИЯ НА ПРЕЗЕНТИРАНАТА ЕНЦИКЛОПЕДИЧНА ПРОДУКЦИЯ

На галапремиерата на 13.02.2026 г. са представени общо 76 експертизи на мегахипертекстовото енциклопедично съоръжение на УниБИТ „Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България“ (София, 2025), създадено от проф. Милен Куманов и осъществено като издание по линия на студентските научни форуми на Университета, които са представени в томове ХХ (София, 2025) и ХХІ (София, 2026) на „Трудовете на Студентското научно общество при УниБИТ“, реализирани в рамките на проект на тема „Проучване и структуриране на когнитивен мегамодел на универсални енциклопедични ресурси от ново поколение, предназначени за университетите, библиотеките, музеите, галериите в условията на изграждането на информационното – знаниево общество“, по Договор № ПЧФНП-2025-07 от 21.03.2025 г. по Наредба за условията и реда за оценката, планирането, разпределението и разходването на средствата от държавния бюджет за финансиране на прорисъщата на държавните висши училища научна или художественотворческа дейност на МОН, с ръководител проф. д.п.н. Александра Куманова.

Том ХХ на „Трудовете на Студентското научно общество при УниБИТ“ се появява към ХХІ Студентска научна конференция и изложба на Университета „Информация – хуманизъм – любов (Дисциплинарно поле и интердисциплинарност на хуманитарното знание, хуманитарен подход)“ – „Information – humanism – love (Subject field and interdisciplinarity of the humanitarian knowledge, humanitarian approach)“ (девиз: „Вече овладяхме енергията на вятъра, на морето, на слънцето. Но денят, в който човек успее да овладее Енергията на любовта, ще е толкова важен, колкото и откриването на огъня.“ – Пьер Теяр дьо Шарден) (23.05.2025 г.), преминала по цит. по-горе проект.

Том ХХІ на „Трудовете на Студентското научно общество при УниБИТ“ се реализира към ХХІІ Студентска научна конференция и изложба на Университета „Парадигмален капацитет на Студентското научно общество при УниБИТ (2005-) в генерирането на справочни мегахипертекстове на знаниево общество (Встъпване в трето десетилетие на екстериорно библиографски базираните енциклопедии –

речници – историографии – е-библиотеки)” – „*Paradigmatic capacity of the Student scientific society at ULSIT (2005-) in the generating of reference mega-hypertexts of the knowledge society (Assumption in a third decade of the exterior bibliographic based encyclopedias – dictionaries – historiographies – e-libraries)*” (девиз: „Голу са всички народи без книги.” – епископ Константин Преславски – „*Unenlightened are all the nations without books.*” – bishop Konstantin Preslavski) (23.05.2025), преминаваща по проект „*Нова научна парадигма: Модел за академично коопериране в сферата на наука, стратегическото планиране и иновациите, целящ съхранение на културната идентичност и развитие на капацитет*” на Фонд „Научни изследвания” при МОН, по Договор № КП-06-Н85/5 от 05.12.2024 г., с ръководител проф. д-р Христина Христова.

26 от посочените 76 експертизи са директно за трикнижието „*Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България*” (София, 2025) на проф. Милен Куманов, и тези експертизи се разпределят така:

- 12 дейксиса (1-3, 6, 8-10, 12, 17, 20, 25, 26) и

- 14 рецензии (4, 5, 7, 11, 13-16, 18, 19, 21-24) (вж: с. 1025-1129 на том 21 на „Тр. на СНО при УниБИТ” – С., 2026, поднесени на XXI Студентска научна конференция и изложба на УниБИТ (23.05.2025) и на галапремиерата на енциклопедичното трикнижие (13.02.2026), състояла се като преддверие към XXII Студентска научна конференция и изложба на УниБИТ (22.05.2026 г.):

- Негово Светейшество Патриарх †ДАНИИЛ I Български (*Академично слово на Тържественото събрание на БАН по случай 24 май 2025 г.*) (Публикувано като вход към „Авраамическите религии в България” – пътеводна звезда за екипа, осъществил посмъртното обнародване на ръкописа на христологически историк, радеец за образование и просвета, възхвалени от Св. Седмочисленици) (5167-1): с. 1025-1026;

- Румен Радев (Президент на Р България, ген.) (*Триединство на Авраамическите кратки исторически енциклопедии в България*) (Публикуван в изданието дейксис) (5167-2): с. 1027-1028;

- Илняна Йотова (*Енциклопедичното трикнижие „Авраамическите религии в България” – отговорност към обществото и наследството на нацията ни*) (Поднесен на галапремиерата на изданието дейксис) (5167-3): с. 1028;

- Стоян Денчев (проф. д.ик.н.) – УниБИТ (*Мирогледното начало на Авраамическите религии*) (*Зороастрийският извор на култа към Светлината*) (Публикувана в изданието рецензия) (5167-4): с. 1029-1030;

- Irina Lynden (PhD, MLS. Professor of Library Science, St. Petersburg State Institute of Culture /1981-2000/ and Rhode Island State University, USA /2003-2006/, Deputy Director of the National Library of Russia for International Activities /2006-2013/, Member of the International Library Honor Society *Beta Phi Mu*. Member of the Advisory Board, Institute of Translation, Moscow) – Ирина Линден (Проф. Доктор по библиотекознание на Санкт-Петербургския държавен институт за култура и Университета на Род Айлънд в САЩ; заместник-директор по международните въпроси на Руската национална библиотека в Санкт Петербург; Член на Международното библиотекарско почетно дружество *Bibliothekarios philax mathesis /старогр. „библиотекарите – пазителите на знанието”* и на Управителния съвет на института за превод в Москва) – на англ. и бълг. ез. (*A unique universal contribution of Bulgaria in the peaceful religious coexistence*) (*This review was published in the edition*) (*Уникален световен принос на България в мирното съжителство на религиозна основа*) (Публикувана в изданието рецензия) (5167-5): с. 1031, 1032;

- Цветан Теофанов (проф. д.ф.н.) – арабист, възпитаник на Багдадския университет, преводач на Св. Коран и на сборници с хадиси, дългогодишен декан на Факултета по класически и нови филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски”,

който наблюдава форума от Сорбоната (Париж, Франция), където в момента чете лекции (**Нощното пътешествие на Пророка Мухаммад** (Публикуван в изданието дейксис – навигация на труда) (5167-6): с. 1033-1042;

- **Larissa Naiditch** (Professor emeritus at the Hebrew University of Jerusalem – senior research associate in Department of linguistics, D.Sc. in philology – comparative linguistics: German languages, polyglot; author of books and many studies in linguistics, poethics and theory of translation) – **Лариса Найдич** (професор емеритус на Еврейския университет в Йерусалим – старши научен сътрудник в Катедрата по езикознание, д.ф.н. – сравнителна лингвистика: германски езици, полиглот; автор на книги и множество статии по лингвистика, поетика и теория на превода) – на англ., нем., бълг. и рус. ез. (**The Encyclopedia The Abrahamic religions (Judaism – Christianity – Islam) in Bulgaria as Model of the unity of the peoples in the world**) (This review was published in the edition) (**Enzyklopädie „Die Abrahamitischen Religionen (Judentum – Christentum – Islam) in Bulgarien“ als Modell der Völkergemeinschaft der Welt**) (Diese Rezension wurde in der Publikation veröffentlicht) (**Енциклопедията „Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнство – Ислямът) в България“ като модел за обединение на народите по света**) (Публикувана в изданието рецензия) (**Енциклопедия „Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнство – Ислам) в България“ как модел обединения народов мира**) (Опубликуванна в издании рецензия) (5167-7): с. 1043-1044, 1045-1046, 1047-1048, 1049-1050;

- **Masood Ahmadi Afzadi** (His Excellency Dr. Masood Ahmadi Afzadi. Cultural attaché of the Islamic Republic of Iran in Bulgaria, Asst. Prof. of the Department of Comparative Religions and Mysticism Islamic Azad University, North Tehran Branch, Dr. – PhD) – **Месуд Ахмади Афзади** (Негово Превъзходителство. Културно аташе на Ислямска република Иран в България, Асистент в Катедрата по сравнително религиознознание и мистицизъм на Ислямския университет *Azad* – Северен Техеран – д-р) – на англ. и бълг. ез. (**Everlasting spiritual propinquity of the humanity – those of the**) (This deixis was published in the edition) (**Извечното духовно родство на човечеството – това на религиите**) (Публикуван в изданието дейксис) (5167-8): с. 1051, 1052;

- **Иво Панов** (проф. д-р) (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) (**Енциклопедичен труд за общите морално-етични норми**) (Поднесен на галапремиерата на изданието дейксис) (5167-9): с. 1053;

- **Желязко Стоянов** (проф. д.ф.н.) (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) (**Уникална енциклопедия на религиите в България**) (Поднесен на галапремиерата на изданието дейксис) (5167-10): с. 1054;

- **Ани Данчева-Василева** (проф. д-р) – специалист по българска обща и средновековна история в Института за исторически изследвания при БАН (**Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) в България**) (**Кратки исторически енциклопедии на проф. Милен Куманов**) (Поднесена на галапремиерата на изданието рецензия) (5167-11): с. 1055-1060;

- **Димитър Попов** (Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“, личният дългогодишен асистент на проф. Умберто Еко) (**ARBITER ELEGANTIARUM – скорописецът в енциклопедичната наука на XX-XXI векове**) (223-ият енциклопедичен труд на проф. Милен Куманов „Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) в България“) (Поднесен на галапремиерата на изданието дейксис) (5167-12): с. 1061;

- **София Василева** (проф. д.н.) – УниБИТ („Авраамическите религии в България“ – енциклопедия за духовност, култура, памет и пространство) (Поднесена на галапремиерата на изданието рецензия) (5167-13): с. 1062;

- **Венцислав Велев** (проф. д-р) – УниБИТ (**Енциклопедичен мезаисторически триптих, посветен на трите свещени Авраамически вероизповедания**) (Поднесена на

галапремиерата на изданието рецензия) (5167-14): с. 1063-1064;

- Мюмюн Тахиров (проф. д-р) – УниБИТ (*Първата енциклопедия за Исляма в България като Авраамическа религия*) (Поднесена на галапремиерата на изданието рецензия) (5167-15): с. 1065;

- Калина Иванова (доц. д-р) – Директор на Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, Директор на Великотърновската Регионална библиотека „Петко Р. Славейков“, Председател на Българската библиотечно-информационна асоциация (*Три знака за библиотечно-библиографското дело в България през XXI в. в енциклопедичното трикнижие „Авраамическите религии в България“*) (Поднесена на галапремиерата на изданието рецензия) (5167-16): с. 1066-1068;

- Никола Казански (доц. д-р) – Централна библиотека на Българската академия на науките (*Историк, енциклопедист и филантроп, но и праведник*) (Публикуван в изданието дейкис) (5167-17): с. 1069-1070;

- Евелина Здравкова (гл. ас. д-р) – УниБИТ (*Между вярата и паметта: Духовни мостове на свързването в българската културна история*) (Поднесена на галапремиерата на изданието рецензия) (5167-18): с. 1071-1073;

- Светла Шапкалова (гл. ас. д-р) – УниБИТ (*Енциклопедистът Милен Куманов и „Авраамическите религии“ (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България*) (*Възможен път към толерантност и любов*) (Поднесена на галапремиерата на изданието рецензия) (5167-19): с. 1074-1076;

- Николай Василев (д-р) – УниБИТ (*Мировъзприятието на историка*) (*Гражданско на свързването съзнание за езиковите регистри на културната памет*) (Публикуван в изданието дейкис) (5167-20): с. 1077-1078;

- Ариф Абдуллах (д-р) (Висш ислямски институт – София, Нов български университет – София) (*Авраамическите религии в България от професор Милен Куманов*) (Поднесена на галапремиерата на изданието рецензия) (5167-21): с. 1079-1080;

- Роберт Джераси (председател на Комитета срещу антисемитизма, ксенофобията и насаждането на омраза в Изпълнителното бюро на Организацията на евреите в България „Шалом“ и представител на отдел „Анализ, превенция и международно сътрудничество“ на Комисията за защита от дискриминация, дългогодишен председател на Централния израилтянски духовен съвет /2003-2022/) (*Ценно енциклопедично издание в България*) (*„Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България“ на проф. Милен Куманов*) (Поднесена на галапремиерата на изданието рецензия) (5167-22): с. 1081;

- Юлий Йорданов (председател на дружество „Будители“ в област Монтана) (*Принос за осъществяването на знаковата родна национална българска хуманитаристика*) (Поднесена на галапремиерата на изданието рецензия) (5167-23): с. 1082-1083;

- Цветана Найденова (Национална библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“) (*Знаиев автопортрет на историка – енциклопедист*) (*Проф. Милен Куманов в „Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България“: неизвървяният път на единението*) (Поднесена на галапремиерата на изданието рецензия) (5167-24): с. 1084-1087;

- Александра Куманова (проф. д.п.н.) – УниБИТ (*Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България*) (*Трикнижието от кратки исторически енциклопедии на Милен Куманов: Изкачването на планината Мориа*) (Публикуван в изданието дейкис) (5167-25): с. 1088-1117;

- Александра Куманова (проф. д.п.н.) – УниБИТ (*„Поверх всякой любви, есть одна общечеловеческая любовь“*) (*Проблема планетарного мышления: Н. К. Рерих и древо космизма*) (*Сделанное под воздействием „Авраамических религий в Болгарии“ Милена Куманова выступление на круглом столе „Синтез духа и материи. Как сохранять культурное наследие“ Ассамблеи народов Евразии и Африки. К 150-летию Н.*

К. Рериха – Горно-Алтайск, Республика Алтай, Россия, 21.VI.2024 (Представенный во время галапремьеры издания дейкис) (5167-26): с. 1118-1129.

50 от посочените 76 експертизи са посветените на енциклопедията „**Православието в България: Кратка историческа енциклопедия**” (София, 2023; Ново изд. – София, 2024) на проф. **Милен Куманов**, и са публикувани в том 20 на „**Тр. на СНО при УниБИТ**” – С., 2025, поднесени на XX Студентска научна конференция и изложба на УниБИТ (17.05.2024) и на галапремиерата на енциклопедичното трикнижие „**Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България**” (в трикнижието „**Православието в България: Кратка историческа енциклопедия**” е съставна част и заема средишно място в трилогията), състояла се на 13.02.2026 в Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий” като преддверие към XXII Студентска научна конференция и изложба на УниБИТ (22.05.2026):

- 27 рецензии;

- 3 дейкиса (: Н. К., Н. В., А. К.) и

- 7 индикативно анотирани структурни части на хипертекстовете на двукнижието: „**Православието в България (Кратка историческа енциклопедия)**” на проф. **Милен Куманов** и учебниците „**Енциклопедика**” и „**Булгарика: Академик Никола Михов**” на проф. **Александра Куманова**);

- 13 фрагмента на структуриране на Библиометричния и Графическия модел на хипертекста на „**Православието в България (Кратка историческа енциклопедия)**” на проф. **Милен Куманов** – СПИСЪК НА ЦИТИРАНАТА И КОНТЕКСТОВАТА ЛИТЕРАТУРА (6289 ном. библиогр. запис на 18 езика) / **А. Куманова, В. Велев, Н. Казански, Н. Василев, Д. Костадинова, Д. Ралева, М. Максимова** / с. 1132-1340 (вж: с. 1170-1293 на том 20 на „**Тр. на СНО при УниБИТ**” – С., 2025, поднесени на XXI Студентска научна конференция и изложба на УниБИТ (23.05.2025 г.) и на галапремиерата на енциклопедичното трикнижие, състояла се на 13.02.2026 г. в Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий” като преддверие към XXII Студентска научна конференция и изложба на УниБИТ (22.05.2026 г.):

- **Masood Ahmadi Afzadi** (His Excellency Dr. Masood Ahmadi Afzadi. Cultural attaché of the Islamic Republic of Iran in Bulgaria, Asst. Prof. of the Department of Comparative Religions and Mysticism Islamic Azad University, North Tehran Branch, Dr. – PhD) – **Месуд Ахмади Афзади** (Негово Превъзходителство. Културно аташе на Ислямска република Иран в България, Асистент в Катедрата по сравнително религиознание и мистицизъм на Ислямския университет *Azad* – Северен Техеран – д-р) – на англ. и бълг. ез. (*Encyclopedia as a sacred feretory of the Knowledge and and Wisdom*) (*Енциклопедията като свещено хранилище на знания и мъдрост*) (4643): с. 1170, 1172;

- **Irina Lynden** (PhD, MLS. Professor of Library Science, St. Petersburg State Institute of Culture /1981-2000/ and Rhode Island State University, USA /2003-2006/, Deputy Director of the National Library of Russia for International Activities /2006-2013/; Member of the International Library Honor Society *Beta Phi Mu*. Member of the Advisory Board, Institute of Translation, Moscow) – **Ирина Линден** (Проф. Доктор по библиотекознание на Санкт-Петербургския държавен институт за култура и Университета на Род Айлънд в САЩ; заместник-директор по международните въпроси на Руската национална библиотека в Санкт Петербург; Член на Международното библиотекарско почетно дружество *Bibliothekarios philax mathesis /старогр. „библиотекарите – пазителите на знанието”* и на Управителния съвет на института за превод в Москва) – на англ. и бълг. ез. (*Foundations of the Bulgarian encyclopedics – and the acme of paragon in the Encyclopedia Orthodoxy in Bulgaria*) (*This review was published in the edition*) (*Основите на Българската енциклопедика – и върховото постижение на енциклопедията „Православието в България”*) (Публикувана в изданието рецензия) (4645): с. 1186-1187, 1188-1189;

- **Angela Cannon** (BA, Russian Language and Literature, Rutgers College (1986). MA, Russian Literature, SUNY Albany /1989/. MLS, Rutgers University /1991). Reference Specialist for Russian and South Slavic collection, European Division, Library of Congress /2004- /, USA, Dr. – PhD) – **Анжела Кенън** (бакалавър по руски език и литература, Rutgers College /1986/. Магистър по руска литература, Държавен университет на Ню Йорк, Albany (1989). Магистър по библиотекознание, Rutgers University /1991/. Справочен специалист по Руските и Южнославянски колекции, Европейски отдел, Библиотеката на Конгреса (2004-), научна и образователна степен „д-р” – PhD) – на *англ. и бълг. ез.* (*First encyclopaedia of the Orthodoxy in Bulgaria, manuals in Encyclopaedism and Bulgarian Studies*) (*Първа енциклопедия за Православието в България, учебници по енциклопедизъм и българистика*) (4646): с. 1190, 1191;
- **Lyudmila Gridkovets** (Dr. Ukrainian Association of Christian Psychology at Kyiv Theological Seminary of the Three Holy Hierarchs) – **Людмила Гридковец** (д-р /канд. педаг. наук/ – Украинска асоциация по християнска психология към Киевската духовна семинария „Три Светители”) (*Енциклопедика „Православие в Болгария: кратка исторична енциклопедия”*) – на *укр. ез.* (4647): с. 1192-1193;
- **Olga Palagniuk** (Dr. Assoc. Prof. in the Department of Psychology in the Institute for Social and Political Psychology of Ukraine in Kiev) – **Ольга Палагниук** (д-р /канд. психолог. наук/, ст. н.с. Відділу психології політико-правових відносин Інституту соціальної та політичної психології НАПН України – Київ)
- (Інститут за социална и политическа психология към Националната академия за педагогически науки на Украйна) (*Національна еклезіологічна ідентичність християнства в Болгарії*) – на *укр. ез.* (4648): с. 1194-1196;
- **Стоян Денчев** (проф. д.ик.н.) – УниБИТ (*Енциклопедичното мислене в рамките на световната справочно-информационна парадигма и българският принос*) (*Публикувана в изданието рецензия*) (4649): с. 1197-1198;
- **Ваня Добрева** (проф. д.ф.н.) – УниБИТ (*Да запазиш факлата на националното самочувствие*) (4650): с. 1199-1200;
- **Ани Данчева-Василева** (проф. д-р) – Институт за исторически изследвания при БАН (*Първи фундаментален труд върху Православието в България*) (4651): с. 1201-1208;
- **Марнела Модева** (проф. д-р) – УниБИТ; заместник министър на туризма (*Православието в България. Енциклопедика*) (4652): с. 1209-1210;
- **Ивайло Петров** (проф. д-р) – Шуменски университет „Епископ Константин Преславски” (*ДОСТОЙНО ЕСТЬ! За книгата на проф. Милен Куманов „Православието в България. Историческа енциклопедия /София, 2023/*) (4653): с. 1211-1213;
- **Свободна Вранчева** (проф. д-р арх.) – УниБИТ (*Проблеми на архитектурата в единствената Православна енциклопедия в България*) (4654): с. 1214-1216;
- **Донка Правдомирова** (проф. д-р) – УниБИТ (Университетът по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ) – с ново уникално издание-триптих на хипертекст в двукнижие: „Православието в България (Кратка историческа енциклопедия)” на проф. Милен Куманов и учебниците „Енциклопедика” и „Булгарика: Академик Никола Михов” на проф. Александра Куманова) (4655): с. 1217-1229;
- **Жоржета Назърска** (проф. д-р) – УниБИТ (*Мащабният проект на проф. Милен Куманов „Православието в България (Кратка историческа енциклопедия)”*) (4656): с. 1230-1231;
- **Боряна Бужашка** (проф. д-р) – УниБИТ (*За „Православието в България (Кратка историческа енциклопедия)”, посветена на 70 г. от възстановяването на Българската Патриаршия*) (4657): с. 1232-1233;
- **Венцислав Велев** (проф. д-р) – УниБИТ (*Православието в България – кратка историческа енциклопедия*) (4658): с. 1234-1235;
- **Радослав Спасов** (доц. д-р) – Исторически факултет на на Софийски университет

„Св. Климент Охридски” (*„Енциклопедика: Православието в България (кратка историческа енциклопедия)” на професор Милен Куманов*) (4659): с. 1236-1237;

- Никола Казански (доц. д-р) – Централна библиотека на БАН (*Възраждането на енциклопедизма в България: Дело на Милен и Александра Куманови*) (Публикуван в изданието дейксис) (4660): с. 1238-1239;

- Християн Атанасов (доц. д-р) – УниБИТ (*Последното дело на последния български енциклопедист?*) (4661): с. 1240-1244;

- Владимир Манчев (гл. ас. д-р) – Филологически факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски” (*„Енциклопедика: „Православието в България (Кратка историческа енциклопедия)” на професор Милен Куманов*) (4662): с. 1245-1246;

- Диана Ралева (гл. ас.) – Институт за литература при БАН (*Триада от енциклопедични и историографски хипертекстове в учебно-двукунижие: Библиографската школа на България в Академично действие*) (4663): с. 1247-1252;

- Евелина Здравкова (инж. гл. ас. д-р) – УниБИТ (*„Енциклопедика: Православието в България (Кратка историческа енциклопедия)” на проф. Милен Куманов*) (4664): с. 1253-1254;

- Светла Шапкалова (гл. ас. д-р) – УниБИТ (*За енциклопедично издание „Licht, mehr Licht!” и колосалния труд на проф. Милен Куманов „Православието в България (Кратка историческа енциклопедия)”*) (4665): с. 1255-1257;

- Поли Муканова (гл. ас. д-р) – УниБИТ (*Уникалното в първата българска енциклопедия по Православието у нас*) (4666): с. 1258-1259;

- Николай Василев (ас. д-р) – УниБИТ (*Атлас на планетарния енциклопедизъм. „Православието в България: Кратка историческа енциклопедия” – практически модел на енциклопедизма*) (Публикуван в изданието дейксис) (4667): с. 1260-1261;

- Анжела Димчева (гл. ас. д-р) – Съюз на Българските писатели (*Първа енциклопедия за православието в България*) (4668): с. 1262-1263;

- Траяна Велкова (д-р) – УниБИТ (*Мащабен и трудоемък подвиг, на който проф. Милен Куманов е посветил 20 години от своя живот*) (4669): с. 1264-1263;

- Владислав Писанов – Россия (журналист, лингвист, филолог, писател, сценарист; краевед; Председател на Съюза на журналистите на Челябинска област) (*Энциклопедия „Православие в Болгарии”: Автор-составитель Милен Куманов*) (4669-1): с. 1266-1267;

- Юлий Йорданов (почетен краевед на Съюза на краеведите в България, председател на Областното дружество на краеведите в Монтана, учредител и председател на дружество „Будители” в област Монтана, носител на най-високите отличия на общобългарския комитет „Васил Левски”) (*Енциклопедично издание „Православието в България” на професор Милен Куманов – нравствен ипостас*) (4670): с. 1268-1270;

- Добрин Добрев (IV курс, ред. – спец. История) – Велико-Търновски университет „Св. Св. Кирил и Методий” (*„Енциклопедика – „Православието в България” на проф. Милен Куманов и проф. Александра Куманова: Универсален компедиум за изследователи от целия спектър на познанието и за фондовете на институциите на информатизацията по света и у нас*) (4671): с. 1271-1272;

- Александра Куманова (проф. д.п.н.) – УниБИТ (*За е-библиотека ORTHODOXY на Студентското научно общество при Университета по библиотекознание и информативни технологии: Кратката историческа енциклопедия на Милен Куманов „Православието в България” – OPUS ARDUUS като част от трикунижие*) (Публикуван в изданието дейксис) (4672): с. 1273-1281;

Индикативно анотирани структурни части на хипертекстовете на двукунижието: „Православието в България (Кратка историческа енциклопедия)” на проф. Милен Куманов и учебниците „Енциклопедика” и „Булгарика: Академик Никола Михов” на проф. Александра Куманова:

- Александра Груева (III курс, зад. – спец. БИНУЗ) (Куманов, Милен.

Преподобен Иван Рилски (876 – 18.VIII.946) – светец и отшелник. // *Куманов, Милен. Православието в България: Кратка историческа енциклопедия / библиогр. ред. и публ. / Александра Куманова : Диптих по информ. моделиране на хипертекст : Кн. I. Учебник по структуриране на енциклопедия / Николай Василев – дейкис, граф. и библиогр. ред. на изд. ; Никола Казански – дейкис и библиогр. ред. на изд. ; о. Стефан Пашов – обща ред. на публ. – София, 2023. – ISBN 978-619-185-596-4 ; Е ISBN 978-619-185-597-1. – с. 624 : с ил.) (4673): с. 1282-1283;*

- **Сашка Габерова** (III курс, зад. – спец. БИНУЗ) (**Куманов, Милен. Раковски, Георги Стойков** (1821-1867) – национален революционер, журналист и публицист. // *Куманов, Милен. Православието в България: Кратка историческа енциклопедия / библиогр. ред. и публ. / Александра Куманова : Диптих по информ. моделиране на хипертекст : Кн. I. Учебник по структуриране на енциклопедия / Николай Василев – дейкис, граф. и библиогр. ред. на изд. ; Никола Казански – дейкис и библиогр. ред. на изд. ; о. Стефан Пашов – обща ред. на публ. – София, 2023. – ISBN 978-619-185-596-4 ; Е ISBN 978-619-185-597-1. – с. 644 : с ил.) (4674): с. 1284;*

- **Теменушка Иванова** (III курс, зад. – спец. БИНУЗ) (**Куманов, Милен. Христо Ботев** (Хр. Б. Петков) (25.XII.1847 – 20.V. / 2.VI.1876) – поет и революционер. // *Куманов, Милен. Православието в България : Кратка историческа енциклопедия / библиогр. ред. и публ. / Александра Куманова : Диптих по информ. моделиране на хипертекст : Кн. I. Учебник по структуриране на енциклопедия / Николай Василев – дейкис, граф. и библиогр. ред. на изд. ; Никола Казански – дейкис и библиогр. ред. на изд. ; о. Стефан Пашов – обща ред. на публ. – София, 2023. – ISBN 978-619-185-596-4 ; Е ISBN 978-619-185-597-1. – с. 128 : с ил.) (4675): с. 1285;*

- **Полина Петрова** (III курс, зад. – спец. БИНУЗ) (**Куманов, Милен. Дякон Игнатий** – духовното име на *Васил Левски*. // *Куманов, Милен. Православието в България: Кратка историческа енциклопедия / библиогр. ред. и публ. / Александра Куманова : Диптих по информ. моделиране на хипертекст : Кн. I. Учебник по структуриране на енциклопедия / Николай Василев – дейкис, граф. и библиогр. ред. на изд. ; Никола Казански – дейкис и библиогр. ред. на изд. ; о. Стефан Пашов – обща ред. на публ. – София, 2023. – ISBN 978-619-185-596-4 ; Е ISBN 978-619-185-597-1. – с. 285 : с ил.) (4676): с. 1286-1287;*

- **Димитринка Боянова** (III курс, зад. – БИНУЗ) (**Раздел „Персонален биобиблиографски дискурс на енциклопедизма“ от учебника: Куманова, А. Енциклопедика : Учебник по структуриране на енциклопедия. // Куманова, А. Енциклопедика / авт. Александра Куманова : „Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“ – ПБ (КИЕ) / авт. и науч. ред. Милен Куманов ; библиогр. ред. и публ. / Александра Куманова : Диптих по информ. моделиране на хипертекст : Кн. I. Учебник по структуриране на енциклопедия. – София, 2023. – ISBN 978-619-185-596-4 ; Е ISBN 978-619-185-597-1. – с. 1501-1517 : с ил.) (4677): с. 1288-1290;**

- **Василка Манева** (III курс, зад. – БИНУЗ) (**Фрагмент от раздела „I. Въведение“ от учебника:**

Куманова, А. Енциклопедика : Учебник по структуриране на енциклопедия. // Куманова, А. Енциклопедика / авт. Александра Куманова : „Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“ – ПБ (КИЕ) / авт. и науч. ред. Милен Куманов ; библиогр. ред. и публ. / Александра Куманова : Диптих по информ. моделиране на хипертекст : Кн. I. Учебник по структуриране на енциклопедия. – София, 2023. – ISBN 978-619-185-596-4 ; Е ISBN 978-619-185-597-1. – с. 1532-1539) (4678): с. 1291;

- **Николай Кирилов** (III курс, зад. – БИНУЗ) (**Фрагмент от раздела „Универсални енциклопедии с активна справочно-информационна тежест днес“: енциклопедията на Жан Гролие, Ефраим Чеймбърс, Дени Дидро от учебника: Куманова, А. Енциклопедика : Учебник по структуриране на енциклопедия. // Куманова, А. Енциклопедика / авт.**

Александра Куманова : „Православието в България: Кратка историческа енциклопедия” – ПБ (КИЕ) / авт. и науч. ред. Милен Куманов ; библиогр. ред. и публ. / Александра Куманова : Диптих по информ. моделиране на хипертекст : Кн. I. Учебник по структуриране на енциклопедия. – София, 2023. – ISBN 978-619-185-596-4 ; Е ISBN 978-619-185-597-1. – с. 1539-1543 : с ил.) (4679): с. 1292;

Структуриране на Библиометричния и Графическия модел на хипертекста на „Православието в България (Кратка историческа енциклопедия)” на проф. Милен Куманов – СПИСЪК НА ЦИТИРАНАТА И КОНТЕКСТОВАТА ЛИТЕРАТУРА (6289 ном. библиогр. запис на 18 езика) / А. Куманова, В. Велев, Н. Казански, Н. Василев, Д. Костадинова, Д. Ралева, М. Максимова / с. 1132-1340:

- **Борис Ангелов** (IV курс, зад. – БИНУЗ) (Пристатийна библиография ... в края на статиите. I. От NN 49-5297: I. I. Цели книги) (4680): с. 1293;

- **Радослав Даскалов** (IV курс, зад. – БИНУЗ) (Пристатийна библиография ... в края на статиите. I. От NN 49-5297: I. I. Цели книги) (4681): с. 1293;

- **Иван Соколов** (IV курс, зад. – БИНУЗ) (Пристатийна библиография ... в края на статиите. I. От NN 49-5297: I. I. Цели книги) (4682): с. 1293;

- **Надежда Георгиева** (IV курс, зад. – БИНУЗ) (Пристатийна библиография ... в края на статиите. II. От NN 49-5297: I. II. Статии в сборници и доклади от конференции) (4683): с. 1293;

- **Иванка Трендафилова** (IV курс, зад. – БИНУЗ) (Пристатийна библиография ... в края на статиите. II. От NN 49-5297: I. II. Статии в сборници и доклади от конференции) (4684): с. 1293;

- **Снежина Бенева** (IV курс, зад. – БИНУЗ) (Пристатийна библиография ... в края на статиите. III. От NN 49-5297: I. III. Статии в „Църковен вестник”) (4685): с. 1293;

- **Натали Александрова** (IV курс, зад. – БИНУЗ) (Пристатийна библиография ... в края на статиите. III. От NN 49-5297: I. III. Статии в „Църковен вестник”) (4686): с. 1293;

- **Цветелина Златкова** (IV курс, зад. – БИНУЗ) (Пристатийна библиография ... в края на статиите. IV. От NN 49-5297: I. IV. Статии във всички останали периодични издания) (4687): с. 1293;

- **Теменужка Иванова** (IV курс, зад. – БИНУЗ) (Пристатийна библиография ... в края на статиите. IV. От NN 49-5297: I. IV. Статии във всички останали периодични издания) (4688): с. 1293;

- **Петър Вълчев** (IV курс, зад. – БИНУЗ) (Пристатийна библиография ... в края на статиите. IV. От NN 49-5297: I. IV. Статии във всички останали периодични издания) (4689): с. 1293;

- **Марина Христова** (IV курс, зад. – БИНУЗ) (Пристатийна библиография ... в текста на статиите. II. I. От NN 5298-5823: Цели книги; II. II. От NN 5298-5823: Статии в сборници и доклади от конференции; II. III. Статии в „Църковен вестник”; II. IV. Статии във всички останали периодични издания) (4690): с. 1293;

- **Сашка Габерова** (IV курс, зад. – БИНУЗ) (Пристатийна библиография ... в текста на статиите. II. I. От NN 5298-5823: Цели книги; II. II. От NN 5298-5823: Статии в сборници и доклади от конференции; II. III. Статии в „Църковен вестник”; II. IV. Статии във всички останали периодични издания) (4691): с. 1293;

- **Иванка Трендафилова** (IV курс, зад. – БИНУЗ) (Графични схеми на библиометричния профил на Списъка на цитираната и контекстовата литература (6289 ном. библиогр. запис на 18 езика) на „Православната енциклопедия на България” (София, 2024) (4692): с. 1293.

IV. ДАРЕНИЯ, ПОДНЕСЕНИ НА 13.02.2026 г.

ПЪРВОТО ДАРЕНИЕ, направено от проф. А. Куманова на Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ (НБКМ), поднесено на директора на НБКМ доц. д-р Калина Иванова – **костюмите на българските ханове Кубрат и Тервел, създадени специално за епифанията „АЗБУЧНА МОЛИТВА ЗА БЪЛГАРСКАТА ХОРУГВА: КОРАБЪТ НА ДУХА НА БЪЛГАРИЯ“** – хламиди, дарени на хановете Кубрат и Тервел от византийските императори – по концепцията на проф. Васил Златарски, за декодирането на която съпругът ѝ проф. М. Куманов отдава години от живота си, а трудът му до днес продължава да е единственият историографски опус по история на Първата българска държава (*Licht, mehr Licht!* (Licht, 2022, с. 23-224).

За създаването на тези костюми професор А. Куманова, както тя обясни на аудиторията (23.05.2025), е направила консултации с проф. А. Якобини (Antonio Iacobini) – специалист по Източната Римска империя от Латеранския университет „Ла Сапиенца“ (Sapienza Università di Roma), в който самата тя има специализация.

Обърнала се е също и за експертиза от българска страна към специалиста по история на Римската империя доц. д-р Калин Стоев (УниБИТ).

От значение е била и работата ѝ със скиците на исторически костюми от римската епоха на Леон Бакст (1866-1924) и изучаването от нея на артефакти от музеите на костюмите на Римската епоха в Рим, Истанбул, Анкара, Антакия, Хатай в процеса на многобройните ѝ пътувания по соларния култ – пътят на религиите – пътят на езиците – пътят на знанието (кристализирали в 41 тома на презентирания на XXI Юбилейна Студентска научна конференция „ИНФОРМАЦИЯ – ХУМАНИЗЪМ – ЛЮБОВ“ книги от Академичната серия „Факлоносци“).

Беседите на проф. А. Куманова с богослова гл. ас. д-р Светла Шапкалова-Катърска и консултанта на СНО при УниБИТ по сравнителното изследване на религиите д-р Месуд Ахмади Афзади (Негово превъзходителство, културно аташе на Ислямска република Иран в България, ас. в Катедрата по сравнително религиознознание и мистицизъм на Ислямския университет Азад – Северен Техеран – Masood Ahmadi Afzadi (His Excellency Dr. Masood Ahmadi Afzadi. Cultural attaché of the Islamic Republic of Iran in Bulgaria, Asst. Prof. of the Department of Comparative Religions and Mysticism Islamic Azad University. North Tehran Branch, Dr. – PhD/) са съществени – както тя подчерта – за намирането на сценографските решения в епифанията.

Д-р Ахмади предостави и старинния инструмент даф, който е съпровождал хановете Кубрат и Тервел в историческия им път към българските земи, озвучаващ в хода на академичната интеракция репликите на героите – нашите предци от рода Дуло.

Докато концепцията за хламидата на хан Кубрат в епифанията „АЗБУЧНА МОЛИТВА ЗА БЪЛГАРСКАТА ХОРУГВА: КОРАБЪТ НА ДУХА НА БЪЛГАРИЯ“ няма протографи и в създаването ѝ проф. А. Куманова кани да участва и Кубрат Пулев (който намира много ценни автентични решения), за хламидата на хан Тервел са анализирани от проф. А. Куманова и фрески, и мозаечни композиции, и икони с образа на светеца, и картината „Тервел и Юстиниан Втори“ на художника Мирослав Йотов (1977-).

Изработката на двете хламиди на хановете проф. А. Куманова поверява лично на Розалина Касабова, утвърден виртуоз и в създаването на сценични образи и костюми, като следи неизменно и за високото качество и автентичност на тъканите и използваните материали, които осигурява и обезпечава в близък диалог с майстора им.

За сведения е важно да се знае, че появяващата се в края на епифанията хоругва е изработена лично от самата проф. А. Куманова, а всички останали облека в живата сцена – както това става винаги с тези академични постановки на УниБИТ, създавани от нея и д-р

Н. Василев за 24 май и 1 ноември и в предходните 21 години, са осъществени по рисунки на проф. А. Куманова, изпълнени са в сценографските ателиета на българските театри или са закупени от нея (последното се отнася за облеклата на водещите, които задължително са от италианската запазена марка BALOSSA).

И всички тези облекла са обезпечени и субсидирани от проф. А. Куманова и – след включването им в академичните интеракции на УниБИТ – се даряват от нея на участниците.

Такъв е живият дух на жанра епифания: да явиш в един вълшебен миг паметта за предците като право на съвременниците да ги олицетворят.

ВТОРО ДАРЕНИЕ, направено от проф. А. Куманова на Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ (НБКМ) – на особено ценното библиофилско издание от личната библиотека на Милен и Александра Куманови:

Станев, Никола. История на Нова България 1878-1942. 3. изд. – София : Ст. Атанасов, 1943. – 528 с.

ТРЕТО ДАРЕНИЕ, направено от проф. А. Куманова на **200 БИБЛИОТЕКИ В СТРАНАТА И ЧУЖБИНА НА ТРИКНИЖИЕТО „АВРААМИЧЕСКИТЕ РЕЛИГИИ (ЮДАИЗЪМЪТ – ХРИСТИЯНСТВОТО – ИСЛЯМЪТ) В БЪЛГАРИЯ: КРАТКИ ИСТОРИЧЕСКИ ЕНЦИКЛОПЕДИИ“** – 223-ти енциклопедичен труд на проф. Милен Куманов и 41-ви том на енциклопедичната серия „Факлоносци“ на Академичното издателство „За буквите – О писменехъ“ на УниБИТ.

Скорописци: Ангел Георгиев, Габриела Кръстанова

13.02.2026, 23:00 ч.

Резюме

Проспект на галапремиерата и на уникалното трикнижие „*Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) в България: Кратки исторически енциклопедии*“ – 223-тият енциклопедичен труд на проф. Милен Куманов (13.02.1942 – 22.11.2021) и 41-вият том на енциклопедичната серия „Факлоносци“ на Академичното издателство „За буквите – О писменехъ“ на Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ), състояла се на 13.02.2026 в Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ под знака на 76-годишнината на УниБИТ с участие на учени от страната и чужбина – Великобритания, Израел, Иран, Италия, Русия, САЩ, Украйна Франция.

Събитието е организирано по случай 84-та годишнина от рождението на автора на трилогията – проф. М. Куманов, доведена до публикация с международен екип от учени от шест страни – България, Израел, Иран, Русия, САЩ, Франция – под ръководството на библиографа – космист проф. Александра Куманова – съпруга на историка – филантроп и е съпроводено от експонирането на изложда от 223-те справочно-енциклопедични труда на проф. М. Куманов (1980-2025), 21 тома „*Трудове на Студентското научно общество при УниБИТ*“ (С., 2008-) и 41 тома на серията на Академичното издателство „За буквите – О писменехъ“ на УниБИТ „Факлоносци“ (С., 2010-).

Форумът преминава в *две сесии*:

I сесия. Под Председателството на проф. д.н. Ирена Петева, проф. д.ик.н. Стоян Денчев, проф. д-р Тереза Тренчева, доц. д-р Калина Иванова: представяне на *76 експертизи* на мегахипертекстовото енциклопедично съоръжение на УниБИТ „*Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) в България*“ (София, 2025);

II сесия. Под Председателството на проф. д.ик.н. Стоян Денчев: презентация създадения в продължение на 21 години и с участието на 2883 студента на УниБИТ *Тезаурус на българската изяцна словесност за 13 века (IX-XXI в.)* (автори: проф. А. Куманова и д-р Н. Василев; под науч. ред. на С. Денчев, Л. Найдич, П. Велчев, М. Максимова; Рец.: И. Петева, Х. Христова, Н. Казански) като том 3. на „*Златната христоматия на България*“ (2013-2025: Т. 1. *Антология*; Т. 2. *Коментар*. – София, 2025).

Ключови думи: „*Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България: Кратки исторически енциклопедии*” – 223-тият енциклопедичен труд на Милен Куманов (13.02.1942 – 22.11.2021) – 41-вият том на енциклопедичната серия „Факлоносци” на Академичното издателство „За буквите – О писменехъ”; *Тезаурус на българската изясняваща словесност за 13 века (IX–XXI в.)* (автори: Александра Куманова и Николай Василев) – 3-тият том на „*Златната хрестоматия на България*” (2013–2025: Т. 1. *Антология*; Т. 2. *Коментар.* – София, 2025): галапремиера и изложба в Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий” (13.02.2026) на 223-те справочно-енциклопедични труда на проф. М. Куманов (1980–2025), 21 тома на „*Трудове на Студентското научно общество при УниБИТ*” (С., 2008-) и 41 тома на серията на Академичното издателство „За буквите – О писменехъ” на УниБИТ „Факлоносци” (С., 2010-). (комунике)

Abstract

Prospect of the gala premiere and of the unique triptych *Abrahamic religions (Judaism – Christianity – Islam) in Bulgaria: Concise historical encyclopedias* – 223rd encyclopedic works of Prof. Milen Kumanov (13.02.1942 – 22.11.2021) and 41st volume of the encyclopedic series *Torchbearers* of the Academic Publishers *Za bukвите – O pismeneh* of the University of Library Studies and Information Technologies (ULSIT), taking place on 13.02.2026 in the National Library *Sts. Cyril and Methodius* under the sign of the 76th anniversary of ULSIT with the participation of scientists from the country and abroad – France, Iran, Israel, Italy, UK, Russia, Ukraine, USA.

The event was organized on the occasion of the 84th anniversary of the author of triptych – Prof. Milen Kumanov, realized as a publication by international team of researchers from six countries – Bulgaria, France, Iran, Israel, Russia and USA – under the guidance of the bibliographer-cosmist Prof. Alexandra Kumanova – a spouse of the historian-philanthropist and accompanied with the presentation of an exhibition of 223rd encyclopedic works of Prof. Milen Kumanov (1980–2025), 21 volumes of the *Proceedings of the Student Scientific Society at ULSIT* (Sofia, 2008-) and 41st volume of the series *Torchbearers* of the Academic Publishers *Za bukвите – O pismeneh* of ULSIT (Sofia, 2010-).

The Forum goes in two sessions:

I session. Under the presidency of Prof. DSc Irena Peteva, Prof. DSc Stoyan Denchev, Prof. Dr. Tereze Trencheva, Assoc. Prof. Kalina Ivanova: presentation of 76 expertises of the mega hyper textual encyclopedic work of ULSIT *Abrahamic religions (Judaism – Christianity – Islam) in Bulgaria* (Sofia, 2025).

II session. Under the presidency of Prof. DSc Stoyan Denchev: presentation of the created during 21 years and with the participation of 2883 students of ULSIT *Thesaurus of the Bulgarian Refined Speech for 13 centuries (IX–XXI c.)* (authors: Prof. Alexandra Kumanova and Dr. Nikolay Vasilev; Sci. ed. S. Denchev, L. Naiditch, P. Velchev, M. Maksimova; Rev.: I. Peteva, H. Hristova, N. Kazanski) as a Vol. 3 of the *Golden Chrestomathy of Bulgaria* (2013–2025: Vol. 1. *Anthology*; Vol. 2. *Commentaries.* – Sofia, 2025).

Keywords: *Abrahamic religions (Judaism – Christianity – Islam) in Bulgaria: Concise historical encyclopedias* – 223rd encyclopedic works of Prof. Milen Kumanov (13.02.1942 – 22.11.2021) – 41st volume of the encyclopedic series *Torchbearers* of the Academic Publishers *Za bukвите – O pismeneh*; *Thesaurus of the Bulgarian Refined Speech for 13 centuries (IX–XXI c.)* (authors: Prof. Alexandra Kumanova and Dr. Nikolay Vasilev) – Vol. 3 of the *Golden Chrestomathy of Bulgaria* (2013–2025: Vol. 1. *Anthology*; Vol. 2. *Commentaries.* – Sofia, 2025): gala premiere and exhibition in the National Library *Sts. Cyril and Methodius* (13.02.2026) of 223rd encyclopedic works of Prof. Milen Kumanov (1980–2025), 21 volumes of the *Proceedings of the Student Scientific Society at ULSIT* (Sofia, 2008-) and 41st volume of the series *Torchbearers* of the Academic Publishers *Za bukвите – O pismeneh* of ULSIT (Sofia, 2010-). (communiqué)

ФОТОАРХИВ

Фотографи:

Петър Петров, Петър Николов, Валентин Дяков

1. Студентите Ангел Георгиев, Габриела Кръстанова, Мартин Димитров, Симона Владимирова и ученичката Богдана Катърска откриват галапремиерата с представяне на видеозапис на Северното сияние, направени от Американската космическа агенция NASA с озвучение – Й. С. Бах: кадри на Северното сияние, обозначаващи гиганския път на протобългарите в историята от Север към земите на Средна Азия и от там – към Балканския полуостров

2. Със сцената „Ръкописите не горят“
водещите разказват за спасяването от УниБИТ
на ръкописа на енциклопедията
„Авраамическите религии в България“

3. Енциклопедичната традиция в България тръгва от **архиепископ Йоан Български** (поради отсъствие на изображение в иконописната живопис на Негово Високопреосвещенство Йоан Екзарх във визуализацията е експониран **иконописният образ на Св. Йоан Кръстител Господен** – стенопис от Манастира Грачаница в Косово)

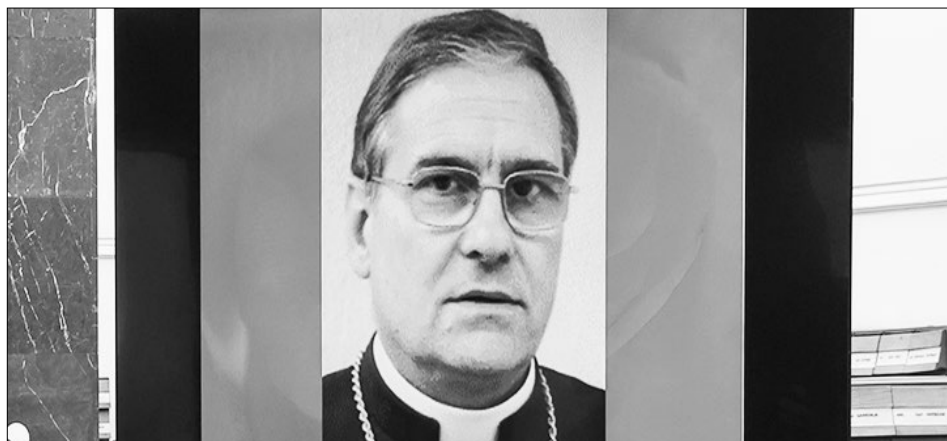
4. Галапремиерата отдава почит на международния екип от учени от шест страни – България, Израел, Иран, Русия, САЩ, Франция, участващ в подготовката за печат на енциклопедията „Авраамическите религии в България”

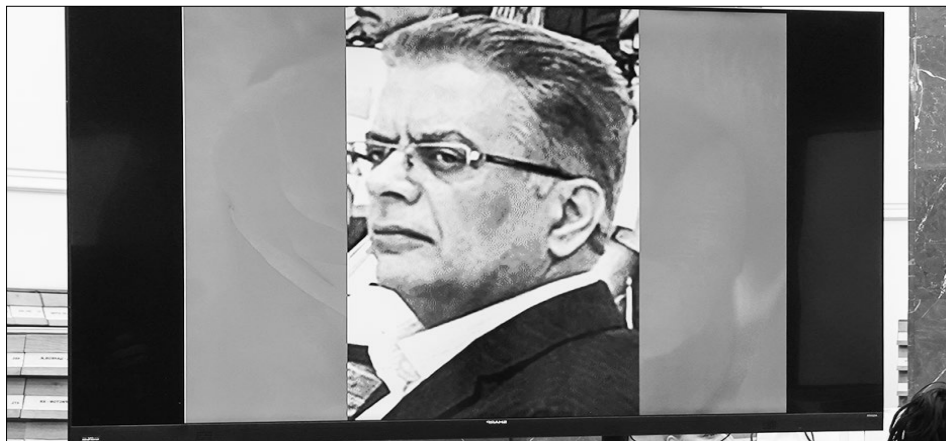
5. С изпълнението на ОТЧЕ НАШ,
предоставено от фондация „Йордан Камджалов”,
присъстващите отдадоха почит
на присъстващите в залата от всички вероизповедания

6. Огласяване на членовете на
Обществен издателски съвет на енциклопедията
„Авраамическите религии в България” –
Н. Пр. Мелнишки епископ ГЕРАСИМ

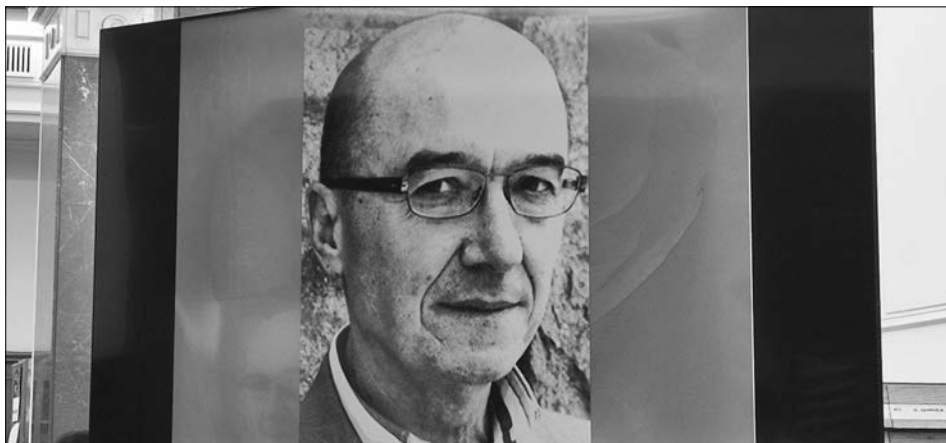
7. Огласяване на членовете на
Обществен издателски съвет на енциклопедията
„Авраамическите религии в България” –
Н. Впр. архиепископ ХРИСТО ПРОЙКОВ

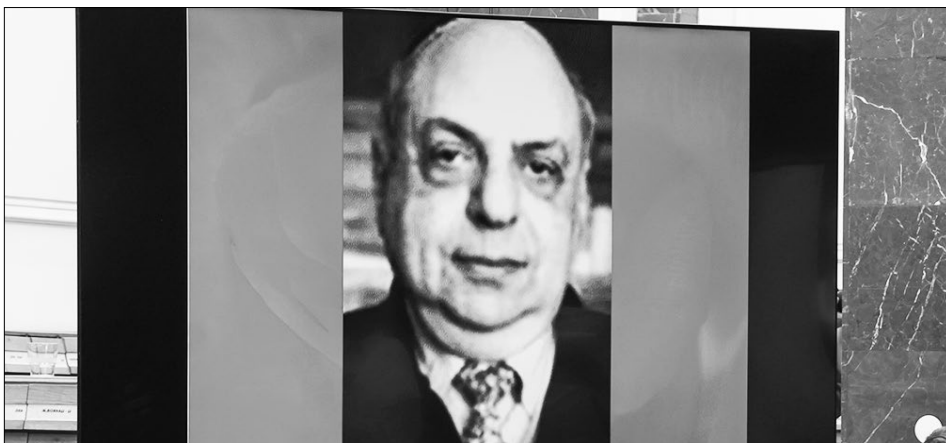
8. Огласяване на членовете на
*Обществен издателски съвет на енциклопедията
„Авраамическите религии в България”* –
Н. Пр. д-р МЕСУД АХМАДИ АФЗАДИ

9. Огласяване на членовете на
*Обществен издателски съвет на енциклопедията
„Авраамическите религии в България”* –
Акад. проф. д.м.н. д-р НИКОЛАЙ ЯРЪМОВ

10. В залата звучи трактатът – дейкисис *„Нощното пътешествие на Пророка Мухаммад“*
на научния и езиковия редактор на *„Авраамическите религии в България“*
Проф. д.ф.н. ЦВЕТАН ТЕОФАНОВ – методологичната опора за съотнасянето
на кратките исторически енциклопедии, посветени на Юдаизма, Християнството и Исляма

11. Огласяване на членовете на
Обществен издателски съвет на енциклопедията
„Авраамическите религии в България“ –
Г-н РОБЕРТ ДЖЕРАСИ

12. Езиковият редактор на
„Авраамическите религии в България”
Проф. д-р ЛАРИСА НАЙДИЧ
огласява дейкис на енциклопедията

13. Титулният рецензент на
„Авраамическите религии в България”
Проф. д-р ИРИНА ЛИНДЕН
огласява своята експертиза на енциклопедията

14. В залата звучат думи
на научния и езиковия редактор на „Авраамическите религии в България”
Проф. д-р СТОЯНКА КЕНДЕРОВА

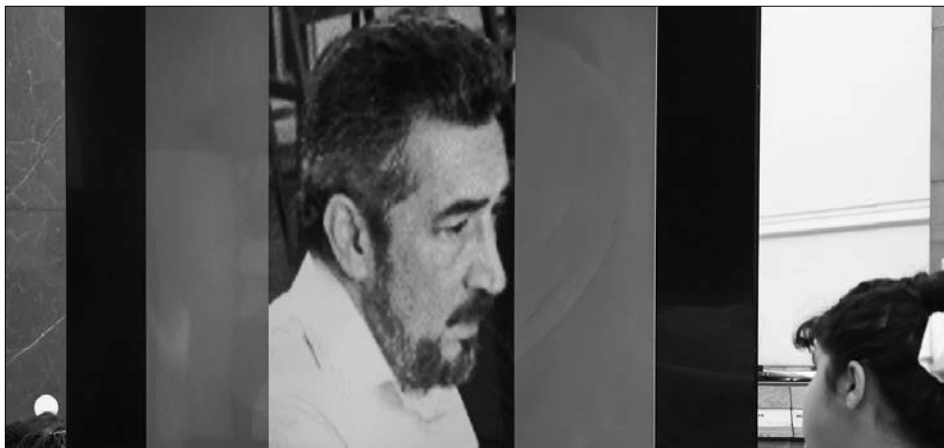
15. Научният и езиковият редактор на „Авраамическите религии в България”
Проф. д-р ИВО ПАНОВ
огласява дейксис на енциклопедията

16. Редакторът на „*Авраамическите религии в България*”
Д-р АРИФ АБДУЛЛАХ
огласява своята рецензия на енциклопедията

17. В залата звучи дейкисът
на библиографския редактор на „*Авраамическите религии в България*”
Доц. д-р НИКОЛА КАЗАНСКИ

18. В залата звучи дейкисът
на библиографския редактор на *„Авраамическите религии в България”*
Д-р НИКОЛАЙ ВАСИЛЕВ

19. Огласяване на резултатите от *Първия научен комплекс от терени и историографски експедиции в България (2007-2011) и чужбина (Иран, Турция, Италия, Русия, Финландия – Воттоваара, Казахстан – Аркаим) (2007-2015)* за изследване на *Зороастрийския извор на Авраамическите религии (2007-2025) (нестинарството като трансмисия на соларния култ – култа към Светлината, проникнал от Север, през земите на Иран и Мала Азия – Северна Месопотамия, към Балканския полуостров в Странджа – България, ръководен от Проф. д.ик.н. СТОЯН ДЕНЧЕВ, стимулирал появата на енциклопедията „Авраамическите религии в България”*

20. Проф. д.ик.н. СТОЯН ДЕНЧЕВ –
Първи Титулен рецензент на „Авраамическите религии в България”
огласява своята рецензия на енциклопедията

21. Поглед към част от публиката на галапремиерата –
учени, общественици,
представители на всички вероизповедания,
студенти и докторанти на УниБИТ,
библиотекари от НБКМ и страната,
ученици и граждани
(камера I)

22. Огрласяване на рецензия на *„Авраамическите религии в България”*,
поднесена от страна на публиката – Академично слово на
Проф. д-р АНИ ДАНЧЕВА-ВАСИЛЕВА

23. Огрласяване на дейкзис на *„Авраамическите религии в България”*,
поднесен от страна на публиката – Академично слово на
Проф. д-р ДИМИТЪР ПОПОВ

24. Поглед към част от публиката на галапремиерата – учени, общественици, представители на всички вероизповедания, студенти и докторанти на УниБИТ, библиотекари от НБКМ и страната, ученици и граждани (камера II)

25. Академично слово
за „Авраамическите религии в България”,
поднесено от домакина на галапремиерата –
Директора на НБКМ
Доц. д-р КАЛИНА ИВАНОВА

26. Доц. д-р КАЛИНА ИВАНОВА открива изложбата в НБКМ, конфигурирана от *СЛЪНЧЕВИЯ СИМВОЛ* Ψ (ипсилон с две части), който се счита за *основен прабългарски знак*, посветена на „*Авраамическите религии в България*” – 223 енциклопедичен труд на Проф. д-р МИЛЕН КУМАНОВ – 41 книга от серия „*Факлоносци*” на Академичното издателство „*За буквите – О писменехъ*” и 21 тома на „*Трудове на Студентското научно общество при УниБИТ*”, на които ученият е консултант

27. Паметно огласяване
на имената на редакторите, рецензентите и
спомоществателите,
съдействали за публикуването на енциклопедичния триптих
*„Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България
(Кратки исторически енциклопедии)“*

28. Почетен шпалир около изложбата
от редакторите, рецензентите и
спомоществателите,
съдействали за публикуването на енциклопедичния триптих
*„Авраамическите религии (Юдаизъм – Християнството – Ислямът) в България
(Кратки исторически енциклопедии)“*

29. Над книгите от изложбата **специалните гости на галапремиерата** **Ген. – майор ГРУДИ АНГЕЛОВ** (*Началник на Военна академия „Георги Сава Раковски“*), **КУБРАТ ПУЛЕВ** (*Световен шампион по бокс в свръхтежка категория; докторант – Военна академия „Георги Сава Раковски“*) и **Гл. ас. д-р ТЕРВЕЛ ПУЛЕВ** (*Олимпийски медалист по бокс в тежка категория; Софийски университет „Св. Климент Охридски“*) **емблематизират събитието с произнасяне на посланията на българските ханове Кубрат, Тервел и Омуртаг** (по концепцията на **Акад. ВАСИЛ ЗЛАТАРСКИ**, за дешифрирането на която **Проф. МИЛЕН КУМАНОВ** отдава повече от 20 години от живота си ; сцената се наблюдава на фона на откритите – заедно с изложбата – и дарени от **Проф. АЛЕКСАНДРА КУМАНОВА** на НБКМ костюми на хановете)

30. Дарените
от **Проф. АЛЕКСАНДРА КУМАНОВА**
на НБКМ –
костюми
на *хановете Кубрат и Тервел*
(по концепцията на **Акад. ВАСИЛ ЗЛАТАРСКИ**,
за дешифрирането на която
Проф. МИЛЕН КУМАНОВ
отдава повече от 20 години от живота си)

31. Студентките на УниБИТ
Полина Петрова, Марияна Матова и Гергана Христова –
облечени в бяло – зелено – червено, –
символно емблематизират България –
музата на историка – филантроп
(камера I)

32. Студентките на УниБИТ
Полина Петрова, Марияна Матова и Гергана Христова –
облечени в бяло – зелено – червено, –
символно емблематизират България –
музата на историка – филантроп
(камера II)

33. Студентките на УниБИТ
Полина Петрова, Марияна Матова и Гергана Христова –
облечени в бяло – зелено – червено, –
символно емблематизират България –
музата на историка – филантроп
(камера III)

34. Даряване на книгата „Авраамическите религии в България“
на присъстващи – типографски издания и DVD –
Марияна Матова (хореография под звуците на *Mu way* – arrange by Viola and Piano)

35. Думи на благодарност на Проф. АЛЕКСАНДРА КУМАНОВА
за галапремиерата на
*„Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България
(Кратки исторически енциклопедии)“*

**36. Поднасяне
на Проф. АЛЕКСАНДРА КУМАНОВА от Проф. СТОЯН ДЕНЧЕВ и Проф. ТЕРЕЗА ТРЕНЧЕВА
на ЗЛАТНИЯ ПОЧЕТЕН ЗНАК
НА УНИВЕРСИТЕТА ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ**

**37. Поднасяне на Проф. АЛЕКСАНДРА КУМАНОВА
от Доц. КАЛИНА ИВАНОВА на
ПОЗДРАВИТЕЛЕН АДРЕС и
ЦЕННИ ИЗДАНИЯ – БИБЛИОГРАФСКИ УНИКАТИ**

38. Паметни кадри от галапремиерата –
с Проф. СТОЯН ДЕНЧЕВ,
КУБРАТ ПУЛЕВ,
ТЕРВЕЛ ПУЛЕВ, САМУИЛ ПУЛЕВ

39. Паметни кадри от галапремиерата – с Отец ГЕОРГИ МИХНЕВ, Отец ЯРОСЛАВ БРАТКЕВИЧ (Ordo Fratrum Minorum Sarussinorum) (Полша), Преподобните сестри от Ордена на Майка Тереза – ФРАНСИНА (Индия), ТОДА (Франция), АЛИ (Полша) с дар в ръце – специално златно пано, ръчно изработено – от Библиотечно-информационния център на УниБИТ, поднесено от Доц. д-р ЕЛЕНА САВОВА

40. Паметни
кадри
от галапремиерата –
с Отец СТЕФАН ПАШОВ,
Доц. КАЛИНА ИВАНОВА...

41. Паметни
кадри
от галапремерата –
с Д-р ВАНЯ АВРАМОВА,
студенти и библиотекари...

42. Поглед към представяне на втората сесия на галапремиерата, посветена на създадения в продължение на 21 години и с участието на 2883 студента на УниБИТ *Тезаурус на българската изцяло словесност за 13 века (IX-XXI в.)* с върхови рецензенти Проф. д.н. ЕКАТЕРИНА ПОПАНДОНОВА-ЖЕЛЯЗОВА, Проф. д-р МАРИЕЛА МОДЕВА, Доц. д-р ЕЛЕНА САВОВА (по време на Председателстваната от Проф. СТОЯН ДЕНЧЕВ сесия Проф. АЛЕКСАНДРА КУМАНОВА делегира ръководството на Студентското научно общество /СНО/ при УниБИТ на Проф. ВЕНЦИСЛАВ ВЕЛЕВ и препоръчва помощта в работата му от страна на Д-р АНДРЕА ПАНДУЛИС и Д-р ИЛИЯН БАРЗЕВ – лица на СНО)

СПИСЪК НА ИЛЮСТРАЦИИТЕ
(Визуализиран архив на форума,
публикуван на централната е-страница на УниБИТ и
на сайта на СНО при Университета)

Подбор:

Ангел Георгиев
(докторант – „БАОКТ”)

Надписи:

Д-р Илияна Камбурова

1. Студентите Ангел Георгиев, Габриела Кръстанова, Мартин Димитров, Симона Владимирова и ученичката Богдана Кагърска откриват галапремиерата с представяне на видеозапис на Северното сияние, направени от Американската космическа агенция NASA с озвучение – Й. С. Бах: кадри на Северното сияние, обозначаващи гиганския път на протобългарите в историята от Север към земите на Средна Азия и от там – към Балканския полуостров – с. 1159
2. Със сцената „Ръкописите не горят” водещите разказват за спасяването от УниБИТ на ръкописа на енциклопедията „*Авраамическите религии в България*” – с. 1160
3. Енциклопедичната традиция в България тръгва от **архиепископ Йоан Български** (*поради отсъствие на изображение в иконописната живопис на Негово Високопреосвещенство Йоан Екзарх във визуализацията е експониран иконописният образ на Св. Йоан Кръстител Господен – стенопис от Манастира Грачица в Косово*) – с. 1161
4. Галапремиерата отдава почит на международния екип от учени от шест страни – България, Израел, Иран, Русия, САЩ, Франция, участващ в подготовката за печат на енциклопедията „*Авраамическите религии в България*” – с. 1162
5. С изпълнението на ОТЧЕ НАШ, предоставено от фондация „Йордан Камджалов”, присъстващите отдадоха почит на присъстващите в залата от всички вероизповедания – с. 1163
6. Огласяване на членовете на *Обществен издателски съвет на енциклопедията „Авраамическите религии в България”* – **Н. Пр. Мелнишки епископ ГЕРАСИМ** – с. 1164
7. Огласяване на членовете на *Обществен издателски съвет на енциклопедията „Авраамическите религии в България”* – **Н. Впр. архиепископ ХРИСТО ПРОЙКОВ** – с. 1164
8. Огласяване на членовете на *Обществен издателски съвет на енциклопедията „Авраамическите религии в България”* – **Н. Пр. д-р МЕСУД АХМАДИ АФЗАДИ** – с. 1165

9. Огласяване на членовете на
Обществен издателски съвет на енциклопедията
„Авраамическите религии в България” –
Акад. проф. д.м.н. д-р НИКОЛАЙ ЯРЪМОВ – с. 1165
10. В залата звучи трактатът – дейксис „*Нощното пътуване на Пророка Мухаммад*”
на научния и езиковия редактор на „Авраамическите религии в България”
Проф. д.ф.н. ЦВЕТАН ТЕОФАНОВ – методологичната опора за съотнасянето
на кратките исторически енциклопедии, посветени на Юдаизма, Християнството и Исляма – с. 1166
11. Огласяване на членовете на
Обществен издателски съвет на енциклопедията
„Авраамическите религии в България” –
Г-н РОБЕРТ ДЖЕРАСИ – с. 1166
12. Езиковият редактор на
„Авраамическите религии в България”
Проф. д.ф.н. ЛАРИСА НАЙДИЧ
огласява дейксис на енциклопедията – с. 1167
13. Титулният рецензент на
„Авраамическите религии в България”
Проф. д-р ИРИНА ЛИНДЕН
огласява своята експертиза на енциклопедията – с. 1167
14. В залата звучат думи
на научния и езиковия редактор на „Авраамическите религии в България”
Проф. д-р СТОЯНКА КЕНДЕРОВА – с. 1168
15. Научният и езиковият редактор на „Авраамическите религии в България”
Проф. д-р ИВО ПАНОВ огласява дейксис на енциклопедията – с. 1168
16. Редакторът на „Авраамическите религии в България”
Д-р АРИФ АБДУЛЛАХ огласява своята рецензия на енциклопедията – с. 1169
17. В залата звучи дейксисът
на библиографския редактор на „Авраамическите религии в България”
Доц. д-р НИКОЛА КАЗАНСКИ – с. 1169
18. В залата звучи дейксисът
на библиографския редактор на „Авраамическите религии в България”
Д-р НИКОЛАЙ ВАСИЛЕВ – с. 1170
19. Огласяване на резултатите от Първия научен комплекс от терени и историографски експедиции в
България (2007-2011) и чужбина (Иран, Турция, Италия, Русия, Финландия – Воттоваара, Казахстан
– Аркаим) (2007-2015) за изследване на Зороастрийския извор на Авраамическите религии (2007-2025)
(нестинарството като трансмисия на соларния култ – култа към Светлината, проникнал от Север,
през земите на Иран и Мала Азия – Северна Месопотамия, към Балканския полуостров в Странджа –
България, ръководен от Проф. д.ик.н. СТОЯН ДЕНЧЕВ, стимулирал появата на енциклопедията
„Авраамическите религии в България” – с. 1170
20. Проф. д.ик.н. СТОЯН ДЕНЧЕВ –
Първи Титулен рецензент на „Авраамическите религии в България”
огласява своята рецензия на енциклопедията – с. 1171

21. Поглед към част от публиката на галапремиерата – учени, общественици, представители на всички вероизповедания, студенти и докторанти на УниБИТ, библиотекари от НБКМ и страната, ученици и граждани (камера I) – с. 1171
22. Огрласяване на **рецензия на „Авраамическите религии в България”**, поднесена от страна на публиката – Академично слово на **Проф. д-р АНИ ДАНЧЕВА-ВАСИЛЕВА** – с. 1172
23. Огрласяване на **дейксис на „Авраамическите религии в България”**, поднесен от страна на публиката – Академично слово на **Проф. д-р ДИМИТЪР ПОПОВ** – с. 1172
24. Поглед към част от публиката на галапремиерата – учени, общественици, представители на всички вероизповедания, студенти и докторанти на УниБИТ, библиотекари от НБКМ и страната, ученици и граждани (камера II) – с. 1173
25. Академично слово за **„Авраамическите религии в България”**, поднесено от домакина на галапремиерата – **Директора на НБКМ Доц. д-р КАЛИНА ИВАНОВА** – с. 1174
26. **Доц. д-р КАЛИНА ИВАНОВА открива изложбата в НБКМ, конфигурирана от СЛЪНЧЕВИЯ СИМВОЛ ІУІ** (ипсилон с две части), който се счита за *основен прабългарски знак*, посветена на **„Авраамическите религии в България”** – **223** енциклопедичен труд на **Проф. д-р МИЛЕН КУМАНОВ** – 41 книга от серия **„Факлоносци”** на Академичното издателство „За буквите – О писменехъ” и 21 тома на **„Трудове на Студентското научно общество при УниБИТ”**, на които ученият е консултант – с. 1175
27. Паметно огласяване на имената на редакторите, рецензентите и спомоществателите, съдействали за публикуването на енциклопедичния триптих **„Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България (Кратки исторически енциклопедии)”** – с. 1176
28. Почетен шпалир около изложбата от редакторите, рецензентите и спомоществателите, съдействали за публикуването на енциклопедичния триптих **„Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България (Кратки исторически енциклопедии)”** – с. 1177
29. Над книгите от изложбата **специалните гости на галапремиерата** **Ген. – майор ГРУДИ АНГЕЛОВ** (*Началник на Военна академия „Георги Сава Раковски”*), **КУБРАТ ПУЛЕВ** (*Световен шампион по бокс в свръхтежка категория; докторант – Военна академия „Георги Сава Раковски”*) и **Гл. ас. д-р ТЕРВЕЛ ПУЛЕВ** (*Олимпийски медалист по бокс в тежка категория; Софийски университет „Св. Климент Охридски”*) **емблематизират събитието с произнасяне на посланията на българските ханове Кубрат, Тервел и Омуртаг** (по концепцията на **Акад. ВАСИЛ ЗЛАТАРСКИ**, за дешифрирането на която **Проф. МИЛЕН КУМАНОВ** отдава повече от 20 години от живота си; сцената се наблюдава на фона на откритите – заедно с изложбата – и дарени от **Проф. АЛЕКСАНДРА КУМАНОВА** на НБКМ костюми на хановете) – с. 1178

30. Дарените от **Проф. АЛЕКСАНДРА КУМАНОВА** на НБКМ – костюми на *хановете Кубрат и Тервел* (по концепцията на **Акад. ВАСИЛ ЗЛАТАРСКИ**, за дешифрирането на която **Проф. МИЛЕН КУМАНОВ** отдава повече от 20 години от живота си) – с. 1179
- 31-33. Студентките на УниБИТ Полина Петрова, Марияна Матова и Гергана Христова – облечени в бяло – зелено – червено, – символно **емблематизират България – музата на историка – филантроп** (камери I-III) – с. 1180-1182
34. Даряване на книгата **„Авраамическите религии в България”** на присъстващи – типографски издания и DVD – **Марияна Матова** (*хореография под звуците на Му way – arrange by Viola and Piano*) – с. 1183
35. Думи на благодарност на **Проф. АЛЕКСАНДРА КУМАНОВА** за галапремиерата на **„Авраамическите религии (Юдаизмът – Християнството – Ислямът) в България (Кратки исторически енциклопедии)”** – с. 1184
36. Поднасяне на **Проф. АЛЕКСАНДРА КУМАНОВА** от **Проф. СТОЯН ДЕНЧЕВ и Проф. ТЕРЕЗА ТРЕНЧЕВА** на **ЗЛАТНИЯ ПОЧЕТЕН ЗНАК НА УНИВЕРСИТЕТА ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ** – с. 1185
37. Поднасяне на **Проф. АЛЕКСАНДРА КУМАНОВА** от **Доц. КАЛИНА ИВАНОВА** на **ПОЗДРАВИТЕЛЕН АДРЕС и ЦЕННИ ИЗДАНИЯ – БИБЛИОГРАФСКИ УНИКАТИ** – с. 1186
38. Паметни кадри от галапремиерата – с **Проф. СТОЯН ДЕНЧЕВ, КУБРАТ ПУЛЕВ, ТЕРВЕЛ ПУЛЕВ, САМУИЛ ПУЛЕВ** – с. 1187
39. Паметни кадри от галапремиерата – с **Отец ГЕОРГИ МИХНЕВ, Отец ЯРОСЛАВ БРАТКЕВИЧ (Ordo Fratrum Minorum Saracenicorum)** (Полша), Преподобните сестри от Ордена на Майка Тереза – **ФРАНСИНА** (Индия), **ТОДА** (Франция), **АЛИ** (Полша) с дар в ръце – специално златно пано, ръчно изработено – от Библиотечно-информационния център на УниБИТ, поднесено от **Доц. д-р ЕЛЕНА САВОВА** – с. 1188
40. Паметни кадри от галапремиерата – с **Отец СТЕФАН ПАШОВ, Доц. КАЛИНА ИВАНОВА...** – с. 1189
41. Паметни кадри от галапремиерата – с **Д-р ВАНЯ АВРАМОВА, студенти и библиотекари...** – с. 1190
42. Поглед към представяне на втората сесия на галапремиерата, посветена на създадения в продължение на 21 години и с участието на 2883 студента на УниБИТ *Тезаурус на българската изявна словесност за 13 века (IX-XXI в.)* с върхови рецензенти **Проф. д.н. ЕКАТЕРИНА ПОПАНДОНОВА-ЖЕЛЯЗОВА, Проф. д-р МАРИЕЛА МОДЕВА, Доц. д-р ЕЛЕНА САВОВА** (по време на Председателстваната от **Проф. СТОЯН ДЕНЧЕВ** сесия **Проф. АЛЕКСАНДРА КУМАНОВА** делегира ръководството на Студентското научно общество /СНО/ при УниБИТ на **Проф. ВЕНЦИСЛАВ ВЕЛЕВ** и препоръчва помощта в работата му от страна на **Д-р АНДРЕА ПАНДУЛИС** и **Д-р ИЛИЯН БАРЗЕВ** – лица на СНО) – с. 1191